

3000

24579

ԶՄԻՐ

ՀՈՍԵՐԻ ԻԼԻԱԿԱՆԸ

ԵՒ

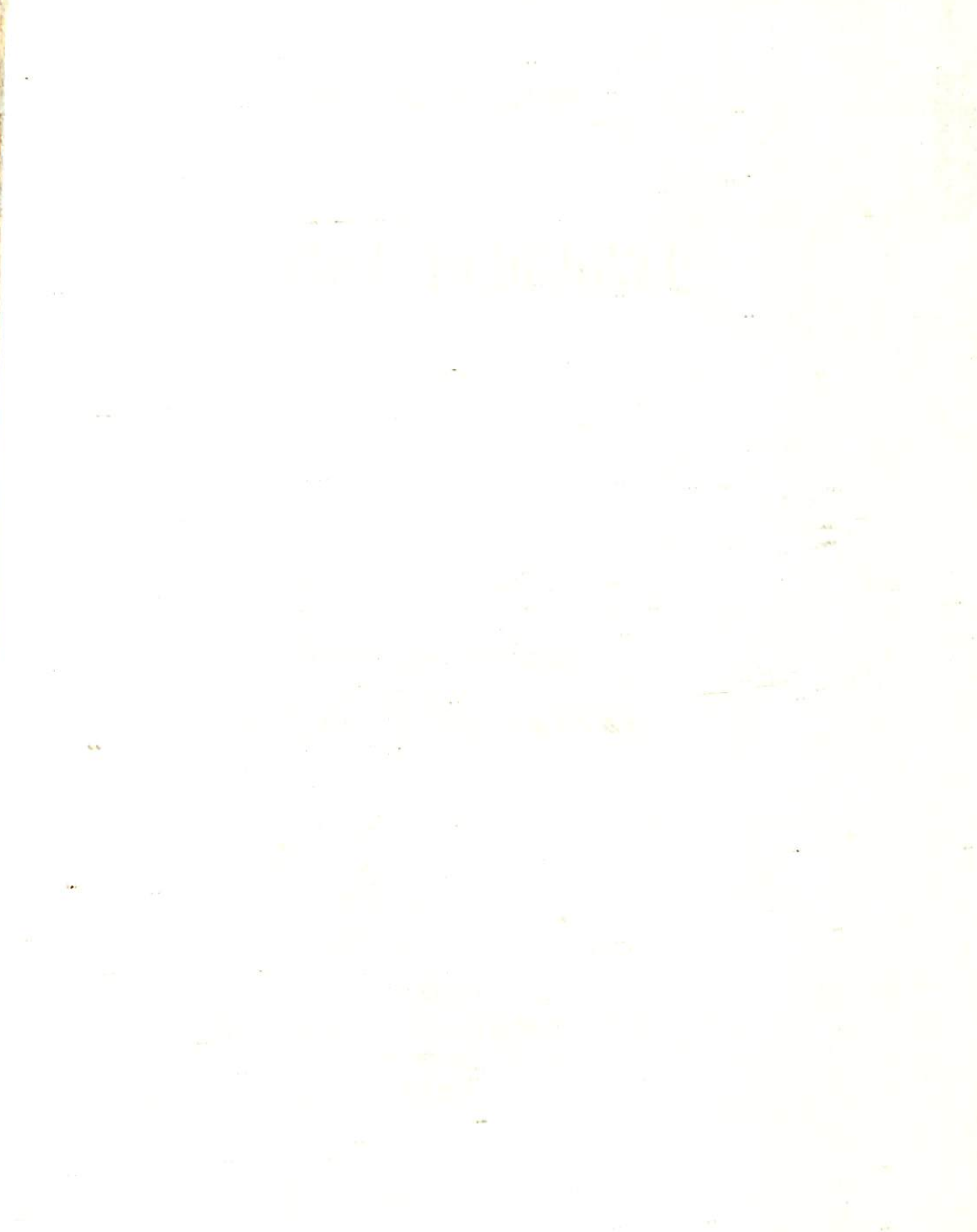
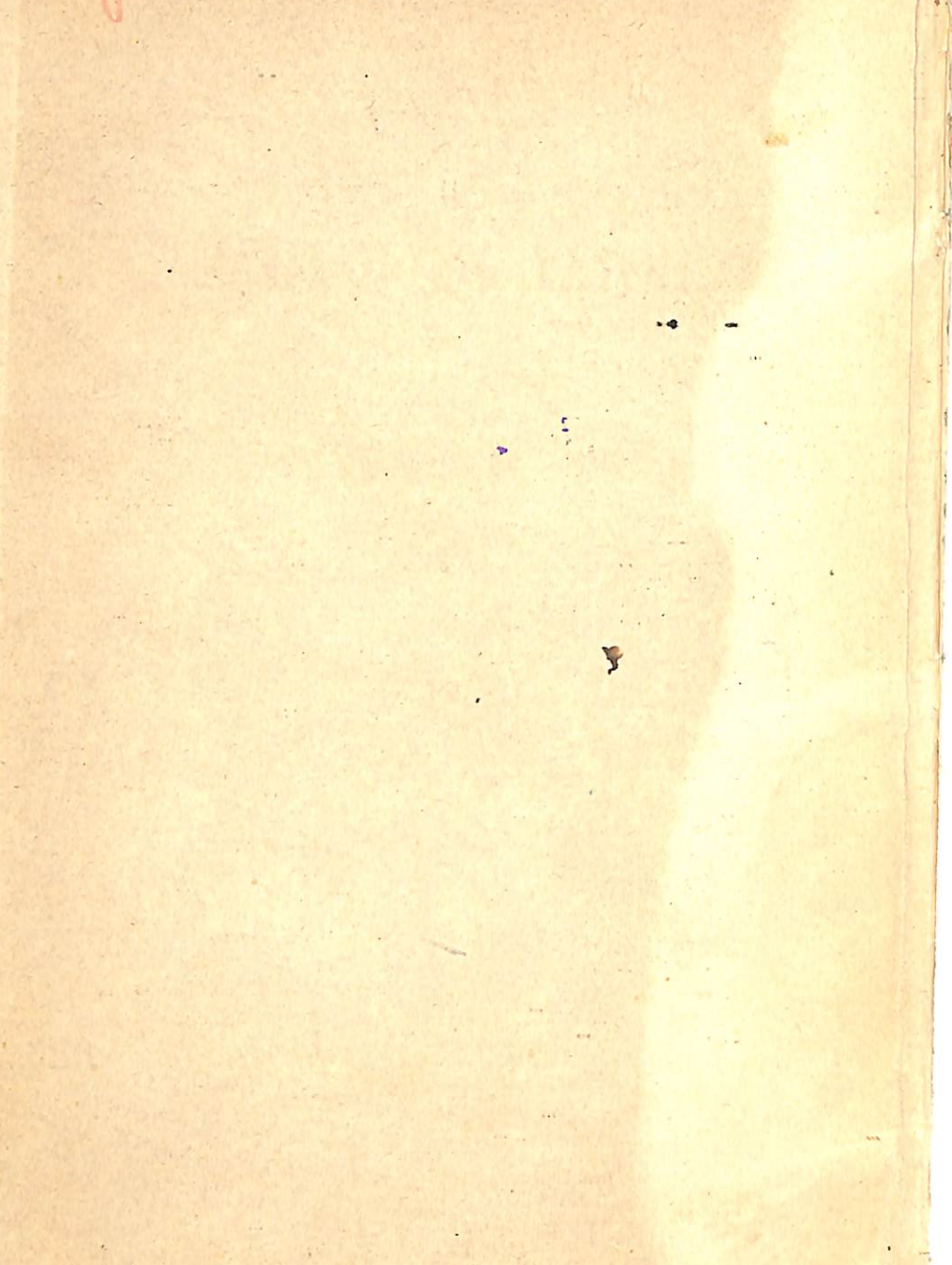
ՈՂԻՍԱԿԱՆԸ

566

88

Հ - 78

9m 1

պատմություն	պատմություն	Բ	8	0
գեոգրա. աղյուս	գեոգրա. աղյուս	Բ	9	50
մաթեմատիկա	մաթեմատիկա	Բ	1	20
ֆիզիկա	ֆիզիկա	Բ	4	00
քիմիա	քիմիա	Բ	7	10
գյուղատնտ.	գյուղատնտ.	Բ	10	10
գրական	գրական	Բ	9	40
արվեստ	արվեստ	Բ	2	10
բնական	բնական	Բ	7	50
մանկավարժ.	մանկավարժ.	Բ	10	00
գրքեր	գրքեր	Բ	6	00
ստորագր.	ստորագր.	Բ	8	00
տնտեսագ.	տնտեսագ.	Բ	6	00
միջ. դպր.	միջ. դպր.	Բ	9	00
միջ. դպր.	միջ. դպր.	Բ	9	00

ՓԵՐԴԻՆԱՆԴ ՀԱԻԴԹ

ՀՈՄԵՐԻ ՈՂԻՍԱԿԱՆԸ

ԱՐՁԱԿ ՊԱՏՄՈՒԱՅ

Պ Ե Տ Կ Ե Ր Ե Ջ Ե Ր Դ

Գերմաներէնից թարգմանեց

Փ Ի Լ Ի Պ Պ Ո Ս Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ե Ա Ն

ԹԻՖԼԻՍ

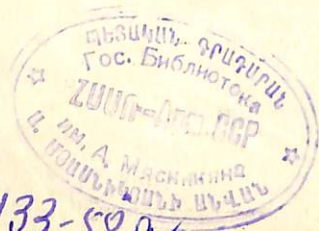
ՏՊԱՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ

ՕՐԲԵԼԵՆ ՓԱՂՈՑ, № 1/2.

1886

32880 - 4h.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 7 Мая 1886 года.
Типог. И. Мартиросянца, на Орб. ул., д. № 1/2.

16133-589

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Պրիամոս թագաւորի Պարիս որդին յափշտակել էր Հելենէին, որ Յունաստանի ամենասիրուն կինն էր, և փախցրել էր իւր հայրենի քաղաքն Տրոյա: Այս ոճիրը պատուհասելու համար յունաց իշխանները միացան և սպառագէն զօրքերով դէպի Տրոյա նաւեցին: Պատերազմը քաղաքի առջև տեւեց ամբողջ տասն տարի, և երկուստեք շատ զիւցազներ մահ գտան: Վերջապէս Ողիսևսի նենգութեամբ յաջողուեցաւ քաղաքն առնել: Տրոյացիք սպանուեցան և Հելենէն յետ տրուեցաւ իւր մարդուն՝ Մենելաոս արքային:

ՀՈՄԵՐԻ ՈՒԻՍԱԿԱՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՐՔ

ՏԵԼԵՄԱՔ

1

ԱԹԵՆԱՍ ԵՐԵՒՈՒՄ Ի ՏԵԼԵՄԱՔԻՆ ՄԵՆՏԵՍ ԹԱԳԱՒՈՐԻ
ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Հոյակապ Տրոյա քաղաքից ոչինչ չը մնաց,
բայց թէ մոխիր և աւերակ, և յոյները՝ ճոխ
աւարով բեռնաւորուած, դէպի Հալլենիք նա-
ւեցին: Սակայն աստուածները տարբեր վիճակ
էին սահմանել վերադարձող իշխաններին: Ո-
մանք արժանի եղան բերկրութեամբ ողջունել
Հալլենի երկրի ափերը, այլք՝ խոր ծովի մէջ
մահ գտան, որից զերծ էին մնացել ահեղ մար-
տում: Դառն էր մանաւանդ ազգերի իշխանա-
պետ Ագամեմնոնի օրհասը: Նա թէպէտ և ժա-

մանեց իւր անձկալի երկիրը, բայց այն տեղ չար մատնութեան զոհ գնաց: Նրա կինը թաքուն կապուել էր իգիսթ անուն մի դժնդակ մարդու հետ: Կինը մտերմական հտպտանքով ողջունեց օրինաւոր ամուսնուն, սակայն երբ մի օր սա բաղանիք էր ընդունում, յանկարծ իգիսթ՝ կնոջ դրդմամբ՝ լուացողի վրայ յարձակուեցաւ և սպանեց նրան:

Որչափ այլ էր Իթակէի թագուհու՝ Պենելոպէի վարմունքը: Այս թագուհու գեղեցկութեան և ճոխութեան համբաւը շատ հոմանիսներ հրապուրեց իւր պալատը, շատ անգամ էլ նա լսեց, թէ իւր մարդն Ողիսևս արդէն վաղուց մեռել էր. բայց նա այդ խօսքերին միտ չը դրաւ և մնաց հաւատարիմ իւր բացակայ ամուսնուն:

Ողիսևսի մեկնելու օրը մի չքնաղ մանուկ էր հանգչում Պենելոպէի գրկի մէջ: Տարիներ անցնելուց յետ՝ մանուկը — դրա անունն էր Տելեմաք — դարձել էր մի առույգ և քաջասիրտ պատանի:

Ողիսևս դեռ կենդանի էր. Կալիփսէ յաւէրժահարսը, կամենալով ամուսնանալ նրա հետ, բռնում էր նրան իւր թովչական կղզու վրայ: Բոլոր աստուածները կարեկցում էին Ողիսևսին, միայն թէ ոչ Պոսէյդոն, որ շատ տառապանք էր հասցրել նրան: Մի անգամ պէտք եղաւ Պոսիդոնին գնալ հեռաբնակ եթովպացոց եր-

կիրը, ուր նրա համար մի մեծ զոհ էր պատրաստուած: Այն ժամանակ միւս աստուածներն ահեղազօր Արամազդի ապարանքը հաւաքուեցան և Աթենաս, իւր սիրելւոյն լիշելով, ասաց նրան. «Ո՛վ Արամազդ, վեհադոյնդ աստուածներին: Սիրտս ցաւով այրվում է, ազնուամիտ Ողիսևսի աղէտները լիշելիս: Այժմ նրան շաղաշուտ զոհուանքով գերի է բռնել Ատլասի գեղանի դուստրն Կալիփսէ և անդուլ զուն է գործում, որ նա մոռնայ իւր հայրենի Իթակէն: Բայց Ողիսևս միշտ սիրով և հաւատով լիշում է իւր ամուսնուն և որդուն: Նա յաճախ տրտում տրտում ման է գալիս ծովափի վրայ, տենչալով դէթ մի անգամ հայրենի տան ծովը տեսնել և մեռնել: Բայց և այնպէս դու նրան մոռացել ես, հայրդ Արամազդ»:

Արամազդ նրան պատասխանեց. «Այդ ինչ խօսք էր, որ ասացիր, դատրիկ իմ: Միթէ հրնմր է ինձ մոռանալ Ողիսևսին, որ ամէն մահկանացուներից գերիվեր է հանճարով և մեղ էլ հանապաղ առատ զոհ է մատուցել: Ոչ թէ ես, այլ միայն Պոսէյդոնն է նրա թշնամին: Սակայն վճռեք, որ Ողիսևս վերադառնայ: Եթէ Պոսէյդոն իմանայ էլ այս վճիռը, չի յանդգնիլ վնասել նրան, զիտենալով, որ անզօր է հաւաքուել մեղ ամենքիս»:

Աթենաս զուարթ սրտով պատասխանեց. «Հր-
բամայիբ ուրեմն Հերմէսին, աստուածային բան-
քերին, իսկոյն գնալ Ալիսիսէի մօտ և ասել,
որ արձակէ բազմաչարչար Ոգիսւսին: Իսկ ես
կ'երթամ Իթակէ և սիրտ կը տամ նրա որդուն՝
քաջութեամբ դէմ դնելու իւր գոյքը վատնող
Հոմանիներին»:

Դիցուհին այս որ ասաց, ոսկէ մուկերն ոտ-
քերին կապեց, հաստաբետ տէգը բռնեց, փո-
թորկաբար վայր սլացաւ երանաւէտ Ոլիմպոսի
գաղաթից և կանգ առաւ տարակաջ Ոգիսւսի
տան առջև Մենտէս արքայի կերպարանքով:

Այս տեղ նա գտաւ ամբարտաւան սեղեխնե-
րին, որոնք քէֆ էին անում, ծառերի տակ
նստոտած: Փիւր քարոզները տանում բերում էին
պէսպէս խորտիկ և ոսկեճուլ սկահներով մատ-
րուակում անոյշ գինի:

Տելեմաք վշտահար նստած էր այդ խմբի մէջ
և հէնց այն էր մտածում, թէ արդեօք երբ
յետ կը գար իւր հայրը, երբ կ'պատժէր Հոմա-
նիներին և նորից կը տիրանար իւր գոյքին:
Յանկարծ նա նշմարեց դիցուհուն, որին սակայն
չկարացաւ ճանաչել, ըստ որում մի այլ մարդու
պատկերով էր: Նա իսկոյն տեղից ելաւ, եկա-
ւորի աջից բռնեց, նիզակն առաւ և մտցրեց
պալատը: Հիւրի նիզակը մի բարձր սիւնի յեն-

լուց յետ՝ հրաւիրեց նրան գալ բազմել արուես-
տակերտ աթոռի վրայ, և պատուանդան դրաւ
ոտքերի տակ: Ինքն էլ յետոյ մեկուսի նստաւ
և ասաց. «Գալդ բարի, ո՞վ ազնիւ հիւր: Բարե-
հաճիր մեզ հետ ընթրել և ասել, թէ արդեօք
լինջ գործով ես այս տեղ եկել»:

Աղախիններից մին ոսկէ կուժով ջուր բերաւ.
սրսկեց հիւրի ձեռքերը մի արծաթէ կոնքի մէջ
և ապա թէ մի ողորկ երկայնաձև սեղան կանգ-
նեց նրանց առջև: Պատկառելի տնտեսուհին
հաց բերաւ կողովներով, սպասաւորը՝ խորտիկ-
ներ, իսկ քարոզը անոյշ գինով մեծարեց:

Նոյն միջոցին Հոմանիքն էլ աղմկելով սրահ
մտան և բազմոցների վրայ նստան: Աերակրով
և զինով յազենալուց յետ՝ նրանք կամեցան մի
երգով էլ զուարճանալ: Քարոզներից մին քնար
բերաւ, և Հոմանիները հարկադրեցին հռչակա-
ւոր Փեմիոս երգչին մի բան նուագել իրենց
առջև:

Մինչ նրա երգը հնչում էր, Տելեմաք, զլուխը
հիւրին մերձ ձկելով, որպէս զի ուրիշները բան
չսէին, խօսել սկսաւ և ասաց.

«Սիրելի հիւր, տեսնում ես, ինչպէս են վատ-
նում դրանք հօրս գոյքերը, թշուառ հօրս, որի
սպիտակ ոսկորները գուցէ փտում են անձրևի
տակ կամ ծփում են ծովերի մէջ: Ո՛հ, եթէ

նա վերադառնալ: Այն ժամանակ դրանք անշուշտ կ'ուզենային արագ ոտքեր ունենալ, քան թէ ոսկի և պերճ շորեր: Բայց նա արդէն կորած է մեր չար բախտից, և մենք այլ ևս նրան տեսնելու յոյս չունինք, թէպէտ և կան ասողներ, թէ վերադառնալ յետ պիտի գայ: Սակայն ասա ինձ ճշմարտապէս, ո՞վ ես դու, արդո՞յ հիւր, և ինչո՞ւ ես եկել մեզ մօտ: Արդեօք առաջին անգամն ես այս տեղ գալիս, թէ առաջ էլ հիւր ես եղել հօրս չարկի տակ: Նա հանապաղ մարդասէր էր և բարեկամ շատ ունէր»:

«Ամէն բան կը պատասխանեմ», ասաց խաթակն Աթենաս: «Ես եմ Մենտէս՝ քաջ նաւավար տափիացոց թագաւորը: Մտադիր եմ Տեմէս նաւել այս տեղից և տարած պղինձս երկաթի հետ փոխանակել: Ես եկայ նախ իթակէ, լսած լինելով, թէ հայրդ արդէն տուն էր հասել: Ես նրա հին բարեկամն եմ և ի սրտէ կ'ուզէի տեսնել նրան: Սակայն լսիւր ինձ, քանդի ինչ որ ասելու եմ, ազդել են ինձ անմահ դիք: Հայրդ դեռ կենդանի է և էլ երկար չի պիտի մնայ հայրենիքից բացակայ, այլ պիտի գայ և ազատուի, թէկուզ երկաթէ շղթաներով կապուած լինէր: Սակայն դու վաղեման օրն ատեան կազմիր, հոմանիների գէմ խօսիր և վաճառիր նրանց այս տեղից: Այս էլ արա. մի նա

վերցուր իթակէի բնակիչներից, հետդ առ քրտան թիւփար և գնա հօրդ որոնելու: Նախ չուիւր դէպի Պիւլոս և Նեստոր իմաստնից մի լուր հարցուր: Եթէ նա չկարանայ ասել քեզ մի ստույգ բան, գնա Սպարտա՝ Մենելաոս արքայի մօտ, որ ֆունաստան վերադարձող դիւցազներից վերջինն է»:

Աթենաս այս ասելով վեր կացաւ: Տեղեմաք խնդրում էր նրան մնալ փոքր ինչ և մի հիւրով ընդունել ի յիշատակ: Գիցուհին պատասխանեց. «Առաւել երկար մնալ չեմ կարող, իսկ հիւրովթը յետոյ կը տաս, երբ նորից գամ»:

Ասաց, և արծուի նման վերև սլացաւ: Հուարած պատանին այն ժամանակ իմացաւ, որ հիւրը մի աստուած էր:

2

ՏԵԼԵՄԱՔ ԱՏԵԱՆ Է ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ

Հոմանիներն ականջ էին դնում մեծահամբաւ երգահանին, որ յոյն քաջերի աղէտալի դարձն էր երգում: Այս երգի ձայնը լսեց և ուշիմ Պենելոպէն, որ նստած էր վերնայարկում: Երկու նաժիշտների հետ միասին նա շտապով սանդուղներից վայր իջաւ, մի քողով գլուխը ծածկեց, սրահի շէմքի վրայ կանգ առաւ և ասաց.

«Փեմիոս, երգիչդ աստուածային: Դու այնքան զուարճալի բաներ գիտես. երգիր ահա դրանց մասին, ինչպէս որ սիրտդ թելագրէ: Թող միայն այդ տխուր երգը, որ սիրտս դառն ցաւով կեղեքում է: Երգում ես քաջ դիւցազներին, սակայն ո՞ւր է այն մէկը, որի փառքով լի են Հելլաս և Արգոս»:

Այս ասաց տիրուհին և վշտաբեկ հեռացաւ իւր սենեակը:

Երգիչն լռեց: Իսկոյն մի խառնաշփոթ աղմուկ բրդաւ սրահի մէջ, և հարբած հոմանիւներից մին և միւսը սկսան կանչել, թէ կին են ուզում Պենելոպէ տիրուհուն: Տեղեմաք, այս բանի վրայ զայրացած, ոտքի ելաւ և գոչեց. «Ո՛վ հոմանիք, ինչպէս էք համարձակվում այդ աստիճան լրբանալ հօրս տան մէջ: Թողէ՛ք ձեր լիտի աղաղակը: Վաղն առաւօտ մենք ամենքս ժողով կ'երթանք: Սիրտս ուժգնապէս դրդում է ինձ՝ գէթ մի անգամ բազմութեան մէջ խօսել ձեզ հետ: Եթէ իրաւ աղնիւ մարդիկ լինէիք, ձեր սեփական հացն կ'ուտէիք և ձեր տներում քէֆ կ'անէիք: Այն ինչ ահա դուք սիրում էք մի ուրիշի գոյքը վատնել: Բայց իմացէ՛ք—արդարութիւն պիտի խնդրեմ Արամազդի՛ց»:

Սկզբում հոմանիւները պատանու ճառից զար-

մացան, քանզի երբէք Տեղեմաք այդպէս համարձակ չէր խօսել նրանց առջև: Սակայն յետոյ ծաղրեցին նրան, և սրահը լիւր քրքիշով լցուեցաւ: Հոմանիւները սկսան նորից երգել և պարել, և միայն ուշ գիշերով հեռացան ապարանքից:

Տեղեմաք, տխուր մտքերով պաշարուած, իւր ննջարանը քաշուեցաւ. նրան մի ջահով առաջնորդեց Եւրիկլէն՝ իւր մանկութեան դայեակը: Եւրիկլէն մի ժամանակ գրկի վրայ էր մանածել նրան և բոլոր աղախիներից առաւել էր սիրում նրան: Պատանին, մտքում շատ բան որոճալով, իւր սիրուն շորերը հանեց և հոգատար պառաւին տուաւ: Պառաւն, հանդերձի ամէն մի կտորը ծալելուց և դարսելուց յետ, ննջարանից դուրս ելաւ, դրան արծաթէ լամբը քաշեց և զգուշութեամբ նիզով փակեց: Իսկ Տեղեմաք մահիճ մտաւ և մինչև քունը տանիլը մտածում էր այն խօսքերի վրայ, որ ասել էր նրան Աթենաս:

Երբ արևը ծովի միջից բարձրացաւ, պատանին փափուկ մահճից վեր կացաւ, հագաւ սիրուն պատմուճանը, սանդալները ոտքին կապեց, սուրն ուսից կախ արաւ և դուրս ելաւ առագաստից՝ գեղեցկութեամբ մի աստուծոյ նմանակ: Նա քարոզներ արձակեց և հրամայեց ի ժողով կանչել յոյներին: Բազմութիւնն որ

խմբուեցաւ, նա բռնեց իւր նիզակն և հետն երկու արագոտն շուն առնելով, արագ արագ ատեան գնաց: Աթենաս նրան մի վեհական շուք էր շնորհել, այնպէս որ բոլորն էլ հիացան, ճանապարհին նրան տեսնելիս: Հէնց որ նա հրապարակի մէջ մտաւ, ոտքի ելաւ Եղիպտիոս ծերունին և ասաց. «Լսեցէք ինձ, ո՞վ իթակեցիք: Աստուածանման Ոգիսեւսի մեկնելուց յետ մենք դեռ երբէք մի ժողով չէինք կազմել այս կողմ վրայ: Արդ ասացէք, ո՞վ հաւաքեց ձեզ այս տեղ: Արդեօք նա կամենում է զգուշացնել մեզ մի սպառնացող վտանգից, թէ բոլորիս վերաբերեալ մի օգտակար բան ասել: Մի այդպիսի մարդ արժանի էր Արամազդի օրհնութեան»:

Այն ժամանակ ամպրոպայինն Արամազդ լեւրան մի սեպ գաղաթից երկու արծիւ արձակեց: Մի ըսպէ թռչունները թռւտաւրած սաւառնեցան օդի մէջ. յետոյ յոգնախումբ բազմութեան վրայ նայեցան, պտոյտ եկան, թռերն ուժգին թօթափեցին, իրար կուրծքն և վիզը մագիլնելով ճանկուտեցին և ապա թէ անհետացան, ճախր առնելով դեպի աջ:

Ժողովուրդն ապշած մնաց և չգիտէր—արդեօք ի՞նչ էր նշանակում արծիւների երևիլը: Այն ժամանակ ոտքի ելաւ ալեւորն Հալիթերս

և զգուշացրեց հոմանիներին Ոգիսեւսի վրէժից: «Սուտ գուշակ չեմ», ասաց նա, «և ասելիքս լաւ դիտեմ: Մի օր ես Ոգիսին էլ գուշակեցի, թէ շատ աղէտներ պիտի կրէր դէպի Տրոյա արշաւելիս: Զատ տառապանք պիտի կրես դու, ասացի նրան. բոլոր բնիկներն ի՞նչ պիտի գաս անձանօթ: Այս էր իմ հմայութիւնն, որ գործեցի երբեմն, և ահա մօտեցել է նրա վերադարձի ժամանակը»:

Այս բանի վրայ Եւրիմաքոս բարկութեամբ և հեղնութեամբ յանդիմանեց Հալիթերս դիւցազնին: «Եթէ դու գուշակելու փափագ ունիս», ասաց նա, «քո սեփական տունդ գնա և քոյիններիդ աղատելու ճարը տես: Իսկ ես կ'ասեմ Տելեմաքին, թէ այս օրից մենք՝ սեղեխներս և՛ս առաւել պիտի շուայտենք նրա տան մէջ և գոյքերը փճացնենք»:

Տելեմաք խնդրեց ժողովից, որ մի նաւ շնորհեն իրեն, որովհետեւ մտադիր էր գնալ Սպարտա և Պիլոս՝ բացակայ հօրը պտրելու: «Ես կը վերադառնամ մի տարիից յետ», ասաց նա: «Երբ համոզուիմ, որ պանծալի հայրս էլ կենդանի մարդկանց թւում չէ, ես մի շիրիմ կրկանդնեմ նրան, մօրս էլ կըյորդորեմ ընտրել մի նոր ամուսին»:

Ժողովին ներկայ էր և Մենտոր, որին Ողիսևս մեկնելիս յանձնել էր խնամք տանել իւր տան վրայ: Այժմ նա վեր կացաւ և ասաց յուզուած սրտով. «Ո՛ր ի թակեցիք, ես կ'ուզէի, որ այսուհետեւ մենք երբէք չունենայինք մի բարեսէր, մի ողորմած, մի հեղ արքայ: Վասն զի մեր թագաւորը մի լաւ հայր էր, և դուք ապերախտ հանդիսացա՛ք: Չեմ ուզում սեղեխներին վատասել, թէ չարաչար վատնում են մեր սքանչելի թագաւորի ստացուածքը—այս յանցանքը նրանք գլխով պիտի տուժեն: Սակայն քեզ եմ ուղղում կշտամբանքս, ո՛ր ժողովուրդ, որ մինչև այժմ համբերում ես նրանց չարութեան»:

«Ա՛յ դու խելար», գոչեց նրա վրայ Լոկրիտոս, «դու ի՛նչպէս ես յանդգնում մեր գէ՛մ գըրգուել խուժանը: Ովքե՛ր են դրանք, որ մեզ վնասեն: Չէ՞ որ մենք անգամ Ողիսևսին կըկործանենք, թէ որ նա այժմ վերադառնայ»:

Այս ասելով Լոկրիտոս ատենանը լուծեց, և հոմանիները ծիծաղելով Ողիսևսի ապարանքը գնացին:

ԱԹԵՆԱՍ ԵՐԵՒՈՒՄ Է ՏԵԼԵՄԱՔԻՆ ՄԵՆՏՈՐԻ
ԿԵՐՊԱՐԱՆՔՈՎ

Իսկ Տելեմաք տրտում տրտում ծովափ գնաց, ձեռքերը ջրի մէջ լուաց և Աթենաս դիցուհուն աղօթք կարդաց:

Նոյն ժամայն վերստին երևեցաւ նրան Աթենաս. բայց այս անգամ պատանին չկարացաւ նրան ճանաչել, ըստ որում դիցուհին ընդունել էր Մենտորի կերպարանքը,—Մենտորի, որ իբրև Ողիսևսի բարեկամ, տակաւին մի ժամ առաջ այնպէս ազդու խօսել էր ժողովի մէջ նրա օգտին: «Թո՛ղ այժմ հոմանիներին», ասաց նա,— «այդ յլմարներին, որոնք ոչ խելք ունին, ոչ ազնիւ սիրտ, ոչ էլ գիտեն, թէ որքան մօտ է իրենց կորուստը: Գու սակայն մի հրաժարուիր հօրդ որոնելու որոշումից և պատրաստուիր իսկոյն չուել: Նաւի մասին ես կըհոգամ, ես կը գտնեմ և ժիրաժիր թիավարներ»:

Հապճեպ շտապով տուն շտապեց Տելեմաք և գտաւ այն տեղ հոմանիներին, որոնք այժմ եւ խողեր էին մորթոտում խնջոյքի համար: Հաստափորն Անտինոս ծիծաղելով Տելեմաքի գէ՛մ ելաւ, ձեռքից բռնեց և ասաց. «Ա՛յ դու անսանձ պատանի, զգոյշ կաց, որ մեր գէ՛մ միւս հոմ. Ողիս. »

85-33-58

անգամ չըզայրանաս, չըբորբոքուիս: Լաւ է՝ դու էլ մեզ հետ միասին կեր ու խմիր, մինչև որ յոյները քեզ համար մի նաւ հոգան և ընտիր թիւփարներ»:

Տելեմաք ձեռքը լետ քաշեց և դառնապէս պատասխանեց. «Ոչ ճաշել եմ ուզում ձեզ հետ, ոչ էլ հանգիստ վայելել: Հերիք է, ինչքան որ դուք այսքան տարի հօրս ստացուածքը վատնեցիք: Այժմ ես ձեզ մահ պիտի սպառնամ»:

Փիծաղեցան գոռոզամիտ հոմանիներն, և մին ասաց հեգնելով. «Պա մեզ անշուշտ կըսպանէ. դա ընկերներ կըբերէ, կամ մեզ թիւնով կ'ոչընչացնէ»:— «Պուցէ ինքն էլ Ոգիսի նման ի չիք դառնայ», գոչեց միւսն ծաղրաբար: «Այնուհետեւ որ մէկիս պիտի բաժնենք դրա գոյքերը»:

Տելեմաք հեռացաւ և մտաւ տան խոր շտեմարանը, ուր շատ ոսկի և պղինձ, շատ հագուստներ և անուշ գինով լի սափորներ էին մթերուած: Փրագլուխ Եւրիկէ տնտեսուհին այս բոլորի վրայ գիշեր ցերեկ հսկում էր: Տելեմաք կանչեց նրան և հրամայեց պատրաստել տասներկու սափոր գինի և տասներկու պարկ ալիւր:

Արտասուեցաւ Եւրիկէն, իմանալով, որ Տելեմաք պիտի մեկնէր այն գիշեր: Քայց և այնպէս խօսք տուաւ՝ մօրը չճալտնել այդ բանը, մինչև որ նա որդու մասին չհարցնէր: Նոյն

միջոցին Աթենաս, Տելեմաքի տիպն առած, ման էր գալիս շուկայում և վարձում էր երիտասարդ նաւաստներ և մի նաւ:

Երբ արեւը մայր մտաւ, Աթենաս, դարձեալ Մենտոր ձեանալով, Ոգիսեւսի պալատը գնաց և այնպէս թմրեցրեց գինարբու սեղեխներին, որ բոլորի ձեռքից բաժակները վայր ընկան: Այնուհետեւ նրանք տեղերից վեր կացան, սրահը թողին և երերուն քայլերով իրենց տները ցրուեցան: Այն ժամանակ գիցուհին Տելեմաքի առջև կանգնեց և դրդեց, որ իսկույն դնայ նաւնոտի: Իսկ նրա հետ եկած նաւաստներն ուտելի պաշարը վերցրին և շտապելով ծովեզր տարան, որ նաւի մէջ տեղաւորեն: Ապա թէկայմը կանգնեցին, առաջատի պարանները քաշեցին, և նաւն ափից մեկնեցաւ:

Ալեբախ նաւը, թուխ ալիքները ճեղքելով, արագ սուրաց դէպի յառաջ. իսկ Տելեմաք և նաւաստները գինի ձօնեցին աստուածներին, և մանաւանդ խաժակն Աթենասին, որ Մենտորի պատկերն առած, նրանց մէջ տեղն էր գտանվում, խորհուրդ տալով և օգնելով, մինչդեռ նրանք չըգիտէին, թէ ով էր նա:

ՏԵԼԵՄԱՔ ԳԱԼԻՍ Է ՆԵՍՏՈՐԻ ՄՕՏ

Արեգակը ծովի միջից որ բարձրացաւ, լոյս շնորհելով աստուածներին և մարդկանց, նաւն էլ Պիւլոս ժամանեց, ուր բնակում էր ծերունի Նեստոր արքան: Ամենքին էլ սիրելի էր այս ալևոր դիւցազն, որ իւր կեանքում երեք սերունդ էր տեսել և ամէն ուրեք իմաստութեամբ հռչակուել:

Մինչդեռ նաւը մօտենում էր, ժիր ծերունին, իւր շուրջը մի ահագին խումբ հաւաքած, ծովափի վրայ էր գտնւում, որովհետեւ կամենում էր հանդիսաւոր զոհ նուիրել Պոսիդոնին՝ ծովի զանդրահեր տիրապետին: Ժողովուրդը կանգնած էր ինն շարքով, ամէն մի շարք չիտուն մարդուց բաղկացած: Եւ շարքերի երկու կողմից՝ ինն ինն զուարակ, որոնք պիտի զինուէին:

Սեղանների վրայից բոցերը պայծառ վեր էին սլանում, երբ ոտք դրին ծովափի վրայ Աթենաս և Տելեմաք: Դիցուհին սիրտ տուաւ պատանուն, որ սկզբում վարանած էր իւր խօսելու ճառի մասին, և սա ժիր ժիր նրան հետեւեց: Այսպէս ահա հասան նրանք այլ մարդկանց ակմբին, որ հզօր աստուծուն աղերսներով և

զոհերով մատչելուց յետ, զուարթ նստած ճաշ էր ուտում:

Հատերն իսկոյն վեր կացան և մտերմաբար ընդ առաջ ելան հիւրերին: Բոլորից առաջ գնացողն էր Նեստորի որդին Պիսիստրատոս, որ հասակով Տելեմաքին հաւասար էր: Նա երկուսին էլ աջ տուաւ, դէպի բազմոցը հրաւիրեց և խնդրեց փափուկ մորթերի վրայ նստել հօր և եղբօր մէջ տեղում: Յետոյ կերակուր առաջարկեց, ոսկէ բաժակով գինի բերաւ և դառնալով Աթենասին, ասաց.

«Աղօթք արա Պոսիդոնին, ով նորեկ հիւր, զի նրան է նուիրուած այս տօնական խնջոյքը: Սովորութեան համեմատ հզօր աստուծուն ձօնելուց յետ, ըմպիր հոգեպարար բաժակից և թող ընկերքդ էլ նոյնը անեն: Չէ որ մենք բոլորս աստուածներին կարօտ ենք: Դու ես մեծը սրանց մէջ, ուստի նախ քեզ եմ վերընծայում այս բաժակը»:

Ուրախացաւ Աթենաս ուշիմ պատանու խօսքերից, բաժակն առաւ, անոյշ գինուց մի քանի կաթիլ գետին սրտից և ասաց. «Ռվ Պոսէյդոն, ծովի զօրեղ աստուածդ, մի համարիր մեզ անարժան մեր աղերսի կատարման: Զնորհիր փառք և պատիւ ազնուական Նեստորին և սրա բոլոր զաւակներին, և պարգևիր առատ օրհ-

նէնք ամբողջ ազգին քեզ ընծայուած պերճ
զոհերի փոխարէն: Տճւր նա և ինձ և պատա-
նուս յաջողութիւն այն գործի մէջ, որի համար
եկել ենք, ծովի ալիքը կտրելով»: Այսպէս խո-
սեց զիցուհին և ինքն արդէն կատարեց, ինչ
բան որ խնդրում էր:

Միայն կերակրից յետ հարցրեց Նեստոր իւր
հիւրերի անունն և զալստեան նպատակը:

Տեղեմաք ճշմարտութեամբ պատմեց նրան
ամէն բան և խնդրեց, եթէ հնար էր, մի
ստույգ լուր տալ իւր հօր մասին: Նեստոր սկսաւ
պատմել յոյն քաջերի վերադարձը: Այն ժամա-
նակ՝ նրա ասելով՝ Ոգիսեւս զեռ կենդանի էր:
Քայց յետոյ յոյների մէջ մի վէճ բրդաւ, թէ ո՞ր
ճանապարհով պէտք էր յետ գալ: Ոմանք մի
կողմ նաւեցին, ալիք՝ ուրիշ կողմ: Այդ միջոցին
էր որ Ոգիսեւս անջատուեցաւ նրանից, ուստի և
նա չգիտէր այժմ—արդեօք զեռ կենդանի էր
այդ զիւցազնը: Այնուհետեւ Նեստոր խորհուրդ
տուաւ պատանուն՝ գիմել Սպարտայի Մենելա-
սոս թագաւորին: «Այս թագաւորն», ասաց Նես-
տոր, «բոլորից շատ բացակայ մնաց հայրենիքից
և միայն նոր վերադարձաւ. հետեւաբար նա
կարող է միւսներից ճիշտ բան գիտենալ Ոգի-
սեւսի վերաբերմամբ»: Վերջապէս Նեստոր յոր-
դոր կարգաց պատանուն՝ կտրիճ լինել իւր պան-

ծալի հօր նման, որին արդէն շատ նման էր
թէ իւր տեսքով, թէ լեզուով:

Տեղեմաք պատասխանեց, «Ո՛հ, երանի թէ
աստուածներն ոյժ տային ինձ պատժելու չար
հոմանիւներին, որոնք նեղում են սիրելի մօրս և
զօյքերս վատնելուց յետ՝ ինձ էլ զեռ աշպա-
նում եմ»:

«Ո՞վ զիտէ», ասաց Նեստոր, «թէ հայրդ
զեռ չի վերադառնալ և հոմանիւներին չի պատ-
ժիլ: Բայց ասա ինձ—աղմտ կամքով նրանց
առջև խոնարհեցար: Եթէ Աթենաս քեզ էլ
այնպէս սիրելու լինի, ինչպէս որ հօրդ էր սի-
րում, այն ժամանակ հոմանիւք շուտ կըկտրեն
հարսանիքի յոյսերը»:

Այս ասաց Նեստոր և հրամայեց տալ պա-
տանուն կառք և ձիեր, որպէս զի նա Սպարտա
գնաց: Յետոյ պատմեց պէսպէս անցքեր տրոյա-
կան արշաւանքից: Արեւն արդէն մայր էր մտել,
երբ Աթենաս վեր կենալու խորհուրդ տուաւ
պատանուն: Մի անգամ էլ բաժակները լցուե-
ցան և վերջնական նուէր հանուեցաւ աստուած-
ներին: Հիւրերն ոտքի կանգնելով, մտադիր էին
հրաժեշտ առնել Նեստորից, սակայն Նեստոր
բռնեց նրանց և ասաց.

«Քա՛ւ լիցի Արամազդից, որ դուք այժմ զէպի
նաւը վերադառնաք: Միթէ ես աղքատ ոմն

եմ, որ չկարանամ այս գիշեր ասպնջական լինել ձեզ: Զէ, բարեկամներ. ոչ գեղեցիկ վերմակները պակասութիւն կայ տանս մէջ, ոչ էլ փափուկ մահիճների, որ թոյլ տայի նաւի վրայ գիշեր անցնել Ողիսեւսի ազնիւ որդուն»:

«Ո՛վ բարեմոյն ծերունի», պատասխանեց Աթենաս, «արժան է, որ պատանին հնազանդիքեզ, քանի որ այդպէս սիրով ես հետը վարվում: Սակայն ինձ անհրաժեշտ է նաւի մէջ գիշերել, որովհետեւ արշալուսին պիտի մեկնիմ դործիս համար»: Այս ասելուն պէս՝ արծուի նման վեր սլացաւ դիցուհին և օդի մէջ անհետացաւ:

Բոլորեքեան ափիբերան մնացին, և վերջապէս Նեստոր ասաց. «Աստուած է քեզ ուղեկից, ո՛վ պատանի, զի հօրդ հօօր պաշտպանն էր, որ իսկոյն երկնաճեմ վեր սլացաւ այս տեղից»: Եւ Նեստոր աղօթք արաւ դիցուհուն, ուխտելով զոհել նրան մի տարեւոր լայնաճակատ տրմուզ երինջ:

Այնուհետեւ նա պատանուն իւր պալատը հրաւիրեց, ուր որդիքն էլ նրա ետեւից գնացին: Այն տեղ նրանք քանդակածոյ աթոռների վրայ բազմեցան և տնտեսուհին անուշաբոյր դինի բերաւ ամենքին: Պիցուհուն նուէր ձօնելուց և բաժակը պարպելուց յետո՛ւ նրանք գնացին հանդչելու, և Պիսիստրատ առաջնորդեց Տելեմաքին

գէպի մի շքեղ անկողին, որ գտանվում էր մի բարձրադրկ սրահի մէջ, ուր որ ինքն էլ նրնջեցաւ: Իսկ Նեստոր և իւր ամուսնաւոր որդիները գեղեցիկ ապարանքի հեռաւոր սենեակներում քուն եղան:

5

ՁՈՆ ԵՒ ՁՈՒ

Միւս առաւօտ Նեստոր բոլորից վաղ ելաւ մահճից և դուրս գալով գէպի սիւնազարդ դրանդին, մի սրբատաշ քարից կոփուած նրստարանի վրայ բազմեցաւ: Նրա դիցատիպ հայրն էլ մի օր այդ աթոռի վրայ էր նստում՝ արդար վճիռ հատանելու, երբ աղերսող մարդիկ գալին: Նեստոր, դաւադանը ձեռին բռնած, որդիներին ձայն տուաւ: Նրանք եկան և քարակոփ աթոռների վրայ նստան:

«Սիրելի որդիք», ասաց Նեստոր, «փութացէք սրտիս փափազը կատարել, հաշտ առնելով Աթենասին, որ երեցել էր Պոսիդոնի նուիրական հացկերոյթի ժամանակ: Թող ձեզնից մին դաշտ գնայ՝ պատուիրելու հովիւներին, որ մի երինջ վարեն այս տեղ: Միւսն թող Տելեմաքի սեւաթոյր նաւը գնայ և նրա բոլոր ընկերներին իմ պալատը հրաւիրէ: Թող երրորդն արուես-

տաղէտ Ղերկէոսին հրաման տայ, որ այս տեղ
փութայ և երնջի եղջիւրներն ոսկեղօծէ: Իսկ
միւսներդ պատուիրեցէք սպասարար աղախին-
ներին մի շքեղ սեղան պատրաստել իմ հոյա-
կապ սրահիս մէջ»:

Որդիները շտապով գնացին հօր հրամանները
կատարելու: Կանչուածներն իսկոյն եկան, եկաւ
և խաժակն Աթենաս, որ ուզում էր անտես
կերպով ներկայ լինել իրեն ձօնուելիք նուէրին:
Ստրատիոս և Եքեփրոն մի երինջ բերին, եղ-
ջիւրներից բռնելով: Արեա ջրով լեցուն մի կոնք
բերաւ և ձաւարով լի մի կողով: Թրասիւմեդ
եկաւ մի սուր տապար կրելով, որով հարուած
պիտի տար զենլի երնջին, և վերջապէս Պեր-
սէոս արեան ամանը հասցրեց: Նեստոր աջը
թրջեց կոնքում, քաղեց երնջի ճակատից մի
փունջ մազ և ձգեց դրան կրակի մէջ: Յետոյ
աղօթք ասելով, ցանեց սեղանի և զոհի վրայ
մի բուռն ձաւար: Աղօթքից յետ յառաջ եկաւ
նրա քաջ սրդին Թրասիւմեդ և այնպէս ուժով
հարուած տուաւ երնջի վզին, որ կենդանու-
նեարդերը մէջէ ի մէջ կտրուեցան և կենսա-
կան ոյժը շիջաւ: Ծանր հեծելով տապալուե-
ցաւ կենդանին, և պալատի կանաչքն աղիողորմ
լաց եղան: Այն ժամանակ Պիսիստրատ դողդոջ
երինջը լայն դաշոյնով փողոտեց, իսկ Պերսէոս

հոսող արիւնը ամանի մէջ ընդունեց: Ապա թէ-
զոհի մարմինը յօշատեցին: Ամենալաւ կտորները
կրակի վրայ դրուեցան և փայտերը կարմիր գի-
նով սրսկուեցան: Մնացեալ միսն էլ շամփուր-
ներով խորովեցին, որ յետոյ ճաշակեն:

Նոյն միջոցին Տելեմաքին լուացին և պարարտ
իւղով օծեցին: Անմահների պէս զեղեցիկ դուրս
ելաւ նա բաղանիքից և նստաւ Նեստորի մօտ:

Ճաշը պատրաստ էր. բոլորն էլ սրահ մտան
և նրբաքանդակ աթոռների վրայ բաղմեցան:
Սպասաւորները ամէն մէկին զինի մատրուակե-
ցին ոսկեղօծ բաժակներով: Սեղանակիցները կե-
րակրով և ըմպելիքով որ յագեցան, Նեստոր
ասաց. «Հնազա որդիք, այժմ շտապեցէք զեղա-
բաշ երիվարները լծելու, որ Տելեմաք ճանա-
պարհ ընկնի»:

Որդիքն իսկոյն աթոռներից վեր կացան և
հօր կամքը կատարեցին: Իսկ տնօրէն կինը հաց,
խորտիկ և զինի դրաւ կառքի մէջ, որ պատա-
նին ուղևորութեան ժամանակ ոչ մի բանի
պակասութիւն չունենար: Բոլորեքեան դուրս
ելան այժմ, և Տելեմաք ցատկեց նստաւ երփ-
նազարդ կառքի մէջ, իսկ նրա կողքից՝ Պիսիստ-
րատ: Սա երասաններն իւր ձեռքն առաւ,
պերճ ձիերը մտրակեց, և կառքը գաւթից դուրս
սրանանալով, բուրաւէտ դաշտերի մէջ անհե-

տացաւ: Այսպէս նրանք ամբողջ օրն արշաւեցին: Իրիկուայ դէմ, երբ ստուերներն երկարուեցան, նրանք Փերի ժամանեցին և Դիոկլէսի մօտ իջան, որ և սիրով ընդունեց նրանց:

6

ՏԵՆԵՄԱՔ ԳԱՂԻՍ Է ՄԵՆԵԼԱԽՈՍԻ ՄՕՏ

Ուղևորները միւս օրուայ արշաւուսին նորից ընկան ճանապարհ և իրիկուայ դէմ մի ցորենաբեր դաշտ հասան, որ վէտ ի վէտ ձօճվում էր իւր ոսկեփայլ հասկերով: Այս սիրուն տեսարանից Պիսիստրատ ուրախացաւ, քանզի իսկոյն իմացաւ, որ արդէն մօտեցել էին իրենց տենչալի նպատակին: Արևը նոր էր մայր մտել, որ նրանք մարդաշատ Սպարտայի մէջ ոտք դրին և Մենելաւ արքայի պալատի առջև կանգ առին: Դեռ կառքից չէին լիջել, և ահա նրանց ականջին խրախճանութեան ձայներ հասան պալատի միջից: Այն օրը Մենելաւ հարսանեաց տօն էր տօնում. նա պսակում էր իւր երկու զաւակներին, լատկապէս հերմիոնէ աղջկան՝ Նէոպտոլէմ պատանու հետ, որ Աքիլի որդին էր, և Մեգաբէթ որդուն՝ Ալեկտորի դստեր հետ: Մի երգիչ կիթառ ածելով քաղցրանուագ եր-

գում էր, հիւրերն էլ զուարճանում էին պարողների վրայ նայելով:

Մի սպասաւոր ներս վազեց, Մենելաւին մօտեցաւ և ասաց. «Տէր արքայ, մեր դրան մօտ կանգ առին երկու սիրուն պատանիք, որոնք կարծես վեհն Արամազդի որդիները լինէին: Արդեօք լուծենք կառքից նրանց քրտնահար ձիերը, թէ ցոյց տանք մի ուրիշ տուն և իջլան»:

Սրտմտեցաւ Մենելաւոս և ասաց. «Դու երբէք անշնորհ չէիր. ինչո՞ւ ես այժմ լիմարի պէս բարբաջում: Միթէ մեզ էլ չէ պատահել հիւրասիրուիլ ուրիշներից: Ամօթ չէ՞ մեզ ճանապարհ դնել հիւրերին: Դէ ուրեմն շուտով զնա, լուծիր կառքից ձիերն և ներս կանչիր օտարական հիւրերին»:

Սպասաւորը դուրս վազեց: Փրփրած ձիերն իսկոյն լի մտուրի մօտ կապուեցան, իսկ պատանի հիւրերն ապարանքը բերուեցան: Նրանք սքանչացան այն փառահեղ շքեղութիւնից, որ տեսան իրենց առջև: Նորեկներին բաղանիքում լուանալուց յետ՝ սրահ տարան և խնդրեցին, որ մին բազմի Մենելաւի աջ կողմից, միւսը ձախից:

«Վայելեցէք արդ հաց և գինի», ասաց արքան, մտերմաբար նրանց ձեռքից բռնելով: «Ապա թէ ես հարցմունք կ'անեմ ձեր տոհմերի

վերաբերմամբ, որոնք անշուշտ փառաւոր են, ինչպէս որ ձեր դէմքից էլ երևում է»:

Արքան ինքն իւր ձեռքով դրաւ նրանց առջև խորովածի մի գեր կտոր, որ պատուի բաժին էր, և պատանիքն ուրախ սրտով ճաշեցին: Կշտապինդ յագենալուց լետ՝ Տելեմաք, Պիսիտորատին հակուելով, կամացուկ ասաց նրան. «Տես, ինչպէս են շողշողում պղինձները, ինչպէս են փայլակում սաթն, արծաթն և ոսկին այս հոյաշէն սրահի մէջ: Հիանում եմ այս անբաւ ճոխութիւնը տեսնելիս: Արդարև, Պիսիտորատ, ոլիմպական Արամազդի գաւիթն միայն կարող է լինել այսպէս պայծառ»:

Մենալաոս այդ խօսքերն որ լսեց, ասաց. «Իմ սիրելի որդեակներ, ո՞վ կարող է Արամազդի հետ մրցիլ, որի պալատն անեղծական ոսկուց է: Իրաւ է, ես շատ տառապանք կրելուցս լետ՝ հարուստ գանձեր բերի այս տեղ նաւերով: Բայց և այնպէս՝ վիշտ է տիրում իմ սրտին, երբ լիշում եմ անցած դնացած օրերը: Ես շատ ընկերներ կորցրի աղէտների հանդիպելով: Բոլորին էլ այժմ ողբում եմ, բայց ոչ այնքան, որքան մէկին, որին լիշելիս թէ կերակուրս է դառնաում և թէ քունս: Այդ մէկն էր Ոգիսևս, որ այնպէս անխոնջ տքնում էր մեր արդար գործի համար, թէև ոչինչ չվաստակեց դրա

փոխարէն, բայց թէ չարիք և կուրուստ: Ես մաշվում եմ անլերջ թախծով, քանզի չգիտեմ, արդեօք նա կենդանի է, թէ մեռած է: Ո՛հ, ո՞վ գիտէ, թէ ո՞րչափ են ողբում նրան իւր պարկեշտ ամուսինն և Տելեմաք, որ տակաւին մանուկ էր, երբ հայրը Տրոյա զննց»:

Այսպէս խօսեց Մենելաոս և մորմոքեց Տելեմաքի ազնիւ սիրտը, որ այրվում էր կարօտից: Արտասուքի կալականեր վայր սահեցան նրա աչքերից և ծիրանի լոգիկով սքողեց նա իւր դէմքը: Այս որ տեսաւ Մենելաոս, իսկոյն զգաց պատանի հիւրի ո՞վ լինելն և սկսաւ կռել մտքի մէջ, արդեօք յայտնէր նրան այդ բանը, թէ սպասէր, որ պատանին ինքն բացուէր: Մինչ նա այսպէս խորհում էր, բուրակէտ առագաստից դուրս ելաւ իւր Հելենէ ամուսինն և նազելով սրահ մտաւ՝ գեղեցկութեամբ ոսկեփքին Արտեմիսին նմանակ: Թագուհուն հետևում էին երեք նաժիշտ. մին մի չքնաղ աթոռ դրաւ նրա համար, միւսն բերաւ մի թաւ գորգ, երրորդն մի սական, որի մէջ կային մի աղէկատ և նրբագոյն ասուի թելեր:

Պատանիներին ուշի ուշով զննելուց լետ՝ Հելենէն մարդուն դարձաւ և ասաց. «Արդեօք հարցրիր մեր հիւրերի անունը: Ես չեմ կարող թաքցնել, որ հիացումն է տիրում ինձ այս

պատահումն զննելիս: Ես օրումս չեմ տեսել մի մահկանացու, որ սրա չափ դիւցազն Ոգիսեւին նման լինէր»:

«Արդարեւ», պատասխանեց Մենելաոս, «մեր սիրելի հիւրն սքանչելապէս նմանում է կորովամիտ Ոգիսեւին թէ իւր կազմով, թէ աչքերով, թէ մազերով: Փոքր ինչ առաջ, երբ դիւցազնի վրայ էինք խօսում, դա լօգիկը վերցնելով թաքուն սրբեց արտասուքը, որ բռնաբար կայլակում էին աչքերից»:

«Իրաւ ասացիր, դիցանմանդ վեհապետ», նրկատեց Նեստորեանն Պիսիստրատ: «Այս պատանին պանծալի Ոգիսեւի որդին է, որ ամօթից չկամեցաւ ճառիդ թելն ընդհատել: Հայրս Նեստոր խորհուրդ տուաւ դրան՝ հետո միասին քեզ մօտ գալու, որպէս զի օգնես իրեն բարի խօսքով կամ գործով: Տեւեմաք բաղմաթիւ աղէտ է կրում իւր հայրենի երկրի մէջ, վասն զի զուրկ է հօրից և ոչ մի հոգի պաշտպան չունի»:

«Ո՛վ աստուածներ», աղաղակեց Մենելաոս, «ուրեմն իրաւ այն մարդու որդին է հիւրս, այն սիրելի մարդն, որ անթիւ ցաւեր կրեց ինձ համար: Ո՛հ, ինչպէս կ'ուզէի հանգիստ բար պարգևատրել նրան հայրենեաց մէջ»: Այս ասելով նա լաց եղաւ, լաց եղան և Հելենէն, և Տեւեմաք և Պիսիստրատ:

Առատ արտասուք հոսելուց յետ՝ Մենելաոս նորից խօսեց և քաջալերիչ խօսքերով հրաւեր կարդաց հիւրերին, որ ընթրեաց սեզան վայելեն: Հելենէն այդ միջոցին մի դեղ ածեց զինու մէջ, որից ամէնքը զուարթացան: Նորահրաշ դեղն զօրութիւն ունէր փարատելու ամէն մի վիշտ, հալածելու ամէն մի հոգ, ինչքան էլ դրանք մեծ լինէին: Այնուհետև նա սկսաւ խօսել Ոգիսի վրայ. իսկ Մենելաւ պատմեց դրա սխրալի գործերը:

Ապա թէ Հելենէն հրամայեց նաժիշտներին բերել զորդեր, ծիրանի կտաւներ, քնքոյշ խլաներ և պատրաստել հիւրերի համար երկու մահլճ սրահի մէջ: Մի քարոզ ջահ բռնած առաջնորդեց հիւրերին, և շուտով նրանք անոյշ անոյշ ննջեցին:

7

ՊՐՈՏԵՍՏ ԾՈՎԱՅԻՆ ԾԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ հիւրերը միւս առաւօտ նախաճաշի բաղմեցան, Մենելաոս նորից սկսաւ Ոգիսեւի արկածները լիշատակել, և Տեւեմաք խնդրեց պատմել իրեն ամէն բան, ինչ որ գիտէր իւր հօր մասին, ասելով, թէ լաւ կը համարէր անգամ տխուր ճշմարտութիւնն իմանալ, քան թէ անհոմ. Ողիս.

ստույգ կարծիքներն մէջ մաշուիլ: Յիշեց նոյնպէս և հոմանիներին, որոնք լրբօրէն փճացնում էին հօր գոյքերը:

Մենեւաւոս այդ վատերն դէմ դալրանալով, ասաց. «Արդեօք կըտեսնեմ այն օրն, երբ Ուղիսևս նոյն զօրութեամբ հոմանիների վրայ յարձակուէր, ինչ զօրութեամբ որ երբեմն տապալել էր Փիլոմելիդ դիւցազնին: Ի՛նչպէս այն ժամանակ կըցնդէին նրանց գլխից հարսանեկան մտքերը: Արդ լսիր, ինչ որ դիտեմ հօրդ մասին: Աերադարձիս ժամանակ ես մղուեցայ Յդիպոտոս, ուր սրտմտած աստուածներն ինձ քսան օր պահեցին, քանզի մոռացել էի արժանաւոր զուհեր զինել նրանց համար: Աերջպպէս ինձ աղատեց ծովային ծեր Պրոտէոսի Իգոթէա աղջիկը: Դա երևեցաւ ինձ, մինչ վշտահար ման էի դալիս ծովափի վրայ, և հարցրեց, թէ ինչո՞ւ էի դեղերում այն ամուլ, անբեր վայրերում: Պատմեցի դիցուհուն իմ աղէտն և խնդրեցի հնար ցոյց տալ՝ աղատուելու այն դառնազին վիճակից»:

«Յոյց կըտամ այդ հնարը, օտարական», պատասխանեց դիցուհին: «Այս ափերի վրայ իշխում է Պոսիդոնի հպատակ Պրոտէոս ծերունին: Եթէ դու, դարանամուտ լինելով, յաջողիս բռնել նրան, նա քեզ կ'ասէ, ինչ որ կ'ուզէիր իմանալ»:

«Բայց ի՛նչպէս բռնեմ», հարցրի ես:

Դիցուհին ասաց. «Երբ արևն երկինք բարձրանայ, ծովի ծերն անդունդներից դուրս կը գայ, եզերքի վրայ ոտք կըդնէ և զով քարայրի մէջ կըպառկի: Նրա հետ միասին ծովափ կ'ենեն և շատ փոկեր, որոնք նոյնպէս քարայրի մէջ հանգստանալ կ'ուզենան: Գու էլ առաւօտեան երեք զօրեղ ընկերներով այն տեղ գնա, և ես կ'աշխատեմ թաքցնել ձեզ: Հէնց որ ծերն իւր շուրջ խռնուող փոկերը համրէ պրծնէ և ինքն էլ հօտի մէջ գետնի վրայ տարածուի, դուք խկոյն նրան բռնեցէք և մի թողնէք: Նա կը փութայ փոխակերպուիլ հուր, ջուր, դազան, արօտ և հող. բայց դուք բոլոր ճիգերդ թափեցէք, որ նրան ամուր բռնած պահէք: Աերջպպէս նա վերստին առաջուայ կերպը կ'առնէ. դուք էլ նրան կ'արձակէք: Այն ժամանակ հարցուր նրան, ինչ որ կ'ուզես իմանալ. և ամէն բան կ'ասէ քեզ ճշմարտութեամբ»: Այսպէս խօսեց դիցուհին և կրկին ծովը սուզաւ:

Միւս առաւօտ ես ընտրեցի երեք հուժկու և ջլապինդ ընկերներ և միասին ծովափ գնացինք: Դիցուհին ծովի խորքից դուրս ելաւ, չորս փոկենի բերելով. այդ մորթերից նա հագցրեց ամէն մէկին մի մի հատ և թաքեցու տեղեր ցոյց տուաւ աւաղի մէջ: Փոկերի հօտն պժգալի էր, բայց և դրա դէմ դարձան գտաւ դիցուհին:

Նա ամբրոսական անուշաբույր իւղ քսեց մեր
ռնգերին և բնաջինջ արաւ դարշելի հոտը:
Այսպէս մենք մինչև կէս օր համբերութեամբ
սպասեցինք: Կէսօրի դէմ փոկերն երամ երամ
դուրս ելան աղի ջրերից: Ծովի ձերն էլ կոհակ-
ներից բարձրացաւ, դարշահոտ փոկերի շուրջը
ման եկաւ և բոլորին համբելուց յետ՝ նրանց
մէջ տեղում պառկեցաւ: Այն ժամանակ մենք
նրա վրայ յարձակուեցանք և բռնեցինք: Ծերը
սկսաւ իւր խաբուսիկ արուեստը: Նա յանկարծ
մի բաշաւոր առիւծ դարձաւ: Մենք և՛ս առա-
ւել սեղմեցինք նրան: Այժմ նա վիշապ դար-
ձաւ, յետոյ յովազ: Բայց մենք նրան չըթողինք:
Ահա մի վայրենի վարազ դարձաւ, յետոյ ջուր,
յետոյ մի ամբարձուղէշ դալարի ծառ: Տեսնե-
լով, որ իւր արուեստն անօգուտ է, նա վերջա-
պէս նորից դարձաւ մի ծովային ձերուհի: Այն
ժամանակ մենք նրան արձակեցինք, և ապա թէ
նա հարցրեց, թէ ինչ էր ինձ հարկաւոր: Ես
պատմեցի նեղութիւնս, և ձերն ինձ խորհուրդ
տուաւ, որ սրտմտած աստուածներին առատ
ղոհով հաշտեցնեմ: Յետոյ ես հարցմունք արի
բարեկամներիս վերաբերմամբ: Այս բանին էլ
նա մտադիւր պատասխանեց: Նախ և առաջ ես
իմացայ քաջն Էատի դառն օրհասը: Նա մի
սեպածայր ժայռի վրայ կանդնելով, վեսարար

պարծենում է, թէ կարող է և առանց աս-
տուածների օգնութեան իւր հայրենի երկիրն
հասնել: Այս գոռոզ խօսքերի վրայ Պոսէյդոն
բարկանում է և իւր ահեղ երեքարձէնը այն
ժայռի մէջ մխելով, պատառում է կէսուակէս:
Ժայռի մի կէսն մնում է կանգուն, իսկ միւս
կէսն շառաչմամբ խորտակվում է ծովի մէջ Էատի
հետ միասին: Այս է լինում ամբարշտի պա-
տիժը: Ազամեմնոն եղբօրս մասին էլ մի սոս-
կայի դոյժ լսեցի: Նա ողջամբ հասած է լինում
հայրենիք. բայց այն տեղ իւր ամուսնի չար
հոմանին անփառունակ սպանում է նրան բա-
ղանիքի մէջ:

«Քիչ էր մնացել, որ այս բօթից սիրտս ճաշ-
թէր. ես աւաղի վրայ նստայ արտասուելով և
պատրաստ էի իսկոյն մեռնել: Ծովի ձերն թոյլ
տուաւ ինձ առ ժամանակ թաղուած մնալ
վշտերիս մէջ: Ապա թէ մխլթարեց և սկսաւ
պատմել հօրդ մասին: Ես իսկոյն ականջներս
լարեցի: «Ողիսւնս դեռ կենդանի է», ասաց նա.
«վարսագեղ Կալիփոէ հարսն գերել է նրան մի
հեռաւոր կղզու վրայ, ուր նա ոչ ընկեր ունի,
ոչ էլ նաւ: Ես շատ անգամ տեսել եմ, որ նա
վշտահար ման էր գալիս ծովափի վրայ, դառն
արտասուք թափելով»:

Այս խօսքերից յետ ձերուհին դարձեալ ուռ-

դաւ ծովի մէջ, իսկ ես յաւաքուած դէպի նաւս
գնացի: Հէնց որ ես զոհ մատուցի աստուածնե-
րին, սկսան փչել յաջող հողմեր. այն ժամանակ
նաւ նստայւ և ողջ և առողջ տուն հասայ: Ահա,
ինչ որ գիտէի հօրդ մասին, պատմեցի քեզ,
Տելեմաք: Բայց դու այլ ևս մի քանի օր մնա-
ցիր ինձ մօտ: Յետոյ ես քեզ դէպ' իթակէ
կ'արձակեմ արժանաւոր ընծաներով»:

8

ՀՈՄԱՆՈՍԻՆԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նոյն միջոցին Հոմանիները քաջարի Ողիսևսի
պալատումն էին հաւաքուած: Ոմանք դաւթում
տէգ էին նետում նշանի դէմ, ոմանք էլ սրա-
հում նստած՝ իրար հետ խօսում էին: Այն տեղ
էին և Անտինոոս և Եւրիմաք, որոնք դառն
խօսքերով վշտացրել էին Տելեմաքին ժողովրդի
ատեանում: Նրանց միացաւ և Նեմոն, հարցնե-
լով, թէ արդեօք երբ կը վերադառնար Տելե-
մաք, որ չուել էր նրա նաւով դէպի Պիւլոս:

Տելեմաքի բացակայութիւնը նրանք մինչև
այժմ բնաւ բանի տեղ չէին դրել. կարծում
էին, թէ Հովիւների մօտ կալուածքում դեղե-
րելիս կը լինէր: Բայց այժմ շատ ապշեցան,
երբ լսեցին, որ գնացել էր Նեստորի մօտ:

Անտինոոս ուղեց իմանալ, թէ երբ չու ըն-
կաւ Տելեմաք, ովքեր գնացին նրա հետ և ար-
դեօք նա բռնի խլեց Նեմոնի նաւն թէ բարու-
թեամբ փոխ առաւ:

Նեմոն ասաց, թէ յօժար կամքով տուաւ
պատանուն իւր նաւը, թէ նա չուեց մի քանի
քաջ տղայոց հետ, թէ Մենտորն էլ նաւ նըս-
տաւ նրանց հետ միասին: «Բայց զարմանք է»,
ասաց Նեմոն, «որ այդ Մենտորին ես դեռ ե-
րեկ այս տեղ տեսայ»:

Այս խօսքերից յետ նա հեռացաւ: Գաւթում
դըօսնող Հոմանիքն էլ այժմ սրահը մտան և
միւսների մօտ նստան: Բոլորեքեան Տելեմաքի
վրայ էին խօսում: Աերջապէս Անտինոոս ոտքի
ելաւ և ասաց.

«Այդ չուն անհրաժեշտ է խափանել: Իմա-
ցած եղէք, որ այդ համբակը մի չար բան է
նիւթում մեր դէմ: Տայ Արամազդ, որ նա կոր-
չի, քանի որ չէ յաջողել փորձանք բերել մեր
զլիւին: Սակայն շուտով պատրաստեցէք մի
սրընթաց նաւ և քսան թիալար: Ես կը դա-
րանեմ նրան իթակէի և Սամոսի նեղուցում և
այնպէս կ'անեմ, որ նրա չուն չար հետևանք
ունենայ»:

Բոլորեքեան գովեցին Անտինոոսին և իսկոյն
սկսան մի նաւ կազմել:

Մեզոն քարոզն, որ զրան մօտ էր կանգնած
դրսից, հոմանիներն խօսքերն լսեց: Երբ նրանք
հեռացան, նա իսկոյն տանտիկնոջ մօտ գնաց
և յայտնեց ինչ որոգայթ որ լարուած էր իւր
որդու դէմ: Թագուհու ծունկերն գուճ եկան,
նա մի բառ անգամ չասաց և շէմքի վրայ վայր
ընկաւ: Փոքր ինչ յետոյ նա դառնապէս լաց
եղաւ: Արայ հասան նաժիշտներն, և լսելով
Տելեմաքին սպասող վտանգը, իրենք էլ սկսան
լալահառաջ հեծեծել: Աերջ ի վերջոյ թագու-
հին ասաց. «Ո՛հ, այս ինչքան ցաւ են տալիս
ինձ երկնային աստուածները: Ես կորցրի նախ
հոյակապ ամուսնդ, արդ որդիս էլ հեռա-
ցել է, և չար մարդիկ մահ են նիւթում նրա
տենչալի կեանքի դէմ»:

Եւրիկէն, Տելեմաքի պառաւ դայեակը, փու-
թաց սփռել տիրուհուն և խորհուրդ տուաւ
աղերս կարգալ Սթենասին, որ անշուշտ կա-
րող էր փրկել մահից նրա որդուն: Պենելոպէն
այդ խորհուրդն ընդունեց: Նա վերև պարզեց
ձեռքերն, արտասուելով մաղթանք ուղղեց դէ-
պի երկինք, և իսկոյն նրա ցաւակիր օրտի մէջ
սփռեց հոսեց դիցուհին: Երբ նա յետոյ մա-
հիճ մտաւ, վրան մի անուշակ քուն իջաւ և
մոռացութեան քաղցը թմբիր տրեց նրա յոդ-
նած գլխին: Այնուհետև իւր սիրած Իփիթիմէ

քրոջ պատկերով մօտեցաւ նրան մի երազ և
լացի պատճառն հարցրեց: Պենելոպէն դանդա-
տուելով յայտնեց նրան իւր վիշտը, իսկ քոյրն
ասաց. «Քաջալերուիր և սրտաթափ մի լինիր,
քանզի որդիդ մի այնպիսի ուղեկից ունի, որին
շատերն կը տենչային ունենալ վտանգի մէջ:
Սթենաս դիցուհին է այդ ուղեկիցն, և նա ինձ
պատուիրեց՝ բերել քեզ այս աւետիքը»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՍՔԵՐԻԱ

1

ԱՐԱՄԱՋԻ ԱՌԱՔՈՒՄ Է ՀԵՐՄԵՍԻՆ ԿԱԼԻՓՍԷԻ ՄՕՏ

Աթենաս դարձեալ խնդրեց Արամազդին՝ գըթալ իւր պաշտպանած Ողիսին:

«Գուտոր իմ», ասաց աստուածների հայրը. «միթէ ինքդ չէիր վճռած հոգ տանել այդ վշտակրի դարձի մասին: Գնա այժմ՝ նրա որդուն էլ տէր կանգնիր, որպէս զի հոմանիները չկարանան վնասել նրան»:

Ապա թէ կանչեց Հերմէսին և ասաց. «Ո՛վ բանբերդ իմ Հերմէս, դնա շտապիր գանգրահեր յաւերթահարոն Կալիփսէի մօտ և յայտնիր նրան անդառնալի վճիռս՝ արձակելու յողնատաժան Ողիսւսին»:

Հերմէս հրեշտակն այս պատուէրին հնազանդելով, կապեց ոտքին ոսկեճամուկ կօշիկները, վերցրեց իւր թւաւոր ոսկէ զաւազանն, որով

ըստ կամի քնացնում էր արթուններին և քընածներին զարթեցնում, և հողմի արագութեամբ գնաց իջաւ յաւերթահարսի հեռաւոր և մենաւոր կղզին:

Նա անցաւ մի թաւուտ անտառի միջից և հասաւ այն քարայրին, ուր բնակվում էր գեղավարս Կալիփսէ դիցուհին: Դրա վառարանի վրայ աչրվում էին մայրի փայտեր և խնկենիք, որոնց անոյշ բուրմունքով ամբողջ օդը լցուած էր: Դիցուհին ոսկէ կկոցով մի սքանչելի շոր էր բանում քարայրի մէջ, և այն տեղից մի ներդաշնակ երգի ձայն էր դուրս գալիս: Անձաւի դորշ քարերի շուրջը կանգնած էին սաղարթալի լաստենիներ, բուրաւէտ նոճիներ և սօսեր, որոնց դալար ոտների վրայ բոցն էին դրել երգեցիկ թռչունները: Ատոք ատոք ողկոյզներով որթատունկն ամէն կողմից բարձրանում էր ժայռն ի վեր: Քարայրի մօտ՝ մամուռ քարերի տակից դուրս էին սահում չորս կարկաչուն աղբիւրներ և արծաթափայլ ջուրերն ոլոր մօլոր անցնում էին մշտադալար մարգի միջով, ուր հոյլ ի հոյլ բուսնում էին բուրազուարթ ծաղիկներ:

Օդաչու հրեշտակը հիացաւ այս զմայլական պատկերից և փութաց մտնել հօվասուն անձաւի մէջ: Այն տեղ նա մէնակ գը-

տաւ յաւերժհարսին: Կալիփսէն իսկոյն ճանա-
չելով աստուածային զեօպանին, զուարթագէմ
յառաջ ելաւ և ասաց. «Ինչո՞ւ ես մերձենում
բնակարանիս, ո՞վ զեղեցիկ եկաւոր: Յայտնիր
սրտիդ ցանկութիւնն, և ես սիրով կը կատա-
րեմ խնդիրդ»: Ասաց, և հարկեց նրան ամբը-
սիսով և նեկտարով, ըստ որում անմահներն ոչ
երկրային կերակուր են ճաշակում, ոչ երկրային
ըմպելի:

Այնուհետև Հերմէս ասաց. «Պատրաստ եմ
յայտնել, ինչ որ ուզում ես իմանալ: Ինձ ա-
ռաքողն է Արամազդ, որ այսպէս ասաց. Յա-
ւերժահարսն Կալիփսէի բացական կղզու վրայ
դեգերում է Ողիսևս, որ արդէն կրել է անբաւ
աղէտ: Թող արձակէ նրան յաւերժհարսն, քան-
զի արդէն վճռուած է, որ նա հասնի հայրե-
նիք»:

Այս որ լսեց Կալիփսէն՝ սարսափեցաւ և ա-
սաց տրտնջելով. «Ո՛հ, ինչպէս անգուլթ էք
դուք, ո՞վ աստուածներ: Միթէ քիչ է պատա-
հել, որ դիցուհիներից մին կամ միւսն ամուս-
նանար մի պարկեշտ մահացուի հետ: Ինչո՞ւ էք
ուզում խլել ինձնից այս մարդուն, որին ես
մահից ազատեցի: Ամպրոպայինն Արամազդ շան-
թահար ջախջախել էր դրա նաւը, և դա մա-
հուան հետ ողորելով, այս տեղ էր ձգուել մո-

լեզնոտ ալիքներից: Ես ընկալայ դրան քարայ-
րիս մէջ, ինամեցի և ուխտեցի՝ շնորհել
դրան անթառամ կեանք, եթէ կամենար ինձ
մօտ մնալ: Սակայն ի՞նչ կարող եմ զօրել ես ա-
մենազօր Արամազդի վճռի դէմ: Թող ուրեմն
զնայ մեկնի այս տեղից»:

Հերմէս, աստուծոյ պատգամը կատարելուց
յետ՝ նորից թռաւ դէպի վեր—երանաւէտ Ոլիմ-
պոսի բարձունքը:

2

ՈՂԻՍԵՒՍԻ ԶՈՒՆ ԵՒ ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՐԿԱՅԸ

Իսկ յաւերժահարսն ծովափ գնաց, ուր նըս-
տած էր Ողիսևս ծանրաթախիժ տրտմութեան
մէջ: «Մի՛ արտասուիր, Ողիսևս, և մի՛ մաշուիր»,
ասաց նա, «զի ահա կամենում եմ արձակել
քեզ այս տեղից: Վեր կաց ուրեմն, մի տապար
ան, ծառեր կտրիր, լաստ կապիր: Ճամբու հա-
մար ես կըտամ քեզ առատ պաշար, կը պար-
զեմ սիրուն զգեստներ, ետեւիցդ էլ կ'առաքեմ
անուշ հողմիկ, որ քեզ անշուշտ հայրենիքդ
կը հասցնէ, միայն թէ աստուածները հաճէին»:

Ուրախութեան քստումն զգաց Ողիսևս և իս-
կոյն չհաւատալով յաւերժահարսին, ասաց նը-

րան. «Երդումն արա, ով դիցուհի, որ դու իմ դէմ ոչ մի չարիք չես նիւթում»:

Կալիփսէն ժպտելով գգուեց նրա այտն և ասաց. «Այ խորամանկ, որ միշտ ամէն բանի ստույգն ես ուզում իմանալ: Արդ երդվում եմ քեզ երկրով, երկնով և Ստիւքսով, որ քո դէմ ոչ մի աղէտ չեմ նիւթում»:

Կալիփսէն յառաջ գնաց և Ոգիսևս՝ ետևից: Քարայրի մէջ որ մտան, Ոգիսևս այն աթոռի վրայ նստաւ, ուր բազմել էր փոքր ինչ առաջ աստուածների բանբերը: Յաւերժաւարսն մաւա-
ցունների սնունդ դրաւ նրա առջև, այսինքն՝ հաց, իսկ ինքն ճաշակեց անմահների կերակուր: Մինչ նրանք իրար հետ խօսում էին, օրն ան-
ցաւ և արեգակը ծովը սուզաւ: Արդէն զիշե-
րը վրայ էր հասել, երբ Ոգիսևս, տենչալի վե-
րագարձի վրայ խորհելով, միամիտ պառկեց և քնեց:

Լուսադէմին, երբ նա արդէն վեր էր կացել անկողնից, շնորհաշուք զիցուհին նրա մօտ դա-
լով, մի ձիւնափայլ հաղուստ ձգեց նրա ուսե-
րին և մէջքին կապեց մի աննման ոսկէ կա-
մար: Յետոյ տուաւ մի սուր տապար, որի կիթը ձիթենուց էր, մի սուր կացին և ասաց. «Վեր կաց գնա, մի լաստ շինիր քեզ համար»:

Ոգիսևս իսկոյն գնաց անտառ, տապալեց

քսան երկնաբերձ եղեին, կացնով տաշեց և զեց դէպի ծովափ: Գերաններն իրար ազցնե-
լուց լետ, նա շինեց նաւի յատակը, կողերը,
ծածքը, քեղին և նրա մէջ կանգնեց մի հաստ կայմ, որին և կապեց առագաստակալը: Առ-
գաստի համար յաւերժաւարսն բերաւ սպիտակ կտաւներ և լքցրեց նաւն ամէն տեսակ պաշա-
րով, զինու և ջրի տիկերով: Քաղմահնարն Ոգի-
սևս նաւի շինութիւնն չորս օրուայ մէջ աւար-
տեց. հինգերորդ օրն զիցուհին նրան բուրա-
ղուարթ շորեր հագցրեց և ապա թէ ճանապարհ
ձգեց: Նազելին, ծովափի վրայ մէնակ կանգ-
նած, քաղցրասիւք օգ առաքեց նրա ետևից, և հոգմուռոց առագաստներն այնպէս յառաջ
տարան նաւը, որ շատ չանցած՝ Կալիփսէի ծա-
ռաշատ կղզին բոլորովին անհետացաւ Ոգիսևսի
աչքերից: Երեւուն ալիքներին գիշեր պատեց,
բայց տակաւին նա կանգնած էր ղեկի մօտ,
վարելով նաւը հոգմին յարմար, և մինչևի լոյս
քուն չը դիպաւ նրա աչքերին:

Անցել էին տասնեօթն օր և զիշեր. ծայ-
րակարմիր առաւօտն արդէն ծովից բարձրացել
էր, շողշողուն ալիքները ծիրանեգոյն ներկուել
էին, երբ Ոգիսևս ուրախ սրտով նշմարեց հե-
ռաւոր Սքերիայի ափերը, որոնք ղեռ նոր էին
յերևան գալիս մշուշի միջից:

Հէնց այդ միջոցին Պոսէյդոն վերադառնում էր Եթովպիայից: Արդէն հեռուից տեսաւ նա արծաթափայլ ծովի վրայ քաջարի Ողիսեւսին, որին կորուստ էր որոճացել իւր մտքում:

«Ջարմանք բան», ասաց նա սրտի խորքից: «Տարակալութեանս միջոցին անշուշտ աստուածները մի նոր խորհուրդ տեսած կ'լինին դրա մասին: Սակայն դա իմ ձեռքից դեռ շատ տանջանք պիտի կրէ»:

Ասաց, ամպեր կուտակեց, փոթորիկներ արձակեց և իւր ահեղ երեքժանին մոլեգնաբար դէս դէն ձօճեց: Բոլոր երկինքը մի վալրկենում սև ամպերով պատուեցաւ և փրփրադէղ կոհակների վրայ գիշերային խաւար իջաւ:

«Եղի՛ւկ ինձ թշուառիս», գոչեց Ողիսեւս: «Ահա նորից տեսնում եմ, որ Տրոյայից մեկնելիս դիցուհին ինձ մի ճշմարիտ բան էր գուժել, ասելով, թէ շատ չարչարանք պիտի քաշեմ: Ո՛հ, այս ի՛նչ սաստիկ հոգմեր են, ի՛նչ կատաղի ալիքներ, ի՛նչ մռնչիւն: Երանի՛ ձեզ, տրոյական դաշտերի վրայ նահատակուած դիւցազներ: Դուք գոնէ հանդիսաւոր յուղարկութիւն և դիահանք ունեցաք. իսկ ես այս տեղ անփառունակ պիտի մեռնի՛մ»:

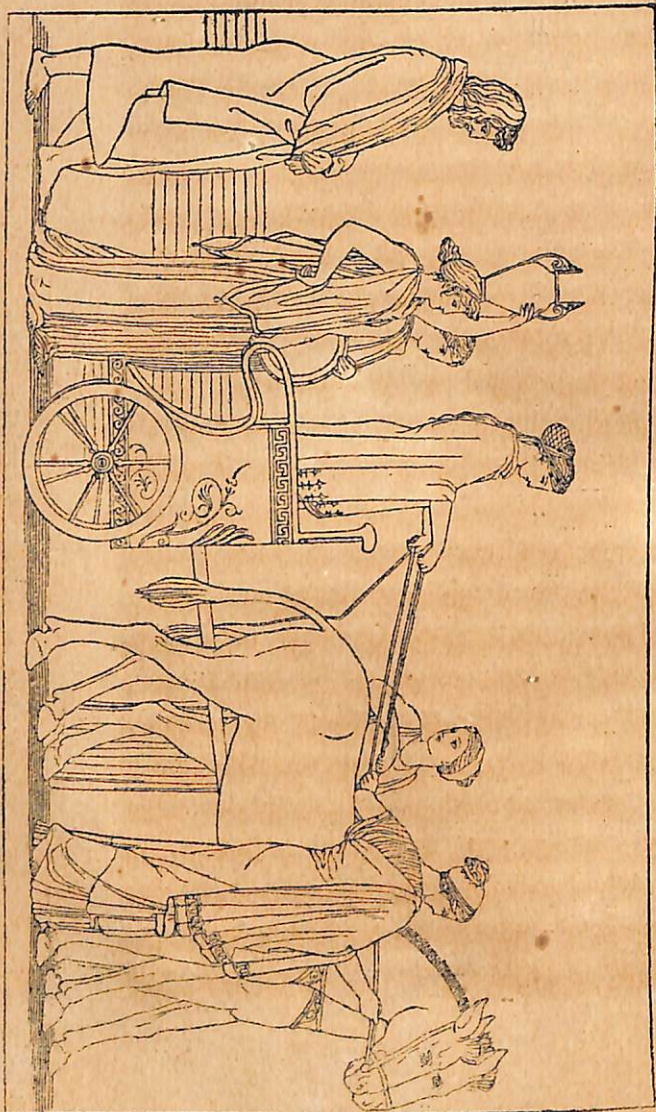
Լաստն ամենի յորձանքից բռնուեցաւ, քեղին բեկաւ, կայմն էլ ճարճատելով խորտակուե-

ցաւ: Նոյն րոպէին շառաչմամբ վրայ հասաւ երկնաբերձ մի կոհակ, լաստն իսպառ տապալեց և Ողիսին անդունդը դահավիժեց: Լայն պատմուճանն երկար ժամանակ արգելում էր նրան դուրս լողալ ալիքներից:

Վերջապէս նա դուրս լողաց, ուժգնապէս ճիգ թափելով հասաւ լաստին, մագապուր նստաւ վրան և ամուր բռնեց ձեռքերով: Սակայն վտանգը դեռ չէր անցել, որովհետև հողմերը փոթորկելով որոտում էին, կոհակները բախում էին և բեկուած լաստը մերթ երկինք էր բարձրանում, մերթ անյատակ վիհերի մէջ սուզանում:

Այն ժամանակ նրան տեսաւ անդնդաբնակ Լեւոթէա դիցուհին: Գուրս թռչելով ալիքներից, նա նստաւ լաստի վրայ և ասաց Ողիսին. «Բազմաչարչարդ Ողիսես, երկրաստանն Պոսէյդոն անշուշտ վրադ գայրացել է, բայց ես քեզ ահա կարեկցում եմ. ահեղ աստուածն չի կարանալ կործանել քեզ, եթէ հետևիս իմ խորհրդին: Դէն ձգիր լայն պատմուճանդ, որ կարանաս ազատ լող տալ դէպի Սքերիալի ափերը: Վեր կաց, կապիր մէջքիդ անմահական այս շարն և անվեհեր յառաջ լողա: Հէնց որ հասնես ցամաքին, դէմքդ դարձուր դէպի լետ և շարը ձգիր ծովի մէջ»:

Հով. Ողիս.

Լեւոթէան այս որ ասաց, կրկին զուսաւ ջրի տակ: Բայց Ողիսէս կասկածելով դիցուհուց, վճռեց մնալ լաստի վրայ, մինչև որ դա տանում էր: Սակայն մորիկը սաստկացաւ, և լեւնակարկառ մի կոհակ ջախջախեց և ցնդեց լաստի վերջին գերանները: Ողիսէս արագ մի բեկորի վրայ հեծաւ, թրջուած հանգերձը դէն ձրդեց, շարը լանջին ամուր կապեց և մի ոստումով փոթորկայոյզ ծովը ցատկեց:

Պոսէյդոն տեսաւ յոգնատանջ դիւցազնի ողորումն ալիքների հետ: Նա դայրութեամբ շարժեց գլուխն և ասաց. «Այս անգամ դու կը փրկուիս. սակայն չկարծեմ որ այս օրուայ տառապանքդ շուտ մոռանաս»: Ասաց, մտրակեց իւր գեղաբաշ ձիերն և մըրկի արագութեամբ յառաջ սլացաւ ալէսասան ծովի վրայով:

Հողմերն երկու օր, երկու դիշեր մոլեգնեցան. վերջապէս նրանց կորովը շիջաւ, լքաւ: Ողիսէս շարի հրաշալի զօրութեամբ աչնալիս ոյժ էր ստացել, որ առանց թալկանալու լող էր տալիս դէպի ցանկալի ափերը, որոնք զուարթ ժպտում էին հեռուից: Բերկրութեամբ լցան նրա աչքերն, երբ տեսաւ, որ վերջապէս մօտեցել էր այն փրկարար եղերքին: Սակայն, եղնակ, յանկարծ որոտընդոտ յորձանքը հափափեց նրան և նորից նետեց լայն ծովը... Վերստին նա

ճիգ թափելով ցամաք հասաւ, բայց ափի վրայ ոտք դնելու հնար չկար, ըստ որում դա սեպ ժայռերով պատուած էր: Այն ժամանակ Ողիսէս պտտեց կրկին և վերջի վերջոյ նշմարեց մի անքոյթ վայր, որ կարծես թէ փրկութիւն էր խոստանում: Ափն այն տեղ տափարակ էր, անվէմ էր և հողմերից պատսպարուած. հէնց այն տեղ էլ մի գետ էր թափվում ծովի մէջ: Ողիսէս սրտի խորքից հառաչելով ձայն կարգաց դետի աստուծուն և ասաց. «Տէր իմ, լսի՛ր, քեզ եմ դիմում, Պոսիդոնից հալածականս: Արգում եմ քեզ, օգնի՛ր ինձ տառապեալիս»:

Գետի աստուածն վշտակրի ձայնը լսելուն պէս՝ իսկոյն զսպեց ալիքները: Ողիսէս հեզասահ ջրերի մէջ լողալով, հուսկ ուրեմն ափին հասաւ, ցամաքի վրայ ծունր դրաւ և սուրբ հողը համբուրեց: Եւ ապա թէ պարտասուած՝ անշունչ, անձայն և ուշաթափ վայր ընկաւ:

Ուշքի գալով նա զգաց, որ առատաշնորհ գետնի վրայ էր գտանվում: Նա վեր կացաւ, մտաբերեց Լեւոթէին և նրա պատուէրի համեմատ՝ շարը վրայից հանելով, ձգեց գետի մէջ, որ տարաւ դէպի ծով: Այժմ նա սկսաւ իւր դրութեան վրայ մտածել: Աղէտալի էր նրա վիճակը— ոչ հագուստ ունէր, ոչ սնունդ, ոչ օթեան: «Վա՛յ ինձ», ասաց նա, դառնապէս

Հառաչելով. «Ընչ օրհաս է սպասում ինձ այժմ. Եթէ այսպէս անդօր մնամ գետափի վրայ, զիշերային ցուրտ քամին կամ զիշին օդն ինձ կը սպանեն: Իսկ եթէ այն անտառը բարձրանամ և յոգնած յոգնած քուն լինիմ, զիշատիչ դազաններն ինձ կ'ուտեն»:

Երկար մտածեց Ուիսկու: Ամէն բան լաւ կըշռելուց յետ՝ դնաց անտառ և գտաւ այն տեղ երկու թաւուտ ձիթենի, որոնց պատատունն ուտելը մի պատուական յարկ էին կադմում: Այս ծառերի տակ կոյտ կոյտ գիղուած տերեւներից նա պատրաստեց մի անկողին և թաղուեցաւ դրա մէջ. իսկ Աթենաս նրա խոնջ և վաստակ աչքերի վրայ մի անուշակ քուն իջեցրեց:

3

ՆԱԽՍԻՆԿԷ

Այս կղզին Հաշտասէր փէակեան ազգի բնակավայրն էր: Ուիսկուսի ննջած տեղից ոչ հեռու գտանվում էր կղզու արքայանիստ ուստանը, որ ամուր պարսպով շրջապատուած և հոյակապ տաճարներով զարդարուած մի քաղաք էր:

Յոգնատաժան դիւցազնին օգնելու համար մի բան խորհած լինելով, աստուածուհին Աթենաս

նոյն գիշերը դնաց մօտեցաւ թագաւորի պալատին և մտաւ նրա Նաւսիկէ դստեր մօտ: Նաւսիկէն քնած էր իւր փառահեղ սրկապանում, կողքին էլ հանգչում էին իւր երկու նաժիշտները: Աթենաս, նրա մի սիրուն ընկերուհու տիպն առած, կանգնեցաւ նրա սնարքի մօտ և ասաց. «Այս ի՞նչ տարտամ աղջիկ ես դու: Տես, ի՞նչպէս անխնամ են ընկած հիանալի շորերդ: Այն ինչ արդէն մօտենում է պսակիդ օրը, երբ վայելուչ հագուստով պէտք կըլինի քեզ երևիլ: Ե՛կ ուրեմն արեգակը բացուելուն պէս գետափ դնանք և լուացք անենք: Բայց դեռ լոյսը չըծագած՝ դու շտապով հօրդ մօտ գնա և խնդրիր տալ քեզ կառք և շորիներ՝ հանդերձներդ, կամարներդ, շղարշներդ գետի եզերքը տանելու»:

Ասաց և անհետացաւ: Իսկ ոսկեզահ աչքն որ ծագեց, չքնադատես Նաւսիկէն քնից զարթեցաւ, տաք անկողնից վեր կացաւ, շնորհատիպ շորերն հագաւ և երազի վրայ մտածելով, դնաց պատմելու ծնողներին: Հայրն և մայրն իրենց սենեակի մէջ էին. հայրը սքանչելապէս զարդարուած՝ պատրաստվում էր ժողով գնալ. մայրը մի ծիրանի մանելու վրայ էր նաժիշտների հետ միասին:

«Հայրիկ», ասաց արքայադուստրը, «Հրամա-

յիւր, որ ինձ համար մի բարձրագահ կառք լծեն, քանզի այս օր ես ուզում եմ լուանալ ձորձերս զետի մէջ: 2^է որ քեզ էլ, ինչպէս և հինգ որդիներիդ, առաւել վայելուչ է մաքրահանգերձ գտանուիլ աւագների ատեանում»:

Հայրը մտադիւր կատարեց իւր աղջկայ ցանկութիւնը: Կառքը լծուեցաւ: Նաւսիկէն և նաժիշտները նուրբ շորերը դուրս տարան: Իսկ մայրը բերաւ սակառով լի ուտելիք, մի տիկ զինի և մի շիշ իւղ: Այս բոլորը կառքի մէջ դրուելուց յետ, Նաւսիկէն կառք բարձրացաւ, երասանն բռնեց և շորիները յառաջ վարեց: Նաժիշտներն էլ նրա ետեւից գնացին:

Գետի զեղանի եզերքը հասան թէ չէ, նաժիշտները շորիները լուծեցին և թոյլ տուին, որ անուշահամ սէզ ուտեն: Յետոյ շորերը վճիտ ջրերով ողողուած փոսերի մէջ ձգեցին, ոտքերով դուրսը սկսան և ապա թէ գետափի մաքուր քարերի վրայ սփռեցին, որ արևի տակ չորանան: Անուհետեւ լողարան մտան: Լուացուելուց, անոյշ իւղով օծուելուց և շորերը հագնելուց յետ, ճաշի նստան: Ճաշն էլ որ վերջացաւ, զնդակ խաղալ սկսան, և Նաւսիկէն սիրուն ձայնով երգ երգեց:

Ջուարթ խաղից և երգից յետ աղջիկներն արդէն ուզում էին վերադառնալ: Ոմանք ցա-

մաքած շորերը կառքի մէջ դնելու վրայ էին, ոմանք էլ՝ շորիները լծելու: Այդ միջոցին Նաւսիկէն ծիծաղելով, վերջին անգամ զնդակ ձգեց, բայց նպատակից վրիպեցաւ, և զնդակն ընկաւ հոսանքի մէջ, որից յետոյ աղջիկները մի խընդագին քրքիջ վերցրին:

Ողիսեւ այս աղմուկից զարթեցաւ և գլուխը տերեւների տակից վերցրեց: «Եղճկ ինձ», ասաց նա ինքն իրեն: «Արդեօք ինչ մարդիկ են այս երկրի բնակիչները—վնասակար բարբարոսներ, թէ աստուածապաշտ և հիւրասէր քաղաքացիք: Ահա իսկոյն մի զուարթագին քրքիջ հասաւ ականջիս և կարծես թէ անտառաբնակ հարսերի ձայն լսեցի: Արի տեսնեմ—ովքեր են»:

Նա վեր կացաւ, ջլուտ ձեռքով մի ոստ կոտրեց ձիթենուց և դուրս ելաւ անտառից, սաղարթուն ոստն իւր առջևից բռնելով, որպէս զի մերկութիւնը շատ չերևէր:

Օրիորդները նրան որ տեսան՝ զարհուրեցան և ճչելով դէս դէն փախան: Միայն Նաւսիկէն, Աթենասից սիրտ առնելով, իւր տեղն մնաց: Ողիսեւ անվայել գտաւ շատ մօտենալ օրիորդին. ուստի հեռուից այս խօսքերն արձակեց.

«Ողորաւոր եմ քո առջև, ո՛վ դիցուհի կամ մահկանացու օրինորդ: Եթէ մէկն ես դու երկ-

Նաճեմ դիցուհիներէից, — ապա անշուշտ Արտեմիսն ես. այդ տեսնում եմ դեղապատշաճ դէմքիցդ և բաձրադիտակ իրանիցդ: Իսկ եթէ երկրաբնակ մի կոյս ես, ո՛հ, այն ժամանակ երիցս երանի կըտամ հօրդ, մօրդ, եղբայրներիդ, որոնք միշտ պիտի հրճուին քո վեհ տեսքով: Բայց առաւել ան երջանկին երանի, ում որ քեզ հարսն առնելու բախտ կըշնորհեն անմահ դիք: Աշմարիտ, դեռ երբէք աչքերս չեն տեսել մի այսպիսի վսեմ պատկեր: Հիացած և դմալած եմ, չեմ յանդգնում ծնկերիդ փարուել: Իմացիր, որ ես սոսկալի աղէտներով պաշարուած եմ: Երկար ժամանակ ծովածուփ լինելուց յետ, ես ամենի ալիքներից այս ափի վրայ ձգուեցայ: Բայց դեռ շուտով չի պիտի անցնին տանջանքներս: Ո՛վ վեհ դշխոյ, դ՞ու ինձ զթա, քանզի նախ քեզ տեսայ այս երկրում, որ ինձ իսպառ անծանօթ է: Յոյց տուր ինձ ձեր քաղաքն և տուր զէթ հասարակ մի հազուստ, որ մերկ չերևիմ դռների առջև: Գրա փոխարէն՝ թող աստուածները սրտիդ տենչը կատարեն և շնորհեն քեզ մի սիրելի ամուսին, մի տուն և զրա մէջ՝ երջանիկ խաղաղութիւն: Աշխարհումս չկայ մի առաւել սիրուն վիճակ, քան թէ այն, ուր մարդն և կինը միաբան սիրով իրենց տունը տնտեսում են: Այն ժամանակ չարչարվում է

թշնամին, բարեկամն ուրախանում, իսկ մարդն և կինն ամենամեծ բախտ վայելում»:

Գեղաշուք կոյսն ասաց նրան. «Գու ինձ ոչ վատ ես երեւում, օտարական, ոչ էլ անմիտ: Ուստի ինչ պէտք էլ որ ունենաս, կը հոգամ»:

Այնուհետև օրիորդն իւր և հօր անունն ասաց, անուանեց և այն ազգն, որ բնակում էր կղզու վրայ: Յետոյ կանչեց փախստական նաժիշտներին և հրամայեց զգեստ և իւղ տալ անծանօթ եկաւորին: Նրանք էլ իսկոյն այդ պատուէրը կատարեցին:

Ոգլխւստ այն ժամանակ խնդրեց նրանց, որ փոքր ինչ հեռանան, զի ուզում էր նախ լուսցուիլ և օծուիլ, ապա հագուիլ: Աղջիկները հեռացան, իսկ նա ակնավճիտ ջուրը մտաւ:

Ինչ մեծ եղաւ օրիորդների զարմանքը, երբ օտարը լուսացուած, օծուած և պերճ զգեստով զարդարուած նրանց դէմ ելաւ: Նրա հերապանձ գլխի վրայ մի գեղափայլ շուք էր հոսել Աթենաս, և ինքն էլ անմահական աստուածների պէս թիկնաւէտ էր:

«Արդարև չէ կարելի, որ բոլոր դիք ո՞ր ըզգային այս մարդու դէմ», ասաց Նաւսիկէն օրիորդներին: «Սկզբում դա ինձ մի հասարակ մարդ երեցաւ, այժմ տեսնում եմ, որ երկնաձեմ աստուծոյ է նմանակ: Երանի՛ր թէ անմահ-

ներն ինձ դրա նման փեսայ տալին: Ո՛ւր է թէ այս տեղ մնար և ինձ իրեն հարս առնել բարեհաճէր: Սակայն, աղջիկներ, շո՛ւտ արեք, հաց ու զինով դրան հարկեցէք»:

Երբ Ողիսևս կշտացաւ, Նաւսիկէն նրան ասաց. «Վեր կաց, աղնիւ օտարական, եկ միասին քաղաք գնանք: Ես առջևից այն տեղ կ'երթամ, դու ետևիցս աղջիկների հետ կըզաս: Սակայն հէնց որ քաղաքին մօտենանք՝ դու կանանց մայրիկի մէջ յետ կը մնաս, որպէս զի միասին չըմտնենք դռներից: Ժողովրդի մէջ անպակաս են սինլբոր և ստահակ մարդիկ, որոնք գուցէ այս անելով չար կը խօսեն մեր մասին, եթէ մեզ միասին տեսնեն: Ինձ համար այդ կըլինէր մի դժպէտի նախատինք: Իսկ մայրիկի մէջ հանգ-
չելուց յետ, դու վեր կենալով քաղաք կը գաս և թագաւորի ապարանքը կը հարցնես: Սրահի մէջ մտնելուդ պէս՝ նախ և առաջ մօրս օգնու-
թիւնը կը խնդրես: Նրա սիրտը շահելուց յետ՝ հօրս առջև շնորհ գտնելը հեշտ կը լինի»:

Այսպէս խօսեց իշխանուհին և կառքի մէջ թռչելով, ճանապարհ ընկաւ դէպի քաղաք. իսկ Ողիսևս մինչև մայրին ետևից գնաց: Այս տեղ նա յետ մնաց և բազկատարած մաղթանք կարդաց Աթենասին: Նրա աղօթքը դիցուհին լսեց և սրտին արիւթիւն ներշնչեց:

ՈՂԻՍԵՒՍ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՊԱՆԱՏՈՒՄ

Երբ արեգակը մայր մտաւ, Ողիսևս գնաց դէպի քաղաք: Նա նոր էր անցել կամարակապ դռներից, որ Աթենաս նրան մօտեցաւ: Քայց Ողիսևս չը կարացաւ նրան ճանաչել, զի դի-
ցուհին սափորով ջուր կրող մի աղջկա՛յ կերպ էր առել:

«Ո՛վ դստրիկ», ասաց նա, «արդեօք կարո՞ղ ես ցոյց տալ ինձ թագաւորի պալատը: Ես մի խեղճ օտարական եմ և չունիմ ծանօթներ այս քաղաքում»:

«Սիրով պատրաստ եմ, հայրիկ, ցոյց տալ քեզ Ալիկնոս թագաւորի պալատը», պատասխա-
նեց դիցուհին: «Հետևիր ինձ և ոչ ոքի մի՛ նայիր, ոչ ոքից էլ բան մի՛ հարցնիր, որովհե-
տեւ այս քաղաքի բնակիչները շատ չեն սիրում օտարներին»:

Այս ասելուց յետ՝ դիցուհին ամպով պատեց իւր սիրելուն, որ նրան ոչ ոք չը տեսնէր, և յառաջ գնաց: Ողիսևս էլ նրան հետևեց: Դի-
ցուհին վերջապէս կանգ առաւ և ասաց.

«Ահա հարցրած պալատդ: Ներս մտիւ: Ալ-
կիկնոսին ճաշի նստած կը գտնես: Աներկիւղ մօ-
տեցիր նրան, ի միտ առնելով, որ քաջ մար-

դուռն ամէն մի գործ յաջողում է: Սակայն ներս մտնելուդ պէս՝ նախ թագուհուն ողջոյն տուր: Նրա անունն է Արետէ: Բոլորն էլ դիցուհու նման պաշտում են նրան և իւր իմաստութիւնն այնքան մեծ է, որ այլ մարդիկը նրան են ընտրում հաշտարար վէճերի մէջ. փտաւ հղիւր, որ եթէ նրան հաճոյ լինիս, թագաւորի սիրտն էլ դէպի քեզ կը հակուի անշուշտ»:

Դիցուհին այս ասելով բաժանուեցաւ Ոգիսե- սից, իսկ Ոգիսես արքունեաց նախագաւթի մէջ մտաւ: Սակայն իսկոյն պալատ չգնաց, այլ կանգ առաւ, որ իրեն շրջապատող պերճութիւնն աչքէ անցնէր: Արմերն ասես թէ պղնձից էին, իսկ նրանց պսակը՝ արփիափայլ պողովատից: Առաւել մօտենալիս՝ նա տեսաւ մի ոսկեղէն դուռն, որի դրանդիքն և շէմքը արծաթ էին: Սանդուղների երկու կողմից շար ի շար կանգնած էին ոսկէ շներ, որոնց մասին ասում էին, թէ բազմարուեստ Հեփեստոսի գործերն էին:

Դռները բացուեցան, և Ոգիսես տեսաւ շքեղ լուսաւորուած մի պերճ դահլիճ: Այն տեղ ոսկեզօծ և գորգապատ գահոյքի վրայ նստած էին Ժողովրդի մեծերը, թագաւորի հետ ճաշելով: Պատանիների նման շինուած ոսկեձուլ անդրիները, ձեռքերի մէջ ջահեր բռնած՝ լոյս էին սփռում սրահի մէջ:

Ոգիսեսի շուարած աչքերն այժմ ընկան լուսնի շողով պսպղուն պարտէզի վրայ, որ լի էր ամէն տեսակ ծառերով: Գալարուտ սաղարթների միջից նշմարվում էին թուզ, նուռն, ծիրան, տանձ և խնձոր: Արթի կանանչ ճիւղերի վրայ փայլում էին շառագոյն ողկոյցներ: Հէնց որ արևը հասցնում էր մի ծառի պտուղ, իսկոյն միւսի ոստերը բողբոջներ էին արձակում: Ածուների մէջ բուսնում էին պէսպէս ծաղիկ և բանջար: Գետնի միջից բղխում էին երկու սառնորակ աղբիւրներ, մին ջուր էր հասցնում ապարանքին, միւսն կարկաճասաւ ընթացքով ոռոգում էր պարտէզը:

Այս բոլորը լաւ գննելուց յետ՝ Ոգիսես մօտեցաւ ապարանքին, անցաւ շէմքից և արիաբար սրահ մտաւ: Բազմականները նոր էին բաժակ վերցրել, որ վերջնական նուէր ձօնեն Հերմէսին: Այդ միջոցին նորեկ հիւրը ծանր քայլերով գընաց մօտեցաւ թագուհուն, ծունկ չօքեց նրա առջև և ասաց. «Ո՛վ դշխոյ, տառապէալս փարվում եմ ծնկերիդ, պաղատելով քեզ, ամուսնիդ և բոլոր աղնուալտն հիւրերիդ, որոնք նստած են յարկիս տակ: Թող աստուածները ձեզ երջանիկ և երկար կեանք պարգևեն. թող տան ձեզ վայելել և այն շուքը, որ ընծայում են ձեզ մարդիկ: Իսկ ինձ հիւքիս դուք օգնեցէք

վերադառնալ իմ տենչալի հայրենիքը, որից այսքան տարի անջատուած եմ տարադէմ»:

Այսպէս խօսեց Ողիսևս, և իբրև աղերսաւոր, կրակարանի առջև նստաւ, պատասխանի սպասելով:

Յոլորեքեան ափիբերան լռեցին: Վերջապէս ոտքի ելաւ ալեղարդ Եփենոս դիւցազն, որ ամենից ծերն էր այն տեղ, և այսպէս ասաց. «Վայել չէ, ո՛վ արքայ, որ եկաւորն այսպէս երկար նստած մնայ մոխրի վրայ, պատասխանի սպասելով: Եթէ հիւրերդ լռեցին, պատճառն այն էր, որ սպասում էին քո հրամանին: Տո՛ւր վերջապէս այդ հրամանն, ո՛վ արքայ, և թող հիւրդ զայ բազմի աթոռի վրայ: Պատուէր էլ տուր քարոզներիդ՝ զինի բերել բաժակներով, որպէս զի Արամազդին էլ նուէր հանենք. իսկ տնտեսուհին թող կերակուր տայ նժդեհին»:

Թագաւորին հաճոյ թուեցաւ այս ճառը: Նա դուարթ դէմքով կրակարանին մօտեցաւ, աջը պարզեց մտահարուստ Ողիսևսին և ոտքի վրայ կանգնեցրեց: Յետոյ տեղից վեր կենալու հրաման տուաւ իւր պիւրելի Լաւդամ որդուն և ապա թէ հիւրին առաջարկեց նրա աթոռը: Մի աղախին մի սափորով ջուր և արծաթէ կոնք բերաւ և Ողիսևսի ձեռքերը սրսկեց: Յետոյ մի

մաքուր սեղան դրաւ առջևը. իսկ տնօրէն կինը բերաւ պէսպէս կերակուր:

Երբ Ողիսևս ընթրելու նստաւ, թագաւորը հրամայեց քարոզին կարմիր գինի մատուակել: Գինու առաջին կաթիլներն Արամազդին նուէր հանելուց և բաժակը պարպելուց լետ՝ բազմականները վեր կացան և թագաւորն ասաց.

«Լսեցէք ինձ, ո՛վ իշխաններ և ժողովրդի աւագներ: Վաղն դարձեալ ինձ մօտ եկէք, որպէս զի մի տօնական սեղանով հանդիսաբար պատուենք հիւրին և ապա խորհուրդ տեսնենք, թէ ինչպէս զրան տուն հասցնենք ողջանդամ և անվնաս: Մի անգամ տուն ժամանելուց լետ՝ թող վիճակուի դրան, ինչ որ արդէն սահմանել են երկնային դիք: Իսկ եթէ ինքն մի աստուած է, Ոլիմպոսից մեղ մօտ իջած, այն ժամանակ մեղ պէտք կըլլին անմահների կամքն իմանալ»:

«Քա՛ւ լիցի քեզ այդպիսի մտքեր լղանալ սրտումդ, ո՛վ արքայ», պատասխանեց նրան Ողիսևս: «Ես եմ մի մահկանացու, և եթէ ճանաչում էք ո՛ր և է՝ մարդ, որ ամենահէքն է բոլորից, իմացէք, որ ես նրան եմ նմանում, — դեռ նրանից էլ թշուառ եմ: Այժմ թողէք, որ ես ընթրիք վայելեմ, թէև սաստիկ տրտմած եմ: Գիտէք, որ շատ վշտաբեկ մարդն անգամ

անկարող է հակառակել որովայնի բռնութեան: Իսկ դուք զնացէք հանգստացէք և թող աստուածներն անուշարար քուն իջեցնեն ձեր աչքերի վրայ: Բայց առաւօտն երբ լուսանայ, մի մոռանաք, ով իշխաններ, սատար լինել աղերսաւոր, տառապաղին նժդեհիս, որ կարօտ եմ ձեր օգնութեան»:

Դիւցաղն Ողիսևս այս խօսքերով բոլորի սիրտը դրաւեց, և աղնուական հիւրերն ուրախ եղան, որ թագաւորը մտադիր էր հալընիք ուղարկել զգօնամիտ նժդեհին: Պարձեալ մի անգամ աստուածներին նուէր ձօնելուց և բաժակները պարպելուց յետ՝ նրանք հեռացան դէպի տուն, իսկ Ողիսևս ապարանքի մէջ մնաց:

Թագուհին վաղուց արդէն զարմանալով նրկատել էր նորեկ հիւրի զգեստներն և ճանաչել, որ դրանք իւր ձեռքի արդասիքն էին: Այժմ նա խօսել սկսաւ և ասաց. «Ո՞վ ես դու, օտարական, ի՞նչ ազգից ես, ո՞ր երկրից: Ասա նոյնպէս, ո՞վ տուաւ քեզ այդ պատմութեանը: Միթէ չասացիր, թէ ծովալին փոթորկով ես մեր ափերի վրայ բնկել»:

Ողիսևս պատասխանեց. «Ահա թագուհի, դրժուար է պատմել անմահական աստուածներէց դիւիս հասած յոգնատաժան աղէտները: Բայց պատրաստ եմ ասել իսկոյն, ինչ որ կ'ուզես

իմանալ: Այս տեղերից շատ բացակայ, ովկիանոսի մէջ տեղում, Ոգիւզիտ կոչուած մի մենացեալ կղզի կայ, ուր իշխում է հուժկու Ատլասի զանգրահեր Վալիփսէ դուստրը: Նա մէնակ է, չունի մի կենակից ոչ մահացու մարդիկներից, ոչ էլ անմահ աստուածներից: Այլ միայն ինձ թշուառիս տարաւ իւր մօտ, երբ ամպրոպայինն Արամաղդ նաւս շանթով ջախջախեց և բոլոր բնիկներն իսկ կատղած ծովին դոհ մատնեց: Յաւերժահարոն ինձ շատ սիրով հիւրընկալաւ և խոստացաւ անմահ անել և միշտ անձեր, եթէ կամենայի մօտը մնալ, ամուսինը դառնալով: Սակայն ես չէի կարող իմ անձկալի հայրենիքը մոռանալ: Ամբողջ եօթն ամ սրտահառաջ մնացի նրա մօտ: Իսկ երբ հասաւ ութներորդը, նա թոյլ տուաւ ինձ մեկնել, մի յաջողակ հողմ շնչելով, մինչև որ ես այս կղզեակը նըշմարեցի: Բայց յանկարծակի Պոսէյդոն մի սուկալի մըրիկ յարուց: Ահեղագոչ կոհակները վրաս խուժեցին և լաստս բեկոր բեկոր խորտակեցին: Ես մինչի մահ խոշտանգուած, հազիւ բնկայ այս ափը: Սևթօյր գիշերն վրայ հասաւ և ես չոր տերևներից մի անկողին շինեցի: Առաւօտեան ինձ զարթեցրեց օրիորդների մի զուարթ քրքիջ: Նրանց հետ էր և քո ազնիւ դստրիկը, որ նման էր մի գիցուհու: Ես պաղատաւոր դի-
Հով. Ողիս.

մեցի նրան, և նա տուաւ ինձ Հաց և Հանդերձ»:

Թագաւորն ասաց. «Աղջիկս իրաւ իւր պարտքը լաւ կատարած կը լինէր, եթէ իսկոյն նաժիշտներն Հետ միասին բերէր քեզ մեր պալատը»:

Աղնիւ կոյսին կշտամբանքից աղատելու նպատակով Ողիսէս ուշիմաբար պատասխանեց. «Մի մեղադրիր պարկեշտ կոյսին, ո՛վ արքայ: Նա ինքն հրամայեց ինձ նաժիշտներն Հետ քաղաք դալ: Բայց ես նրան ընդդիմացայ, ակնածելով քեզանից, որպէս զի վրաս չը բարկանաս: 2^է որ մահկանացուքս կասկածոտ ենք»:

«Իմ սիրտն երբէք առանց պատճառի չէ դրդովում կրծքիս մէջ», նկատեց նրան Թագաւորը: «Սակայն թւում է ինձ, թէ պատշաճն ու կարգը ամէն ուրեք սիրելի են: Ո՛վ օտարական, երանի թէ աստուածները շնորհէին, որ քեզ նման մի աղնիւ մարդ իմ աղջկան կին ուղէր: Եթէ այս տեղ մնայիր, ես քեզ սիրով կը պսակէի նրա Հետ և կըտայի քեզ տուն և կալուած: Բայց չլինի թէ երկնչիւ: Ոչ ոք բռնի չի պահել քեզ: Հէնց վաղն առաւօտ նաւը պատրաստ կըլինի՝ քեզ դէպի տուն տանելու, ինչքան էլ Հեռու լինէր Հայրենիքդ: Գու կը տեսնես իմ քաջարի նաւաստներին: Նրանք ինքեանք կը վարեն թիւերն ու ղեկը, և դու անհոգ քուն կը լինիս նաւի մէջ»:

Դիցատիպն Ողիսէս ի բոլոր սրտէ բերկրեցաւ այս խօսքերը լսելիս, և աղերս կարդալով Արամազդին, գոչեց.

«Արամազդ Հայր, տո՛ւր որ ամէն բան վեհն Ալիւնոսի ասածին պէս կատարուի: Այն ժամանակ նրան կը Հասնի փառք և պատիւ, ինձ՝ տենչալի Հայրենիքս տեսնելու բախտ»:

Իսկ Թագուհին հրամայեց անկողին ձգել սրահի մէջ աղնուական հիւրի Համար: Իսկոյն նաժիշտները փափուկ մահիճ և զորդ բերին, և շատ չանցած՝ Ողիսէս անուշ անուշ քուն եղաւ:

5

ՄՐՅՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԵՐ

Վարդամատն առաւօտը ծագեց թէ չէ, Թագաւորն անկողնից վեր կացաւ: Վեր կացաւ և Ողիսէս և զգեստները հագնելով, սրահ մտաւ: Այնուհետեւ Թագաւորը տարաւ նրան հրապարակ, որ ցոյց տայ փէսկեցւոց ժողովը: Իսկ Աթենաս, մի քարոզի տիպ առնելով, ասեան դալու հրաւեր կարդաց աւագներին: Ատեանի քարէ նոտարանները՝ շուրջանակի բռնուեցան և ժողովուրդը դունդաղունդ փութաց տեսնել աղնիւ հիւրին,

որի զլիսին և ուսերին գեղեցկութեան շուք էր կապել Աթենաս:

Թագաւորն ոտքի կանգնեց ատեանի մէջ և ասաց աւագներին և բաղմութեան.

«Լսեցեք ինձ, ով իշխաններ և աւագներ: Աղերսաւոր եկաւ ինձ մօտ այս հիւրը, որի ոչ անունն զիտեմ, ոչ երկիրը, և աղաչեց՝ ուղարկել իրեն գէպի տուն: Արդ կատարենք դրա խնդիրը: Գեռ երբէք իմ յարկի տակ չէ մտել մի աղերսաւոր, որին մերժած լինէի անկարեկից: Տանք դրան մի նաւ և լիսուներկու քաջաՀմուտ նաւաստի: Ո՛վ դուք, առօրգ պատանիներ, պատրաստուեցէք: Երբ նաւը կաղմէք պրծնէք, եկէք շուտով իմ պալատը, ուր ամենքիդ մի մեծ հարկինք պիտի տամ: Իսկ դուք, աւագներ և պետեր, այս ըոպէիս հետս եկէք, որպէս զի հիւրն երկրորդ անգամ հաց վայելէ մեր շրջանում: Կանչեցէք նաև աստուածային Գրմողով երգչին. թող նա նուագէ մեր խրախճանում, ինչ որ մուսան ներշնչէ»:

Այս որ ասաց թագաւորը, վեհարան տարաւ իշխաններին և մի քարոզ ուղարկեց աստուածային երգչի ետեւից: Իսկ լիսուներկու ժիր պատանիները ծովափ գնացին և մի սեւաթուր նաւ իջեցրին ջրի վրայ: Կայմը հաստատելուց, առագաստները կապելուց և թիերը փոկով պնդե-

լուց չետ՝ նրանք եկան վեհապետի ապարանքը, որի զաւիթն և դահլիճներն արդէն լի էին հիւրերով: Թագաւորը զինել էր տուել տասներկու ոչխար, ութն խոզ և երկու եգ:

Վերջապէս քարոզն էլ եկաւ աստուածային երգչի հետ, որին թէ՛ բարիք էր շնորհել մուսան և թէ՛ չարիք: Նա ունէր երգելու ձիրք, բայց զուրկ էր աչքի լուսից: Քարոզն առաջնորդեց նրան մինչև սրահի մէջ տեղն մի արծաթադամ աթոռի մօտ, որ յենուած էր մի սիւնի: Երբ որ կոյրն աթոռ նստաւ, քարոզն սիւնից մի քնար կախեց և կոյրի ձեռքը քնարին տարաւ, որ նա տեղը զիտենայ: Յետոյ մի բոլորակ սեղան կանգնեց առջևն և բերաւ առատ խորտիկ և զինի: Ժիր սպասաւորները դէս ու դէն էին վազվզում և հիւրերին հարկելով, անուշաբոյր զինի ածում ոսկեձուլ թասերի մէջ:

Երբ բաղմականք կերան, խմեցին և կշտապինդ յագեցան, մուսան վառեց երգչի ողին, և նա պերճ քնարին մեկնեց աջը: Լռութիւն տիրեց սրահի մէջ, և ահա նա ձայն հանելով, Ոգիսևս և Աքիլլես գիւցաղների փառքն երգել սկսաւ: Հիւրերը զմայլած ականջ էին դնում նրա նուագին. իսկ Ոգիսևս իւր ծիրանին վերցրեց և փէշի ծայրով դէմքը ծածկեց, որ փէա-

կեցիք արտասուք չը տեսնէին: Երգահանը լռուեց թէ չէ, Ողիսևս արագ սրբեց արտասուքը, մի ոսկէ բաժակ առաւ և նուէր հանեց աստուածներին: Բայց հէնց որ երգը նորից սկսաւ, դիւցազն կրկին արտասուեց և նրա կուրծքից խոր հառաչանք դուրս թռան:

Թագաւորն ասաց. «Լսեցէք ինձ, ո՞վ իշխաններ և ժողովրդի խնամատարներ: Հերիք է, ինչքան որ վայելեցիք մեր սեղանից և երգահանի անոյշ երգից: Եկէք այժմ դուրս գնանք, մեր խաղերն էլ ցոյց տանք հիւրին»:

Բոլորեքեան վեր կացան և արքային հետեւեցան: Աստուածային երգահանն էլ ետևներից գնաց քարոյի հետ: Հրապարակը արդէն լի էր ժողովրդով, որ սպասում էր իշխաններին: Վերջապէս դրանք էլ հասան և կարգ ըստ կարգի քարէ նստարանների վրայ բազմեցան, իսկ պատանիներն, որոնք ուզում էին ցոյց տալ իրենց վարժութիւնը գօտեմարտի, բռնամարտի և վաղի մէջ, հետզհետէ ասպարէզ մտան:

Նախ և առաջ վաղի մրցումն պիտի լինէր: Թագաւորի երեք որդիքն՝ Լաւդամոս, Հալիոս և Կլիտոնէս դէպի մի նպատակ վազ տուին, և մրցանակն առաւ Կլիտոնէս: Գօտեմարտի մէջ Եւրիալոս յաղթող ելաւ, իսկ ոստման մէջ՝ Ամփիլոս: Յետոյ սկսան պղնձէ սկաւառակ արձա-

կել, և վերջապէս բռնամարտի դուրս ելան: Այս վերջին խաղի մրցանակը թագաւորի Լաւդամ որդին ընդունեց:

Երբ հանդիսականք մրցակիցների դօրութեամբ և կորովով զուարճացան և իղձերն յագեցրին, Լաւդամ ասաց.

«Շնկերներ, եկէք այժմ մեր հիւրին հրաւեր կարդանք—տեսներք, թէ նա ի՞նչ խաղ գիտէ: Կերպարանքը ճշմարիտ որ ազնիւ է: Տեսէք, ի՞նչ կուրծք ունի, ի՞նչ սրունք, ի՞նչ բազուկներ և ի՞նչ պիտի յաղթ պարանոց: Հասակով էլ դեռ առույգ է, միայն թէ փոքր ինչ ջարդուած է թուում փոթորկից, որ կրել է ծովի վրայ»:

«Լաւ ասացիր», կրկնեց նրան գօտեմարտում առաջաւոր Եւրիալը: «Ուրեմն և ինքդ նրան հրաւեր կարդա»:

Լաւդամ իսկոյն կրկէսի մէջ տեղն կանգնեց և բարձրաձայն յորդոր կարդաց Ողիսևսին, մըրցութեան հրաւիրելով:

Ողիսևս պատասխանեց. «Ինչո՞ւ ես ինձնից մի այդպիսի բան պահանջում, ո՞վ Լաւդամոս: Իմ վշտերն այնքան դառն են, որ մրցանքի ախորժակ էլ չէ մնացել սրտիս մէջ»:

Հեզմաբար նայեց նրա վրայ Եւրիալոս և ասաց.

«Եւ լիբաւի, հէնց սկզբից երեւում էր, որ մրցութեան հմուտ մարդ չես, ալ գուցէ նաւով

տարուող ապրանքների տեսուչ ես: Ի՞նչպէս եղաւ, որ մի մրցանաւոր ախոյեանի տեղ դրինք»:

Ողիսեւ մռայլ դէմքով նրա վրայ նայեց և ասաց.

«Յարեկամ, խօսքերիդ մէջ շնորհ չեմ տեսնում. սակայն աստուած էլ ամենքին հաւասար ձիրք չէ պարգևում: Այս ինչ մարդուն նա տալիս է տգեղութիւն, հետն էլ միասին ճառելու շնորհ, մտքի կորով, այնպէս որ բոլորեքեան լուռ են մնում, երբ նա սկսում է բարբառել: Մէկ ուրիշին տալիս է նա սիրուն պատկեր, աստուածային կերպարանք. բայց խօսքերի մէջ զուր կ'որոնես ձիրք և հանճար: Քո վիճակն էլ հէնց այդպէս է: Դէմքիդ տիպով դեղանի ես, բայց բնաւ չունիս ուշիմութիւն և զօրեղ միտք: Անալի խօսքերովդ դու իմ սիրտը բոլորովին բորբոքեցիր: Ես մրցանքի անփորձ մարդ չեմ. ես ոչ ոքից յետ չեմ քաշուել, քանի որ մարմինս դեռ ցաւերից չէր տրորուած: Բայց և այնպէս պատրաստ եմ խօսոյն դուրս գալ քեզ ընդդէմ, զի հեղնական խօսքերդ ինձ ալէ՛ծուփ վրդովեցին»:

Այս ասելով Ողիսեւ վերցրեց մի պղնձէ մեծ սկաւառակ, պտուտկեց մի քանի անգամ և ուժգնապէս արձակեց: Սկաւառակն օդի միջից

թռչելով, բոլոր նշաններից հեռու ընկաւ:

Ջարհուրեցան փեակեցիք, երբ տեսան, որ ձգելու մէջ Ողիսեւին ոչ ոք յաղթել չէր կարող: Իսկ նա ասաց. «Հապա դուք էլ այդ տեղ հասցրէք, պատանիք: Ո՛ր բանի մէջ էլ հետո մրցիլ ուզենաք, ես պատրաստ եմ: Ո՛վ կամենայ, դուրս թող գայ, միայն թէ ոչ Ալիկնոս, որովհետեւ ես նրա հիւրն եմ, և անպատշաճ, նաև անարգ բան կրկնէր՝ հիւրընկալիս դէմ ոգորել: Իսկ դուք միւսներդ մի թողնէք, որ խօսքերս զուր կորչեն: Չկայ մի խաղ, որին ես վարժ չըլինէի»:

Ափիբերան եղան մարդիկ. ոչ ոք յանձն չառաւ ասպարէսի մէջ մտնել: Այն ժամանակ թաղաւորն ասաց. «Հաւատում եմ քեզ, օտարական, և տեսնում եմ, որ արութեանդ և կորովիդ վրայ խօսելիս դու սնոտի փառքից չէիր դրդուած, այլ քո արդար ցասումից: Բայց որպէս զի միշտ սիրով լիջես մեզ, երբ նստած կ'լինիս երեխաներիդ և կնոջդ շրջանում, — այս խօսքիս էլ ականջ դիր: Մենք ոչ անբասիր գօտեմարտներ ենք, ոչ էլ վարպետ ըմբիշներ. բայց պարի մէջ միւս ազգերից գերազանց ենք և ծովի վրայ՝ առաջին: Դէ ուրեմն, ո՛վ կալթահարք, ցոյց տուէք ձեր արուեստը մեր պատուական հիւրի առջև: Մէկն էլ թող գնայ՝ երգահանի անուշ քնարը սրահից բերէ՛»:

Քարոզները մին պալատ ձեպեց, իսկ պատանիք պարի տեղը հարթեցին: Քարոզն եկաւ քնարը բերելով, և ահա երգչի նուագածութեամբ պատանիք պարել սկսան, իսկ քաջն Ողիսես հոգւով զմայլած նայում էր:

Թագաւորն այժմ մէնակ պարելու հրաման տուաւ Լաւգամոս և Հալիոս որդիներին: Մէկն առաւ ծիրանեգոյն մի գնդակ և յետ թեքուելով, ուժգնապէս վերև ձգեց. միւսը ցատկեց և դեռ ոտքը գետնին չըղրած՝ բռնեց գնդակն օդի մէջ: Այնուհետև երկուքն էլ սկսան կայթել, տեղերն ստեպ ստեպ փոխելով. իսկ միւսները ծափ էին տալիս և ցնծութեան ձայներ հանում ամէն կողմից:

«Ո՛վ քաջ արքայ», ասաց Ողիսես, «իրաւամբ էր, որ գովեցիր ձեր պարերը: Սքանչացած եմ պարողները»:

Այս խօսքերի վրայ թագաւորն ուրախացաւ և դռնէն. «Ականջ դրէք ինձ, ո՞վ իշխաններ և ժողովրդի հոգատարներ: Մեր այս հիւրն, ինչպէս որ սկզբից տեսայ, մի քաջուշիմ մարդ է թւում: Եկէք ուրեմն շնորհներ դրան ընտիր ընտիր պարգևներ, իսկ Եւրիալ, որ անպատկառ խօսքեր ասաց, թող դալ հետը հաշտուի»:

Յոյրեքեան հաւան գտան, և իսկոյն իշխանները մի մի քարոզ առաքեցին դէպի տուն,

որ ընծաներն առնեն բերեն: Իսկ Եւրիալ յառաջ ելաւ և ասաց.

«Ո՛վ վեհափառ տէր արքայ, իրաւ որ դժպիւն լեզուովս աղնիւ հիւրին վշտացրի, և այժմ ի սրտէ պատրաստ եմ հաշտ առնել նրա սիրտը: Ահա սուսերս նրան եմ տալիս: Սուսերի կոթն արծաթից է և պատեանը փղոսկրից»:

Դառնալով այնուհետև Ողիսեսին, նա ասաց.

«Ձէն և ուրախ լինին օրերդ, ո՞վ աղնիւ օտարական: Թող քամին օդի մէջ ցնդէ իմ բերանից թռած խօսքերն, որ էլ բնաւ չըլիշէս: Իսկ քեզ աստուածները թող օրհնեն և յաջողակ դարձ պարգևեն դէպի տուն»:

Ողիսես իրեն ընծայուած սուրն առնելով, պատասխանեց. «Ես էլ աստուածներից մաղթում եմ քեզ շատ բարիք: Տան նրանք, որ երբէք, չըկարօտիս այս սրին, որ ընծայում ես ինձ հաշտ խօսքերով»:

Քարոզները վաղվաղակի վերադարձան. առատ ոսկի և հանդերձներ բերելով: Թագաւորն այդ բոլորը պալատ դրկեց, ուր յետոյ ինքն էլ գնաց հիւրերի հետ: Այն տեղ թագուհին հրամայեց մի հրաշակերտ արկղ բերել և Ողիսեսին ընծայուած պարգևները մէջը դնել: «Արի ինքդ սրա խուփն ամուր կապիր», ասաց նա հիւրին,

«որպէս զի ոչ ոք մէջից բան չգողանայ, երբ դու նաւում խոր քուն լինիս»:

Ողիսևս արկղի խուփը կապոյտ չուանով պինդ կապեց և վրան մի արուեստական հանգուց շինեց: Այնուհետև նրան խնդրեցին, որ ընդունէ մի կազդուրիչ աւազան:

Հէնց որ նա պերճ պատմութեամբ զարդարուած՝ կամենում էր նորից մտնել սրահը, — Նաւսիկէն դիմաւորեց նրան շէմքի վրայ և ասաց. «Խնդա, ո՞վ հիւր, և յիշիր ինձ, երբ հայրենիքդ վերադառնաս»:

Ողիսևս պատասխանեց. «Նաւսիկէ, դու վեհանձն արքայագուստը: Տո՛ւ Արամազդ, որ ես ողջամբ տուն հասնեմ: Այն ժամանակ ես ամէն օր քեզ կըլիշեմ, քեզ, որ կեանքս ազատեցիր»:

Կոյսն հեռացաւ, իսկ Ողիսևս սրահ մտնելով, ակմբի մէջ աթոռ նստաւ: Իսկոյն տնտեսուհին կերակուր դրաւ նրա առջև, բայց նա դեռ ուտել չըսկսած՝ կանչեց իւր մօտ մի քարոզ և ասաց. «Այս խորտիկն աստուածային երգչին տուր, որ կշտանայ: Թէև ինքս էլ այժմ աղքատ եմ, բայց քաղցր է ինձ կըրցածիս չափ պատուել նրան»:

Բոլորն էլ որ յաղեցան, Ողիսևս դարձաւ երգահանին և ասաց. «Առաւել քան որ և է մահկանացուի քեզ կ'ուզէի փառաբանել, ո՞վ

կոյր երգիչ, քանզի մուսան՝ ուսուցել է քեզ հռչակել վսեմ խօսքերով ինչ որ կրեցին և դորձեցին քաջ յոյները Տրոյայի առջև: Դէ ուրեմն երգիր մեզ և փայտակերտ ձիի դէպքը, որ Տրոյա մտաւ Ողիսևսի հնարքով»:

Հնորհայի երգիչն սիւնին մեկնեց իւր ձեռք, քաղցրահնչիւն քնարն առաւ և սկսաւ նուագել Ողիսևսի խիղախ գործը. նա դուշակում չէր, որ իւր գոված դիւցազն նոյն իսկ սրահի մէջ էր նստած: Սակայն Ողիսևս ինչքան էլ որ գունդործեց, չըկարացաւ սանձահարել իւր արտասուքն և հեծիւնը:

Թագաւորը վերստին նշմարեց այդ և դիմելով իշխաններին, այսպէս խօսեց. «Ուշ դրէք, ո՞վ վեհափառ իշխաններ: Ինձ թւում է, թէ լաւ կըլինէր, եթէ աստուածային երգիչն՝ այժմ երգելուց դատարէր, քանզի տեսնում եմ, որ դրա երգը չէ դուրձացնում ամենքին: Հիւրիս սրտում մի դառն վիշտ կայ, որ ասես թէ նորոգվում է երգչի նուագից: Ինձ համար հիւր ասածդ մի եղբայր է, և չէի ցանկալ, որ նա տրտմէր տանքս մէջ»:

Եւ ապա թէ Ողիսևսին դիմելով, ասաց.

«Օտարական, վերջապէս ասա մեզ և մի ծածկիր քո անունն և երկիրը, որպէս զի թիավարներս զիտենան և քեզ շիտակ այն տեղ հաս-

ցընեն: Միամիտ կաց: սրտիդ փափագը կը կատարուի, թէ և գուշակը սպառնում է, թէ Պոսէյդոն պիտի խորտակէ մեր նաւերից մին, Հէնց որ սա մի օտար մարդ տանելու լինի այս երկրից: Ամէն բան պատմիր մեզ ճշմարտապէս: Ո՞ր տեղերում թափառեցար, ի՞նչ երկիրներ տեսար, անցար: Արդեօք վայրճիկ էին տեսած մարդիկդ և անարդար, թէ երկրւղած էին և հիւրասէր: Պատմիր նոյնպէս, թէ ինչո՞ւ աչքերիցդ յորդ արտասուք Հոսեցան, երբ երգիչն Տրոյա գնացած քաջերի արկածները նուագել սկսաւ: Մի՛ գուցէ փեսայդ ընկած լինի այն սոսկալի կռիւներում և կամ մտերիմ ընկերդ: Ազնիւ ընկերն Հօ եղբօրից պակաս բան չէ մարդուս համար»:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐԳ

ԹԱՓԱՌՄՈՒՆՔԸ

1

ՈՒՌՍԵՒՍ ԿԻՊՐՆԵՐԻ ԵՒ ԼՈՒՏԱՍՍԿԵՐՆԵՐԻ ՄՕՏ

Այսպէս սկսաւ իւր պատմութիւնն Ողիսևս. «Ահհափառդ Ալկինոս», ասաց նա, «կամենում ես իմ արկածքն իմանալ: Ահա նորից կը սաստկանան ցաւերս: Ո՞ր բանը պատմեմ քեզ առաջ, որն յետոյ: Ո՛հ, անմահ դիք շատ աղէտներ տուին ինձ:—Լսիր ուրեմն նախ անունս, որ ինձ յիշես, երբ ես տուն վերադառնամ: Ես եմ Ողիսևս՝ Լայերտի որդին, հանճարեղ և քաջարի գործերովս հռչակուած: Հայրենիքս է Իթակէն, հանրաժանութ աչն կղզին, որի վրայ մինչև երկինք է բարձրանում Ներիտոն սարը: Բայց լսիր այժմ, թէ ի՞նչ փորձանք հասաւ ինձ, մինչ Տրոյայից յետ էի գալիս:

Քամին մեզ Կիկոնների երկիրն մղեց: Մենք քանդեցինք նրանց իմարտի քաղաքը: Այնու-

Հետև ես յորդոր տուի ընկերներիս շուտ մեկ-
նելու այն տեղից. բայց լիմարները չըլսեցին և
ծովափի վրայ նստան, որ շուայտուն: Գինին
առատ էր, դեր դուարակներ և այծեր էլ շատ
կային: Բայց մինչ նրանք շուայտում էին, փա-
խրստական Կիկոնները գաշնակիցներ հաւաքե-
ցին և ահագին բազմութեամբ մեր վրայ ըն-
կան: Առիւր տեւեց արշալուսից մինչև արևի
մայր մտնելը: Մէն մի նաւից ես վեց քաջեր
կորցրի. մնացեալներս փախուստ տուինք վը-
տանդից:

Մեր սիրելի կորածներին երեք անգամ բարձր
ձայնով և յանուանէ կանչելուց յետ մենք նա-
ւեցինք, և չուն սկզբում յաջողակ էր: Սակայն
Արամազդ յաջորդ օրը մի փոթորիկ զրկեց մեզ
դէմ: Սև սև ամպեր պատեցին մեզ և ծովի
վրայ զիշեր իջաւ: Մեր նաւերի առագաստները
պատառուեցան, և մենք, չար հողմից տատա-
նուելով, յառաջ մղուեցանք: Վէրջապէս հա-
սանք մի ապահով հանգրուան, ուր ջարդուած
և նկուն եղած, երկու օր, երկու զիշեր մնա-
ցինք: Երրորդ օրուայ լուսաբացին նորից ըն-
կանք ճանապարհ: Նոր էինք հասել Մալեեան
հրուանդանին, երբ հողմը դարձեալ սկսաւ
մըրկել և բաց ծովի մէջ ձգեց մեզ:

Ամբողջ ինն օր ալետանջ ծփծփեցանք մեզ

անձանօթ ջրերի վրայ, տասներորդին՝ Լուտա-
սակերների երկիրն եկանք: Յամաք իջանք,
ջուր առինք և ճաշեցինք: Յետոյ ես լրտեսներ
արձակեցի, որ իմանան, թէ ովքեր էին այն
տեղ բնակում: Նրանք գտան մի բարեմոյն փոք-
րիկ ազգ, որ ապրում է լուտասի պտուղ ուտե-
լով, որ մեղրից էլ քաղցր է: Ով որ ուտէ այդ
պտղից, կրմուռնայ իւր անցեալն և ապառնին
և կ'ուզենայ միշտ այն տեղ մնալ: Այսպէս էլ
պատահեցաւ ընկերներիս, որոնց ես բռնի ու-
ժով նաւ բերի և պարաններով նստարանին կա-
պեցի, որպէս զի մեր հայրենիքը չմոռանային:

2

ՈՐԻՍԵՒՍ ԿԻԿԼՈՊԵՐԻ ՄՕՏ

Առադաստները պարզեցինք և այն կղզուց
հապճեպ շտապով հեռացանք: Հուտով հասանք
վէս Կիկլոպների երկիրը, որոնք ոչ արտ են
հերկում, ոչ տունկ տնկում: Յորենն և գարին
իրենք իրենց են դուրս դալիս պարարտ հողից,
որ առատ է և ողկուղաբեր այգիներով: Մար-
դիկ այն տեղ ընկերութեան կապեր չունին և
ապրում են խոր անձաւներում. ոչ օրէնք են
ճանաչում, ոչ դատաստան:

Մեր զկայ առած ափին հանդէպ մի ծառա-
հոմ. Ողիս.

ւէտ կղզի կար, որի ժայռուտ լեռներն անբաւ
այծերով ծածկուած էին: Մենք ծուխ տեսանք
և օդիների մայլան լսեցինք: Առաւօտեան ես
ասացի ընկերներինս. «Գուք այս տեղ մնացէք,
իսկ ես այդ քարքարուտ կղզին կընաւեմ՝ տես-
նելու, թէ ի՞նչ մարդիկ են այն տեղ ապրում»:

Զուտով հասանք եղերքին և մի մեծ բարձ-
րակամար քարայր տեսանք, որ սարդենիներով
պատուած էր: Այն տեղ պառկած էին անթիւ
այծեր և ոչխարներ: Քարայրի զրսի կողմը
կանգնած էին բարձր ժայռեր: Ես իմ նաւը մի
հանդրուանում թաքցրի և հետո տասներկու
մարդ առնելով, քարանձաւի մէջ մտայ: Հե-
տերս տարանք ուտելու պաշար և մի տիկ անոյշ
գինի, որ ընծայել էր ինձ Մարոն քուրմը, որին
ես պաշտպանել էի Իսմարեան կոտորածի ժա-
մանակ: Ով մի անգամ այն գինու համն առ-
նէր, էլ ըմպելուց չէր դադարել: Ես այդ գինին
հետո առի, քանզի սիրտս ասում էր, թէ անօ-
րէն մարդկանց պիտի հանդիպէի: Արդարեւ
անձաւի մէջ չըզտանք, այն միջոցին նա այծեր
էր արածում: Ամէն բան ուշի ուշով զննելիս՝
մենք զարմացանք նրա անչափ հարստութեան
վրայ: Ընդարձակ փարախներն ուլերով և դառ-
ներով լի էին՝ ամենքն էլ ըստ հասակի և տե-
ասակի ջոկ դատուած: Զուրջ դրուած էին պան-

րով տաշտեր, կաթնով լեցուն մեծ մեծ գոլեր
և կթոցներ:

Ընկերներս ուզում էին այդ դառներից և
պարէնից կողոպտել, բայց ես թոյլ չըտուի, ըստ
որում կամենում էի քարանձաւի բնակչին տես-
նել, յուսալով, թէ նա մեզ հիւրոյթ կըտար:
Մենք կրակ վառեցինք, աստուածներին նուէր
հանեցինք, պանիր կերանք և սպասեցինք, որ
Աիկլոպը վերադառնար: Աերջապէս իրիկուայ
դէմ վերադարձաւ այդ վիթխարին, որի լոկ
երկույթն ահ ու սարսափ ազդեց մեզ: Նա կրում
էր մի բեռն փայտ, և երբ այդ բեռն անձաւի
առջև վայր ձգեց, մի այնպիսի բոմբիւն թըն-
դաց, որ մենք ահից ներսի կողմը պահո-
տուեցանք, որպէս զի մեզ չըտեսնէր: Յե-
տոյ նա ոչխարներն և այծերը ներս քշեց և
մուտքը փակեց մի բրգաձև յաղթ վէմով, որ
անգամ քսան լոյծ եղներ չէին կարող տեղից
շարժել: Քանի շատ էինք Աիկլոպի վրայ նա-
լում, այնքան էլ մեր սարսափը սաստկանում
էր: Նրա անդամներն հսկայական էին. ճակա-
տի վրայ միայն մի հատ մեծ աչք ունէր: Նա
նստաւ գետնի վրայ և սկսաւ կթել ոչխարներն
և այծերը: Կաթի կէսը մակարդեց և կթոցի
մէջ քամեց, միւս կէսն մի մեծ տաշտի մէջ
ածեց, ընթրիքին խմելու համար: Յետոյ կրակ

վառեց, և դրա բորբոքուած լոյսն էր ահա, որ մատնեց մեզ վայրագ հրէշին:

«Ստարականներ», զոռաց նա խուժողութ ձայնով. «ո՞վ էք դուք, ո՞րն է ձեր հայրենիքը: Արդեօք վաճառական մարդիկ էք, թէ ծովաշրջիկ աւազակներ»:

Սրտերս դող ընկաւ, սակայն ես նրան առաջի. «Մենք փոթորկից այս կողմ ձգուած յոյներ ենք: Գալիս ենք Տրոյացից և արդէն վաղուց որոնում ենք մեր հայրենիքը: Այժմ ոտքերդ ընկած աղաչում ենք՝ տալ մեզ հիւրոյթ, ինչպէս որ պահանջում է սուրբ օրէնքը: Երկընչիր աստուածներից և ի միտ առ, որ Արամազդ վրէժխնդիր է հովանու կարօտ հիւրերի համար»:

Ես այդպէս աղաղակեցի, իսկ նա վայրագաբար պատասխանեց. «Յիմար ես դու, ով օտարական, և թուի թէ շատ հեռուից ես, որ աստուածներից երկնչելու խրատ ես տալիս. այլապէս՝ քեզ քաջ յայտնի կըլինէր, որ մենք ոչ Արամազդին ենք բանի տեղ դնում, ոչ էլ միւս աստուածներին: Ուրեմն եթէ սիրտս չարգելէ ինձ, ես ոչ քեզ կը խնայեմ, ոչ էլ քո ընկերներին: Բայց ասա ինձ, ո՞ւր է այն նաւն, որ բերաւ քեզ այս կղզին»:

Նկատեցի Կիկլոպի չարութիւնն և պատասխանեցի խաբէական խօսքերով. «Նաւս Պոսէյ-

դոն կործանեց, բախելով ձեր կղզու ժայռին, և միայն այս ընկերներիս հետ հազիւ պրծայ օրհասից»:

Ասացի թէ չէ, վերագը տեղից թռաւ, ընկերներիցս երկուսին բռնեց և շան լակոտների նման քարէ տափին խփելով, ուղեղներն և արիւնը դուրս վիժեց. նրանք էլ իսկույն հոգիները փչեցին: Անուհետև հրէշը յօշատեց նրանց մաս առ մաս և մսից ընթրիք պատրաստեց իրիկուայ համար: Լեռնատուն սովատանջ առիւծի պէս լափեց նա իւր կերակուրն, ոչ փորձով թողնելով և ոչ ոսկոր: Իսկ մենք լաց էինք լինում այդ գործերը տեսնելով և բազկատարած աղօթք կարդում Արամազդին:

Հրէշն իւր ահագին փորը մարդկային մտով և ոչխարի կաթնով լցնելուց լետ՝ պառկեց քրնելու: Այն ժամանակ ես մտքումս կշռեցի— արդեօք յարձակուիմ վրան քաջօրէն և կուրծքը սրովս պատառնմ: Սակայն մի բան փնձ լետ բռնեց: Եթէ յաղթող էլ դուրս գալի այս վրտանգաւոր մենամարտից, դարձեալ մենք աղիողորմ պիտի կորչէինք անձաւի մէջ, քանզի անգոր պիտի լինէինք թաւալել վէմը դրան մօտից:

Սոսկալի էր այն զիշերը: Կիկլոպն առաւօտեան վեր կացաւ, կրակ վառեց և այծերը կը-

Թեց: Յետոյ վերստին ընկերներիցս երկուսին բռնեց և լափեց: Նախաճաշն աւարտելուց յետ՝ քարը դռնից մեկուսի հրեց և հօտը դուրս քշելուն պէս՝ մուտքը նորից ամուր փակեց, և այնպիսի հեշտութեամբ, որ ասես թէ փակածը մի կապարճի խուփ լինէր:

3

ԽՈՐԱՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Կիկլոպը սուր սուլումով սարը քշեց իւր խաշինքը, իսկ ես քարայրի մէջ գերի մնացի, մըտքումս չարիք որոճալով վիրադի դէմ: Քարայրի մէջ ընկած տեսայ Կիկլոպի լախտը — ձիթեհոռ բունից կտրուած՝ կայմի նման երկայն և հաստ մի գերան: Դրանից կտրեցի վեց ոտնաչափ մի կտոր և ասացի ընկերներիս, որ յղեն: Ես սրբեցի վայրի ծայրն և կրակի մէջ խանձելուց յետ, թաքցրի այդ գէնքն աղբի տակ, որ դիզադէղ ամբարուած էր քարայրում: Այնուհետև մեր մէջ վիճակ ձգեցինք, թէ ով կը վարսէր այդ սուրինը Կիկլոպի աչքի մէջ, երբ նա քնէր: Չորս մարդու վիճակ ընկաւ, ես եղայ հինգերորդը:

Իրիկուայ դէմ Կիկլոպը քարայր եկաւ խաշինքի հետ: Ոչխարներն և այծերը կթեց, կրակ

վառեց և դարձեալ լափեց ընկերներիցս երկուսին:

Ապա թէ ես մօտեցայ նրան, առջևն բռնեցի կարմիր զինով լի մի բաժակ և ասացի. «Ա՛ռ և խմիր, Կիկլոպ, որ իմանաս, թէ ինչ ազնիւ ըմպելիք կար մեր նաւի մէջ: Ես նուէր էի բերել քեզ այս զինին, յուսալով, թէ խնդիրս կըլսէիր: Սակայն դու, վայրագասուն, ամեհաբար մոլեգնեցար: Ո՞վ կ'ուզենայ այսուհետև քեզ մօտենալ, քանի որ այսպէս վատ ես վարվում հիւրերի հետ»:

Քաժակն առաւ և զմայլելով քամեց մինչև վերջին կաթիլը: Յետոյ ասաց. «Լքցուր նորից և անունդ ասա, որովհետև կամենում եմ մեծարել քեզ հիւրոյթով»:

Երեք անգամ բաժակն լքցրի, և երեք անգամն էլ լիմարը պարպեց: Երբ ուշքը գնալ սկսաւ, ես ասացի. «Ուղում ես անունս իմանալ, ո՞վ Կիկլոպ: Իմացիր ուրեմն — իմ անունն Ոչոք է: Ոչոք եմ անուանում ինձ հայրս, մայրս և բարեկամներս: Սակայն տեսնե՛ք, ինչ հիւրոյթ ես տալիս ինձ»:

Կիկլոպը պատասխանեց. «Ոչոքին յետոյ կ'ուտեմ, միւսներին առաջուց — այս կըլինի իմ հիւրոյթը»:

Ասաց, ծիծաղեց և հաստ շլինքը մի կողմ

Թեքած՝ երեսն ի վեր գետին ընկաւ։ Փոքր ինչ յետոյ բոլոր զինին և մարդկային մօր կտորները զգայութեամբ դուրս ժայթքեց իւր կոկորդից։ Այն ժամանակ ես սուինը կրակի մէջ զրի և երբ սալը կարմրեցաւ և սկսաւ կայծեր արձակել, ընկերներս կանչեցի։ Մի վայրկենում հրավառ սուինը Կիկլոպի միակ աչքի մէջ վարսեցինք և ես մի լաւ պտուտկեցի։ Սուինի ծայրից արիւն վիթեց, և Կիկլոպի յօնքն և բիւր միանգամայն խանձուեցան։ Ինչպէս որ շաչում է հրաշէկ երկաթը ցուրտ ջրի մէջ մխուելիս, այնպէս էլ աչքը շաչեց, ջեռեալ սուինից այրուելով։ Ժայռերը բոմբիւն տուին հրէշի ահեղ գոռումից, իսկ մենք ահ ու դողով անձաւի մէջ թաք կացանք։ Կիկլոպն աչքից կորցեց արիւնաշաղախ սուինն և դէն ձգեց, մոլեղնաբար դուրսելով։ Յետոյ հզօր ձայնով օգնութեան կանչեց շրջաբնակ կիկլոպներին, որոնք էլ իսկոյն դէսից դէնից վրայ հասան և անձաւի հանդէպ կանգնեցան։

«Ի՞նչ է պատահել քեզ, ո՞վ Պոլիւփեմ, որ այդպէս սաստիկ գոռում ես», հարցրին նրանք։ «Արդեօք քեզ վիշտ պատճառեցին կամ թէ բռնի և նենգութեամբ սպանել է ուզում քեզ մի ոք»։

«Ո՞վ բարեկամներ, Ոչոքն է սպանում ինձ

բռնութեամբ և նենգութեամբ», պատասխանեց Պոլիւփեմ։

Նրանք էլ ասացին. «Եթէ ոչ ոք, ուրեմն աստուած է քեզ վիշտ զրկել։ Դրա դէմ մենք դարման չունինք։ Մաղթիր հօրդ՝ Պոսիդոնին»։

Այսպէս ասացին նրանք և հեռացան։ Իսկ ես հողով սրտով հրճուեցայ, որ հնարած անունս նրանց խաբեց։ Այն ինչ անտանելի ցաւից հեծող Կիկլոպը, չնայելով իւր կուրութեան, մեզ բռնել էր կամենում։ Առաւօտը լուսանալիս՝ նա կիսով չափ յետ հրեց քարայրի մուտքը փակող վէմը, նստաւ դրան մօտ և սկսաւ շօշափել դուրս ելնող ոչխարներն և այծերը։ Նա մեզ լիմարի տեղ էր զրկել. սակայն ես արդէն վաղուց մտածել էի, թէ ի՞նչ պիտի անէի։

Քարայրի մէջ կային բազմաթիւ թաւաղէս ոչխարներ։ Ես վերցրի այն ուռենու ոստերից, որոնց վրայ հրէշը պառկում էր, մի քանի նուրբ ողորներ և դրանցով իրար կապեցի երեք երեք ոչխար և այծ։ Իւրաքանչիւր միջին կենդանու վրայ ես կապեցի մի մի մարդ։ Կիկլոպը փութաջան զննում էր ձեռքով իւր առջևից անցնող անասունների մէջքը, բայց խորամանկութիւնս չէր նկատում։ Այսպէս ընկերներս դուրս ելան։ Իսկ ինձ համար ես ջոկեցի մի մեծ խոյ

և շինքից ամուր բռնելով, բրդոտ պորտի տակ պառկեցայ: Նա տնքալով դէպի մուտքը տարաւ. ինձ: Կիկլոպը նրա թիկունքն և գլուխը շօշափեց, կանգնեցրեց և ասաց.

«Այ խոյ, ինչիցն է, որ դու այս օր քարայրից վերջինն ես դուրս գալիս: Սովորաբար չէիր սիրում, որ ուրիշները քեզնից առաջ ելնէին: Գուռ միշտ ուրիշները շուտ էիր դէպի մարդը շտապում՝ փափուկ արօտ ճարակելու կամ ծարաւդ անցնելու կարկաջասահ վտակից. միշտ էլ դու էիր բոլորից առաջ դէպի գոմը յետ դալիս: Գուցէ քեզ վշտացնում է հովուիդ աչքը, որ չար Ոչոքն խլեց ինձնից: Բայց նա անշուշտ չի պրծնիլ իւր մահից: Ո՛հ, եթէ կարանայիր խօսել ինձ հետ և ասել, արդեօք ո՛ւր է թաք կացել նա իմ յաղթական բազուկից: Ես նրա գլուխը կը ջարդէի, ուղեղն դէս դէն ցնդելով, և մի անգամ սիրտս կը հովանար այն վատթարի, այն Ոչոքի հասցրած ցաւից»:

Կիկլոպն այս ասելով ձեռքը վերցրեց, և խոյն խսկոյն դուրս տարաւ ինձ:

Անձաւից փոքր ինչ որ հեռացանք, ես խոյի տակից դուրս ելայ, ընկերներիս էլ արձակեցի: Անուհետեւ մենք շտապով յառաջ քշեցինք ամենագեր ոչխարներն և մինչև նաւերը հասցրինք:

Մեր ընկերներն ուրախութեամբ ողջունեցին մեզ և ողբացին մնացեալներին, որոնց հրէշը լափել էր: Սակայն մենք շուտով ողի առինք, ոչխարներն նաւ տարանք և ձեպ տալով ափից ի բաց նաւեցինք:

Երբ այնքան հեռացել էինք՝ որ տեղից դեռ կարող էր այր մարդու ձայնն ափ հասնել, ես հետևեալ խալթիչ խօսքերն արձակեցի հրէշի դէմ.

«Է՛յ Կիկլոպէ, անփառունակ չէ չիրաւի այն մարդը, որի ընկերներին անձաւիդ մէջ լափեցիր: Ահա չար գործերիդ պատուհասն ընդունեցիր»:

Նա և՛ս առաւել չարացաւ, ահագին ուժով մի անարի վէմ պլուկեց բարձր ժայռից և սեւագոգ նաւիս ետևից շարտեց: Քիչ էր մնացել, որ վէմը նաւիս դելը խորտակէր: Վէմից ալիքն վեր դիզուեցան և դէպի ցամաք մղեցին մեզ: Ընկերներս միայն ինձնից սիրտ առնելով, կարացան եղերախոյս ընթացք բռնել:

Երբ մենք ափից երկրորդ անգամ հեռացանք, ես նորից ոտքի ելայ՝ Կիկլոպին դարձեալ մի խօսք ասելու, բայց ընկերներս պաղատելով խնդրեցին լուռ կենալ, քանզի սաստիկ վախնում էին, թէ հրէշն այն տեղ էլ քար կը հասցնէր և մեզ չարիք կը պատճառէր:

Բայց և այնպէս՝ ես բարձր ձայնով կանչեցի.

«Կիկլոպէ, եթէ մի ոք քեզ հարցնէ — ո՞վ կուրացրեց քեզ, պատասխանիր. ինձ կուրացրեց քաղաքաւեր Ողիսէսը, Ղալերտի որդին Իթակէից»:

Այս որ լսեց Կիկլոպը, հառաչելով հոգւոց հանեց և գոչեց. «Այսպէս ուրեմն կատարուեցաւ դուշակութիւնը: Տեղամոս դուշակն ասել էր ինձ, թէ ես Ողիսէսից պիտի կուրանայի: Ես կարծում էի, թէ ինձ մօտ մի առույգ և հրսկայազօր մարդ կը գար: Բայց աւանդ, գալիս է մի վատշուէր, չնչին էակ, թուցնում է խելքս անոյշ գինով և ապա աչքս կուրացնում: Սակաւն, վերադարձիր, Ողիսէս, ես լիաձեռն հիւրովի կը տամ քեզ, Պոսիդոնին էլ կ'աղաչեմ, որ շնորհէ քեզ յաջողակ դարձ գէպի տուն: Չէ որ ես նրա որդին եմ, և նա միայն ատուածներէից կարող է վեցադարձնել աչքիս լոյսը»:

Իսկ ես այս խօսքերն ուղղեցի նրան հեզնաբար. «Ահ, երանի թէ ես քեզ մեռած զիտենայի, ինչպէս զիտեմ որ նա աչքդ չի բուժիր»:

Նա լսեց և ձեռքերն երկինք ամբառնալով՝ ձայն կարդաց. «Լսիր ինձ, ո՞վ երկրաստանդ Պոսէյդոն: Եթէ իրաւ դու իմ հայրն ես, ուրեմն խափանիր Ողիսէսի վերադարձը գէպի տուն: Իսկ եթէ նրան սահմանուած է ճակա-

տադրից՝ կրկին տեսնել իւր Իթակէն, գէթ այնպէս արա, որ նա անվերջ չարիք կրէ ճանապարհին և տառապանք ու վիշտ գտնէ իւր տան մէջ»:

Վերստին վերցրեց նա մի ահագին ապառաժ և արձակեց մեր ետեւից: Վէմը թռաւ և սոսկալի ուժգնութեամբ մեր առջևը ծովն ընկաւ: Ծովը ծփաց գէպի վեր և ցամաքից հեռու մղեց մեր նաւը:

Ջուտով հասանք այն կղզին, ուր միւս ընկերներս անհամբեր սպասում էին մեզ նաւերում: Ուրախ ուրախ ցամաք իջանք և Կիկլոպից յափշտակուած ոչխարներն մեր մէջ հաւասար բաժնեցինք: Իսկ խոյն ինձ տրուեցաւ, իբրեւ վերադիր: Ես էլ խոյն զոհեցի նրան ամենազօր Արամազդին: Այնուհետեւ մի լաւ ընթրիք պատրաստեցինք և կշտացանք թէ կերակրով, թէ խմիչքով: Արդէն օրն լուսանում էր, երբ բազմամուռնջ ծովի ափին պառկեցանք և քուն եղանք»:

4

ՀՈՂՄԵՐԻ ՏԵՐՆ ԷՈՒՈՍ

Ողիսէս շարունակելով իւր պատմութիւնն Ալկինոս թագաւորի և թէակեան մեծերի առջև, ասաց.

«Միւս առաւօտ մենք դուրս ելանք ծովա-
խորշից, յաջող քամին առագաստներն ուռեցրեց,
և մենք արագ յառաջ նաւեցինք: Այսպէս հա-
սանք մի կղզի, որ մի պղնձեայ, անթափանցիկ
պարիսպ ունէր. այն տեղ իշխում էր Էոլ կո-
չուած թագաւորը: Իւր պալատում նա տասներ-
կու զաւակ ունէր—վեց սիրասուն աղջիկներ,
վեց քաջագեղ որդիներ: Զքեղ սրահը միշտ լի
էր անուշաւէտ բուրմունքով և միշտ սրնգի
ձայն էր հնչում դաւթի մէջ: Այն տեղ մենք
սիրելապէս ընդունուեցանք և ամբողջ ամիս
մեր ուղին շարունակել մոռացանք: Խոլոս հարց-
նում էր ինձ ամէն բան՝ Տրոյայի մասին, յոյն
քաջերի դարձի վրայ, և ես սիրով պատմում
էի ամէն բան: Երբ վերջապէս ես կամեցայ հե-
ռանալ, նա ինձ տուաւ վստահելի ուղեկիցներ:
Տուաւ նոյնպէս, իբրև հիւրոյթ, իննամեայ եղի
մորթից շինուած մի տիկ, որի մէջ մրրկաշունչ
հողմեր փչեց, քանզի նա հողմերի տէր էր կար-
գուած Արամաղմից: Մենք վեր կացանք չու
ընկնելու: Ես արծաթեայ լարերով տիկն ամուր
կապեցի, և նաւիս մէջ դրի: Անուհետև Խոլոս
արևմտեան սիւք շնչեց, և մենք յառաջ նուե-
ցինք:

Ինն օր և ինն գիշեր մի ուղղութեամբ նա-
ւեցինք դէպի մեր հայրենիքը: Արդէն տասներ-

րորդ օրը տարաժամելու վրայ էր, երբ Իթակէի
գիշերապահ կրակները նշմարեցինք: Ես շարու-
նակ գիշեր ցերեկ կանգնած լինելով ղեկի մօտ,
արդէն սաստիկ յոգնած էի. ուստի վրաս քուն
եկաւ, և պառկեցայ, որ փոքր ինչ հանգստա-
նամ:

Հէնց որ քնի գնացի, ընկերներս սկսան խօ-
սել իրար հետ, և մին ասաց միւսներին. «Զար-
մանք բան չէ, որ ուր էլ գնայ այս մարդը,
ամենայն տեղ սիրվում է: Այն ինչքան ոսկի և
արծաթ էր, որ հանեց Տրոյայից, մինչդեռ մենք
ձեռնարկեցինք ենք վերադառնում: Այժմ էլ Էոլ
ընծայեց դրան մի մեծ տիկ, որի մէջ ո՞վ գիտէ—
որքան ոսկի կայ պահուած: Եկէ՛ք բանանք այդ
տիկն և տեսնենք, ինչ կայ մէջը»:

Այսպէս խօսեց յիմարը. բայց Հէնց որ ար-
ծաթալար կապերն բացին, ահա տիկի միջից
հողմերը շառաչելով դուրս խուժեցին և փո-
թորկալի արագութեամբ մեր նաւը յետ մղեցին:
Քնիցս արագ սթափելով ես տեսայ, որ մեր
բանը շատ վատ էր: Ես զարհուրած մտածեցի,
թէ ինչ անեմ. արդեօք ծովն ընկնեմ և մեռ-
նեմ, թէ չար աղէտիւ համբերեմ և կենդանի
մնամ: Վերջապէս համբերելը լաւ գտայ և մեկ-
նոցիս մէջ փաթաթուելով, յատակի վրայ պառ-
կեցայ: Զատ չանցած՝ քամիները վերստին մեզ

Իտեան կղզին բերին: Մենք ցամաք իջանք,
ջուր առինք և ճաշ կերանք: Այնուհետև ես
հետոս առի մի ընկեր և մի քարոզ, և արքայի
պալատը գնացի: Գտայ նրան ընտանեաց հետ
ճաշի նստած: Ինձ որ տեսան, բոլորեքեան
զարմացան, և Իլոս հարցմունք արաւ, թէ
ինչ բան էր պատահել ինձ: Աջմարտութեամբ
պատմեցի: Նա սարսափած վեր թռաւ և գոչեց.

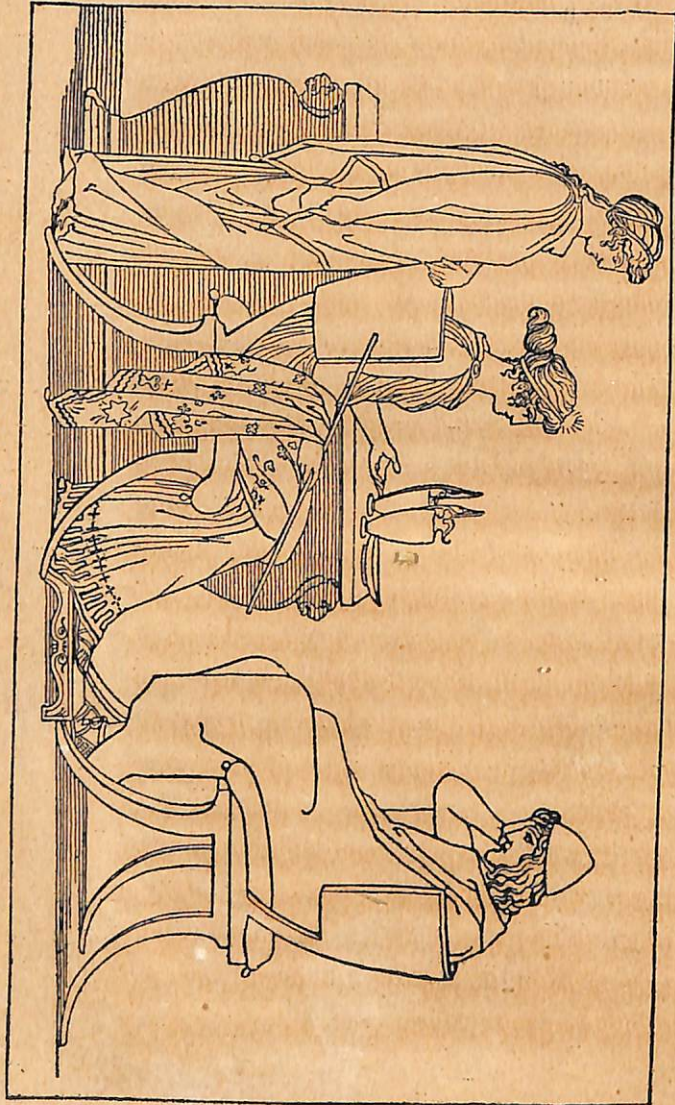
«Գնա կորիւր այս տեղից, թշուառութեան
որդի դճւ: Անհնարին է ինձ ընդունել մի էակ,
որին հալածում են անմահ դի՛ք»:

Ասաց, և հառաչելով դուրս վարեց ինձ պա-
լատից:

5

ՈՂԻՍԵՒՍ ԼԵՍՏՐԻԳՈՆՆԵՐԻ ՄՕՏ

Թախծահար հեռացանք այն տեղից: Երրորդ-
օրն Լեստրիգոնների ավին հասանք: Ուղեկից-
ներս նաւերը մի խորշ մտցրին, որ սեպ ժայ-
ռերով պատուած էր, և մէկը միւսի մօտ կա-
պեցին: Իսկ ես խորշից դուրս դադար առի
և նաւս մի հաստ պարանով վերջին վէմին
կապեցի: Յետոյ մի զառիվեր ժայռի վրայ
բարձրացայ և չորս կողմս ուշի ուշով դիտեցի:
Ոչ արտ տեսայ ես այն տեղ. ոչ էլ մարդիկ,

միայն մի ծուխ նշմարեցի, որ բարձրանում էր
Հեռուից: Այն ժամանակ մեր միջից ես ընտրեցի
երեք մարդ և զրկեցի իմանալ, թե ովքեր էին
այն տեղ բնակում: Նրանք մի սալի արահետ
դտան և անտառից անցնելով, մի անձանոթ
քաղաք հասան: Քաղաքի առջև նրանք տեսան
Լեստրիգոնեան Անտիփատէս թագաւորի աղ-
ջկան, որ եկել էր ջուր հանելու Արտակեան
արծաթափայլ աղբիւրից: Հարցրին նրան, թե
ո՞վ էր կղզու տէրն, և աղջիկն իւր հօր տունը
ցոյց տուաւ: Նրանք միամիտ ներս մտան:
Բայց սարսափեցան, երբ տեսան Հսկայատիպ
թագուհուն: Թագուհին ահեղ ահեղ ձայն հա-
նեց, որից յետոյ թագաւորն էլ վրայ հասաւ:
Դա բռնեց երեքից մէկին և ուզում էր իսկոյն
լափել: Միւս երկուքը փախուստ տուին և շըն-
չասպառ յետ եկան: Իսկ թագաւորը հօր ձա-
նով կանչեց քաղաքի բնակիչներին, որոնք նոյն-
պէս Հսկաներ էին, և բոլորը միասին դէպի ծո-
վեզրը խուժեցին: Ժայռերից վէմեր պլոկելով,
սկսան մեր նաւերը հարուածել: Կոտրատուող
նաւերի ճարճատմունք, մեռնողների ճիչ ու ողբ,
խօշիւն, գոչիւն էր, որ բարձրացաւ: Հսկաները
մեզնից շատ մարդ բռնեցին և թէ սպանուած-
ներին, թէ ողջերին ձկների պէս կարթելով,
քաղաք տարան, որ ուտեն:

Հոմ. Ողիս.

Ես սուրովս նաւիս պարանը կտրեցի, նաւաստ-
ներիս թի զարնելու հրաման տուի, և այս կեր-
պով մենք կորուստից ճողպրեցանք: Լաւ էր,
որ մենք խորշի մէջ չէինք մտել: Սակայն
տխուր էինք թանգագին ընկերների պատճառով,
որոնք այնպէս զոհ գնացին վիրագներին:

6

ՈՐԻՍՏԵՍ ԿԻՐԿԷ ՎԷՆԵՐԻՍՈՍ

Լսիր, վեհափառդ Ալկինոս, թէ ինչե՛ր պա-
տահեցան ինձ յետոյ:

Մենք դարձեալ հասանք մի կղզի, որի ա-
նունն է Էյա: Դա պատկանում է գեղավարս
Կիրկէ գիցուհուն, որ ինչպէս յետոյ իմացանք,
Արեգակի և Պերսէի դուստրն է: Լռիկ մտանք
մի նաւակայք և ցամաք իջանք, բայց նաւից
շատ հեռանալ չյանդգնեցանք, զի սրտերս դեռ
երկիւղով լի էին: Երկու օր, երկու գիշեր խոնջ
և նօթի նստած կեցանք ափի վրայ: Երրորդ
օրը, հէնց որ արևը ծագեցաւ, ես սուրս վրաս
կախեցի, տէգս առի և բարձրացայ մի ժայռի
գլուխ, որ շրջակայքն աչքէ անցնեմ: Տեսայ
հեռուից ամպի նման վեր սլացող կապոյտ ծուխ:
Իսկոյն կամեցայ այն կողմ գնալ և իմանալ,
թէ ո՞վ էր արդեօք այն տեղ բնակում, բայց

յետոյ միտքս ուրիշ բան ընկաւ: Առաւել լաւ
կըլինի, ասացի ես ինքս ինձ, նախ կերակրել
ընկերներին և ապա լրտես արձակել: Եւ մինչ
այսպէս մտածելով յետ էի գալիս անտառից,
աստուածներն ինձ գլթացին և մեծ եղջիւրնե-
րով մի եղջերու առաքեցին: Կենդանին, իմ աշ-
տէից շամփրուած, տապաստ ընկաւ և շունչը
փչեց: Ոտս նրա ուսին դէմ տալով, աշտէս
մարմնից հանեցի: Յետոյ մի լար ոլորեցի փա-
փուկ կնիւնից և եղջիւրի չորս ոտքերն նրանով
ամուր պրկեցի: Վերջապէս, թէև երէն յադ-
թանգամ էր, ես նրան շալակեցի և դէպի մեր
նաւը տարայ: Այն տեղ նրան վայր ձգելով,
վշտահար ընկերներին այս խօսքերն ասացի.

«Ո՞վ ընկերներ, մինչև օրհասը չըհրամայէ,
մենք դեռ դժոխք չենք իջնիլ: Եկէք ուրեմն
լաւ ճաշ ուտենք, քանի որ հաց էլ ունենք,
գինի էլ»:

Նրանք դուրս ելան և հիացմամբ սկսան դի-
տել պերճ երէն: Այնուհետև մի ճօղ ընթրիք
պատրաստեցինք և մինչև գիշեր կեր ու խու-
մով խրախճացանք: Յետոյ մեկնոցներին մէջ
փաթաթուեցանք և բազմագոյ ծովի ափին
պառկեցանք, որ գիշերուայ քուն վայելենք:

Լոյսը բացուելուն պէս՝ վեր կացանք և խոր-
հուրդ արինք: Ընկերներս զարհուրեցան և տրտ-

մեցան, երբ յայտնեցի, թէ ուզում էի մի քանի լրտես արձակել: Վայրագ Կիլիպի և Լեստրի-գոնները լիշատակը արտասուք քամեց նրանց աչքից: Քայց լալուց և արտասուելուց ինչ շահ պիտի ստանայինք: Ընկերներին ես երկու խումբ բաժանեցի. մէկի պետն ես ինքս եղայ, իսկ միւսին՝ Եւրիլոք: Իւրաքանչիւր խմբի մէջ քսաներկու մարդ կար: Եւրիլոք և ես սաղա-ւարտի մէջ վիճակ ձգեցինք, մի ընկեր սաղա-ւարտը լաւ թօթուեց, և Եւրիլոքի վիճակն ա-ռաջինը դուրս ընկաւ: Նա իսկոյն յառաջ խա-ղաց, ընկերներն էլ հտեւից, թէ և լալով: Երբոր անցան անտառից, մտան մի հովիտ, ուր կանգ-նած էր Կիրկէի քարաշէն ապարանքը: Այն տեղ յանկարծ մերոնց դէմ անթիւ գալլեր և առիւծներ վազեցին: Դրանց տեսնելով Եւրիլոք և իւր մարդիկն սկզբում սաստիկ վախեցան, բայց որքան մեծ եղաւ նրանց դարմանքը, երբ գազանները քծնելով իրենց մօտեցան, և ձե-տերը տատանելով քսուիլ սկսան, ասես թէ ընտանեսուն շներ լինէին:

Պալատի գաւիթն որ հասան, նրանց ական-ջին մի ներդաշնակ մեղեդիի ձայն դիպաւ. եր-գողն էր ինքն դիցուհին, որ մի շնորհաշուք ոստայն էր մանում իւր հոյակապ սրահի մէջ: Այն ժամանակ նրանք ձայն տուին: Իսկոյն լու-

սափալլ դռները բացուեցան, և վարադեղ դի-ցուհին նրանց ընդ առաջ դուրս ելաւ: Դիցու-հին գուարթ դէմքով հրաւէր կարդաց, և խե-լացնոր լիմարները ներս մտան: Միայն Եւրիլոք, կարծես չարիք գուշակելով, ներս չը մտաւ: Դիցուհին ազնիւ ազնիւ ուտեստներով և գինով իւր հիւրերին մեծարեց, և որպէս զի նրանք հայրենիքը մոռանան, գինու մէջ խառնեց մի դժնի դեղ: Այնուհետեւ դիպաւ նրանց մի ցպով, և նրանք իսկոյն խոզ դարձան: Խոզ դարձան նրանք ամէն բանով, միայն թէ մտքերն ա-նեղծ մնացին: Կիրկէն նրանց խողանոց քշեց և առջևները ձգեց կաղին, սղոցի և եղջիւր, որ լափեն:

Եւրիլոք հապճեպ շտապով լետ դարձաւ: Գառն ցաւից սիրտն այնպէս ճնշուած էր, որ չէր կարանում ոչինչ ասել: Վերջապէս աչքից բրդան ջերմ արտասուք, ոգի առաւ և պատ-մեց, թէ ընկերները մտել էին մի վարսադեղ կնոջ տուն: «Յետոյ», ասաց Եւրիլոք, «նրանք բոլորն էլ յանկարծ կորան և ոչ մին չերեւան չեկաւ, թէ և երկար սպասեցի»:

Մի այսպիսի գոյժ որ բերաւ Եւրիլոք, ես իս-կոյն չուրս, աղեղս ուսերիցս կախեցի և պա-տուէր տուի, որ նա ինձ կարապետէ: Նա ծըն-կերիս փարուեցաւ և պաղատելով ասաց. «Թոյլ

տուր, որ ես նաւում մնամ, ո՞վ դիցատիպդ Ողիսես: Ո՛հ, ես լաւ գիտեմ, որ ոչ մերոնց կ'ազատես դու, ոչ էլ ինքդ յետ կը գաս»:

Ես մէնակս ճանապարհ ընկայ: Մեծալարկ ապարանքին ես տակաւին չէի հասել, որ լուսափալ աստուածն Հերմէս, ձեռքում բռնած մի ոսկեկուռ գաւազան, առջևս ելաւ: Նա մօտեցաւ ինձ պատանեկան տիպարով, աջս բռնեց և ասաց.

«Ո՞ւր ես գնում, ա՛յ թշուառ: Կարծում ես թէ ընկերներդ կ'ազատես: Վհուկ կ'իրկէն նրանց խող է դարձրել: Դու էլ նրանց երամբ կը մտնես: Սակայն արի, ես քեզ փրկեմ: Առ այս դեղն և համարձակ գնա՝ դիցուհու մօտ, զի այժմ դու նրա թովչութիւնից պաշտպանուած ես: Բայց լսիր ինձ: Հէնց որ վհուկն ուղէնայ շօշափել քեզ իւր ցպով, դու սուրդ հանած վրան յարձակուիր, իբրև թէ կամենում ես նրա մէջ մխել: Նա կը սարսափի և կ'ողենայ սիրտդ շահել գգուական ողորջանքով: Դու սակայն մի զիջանիր, մինչև որ նա երգում չանէ աստուծով, թէ քեզ վնաս չի պիտի տայ»:

Փրկարար դեղն ինձ տալուն պէս՝ Հերմէս աստուածն անհետացաւ: Իսկ ես քաջ քաջ յառաջ դնացի դէպի վհուկի ապարանքը: Նա իմ

ձայնը լսեց թէ չէ, լուսափալ դուռն բաց արաւ և ժպտոն երեսին հրաւիրեց ինձ ներս մտնել: Նա տարաւ ինձ մի հրաշակերտ գահոյքի մօտ, ոտքիս տակ էլ դրաւ մի սիրուն պատուանդան: Յետոյ ոսկէ բաժակի մէջ զինի լցեց, կախարդական թոյնն էլ խառնեց և տուաւ ինձ, որ խմեմ: Երբ բաժակը պարպեցի, նա շօշափեց ինձ իւր ցպով և ասաց.

«Այժմ գնա՝ խողաբոյն և հանգստացիր ընկերներդ մօտ»:

Հէնց որ ասաց, սուրս պատեանից հանեցի և վհուկի վրայ ընկայ: Նա ճիչ հանելով ծուրը իջաւ և ոտքերս գրկեց:

«Ո՞վ ես դու», գոչեց նա լալահառաջ: «Ուստի ես, ո՞վ է հալոգ: Հիացած եմ, որ պալատիս մէջ ոտք դնող մարդիկները դո՛ւ ես միայն հրապոյրներիս դիմանում: Տեսնում եմ, որ շատ անվկանդ սիրտ ես կրում կրծքիդ մէջ: Գուցէ դու ես այն բաղմահնար Ողիսեսը, որ Հերմէսի ասելով, ինձ մօտ պիտի գար, Տրոյացից յետ չուելիս: Եթէ այդպէս է, սուրդ վալը դիր ուրեմն, զի ես չիպիտի վնասեմ այն մարդուն, որ ինձ առաւել յարգելի է, քան թէ բոլոր մահկանացուք»:

Ես ասացի. «Ի՞նչպէս հաւատամ քեզ, քանի որ դու կընճրթաւոր խող ես դարձրել ընկեր-

ներիս: Երդուիր ուրեմն, որ մի չար դաւ չես նիւթելաւ անձիս դէմ»:

Նա երդուեցաւ և ապա փաղաքշարար գրկեց ինձ: Նրա հոյակապ պալատի մէջ ծառայում էին չորս ժիրաժիր անտառածին, աղբիւրածին յաւէրժ հարսուներ: Մին ծիրանի գորգեր փռեց դահուլքի վրայ, միւսն արծաթէ սեղան կանգնեց դրա հանդէպ, ոսկէ խաներ շարելով վրան. երրորդն արծաթէ խառնարանից գինի լցեց թասերի մէջ, և չորրորդը կրակ վառեց մեծ սանի տակ, որ ինձ համար լուսաման ջուր պատրաստէ:

Խոնջ անդամներս լողարանում կաղդուրելուց և անոյշ իւղով օծուելուց յետ՝ ես նորից շորերս հագայ: Կիրկէն այն ժամանակ ինձ մօտեցաւ և ուսերիս մի պերճ մեկնոց արկանելով, խնդրեց որ գնամ արծաթագամ դահլը բազմեմ: Սպասաւոր նաժիշտները տեսակ տեսակ խորտիկ բերին, բայց ես ոչ կերակրի համը տեսայ, ոչ էլ գինու, քանզի սիրտս մորմոքվում էր ընկերներիս աղէտով: Վհուկն այդ նշմարեց և զգուսկան խօսքերով իմ կսկիծը փարատելու փոյթ տարաւ: Իսկ ես նրան ասացի.

«Ի՞նչ սրտով ճաշ վայելեմ, մինչ դու գերի ես բռնել ընկերներիս քո սեփական տանդ մէջ: Եթէ քեզ ցանկալի է, որ ես ուտեմ սեղանիդ,

նախ արձակիր ընկերներս և թոյլ տուր, որ աչքերովս տեսնեմ նրանց և խնդամ»:

Կիրկէն, ցուպը ձեռին, գաւիթ զնաց, խոզաբունի դուռը բացեց և դուրս թողաւ ընկերներիս, որոնք իննամեայ խոզերի էին նմանում: Ամէն մէկին մի հիւթ քսեց: Նրանք խօլոյն երկու ոտքի կանգնեցան, ստեները թօթափեցին և յանկարծ առաւել սիրուն կերպ ստացան, քան որ ունէին Էյա չեկած: Նոյն ըոպէին բոլորն էլ ինձ ճանաչեցին և ձեռքերս սեղմելով, այնպէս ուրախ լաց եղան, որ վհուկն էլ գորովեցաւ:

«Այժմ դու նաւդ գնա, բազմահարդ Ողիսւս», ասաց նա ինձ, «և այն տեղ սպասող ընկերներիդ պալատս բեր, որպէս զի ամենքդ էլ, այսքան վշտեր կրելուց յետ, իմ յարկի տակ հանգստանաք շատ օրեր: Նաւն էլ ցամաք քաշեցէք և գոյքերդ անձուի մէջ պահեցէք»:

Հնազանդեցայ և գնացի: Ընկերներս լալահառաջ նստած էին ծովափի մօտ, կարծելով թէ ինձ էլ չարիք էր պատահել: Ինձ որ տեսան՝ վաղիվաղ վրաս ընկան պառակածին հորթերի պէս, որոնք խայտալով թռչկոտում են, երբ մայրերը դոմ են դալիս: «Այնքան ուրախ ենք վերադարձիդ, ո՞վ քաջարիդ Ողիսւս», ասացին նրանք, «որ կարծես թէ հասած լինէ»:

ինք մեր սիրելի հայրենիքը»։ Հրաման տուի, որ նաւը ցամաք հանեն, մեր գոյքերն անձաւի մէջ պահտտեն, իրենք էլ շտապով հետս գան։ Պատուէրս իսկոյն կատարեցին։ Միայն Եւրիլոք ընդդիմացաւ։ «Հէք թշուառներ», — գոչեց նա, «ինչո՞ւ էք ձեր կորստեան զիրկը դիմում։ Վհուկը ձեզ բոլորիդ կամ խող կամ գալլ և կամ առիւծ կըղարձնէ։ Միթէ արդէն մոռացաք — որքան մարդիկ կորցրիք Ողիսեւսի պատճառով, որ անմտաբար տարաւ նրանց Կիկլոպի մօտ»։ Զայրոյթ բրդաւ սրտիս մէջ, և ես արդէն ուզում էի սրովս կտրել նրա գլուխն և իրանից թռցնել։ Բայց մէջ մտան ընկերներս աղու, անոյշ խօսքերով։ «Թող մնայ այս տեղ, եթէ կամենայ», ասացին նրանք. «իսկ մեզ տար սիրուն Կիրկէի բնակարանը»։

Բոլորն էլ ինձ հետեւեցան, նոյնպէս և Եւրիլոք, վասն զի զարհուրել էր իմ սպառնական շարժումից։

Կիրկէն այդ միջոցին լուացել էր միւս ընկերներին և տուել էր ընտիր շորեր։ Երբ մենք շքեղազարդ սրահը մտանք, նրանք շուայտելով նստած էին սեղանի շուրջը։ Մեզ տեսնելիս վեր կացան և իրենց չար պատահարն ընկեր ընկերի պատմելով, ամենքն էլ լաց եղան խընդուլիւնից և ցաւից։ Իսկ վարսագեղ դիցու-

հին ժպիտն երեսին մօտեցաւ մեզ և ասաց.

«Հերիք է լալ. ինչ վիշտ էլ կրած լինիք ծովի և ցամաքի վրայ, բոլորն էլ կըմոռանաք իմ յարկի տակ»։

Մենք նստանք սեղանի շուրջն և յագեցանք կեր ու խումով։

Դիցուհու գեղապայծառ պալատում մենք մնացինք ամբողջ տարի և երբ տարին լրացաւ, ընկերներս պաղատազին խնդրեցին, որ լիշեմ հայրենիքս և դէպի տուն վերադառնամ։

7

ՈՂԻՍԵՒՍ ՍԱՆԴԱՐԱՄԵՏՈՒՄ

Այո, իմ հողին էլ փափագում էր հայրենեաց։ Ուստի ասացի վարսագեղ դիցուհուն.

«Ո՛վ Կիրկէ, կատարիր այժմ խոստումդ և առաքիր ինձ դէպի տուն։ Սիրտս դրդում է այս խնդիրն անելու, ընկերներս էլ, հէնց որ մնում ենք առանձին, լալով հառաչելով ողորում են այս մասին»։

«Մտահարուստդ Ողիսեւս», պատասխանեց դիցուհին. «չեմ ուզում քեզ մօտս պահել բռնութեամբ։ Բայց նախ քան ինձնից հեռանալիւր, քեզ պէտք է իջնել սանդարամետ, ուր իշխում է Հալէսը՝ Պերսեփոնէ կնոջ հետ։ Այն տեղ դու

Հայրենիքիդ վերաբերմամբ խորհուրդդ կըհարցնես թեբայցեցի կոյր գուշակից՝ Տիրեսիաս ալևորից։ Պերսեփոնէն միայն նրան է շնորհ տուել նաև դժոխքում արթուն մտքով թափառելու, մինչդեռ միւս հոգիները խարխափում են անըջական ստուերի պէս»։

Սիրտս դրեթէ ճաքեց ահից, և ես ինձ մահ կամեցայ։ «Այն ինձ», հառաչեցի ես, «և ո՞վ կըլինի առաջնորդս դէպի դժոխքի խաւարչտին բնակարանը, ուր և ոչ մի կենդանի մարդ դեռ չէ մտել»։

Դիցուհին պատասխանեց. «Զուր տաղնապով սիրտդ մի՛ մաշիր, այլ համարձակ նաւ մտիր, կայմը կանգնիր և առագաստորդ պարզիր։ Հիւսիսի շունչն երկրապարփակ Ովկիանոս գետի եզերքը կըվարէ քեզ. այն տեղ կընշմարես Պերսեփոնէի անտառն և մի վիհ, որ տանում է ստուերային աշխարհը։ Հուպ կըմօտենաս այն ժայռին, որի տակ միանում են կրկին գետեր, այն տեղ մի քառակուսի փոս կըփորես կանգունաչափ շուրթերով, և մէջը կ'ածես մեղրակաթ, գինի և ջուր։ Այս բոլորի վրայ ալիւր կըցանես և ապա չոքած ուխտ կ'անես մեռելներին՝ հայրենիք հասնելուդ պէս զոհելու նրանց մի գեր կով, իսկ Տիրեսիասին՝ մի սև խոյ։ Այս ուխտից յետ երկու ոչխար կըմօրթես և երեսդ

դարձնելով թույլ կըտաս, որ զոհերի արիւնն ուղիղ փոսի մէջ թափուի։ Այն ժամանակ մեռելների հոգիները վեր կըսլանան։ Հէնց որ նրանք յերևան դան, դու հրաման տուր ընկերներիդ ոչխարներն աչրելու, իսկ ինքդ աղօթք արա դժոխքի ահեղ աստուածներին և սուսերդ մերկացնելով աշխատիր, որ ուրուները հեռու կենան արիւնից, մինչև տեսնես Տիրեսիաս կոյր գուշակին և բան հարցնես վերադարձիդ նկատմամբ»։

Միւս առաւօտ տխուր սրտով անկողնիցս վեր կացայ և ընկերներիս կանչեցի։ Նրանց հետ եկաւ և Կիրկէն։ Նա հագել էր ձիւնի պէս փալլուն կրկնոց, մէջքին ունէր ոսկի գօտի։ Նա հրաժեշտ տուաւ մեզ, և թախծահար դուրս ելանք մենք նրա սիրուն պալատից։ Սակայն դեռ ծովափին չէինք հասել, որ սեզ դարձեալ փորձանք դիպաւ։ Էլպինոր, մեր ընկերներից ամենափոքրը, զինուց հարբած լինելով, տան կտուրի վրայ էր քնել։ Մեր ոտքերի տրոփիւնից նա լանկարծ դարձեց, տեղից թռաւ և քնաթափախ վերից ի վայր գլորուեցաւ։ Նա ընկնելիս կոտրեց վզի ոսկորն, և այսպէս մեզնից առաջ Հադէս իջաւ։

Այժմ միայն յայտնեցի ես ընկերներիս, թէ ո՞ւր էր տանում մեր ուղին։ Նրանք սրտով լքան,

վայեցին և մազերը փետել սկսան: Սակայն այս բանը նրանց չօգնեց:

Նաւի մէջ գտանք զոհի երկու ոչխարներ և ուրիշ ձօներ, որ պիտի նուիրէինք ուրուներին:

Նաւը ջուր իջեցրինք, մեր գոյքերը քարանձաւից հանեցինք, կայմն ամուր կանգնեցինք, առագաստները պարզեցինք: Դիցուհին այնուհետև մի յաջող սիւք փչեց մեզ, և նաւն, առանց թիով վարուելու, ինքն իրեն յառաջ սլացաւ: Մենք նաւեցինք մինչև գիշեր և եկանք Արմմերեան մարդկանց երկիրը: Աշխարհիս ամենալերջին ծայրն է գտանվում այդ երկիրն՝ միշտ մշուշով և ամպերով շրջապատուած, և երբէք արևի լոյս չէ թափանցում նրա վրայ դիզուած մռայլ խաւարից:

Այն տեղ ցամաք հանեցինք մեր նաւն և ահեղամուռնչ Ովկիանոսի եզերքով յառաջ գնացինք ուղիղ մինչև այն վայրը, որ նշանակել էր դիցուհին: Եւրիլոք և Պերիմեդէս յազելի ոչխարներն յառաջ բերին, և ես սուսերս պատեանից հանելով, փոսը փորել սկսայ: Այս գործն որ վերջացաւ, մեռելներին նուիրական զոհ բերի՝ մեղրակաթ, գինի և ջուր, և վրայից սպիտակ ալիւր ցանեցի: Յետոյ մաղթանք առաքեցի ստուերներին և ուխտ արի՝ հայրենիք հասնելուս պէս զոհել նրանց մի ամուլ կով, իսկ Տիրե-

սիասին՝ մի սև խոյ: Ոչխարները բերուեցան: Ես, երեսոյ յետ արած, դրանց վզերը կտրեցի, և սև արիւնը խոխոջալով գնաց թափուեցաւ փոսի մէջ:

Սանդարամետի ուրուները յանկարծ սկսան վերև թռչել. դրանք էին հարսեր, և փեսաներ և բազմավիշտ ծերունիներ: Տեսայ և արիւնաներկ զէնքով մարդիկ, որոնք ընկած էին մարտի մէջ: Ուրուների բազմութիւնը խառնակ գոչիւն, ահեղ վալիւն հանելով, փոսի շուրջը բակ բռնեց, և ես ահից դեղնեցայ: Ընկերներնս հրամայեցի ոչխարները զոհ ալրել դժոխքի հօր աստուածներին, և ինքս սուսերս մերկացրի, որ արիւնից հեռու վանեմ ոգիներին, մինչև խորհուրդ հարցնէի Տիրեսիաս գուշակից:

Նախ և առաջ Ելպենորի հոգին եկաւ՝ մեր ընկեր Ելպենորի, որ ընկել էր տան կտուրից: Նա լալով մեզ աղաչեց, որ երբ Աիրկէի մօտ վերադառնանք, նրա մարմինը պատուով թաղենք և մի շիրիմ կանգնենք վրան ծովափին: Ես խօսք տուի, և նա թռաւ, անհետացաւ: Յետոյ եկաւ և ալեոր Տիրեսիաս գուշակը, ձեռին բռնած մի ոսկեծով գաւազան, և ասաց. «Հեռացուր փոսից սուր սուսերդ, որ կարանամ արիւն խմել և ապառնիդ գուշակել»: Պատեան դրի սուսերս, իսկ նա արեան համն առնելով, այսպէս խօսեց.

«Անդորրիկ վերագարձ եմ կամենում քեզ, քաջդ Ողիսևս: Սակայն մին աստուածներից, և յատկապէս Պոսէյդոն, ճանապարհդ պիտ' արգելէ, որովհետեւ կուրացրել ես Կիկլոպին, որ նրա հուժկու որդին է: Բայց և այնպէս, թէպէտ և մեծ չարչարանքով, կըտեսնես քո Իթակէն, եթէ միայն Թրինակիա հասնելիս՝ չանիրաւես սուրբ նախրի դէմ, որ նուիրուած է Արեգական աստուծուն: Իսկ եթէ անիրաւես, կամ եթէ ձեզնից մէկը նրանց զրկանք հասցնէ,— իմացիր, չէք խուսափիլ վտանգից: Թէեւ դու ողջ կըմնաս, բայց անազան և թշուառ կըթամանես Իթակէ: Քո սեփական յարկիդ տակ դուռով մարդիկ կըգտնես, որոնք գոյքերդ վատնում են և հարսանեկան օժիտներով կնոջդ աջին թեկնածում: Կամ խաբանքով կամ բռնութեամբ կըսպանես այդ սեղելիներին և կ'երթաս երկրիդ ներսը, ուր կըգտնես ծովի, նաւի անգէտ մարդիկ: Ահա քեզ մի նշան, որով կ'իմանաս, թէ որ տեղ պէտք կըլինի քեզ կանգ առնել: Երբ դու ուսիդ մի թի կընելով յառաջ երթաս և քեզ մի մարդ հանդիպի և հարցնէ— Ա՛յ մարդ, այդ ի՞նչ հեծանոց է, որ տանում ես,—կանգնիր և թիդ գետին վարսիր, զի հասած կըլլինիս այն տեղին, որ շնորհած են քեզ անմահ դիք անդորրաւէտ բնակութեան համար:

Այն տեղ, դո՛ւ մարդիկներով շրջապատուած, կ'ապրես դու մինչեւ խոր ծերութիւն և հանգիստ կըմեռնես տանդ մէջ: Այս է ահա ճակատագիրդ»:

Ես նրան ասացի. «Ա՛յդ է ուրեմն աստուածների վճիռը: Արդ, մի ուրիշ բան էլ ասա ինձ: Ահա նշմարում եմ մեռած մօրս ստուերը: Լուռ նստած է արեան մօտ, ոչ նայում է վրաս, ոչ էլ խօսում: Ի՞նչ անեմ, որ ճանաչէ ինձ»:

«Այդ էլ կարող եմ ասել քեզ», պատասխանեց Տիրեսիաս: «Ո՛ր ուրուին որ թոյլ տաս արիւն խմել, նա էլ իսկոյն հետդ խօսելու շնորհ կը ստանայ»:

Ասաց, և անհետացաւ դժոխքի մէջ Թեբայցեցի ծեր գուշակը: Այնուհետեւ փոսից փոքր ինչ հեռացայ և թոյլ տուի մօրս ուրուին արիւն խմել: Խմելուն պէս՝ նա ինձ իսկոյն ճանաչեց և հեծելով ճակատագրիս վերաբերմամբ հարցմունք արաւ: Ամէն բան պատմեցի և հարցրի, թէ արդեօք ի՞նչ էին անում մերայինք հայրենական տանս մէջ:

Արգոյ մայրս պատասխանեց. «Ո՛վ որդեակ, ամուսինդ դեռ ապրում է Իթակէյում թախճահար. նա զիշեր ցերեկ արտասուում է, վերադարձիդ տենչալով: Մատաղ որդիդ Տելեմաք նրա մօտ է. իսկ ծերունի հայրդ Լայերտէս, Հոմ. Ողիս.

քաղաքը թողած, դաշտի մէջ է բնակում ծառաների հետ միասին: Այն տեղ նա, զորդ, վերմակ և մահիճ ասածդ մերժելով, հնոտիք հագած, մերկ գետնի վրայ է պառկում ձմեռուայ ցրտին, իսկ ամառը դալարներից վրան է շինում այդու մէջ, ուր և ամբողջ գիշերներ անքուն հեծում քո վրայ: Այս բոլորը նա անում է քեզ ողբալով: Նա էլ շուտով վշտից կրմեռնի, ինչպէս որ ես էլ մեռայ: Քանզի քո անձուկն էր, սիրելի որդեակ, որ զրկեց ինձ քաղցր կեանքիս արևից, այլ ոչ թէ հիւանդութիւնս կամ ծերութիւնս»:

Ես պարզեցի ձեռքերս դէպի արդոյ մօրս հողին: Երեք անգամ կամեցայ զրկել նրան և վզին փարուիլ, և երեք անգամ նա ստուերի պէս ձեռքերիցս դուրս պրծաւ: Դժնդակ ցաւ տիրեց սրտիս: Ես կաթողին մօրս հոգուն հարցրի, թէ ինչո՞ւ թույլ չէր տալիս, որ իրեն զրկեմ: Նա լռիկ թօթուեց գլուխն և վհի մէջ անհետացաւ: Յետոյ ուրիշ հռչակաւոր բամբիշներ էլ վերև ելան, արեան շուրջը խռնուելով: Ես տեսայ Ալիմենային, որ ծնել էր առիւծասիրտ հերակէսին. տեսայ Լեդային, որ ձիախրոխտ Կաստորի և ըմբշամարտիկ Պոլլուքսի արդոյ մայրն էր. տեսայ և ուրիշ կանանց, բայց անունները չեմ տալիս, քանզի եթէ կամենայի ամէն մէ-

կին լիշատակել, գիշերս անգամ չէր բաւիլ:— Արդ, քնելու ժամանակ է»:

8

ՌԴԻՍԵՒՍ ՏԵՍՆՈՒՄ Է ՀՌԶԱԿՍԻՈՐ ԴԻԻՅԱԶՆԵՐԻ ՈՒՐՈՒՆԵՐԸ

Այսպէս խօսեց Ոգիսևս Ալիինոսին և փեակեցւոց իշխաններին:

Լուռ և զմայլած նստած էին նրանք սրահի մէջ: Վերջապէս ուշիմ թաղուհին ասաց մարդուն և աւագներին, որ չլինի թէ այլապէս ճանապարհ ձգէին ազնիւ հիւրին, բայց թէ պատուով և շքով:

Յօլորն էլ այս խօսքերին հաւան գտան, և Ալիինոս պատասխանեց Արէտային. «Ինչ որ արդէն խոստացել ենք, այն էլ անշուշտ պիտի հասնի գերահռչակ Ոգիսևսին: Այս մասին երաշխաւոր են փեակեան իշխանները, մանաւանդ ես, որ այս երկրի հոգատարն եմ: Սակայն թող բարեհաճի ազնիւ հիւրը դարձեալ փոքր ինչ մեզ մօտ մնալ, որպէս զի ես կարանամ լաւ ընծաներ պատրաստել և դեռ ուրիշ մի քանի բան լսել իւր կեանքի վէպից: Ճշմարիտ՝ մինչև ի լոյս պատրաստ եմ նրան լսել»:

«Ո՛վ արքայդ իմ գերապանձ», ասաց Ոգի-

սևս, «իրաւ են ասում, թէ խօսելուն էլ ժամը կայ, քնելուն էլ: Այլ քանդի դու ինձ լսել ես ցանկանում, արդ իմացիր, թէ ինչ տեսայ դժուրում և ինչ անցքեր պատահեցան ինձ յետոյ:

Անդունդից վերև ելան փառահեղ դիւցադների հոգիները, նախ նրանց, որոնք ընկեր էին ինձ կենդանութեան ժամանակ: Աստանդական ստուերների թւում ես զարմացմամբ նշմարեցի Ազամեմնոն արքային: Ճանաչեց ինձ, և արեան համն առնելով, կամենում էր փարուիլ ինձ: Բայց չկարացաւ ինձ բռնել, քանդի չունէր այն կորովն և ոյժը, որոնք մի օր եռ էին՝ դալիս նրա ճապուկ և յաղթ մարմնում: Արտասուելով հարցրի նրան, թէ ինչ մահով էր մեռել, և ահազնալուր բան լսեցի: Մինչ նա Տրոյայի առջև մարտնչում էր, նրա ժանտ կինը մի ուրիշ մարդ է գտնում: Եւ երբ Ազամեմնոն տուն է գալիս, լիրբ կիներ և սեղեխը նրան չարաչար սպանում են: «Այսպիսի վտանգ քեզ չէ սպառնում տանդ մէջ», ասաց նա ինձ, «վասն զի ուշիմ կինդ գիշեր ցերեկ յիշում է քեզ մաքուր սիրով: Մի օր դու նրան սգաւոր թողիր: Նրա գրկի գեռաբուսիկ մանուկը դարձել է այժմ մի հոյակապ պատանի և նստում է աւագների խորհրդում: Երանի՛ քեզ. քեզ շնորհուած է՝ կրկին նրանց տեսնելու բախտ վայելել»:

Ապա թէ հարցրեց ինձ իւր Ովրեստէս որդու մասին, բայց չկարացայ ոչինչ ասել:

Մինչ տակաւին իրար հետ խօսում էինք, եկան Աքիլլես, Պատրոկլէս և Անտիլոք դիւցադների հոգիները: Աքիլ ասաց. «Մտահարուստդ Ոդիսևս, ինչպէս իջար դու այս խաւար դժոխքի տունը»:

Պատասխան տուի. «Ո՛վ Աքիլլես, ամենաքաջդ յոյներից, ես եկայ դարձիս վրայ բան հարցնելու Տիրեսիաս ծեր գուշակից, ըստ որում դեռ մինչև այս օր չեմ տեսել իմ Իթակէն և շատ ու շատ վիշտ եմ կրել: Բայց քեզ նման երջանիկ մարդ ոչ եղել է, ոչ էլ կը լինի. զի մինչ կենդանի էիր, քեզ աստուծոյ պէս պաշտում էինք. իսկ այժմ մեռելների հրամանատար ես և իշխան: Ուստի մահուան մէջ էլ, ո՛վ հրաշալիդ, թախիժ չունիս դու բնաւ»:

Աքիլ կրկնեց. «Մահուան գովեստ մի՛ տար ինձ, քաջդ Ոդիսևս: Ես կ'ուզէի վերջին ճորտի գերին լինել երկրի վրայ, քան թէ իշխան մեռելների աշխարհում»: Այս ասաց, և աչքիցս անհետացաւ խաւարի մէջ:

Տեսայ նաև շատ նախափախճան դիւցադների հոգիներ: Մինոս, ոսկէ դաւաղանք ձեռին բռնած և գահ բազմած, դատում էր մեռելներին: Որիոն մի ահագին պղնձէ լախտով զազաններ

քշում մարդից: Առաւել խոր նայելով դժոխքի մէջ, տեսայ վիթխարի Տիտիոսին՝ երկրի որդուն, որ շղթայուած էր ասպառափուտ տափի վրայ: Նա եղեռնական արիութեամբ յանդգնել էր անպատուել աստուածային Ատոյին, ուստի և երկու կողմից մի մի անգղ զիշատում են նրա լերդը, որ միշտ նորից աճում է. այնպէս որ իւր տանջանքն անվերջ են: Տեսայ և Տանտալոսին, որ դառնազին ցաւ է կրում: Երբեմն մի զօրաւոր արքայ էր, և Արամազդ թոյլ էր տուել նրան մասնակցելու աստուածային սեղանին: Բայց յետոյ նա լիմարաբար պատմել էր անմահների զաղտնիքը, և այս պատճառով շարունական պատիժ է կրում դժոխքի մէջ: Նա մինչև ծնօտը կանգնած է զով ջրի մէջ. ծառաւի է, բայց չէ կարող կաթիլ անգամ կուլ տալ ջրից: Հէնց որ կուտում է, ջուրն իսկոյն իջնելով ցամաքում է փոշիացող սև գետնի մէջ: Նրա գլխից վեր կախուած են անուշահամ, ատոք ատոք պտուղներ: Սակայն Հէնց որ բարձրացնում է դողդոջ և վտիտ ձեռքերը, որ քաղէ,— ձկններն յանկարծ վեր են թռչում, և չէ հասնում պտուղներին: Անչափ սոսկալի է և Սիսիփոսի տուայտանքը, Սիսիփոսի, որ իւր կեանքում շատ չարիք էր կատարել: Նա տընքալով մի ահագին վէմ է գլում սարն ի վեր:

բայց Հէնց որ հասցնէ զաղաթին, վէմն, աստուածներից հրուելով, սպրդում է իւր ձեռքից և որոտընդոտ դղրդմամբ գլորվում է սարն ի վայր: Սիսիփոս՝ յոգնած, ջարդուած և քրտնաթոր, նորից է սկսում իւր գործը, բայց և դարձեալ կրկնվում է նոյն բանը, և նրա տանջանքն անվերջ է:

Նրանից յետոյ նշմարեցի հսկայազօր Հերակլէսի ուրուականը, իսկ նա ինքն բնակում է Ուիմպի վրայ, երանաւէտ աստուածների ակմբում: Նրա ստուերն անցաւ խաւարագէմ գիշերուայ պէս: Մի լարուած աղեղ բռնած, նա զայրադին շուրջ էր նայում, ասես թէ կամենում էր մի որս գտնել: Սաստիկ շողում էր նրա սուսերի ոսկէ գօտին, որի վրայ քանդակուած էին արջեր, կինձեր, սօս առիւծներ և մարտնչող ալր մարդիկ:

Ուրիշ դիւցազներ էլ ուզում էի տեսնել. սակայն երբ անասելի ճիչ հանելով ուրուների նոր նոր խմբեր վեր խուժեցին, ես այնպէս խուճապեցայ, որ շտապ տագնապով դէպի նաւս վաղ տուի: Ընկերներս արագ արագ թի գարկին, և մենք այն տեղից հեռացանք:

ԿԻՐԿԷՆ ՅՈՅՅ Է ՏԱԼԻՍ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Վեհափառդ Ալկինոս, լսիր այժմ, թէ ինչ անցք պատահեցաւ ինձ յետոյ:

Մի յաջողակ հողմ դարձեալ վարեց մեզ Կիրկէի կղզին: Գոհ սրտով ցամաք իջանք և իսկոյն յիշեցինք մեր այն մեռած ընկերին, որ խնդրել էր թաղման մասին: Մենք այրեցինք նրա մարմինը ծովափի վրայ, գետին լիջեցինք նրա փոշին, դամբան կուտեցինք գերեզմանի վրայ և տնկեցինք մի բարձր սիւն, որին մի թի ագուցինք: Վարսագեղ դիցուհին այն ժամանակ մեզ մօտ եկաւ, հետն էլ սիրուն նաժիշտները, անուշահամ կերակուրներ և բերկրարար գինի բերելով: Կիրկէն արձանացաւ մեր խմբի մէջ և ասաց. «Ո՛վ քաջ մարդիկ, որ չվախեցաք դեռ Կենդանեօք խաւար դժոխքն իջնել, եկէք այժմ մինչև գիշեր հացով գինով կազդուրուեցէք և դարձեալ մի անգամ կղզուս վրայ հանդիստ առէք»:

Առատ ճաշից երբ յաղեցանք, Կիրկէն տարաւ ինձ սենեակն և իւր հանգէպ նստեցրեց: Դիցուհին խօսել սկսաւ և ասաց. «Այժմ ես կը նկարագրեմ քո ուղին, բայց դու լաւ ականջ դիր ինձ, որ կորստից ազատ մնաս: Նախ և

առաջ կը ժամանես Սիրէնների մօտ, որոնք բոլոր անցորդներին դիւթում են: Գալարագեղ ավերի վրայ նստոտած՝ անոյշ երգերով հրապուրում են նաւորդներին: Սակայն ո՛վ որ ոտք է դնում նրանց կղզին, էլ երբէք յետ չէ գալիս. նա փտում է, միանալով այն կմախներին, որոնցով շուրջանակի պարփակուած է Սիրէնների ապարանքը: Դու սակայն հետդ մօմ առ և հէնց որ կղզուն մօտենաս, այդ մօմով ընկերներդ ականջները լաւ խցիր, որպէս զի հեշտալուր և թովչական երգերի ձայնը չը լսեն: Առաջուց էլ հրամայիր, որ կապեն քո ձեռքերն և ոտքերն և պարանով պարաւանդեն քեզ կայմին: Հրամայիր նոյնպէս, որ երբ դու կախարդական ձայներից զմայլած՝ նշան տաս, թէ կ'ուզէիր արձակուիլ, նրանք և'ս առաւել կապերդ պրկեն և ամրացնեն:

«Այնուհետև կը հասնես Թափառք կոչուած կղզիները: Այն տեղ շատ զգուշ եղիր, քանզի, արդէն անթիւ նաւեր նրանց սեպ ժալօերին բախուելով խորտակուել են: Սոսկալի վտանգներով լի են նոյնպէս Սկիլլայի և Քարիբդայի բնակած մթին խողջները: Սեւագող անձաւի մէջ նստած է դժխեմ Սկիլլան. մարդ չկայ, որ մահատիպ սարսափ չը զգայ նրա քստմնաձայն հաչիւնից: Աստուածներից անգամ ոչ ոք չէ կա-

րանում անվախ անցնել նրա առջևից: Տասն-երկու հաստ ոտքեր ունի, վեց էլ երկայն երկայն վզեր, ամէն մէկը ջուկ գլխով, որոնց տեսքից կը զարհուրես: Իւրաքանչիւր բերանի մէջ երեք կարգ խիտ և հոծ ժանիներ կան: Մարմինը կիսով չափ նստած է վիրապի մէջ, բայց դուրս ցցուած գլուխներով դիտում է ամէն կողմ և լափում ծովաշներ, գլխիներ, մինչև անգամ և կետեր: Երբեք չէ պատահել, որ այն տեղից նաւորդ մարդիկ անցնէին և հրէշն իւր վեց գլխով մի մի նաւորդ կուլ չը տար:

«Մի նետաձիգ դրանից հեռու կայ և ուրիշ մի քարաժայռ, որի վրայ մի բարձրուղէշ ժանտ թղենի կը տեսնես: Դրա ներքև դարանում է Քարիբդիա կոչուած հրէշը: Դա օրն երեք անգամ կլանում է ծովի կապոյտ ջրերն և ահեղագոյ որոտմամբ երեք անգամ դուրս ժայթքում: Զգուշացիր մերձենալ դրան և Սկիլլայի մօտից քերուիր, զի լաւ է մի քանի ընկեր կորցնես, քան թէ նաւով բոլորի հետ կուլ գնաս միւս վիրապի երախի մէջ»:

Եւ ասացի. «Ահա դիցուհի, այժմ այս էլ յայտնիր ինձ — արդեօք չե՞ կարելի, որ ես կրնուիմ ճիւղի գէմ, երբ նա երկայնավիզ գլուխներով լափել ուզենայ ընկերներին»:

«Այ քաջարի Ողիսևս», կրկնեց Արկէն, «հի-

մի էլ դու ռազմական գործերի վրայ ես մտածում: Բայց իմացիր—Սկիլլան անմահ, ամենի, անընկճելի և ժանտաժուտ մի զագան է, որին չէ կարող դէմ դնել և ոչ մի ուժ: Նա վեց ընկեր կը խլէ քեզնից, բայց եթէ կռուիլ ուզենաս, մի մարդ անգամ չի թողնիլ նաւիդ վրայ: Ուստի փախիր նրանից, աղօթելով Արաթէին, որ այն հրէշի ծնողն է:

«Փոքր ինչ յետոյ կը հասնես Թրինակիա կոչուած կղզին, ուր դիցանոյշ հարսներից հովուելով, ճարակում են Արև աստուծոյ արջառներն և խաշները: Եթէ այդ նաւրական հօտերից գէթ մի գլուխ վիրաւորես, ամենավատ չարիք կը հասնի ձեզ ամենքիդ: Սակայն Տիրեսիաս ծերունին էլ դժոխքում ասել էր քեզ այս բանը»:

Այսպէս խօսեց գանդրահեր դիցուհին, և ես վճռեցի նրա խորհրդին հետևիլ:

Լսեցէք այժմ աղէտաբեր նաւարկութեանս պատմութիւնը, ով մեծափառ Ալիկնոս, և դուք փէակեցուց ազգի պետեր և իշխաններ:

Երբ զիշերն անցաւ և վարդապետն արեգակն երկնքի վրայ բարձրացաւ, մենք նաւ մտանք, առաջաստները պարզեցինք, և նաւաստներս ողորկ թիերը շարժեցին: Նաւը փալլուն ալիքները ճեղքելով յառաջ սահեց. բայց ես տրտում կանգնած էի ղեկի մօտ, մեզ հասնելիք չարեաց վրայ մտածելով: Ահա հեռուից երևեցաւ Սիրէնների կանանց կղզին: Միայն անձ ժամանակ յայտնեցի ես ընկերներիս դիցուհու դուշակած վտանգներն և հրաման տուի, որ ինձ կապեն: Բայց տակաւին չկապուած՝ ես վերցրի մի գունտ մօմ, դանակով մանրեցի, կտորները լմեցի, և կարգ ըստ կարգէ ընկերներին ականջները խցեցի: Յետոյ նրանք կապեցին ինձ կայմին և թի զարկին: Կիրկէի առաքած յաջող սիւքը դադարել էր փչելուց և մենք այժմ շատ հանգարտ էինք յառաջ նաւում: Կարմրայտ Սիրէններն ահա նստան դալարազեղ ափի վրայ և դաշն ձայնով երգել սկսան.

«Մօտեցիր մեր եղերքին, քաջդ Ողիսևս, փառքդ յունաց: Կանգնիր, կանգնիր մեր ափի մօտ: Վարիր նաւդ դէպի մեզ և դիւրալուր ականջ ղիր մեր ներդաշնակ երգերին: Այս տեղերով մահկանացու դեռ չէ անցել, որ մեր նուագից չը զմայլէր: Մեզ յայտնի է, ինչ որ կրեցին Տրոյայի մօտ ձեր փառահեղ քաջերը,

մեզ յայտնի է ամէն դէպք, որ անցնում է բազմասնոյց երկրի վրայ»:

Մի տապալդին տենչանք տիրեց իմ հոգուն՝ անդուլ անվերջ ականջ դնելու այդ զմայլական երգերին, և ես յօնքով նշան տուի ընկերներին, որ կապերս արձակեն: Բայց նրանք և՛ս առաւել բախել սկսան թիերն, իսկ Պերեմիտ և Եւրիլոք, վրաս ընկնելով, կապերս կրկին պրկեցին, որ չլինի թէ կտրատեն: Երգերի ձայնը, մարդու ուշքը միտքը յափշտակող այն ձայնը տակաւ տակաւ նուագեցաւ և վերջապէս իսպառ հատաւ: Այն ժամանակ ընկերներս խցաններն ականջներից հանեցին և կապերս բաց արին:

11

ՍԿԻԼԼԱ ԵՒ ՔԱՐԻՔԻՍ

Նորից փչեց մի մեղմիկ սիւք և մղեց մեզ դէպի այն հրէշները, որոնց միջից պլտի անցնէինք: Փայռերի անձաւներից լսեցինք ահեղագոյ մի բոմբիւն, որ հետզհետէ սաստկանում էր: Նաւագներիս սիրտը լքաւ, ձեռքն ու ոտքը թուլացան, և մեր նաւը կանգ առաւ: Ես նաւիս մէջ պատէպատ ընկայ, որ վախկոտներին սրտապնդեմ և Կիրկէի պատուէրները գործ դը-

նեմ: Բայց ուշ չըդրի նրա զգուշարար հրամանին՝ զէնք չվերցնել ճիւղի դէմ: Հազայ պաշտառ զէնքերս, վերցրի երկու սրածայր տէգեր և կանգնեցայ նաւի գլխին, կարծելով թէ այն կողմից կ'երևէր ինձ վայրագ Սկիլլան: Նա մեզ ինչ վնաս կարող է տալ, ասում էի ինքս ինձ, քանի որ նաւաստիներս թիւերը թողած՝ նաւի մէջ են թաք կացել:

Ահա այսպէս սրտաբեկ մտանք նեղուցը: Մի կողմից Սկիլլան էր մեզ սպառնում, միւսից՝ Քարիբդիս: Որոտագին գորգոռալով Քարիբդիս կուլ էր տալիս ծովի աղի կոհակներն և երբ որ դուրս էր ժայթքում, նրա անդունդը նմանում էր սև կաթսայի, որ եռացող ջրով լի էր: Ալիքների մռնչիւնը սոսկալի էր. մինչև ժայռերի սուր կատարն էր վեր թռչում նրանց սպիտակ փրփուրը:

Կենդանութեան գոյնը հատաւ ընկերներին երեսից, երբ ոռնացող յորձանքի մէջ նայեցան— անյատակ էր, խաւարին էր դրա խորքը: Սկիլլան այն տաղնապիչ ըռպէին վեց քաջ մարդիկ յափշտակեց ինձանից: Նրանք յանկարծ ոտքերն և ձեռքերն օդի մէջ տատանելով, վայրագ վիշապի երախների մէջ ընկան: Թշուառներն ինձ էին կանչում աղիողորմ. բայց եղիւքիս անգոր էի օգնել նրանց: Ճիւղին յետ քաշեց իւր վը-

ղերն անդունդի մէջ, և շատ քիչ տևեց ընկերներին յուսակտուր աղաղակը:

Վերջապէս մաղապուր աղատուեցանք վտանգից և փոքր ինչ յետոյ մի մարդաւէտ, դալար կղզի նշմարեցինք: Դրան առաւել որ մօտեցանք, եղների բառաչ և ոչխարների մայիւն հասաւ մեր ականջին: Այն ժամանակ ես յիշեցի ալևոր Տիրեսիասի զուշակուլութիւնն և պատուէրը, որ տուել էր ինձ զգուշարար զիցուհին:

12

ՀԵԼԵՆՍԻ ԶՈՒՅՐԱՆԵՐԸ

«Ընկերներ», ասացի ես, «այս է ահա Թրինակիան, որի վրայ յաւերժ հարսներից հովուելով ճարակում են Արևի պերճ նախիրներն և գեղմնաւոր հօտերը: Մենք կորստեան կը մատնուինք, եթէ այս նուիրական կղզին ելնենք»:

Ընկերներս տհաճութիւն ցոյց տուին, և Եւրիլոք պատասխանեց. «Անգութ ես դու, Ողիսևս, և երբէք հոգ չես տանում մեր վրայ: Քո անդամները բնաւ երբէք չեն պարտաւում. թէ ներքուստ, թէ արտաքուստ դու շինուած ես երկաթից: Բայց մենք իսպառ ջարդուած ենք, և կ'ուզէինք փոքր ինչ հանդիլ այս դալարուտ կղզու ափին: Տես, արևն արդէն մայր է մըտ-

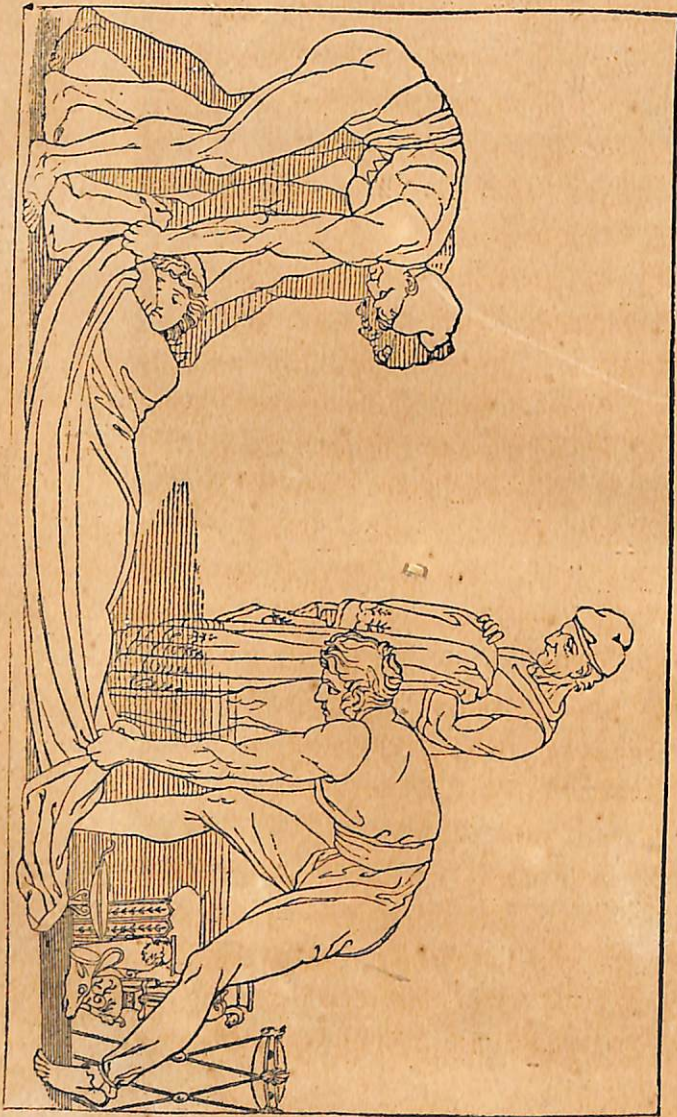
նում, և դու պահանջում ես, որ մութ գիշերով նաւէինք մեզ անծանօթ ջրերի վրայ: Չէ, թոյլ տուր՝ այժմ ցամաք իջնենք և առաւօտեան յառաջ գնանք»:

Բոլորեքեան այս կարծիքին հաւան գտան, և ես տեսայ, որ մեր գլխին չարիք էր նիւթում մի աստուած: Այն ժամանակ ես ասացի. «Ամենքդ միաբանած հարկաւ կըյաղթէք մէնակիս: Սակայն գոնէ երդումն արէք, որ չէք դիպչիլ Հէլիոսի երինջներին կամ գառներին»:

Նրանք երդումն արին և ուխտեցին՝ միայն նաւի մէջ եղած պաշարից բան ուտել:

Ապա թէ մտանք մի անքոյթ նաւահանգիստ, ցամաքի վրայ ոտք դրինք և ընթրիք պատրաստեցինք: Յետոյ լիշեցինք մեր վեց թշուառ ընկերներին, որոնց հափափել էր հոգեհան Սկիլլա գազանը, և նրանց պատճառով ջերմ արտասուք թափեցինք: Այսպէս նստանք մինչև գիշեր, յետոյ անուշ քուն եղանք:

Բայց չար եղաւ մեր զարթումն վրայ հասնող արշալուսին: Ամպրոպայինն Արամաղդ մի սոսկալի հողմ արձակեց, ծովն ուժգին ծածանուեցաւ, կռակները մոլեղնաբար մեր եղերքին բախուեցան և երկինք, գետին մութ գիշերով պատուեցան: Մենք մեր նաւը մի քարայր մըտցրինք, որ գեղեցիկ յաւերժհարսանց պարի տեղն

էր: Այն ժամանակ ասացի ընկերներիս. «Բարեկամներ, առանց կատակի ասում եմ ձեզ—երդումներդ չմոռանաք: Նաւում եղած պաշարից կերէք, ինչքան կամենաք, բայց Արևի արջառներին կամ խաշներին մի դիպչէք: Գրանք ամենազօր աստուծուն են պատկանում, որ լսում և տեսնում է ամէն բան»:

Այս անգամ էլ ընկերներս հնազանդուելու երդումն արին: Բայց հարաւային և արևելեան քամիներն ամբողջ ամիս յաջորդաբար փչելով, թույլ չէին տալիս, որ եղերքից հեռանայինք: Երբ վերջապէս մեր պարէնը սպառուեցաւ, ընկերներս սկսան շրջել ձուկ կամ թռչուն որսալու, զի սովը նրանց տանջում էր: Այս աղէտի ժամանակ ես քաշուեցայ փոքր ինչ հեռու, որ աստուածներին աղօթք անեմ: Այն տեղ ձեռքերս ալիքներում լուացի և բազկատարած աղերս կարդացի ոլիմպական անմահներին: Այնուհետև պառկեցայ, որ փոքր ինչ նիրհեմ, և աստուածները մի անուշակ քուն կաթեցրին աչքերիս վրայ:

Մինչ տակաւին ննջում էի, Եւրիլոք կորստաբեր խորհուրդ տուաւ ընկերներիս: «Պառն են մահուան տեսակներն», ասաց նա. «բայց բոլորից դառնադուցնը ուժատանջ մահ կրելն է: Եկէք ուրեմն, ընկերներ, Արեղակի եզներն այս Հոմ. Ողիս.

կողմ քշենք և աստուածներին զոհ մորթենք: Երբ Իթակէ վերադառնանք, մենք նրա համար մի շքեղ տաճար կրկանգնենք և սիրտն առատ նուէրներով հաշտ կ'առնենք: Իսկ եթէ նա մեզ ծովի վրայ կործանելու վճիռ դնէ, լաւ է — մի անգամից մահ ստանանք, քան թէ յամր յամր ծիրուելով՝ սովալլուկ այս տեղ մեռնենք»:

Ընկերներս այս խորհուրդին հաւանեցան: Նրանք գնացին նախրի մօտ, ընտրեցին մի քանի լայնաճակատ գեր զուարակ, քշեցին դէպի քարայրը, քաղեցին փափուկ ոստեր հաստ կաղնուց, աղօթք արին և ղինեցին զուարակները: Ամենալաւ կտորները սեղանի վրայ ալրելուց յետ՝ մնացած միսը վերցրին և մի առատ ճաշ սարքեցին:

Թմբեցուցիչ քունը փախաւ աչքերիցս. ես վեր կացայ և դէպ՝ քարայրը շտապեցի: Խորովածի բուրմունքն արդէն հեռուից քթիս դիպաւ, և ես զգացի, թէ ինչ չարիք էր պատահել: Զեռքերս վերև ամբառնալով, դռնեցի. «Հայր Արամազդ և դուք յաւերժ աստուածներ, դուք ի կորուստ ինձ անուշարար քուն իջեցրիք աչքերիս, քանզի ահա ընկերներս այս միջոցին մի վատ եղեռն գործեցին»:

Հօտերն արածեցնող մի յաւերժաբնոյն նոյն բոպէին ճեպով փութաց Արևի մօտ և կատա-

րուած ոճրի մասին գոյժ տուաւ: Ուժգնապէս սրտմտեցաւ Արեգակն և բողոք կարդաց աստուածներին. «Հայր Արամազդ և դուք երջանկափառ աստուածներ, կործանեցէք այս ամբարշտ և չար մարդկանց, որոնք սիրուն զուարակներս մորթեցին: Թէ երկինք ի վեր բարձրանալիս և թէ երկիր իջնելիս՝ ես միշտ զուարթ նայում էի զրանց վրայ: Բայց եթէ դուք այն չարերին չըպատօէք, դժոխք կ'երթամ և այս օրից՝ միայն մեռելներին լոյս կըտամ»:

Արամազդ պատասխանեց. «Ո՛վ լուսակիր Հէլիօս, շարունակիր լոյս պարգևել աստուածներին և կենսատու երկրի բոլոր բնակիչներին: Իսկ ես թխտահոծ մութ ամպերից շանթ կ'արձակեմ և այդ եղեռնագործ չարերի նաւը ցիր և ցան կըխորտակեմ»:

Այս բոլորն ես լսեցի վանգրահեր Վալիփսէի շրթունքից:

Ընկերներիս մօտ գալով, ես նրանց սաստիկ պարտաւեցի, բայց արդէն ուշ էր. էլ խօսքերս չէին կարող ոչ գործի առաջն առնել, ոչ էլ դալիք աղէտներն ի բաց վանել: Զարհուրելի նշաններ առաքեցին աստուածները: Սկիւթուած մորթերը գետնի վրայ սկսան սողալ, և շամփուր անցուած մսի կտորներն եղների պէս ահեղ ահեղ բառաչել:

Յանցաւորները վեց օր կերան այն մսից, որ չարաչար ձեռք էին ձգել: Եօթներորդ օրն՝ հողմը զիջաւ և փոքր ինչ յետոյ ջրի երեսը հայելիի պէս հարթ դարձաւ: Մենք մեր նաւը ծով իջեցրինք, առաջատները պարզեցինք և մեկնեցանք եղերքից:

13

ՈՂԻՍԵՒՍ ՅԵՏ Է ՄՂԱՈՒՄ ԴԷՊԻ ՔԱՐԻՔԻ

Կղզուց դեռ շատ հեռու մեկնած չէինք, երբ Արամաղդ, Արեգակին տուած խոստումը լիջելով, սեւակուտակ ամպերով շրջապատեց մեր նաւը: Նոյն հետայն առաքեց մի սաստկաշունչ փոթորիկ, որից ծովը մինչև խորքը տատանուեցաւ: Պարանները կտրտուեցան, առաջատները բլբլեցան, կայմն էլ ճարճատելով տապալուեցաւ և ջախջախեց ղեկավարին, որ թաւալ գլոր ծովն ընկաւ և կորաւ: Մութ ամպերից հրափայլ շանթեր պսպլացին և մեր գլխին բարկաճայթ որոտումներ գոռացին: Յանկարծակի Արամաղդ մի այնպիսի հրաշունչ կայծակ արձակեց մեր նաւի դէմ, որ սա բոլորովին սասանեցաւ և իւր ամէն յօդուածներով ճրճուաց: Նոյն ըոպէին ողջ նաւի մէջ ծծումբի հոտ փրուեցաւ, և ընկերներս ամենէի յորձանքի մէջ

թօթափեցան: Ծովային ճայերի պէս մեր երեւուէն նաւի շուրջը ծածանուելով, նրանք բոլորն էլ ալիքների մէջ սուզան: Ես նաւի վրայ մնացի, մինչև որ կոհակների բուռն ոյժը նրա կողերը տաշտից պլոկեց և կայմը շաւաջմամբ մերկացած ողնափայտի վրայ ձգեց: Կայմի վրայ դեռ մնում էր արջառենուց պրկած մի փոկ: Ես բռնեցի դրան և ողն ու կայմն իրար ամուր կապեցի: Այս նոր լաստին ապաւինած, ես թողի որ փոթորիկն ուր էլ ուզէր՝ տանէր ինձ:

Արեւմտեան հողմը սկսաւ մեղմանալ: Սակայն այժմ իմ չար բախտից հարաւայինը դուրս բերդաւ, մղելով ինձ Սկիլլայի և Քարիբդի սուր ժայռերի դէմ: Վրայ հասաւ մի մութ գիշեր, բայց ինձ վարող ուժին քամին չրդադարեց: Լուսու գէմ նշմարեցի այն ժայռերը: Յորձանքը մօտեցնում էր ինձ Քարիբդին, որ կատաղի զօրութեամբ կուլ էր տալիս ծովի աղի ալիքը: Լաստս նետի պէս դէպի վերապը մղուեցաւ: Այդ ահուկի լոպէին աչքս ընկաւ ժայռի մօտ բարձրացող յաղթ թղենին, որի ճիւղերն ալիքների վրայ էին կախուած: Վեր ցատկելով բռնեցի ճիւղերից մին, այն ինչ լաստս անդնդախոր, բերանաբաց ձագարի մէջ նետուեցաւ: Այսպէս ես կախուած մնացի, վեր ու վայր տա-

տանուելով, իբրև չղջիկ, որ զիտէ ամբողջ օրով մի ոստի կպած կենալ: Ինձ յայտնի էր, որ անագորոյն Քարիբղը լաստս կրկին դուրս կը ժայթքէր. այս պատճառով անհամբեր վայր էի նալում խորքի մէջ: Արդէն անցաւ շատ ժամանակ. ձեռքերս բոլորովին փայտ կտրեցան: Վերջապէս յորձանքը լաստս վիժեց: Երբ դա տակովս պիտի անցնէր, ես վայր թռայ, բայց վրիպեցայ, և ալիքներն տակ գնացի: Սակայն նորից վեր ելայ և ալիքներն առոյգ առոյգ ճեղքելով, դարձեալ հասայ իմ լաստին, որի վրայ և հեծայ: Այսպէս պրծայ ես կորստից:

Ինն օր թափառեցայ ալէսասան ծովի վրայ: Տասներորդի զիշերէն աստուածները հասցրին ինձ վարսագեղ Վալիփսէի բնակած կղզին՝ Ովգիգէ, ուր ինձ սիրով հիւրընկալաւ և խնամեց ինն տարի: — Բայց այս դէպքը, ով գերապանծդ Ալկինոս, արդէն երեկ պատմեցի քեզ և շնորհաշուք դշխոյին: Ուրեմն լաւ է լռեմ, քանզի ինձ դժպէս է կրկնել մի բան, որ մի անգամ արդէն ճշտիւ պատմել եմ»:

14

ՈՂԻՍԵՒՍ ԹՈՂՆՈՒՄ Է ՍՔԵՐԻԱՆ

Երբ Ողիսևս իւր պատմութիւնն աւարտեց, լուութիւն իջաւ սրահի մէջ, ասես թէ մի թով-

ջութիւն տիրած լինէր ամենքին: Վերջապէս Ալկինոս խօսել սկսաւ և ասաց.

«Արդարև դու շատ ես տանջուել, Ողիսևս. սակայն այժմ, հաւատա ինձ, էլ չես շեղուիլ ճանապարհից և տենչալի հայրենիքդ կը ժամանես այն կողմ նաւով, որ քեզ համար պատրաստուած է: Իսկ ձեզ, ով փէակեցի իշխաններ և աւագներ, հրաւիրում եմ մի մի եռոտանի և մի մի սան ընծայ շնորհել այս հոյակապ վշտակրին»:

Իշխաններն և պետերը հաւանութեան աջ տուին թաղաւորին և հեռացան սրահից: Վարդամատն առաւօտը որ ծագեցաւ, նրանք վեր կացան և ընծաները տանելով, ծովափ գնացին: Ալկինոս ման էր գալիս նաւի մէջ և ինքն անձամբ հրամայում էր լաւ գետեղել ամէն բան, որպէս զի ոչինչ չաւերէին թիավարները: Յետոյ նորից պալատ տարաւ Ողիսևսին, կամենալով հրաժեշտի ճաշ տալ նրան: Այն տեղ նա մի եզ զոհեց Արամազդին, և ապա թէ բոլորն էլ սեղան նստան և կշտապինդ յագեցան, մինչ Գեմոդոկ երգահանը երգում էր: Ողիսևս ստեպ նայում էր արփիափայլ արևին, փափագելով որ դա շուտով վայր իջնէր, քանզի անչափ մաշվում էր վիրադարձի կարօտով: Վերջապէս չրկարացաւ երկար նստել սրահում, և դիմելով թաղաւորին ասաց.

«Մեծափառ դիւցադնդ Արկինոս, և դուք, ազգի պետեր և իշխաններ, այժմ որ աստուածներին պատշաճաւոր նուէր ձօնեցինք, թողէք ինձ յուղի ընկնել: Ի՛նչ բանի որ կարօտ էր սիրտս, ահա ձեզմով կատարուեցաւ—պատրաստի նաւն և շքեղազարդ պարզեւները նշան են ձեր յարգութեան դէպի ինձ: Տայ Արամազդ, որ ամուսնուս և անձկալի ընկերներն ողջամբ դտնեմ տանս մէջ: Իսկ դուք այս տեղ մնացողներդ ձեր կիներով և կաթողին դաւակներով եղէք երջանիկ երկար և շատ տարիներ: Թող անմահ դիք ձեզ ի վերուստ բարիք շնորհեն և աղէտից զերծ պահեն»:

Ազնիւ հիւրի ճառից բերկրած, բոլորեքեան վեր կացան, նրան բարի երթ մաղթելով: Արկինոս պատուէր տուաւ քարոզչին՝ դարձեալ մի անգամ բաժակները լքցնելու: Աստուածներին նուէր հանելուց յետ՝ Ողիսևս իւր բաժակը թաղուհուն տուաւ և ասաց. «Զուարթ ապրիր, ո՛վ վեհ դշխոյ, մինչև ի խոր ալեուլթ և թող յուշիկ մօտենայ քեզ մահուան ժամը, որ բոլորիս բաժինն է: Ես մի յաջող բախտի բերմամբ հայրենիք եմ վերադառնում: Իսկ դու մնացիր դաւակներդ սիրով բերկրած, ազգից պաշտուած և մարդովք երջանիկ»:

Ասաց, և պալատի շէմքից անցնելով, դէպի

նաւը քայլել սկսաւ: Թագուհին կանչեց երեք նաժիշտ և հրամայեց ճամբու պաշար, կարմիր դինի և շքեղ շորեր տանել հիւրի ետեւից: Նաւազները այս բոլորն ընդունեցին և նաւի մէջ շարեցին: Յետոյ նաւի խելքի վրայ թաւ թաւ մորթեր, փափուկ գորգեր փռեցին, որպէս զի Ողիսևս հանգիստ պառկի նաւորութեան ժամանակ:

Այս բոլորից յետ՝ Ողիսևս լռիկ մնջիկ նաւ մտաւ և փափուկ անկողնի վրայ պառկեցաւ: Հուտով նրան մի անուշակ քուն տիրեց. իսկ նաւազներն առույգ առույգ թի շարժեցին, և նաւը նետի պէս յառաջ սլացաւ, փայլուն ծովն ակօսելով:

Գիշերն արդէն անցել էր և պայծառ արուսեակը, որ վարդագոյն առաւօտի հրեշտակն է, երևցել էր երկնքում, երբ սեւաթուր նաւն ըսկսաւ Իթակէին մօտենալ, և նաւաստները նրան դէպի անքոյթ նաւակալքն ուղղեցին: Ծովափի վրայ դտանւում էր յաւերժ հարսներին նուիրուած մի դեղեցիկ քարանձաւ: Դրա մէջ շար ի շար դրուած էին մեղրով լի քարէ տաշտեր, սափորներ և ոստայնանկի մարմարաշէն դործիներ, որոնց վրայ հարսները հիւսում էին ծիրանեգոյն կերպասներ: Անձաւն ունէր երկու մուտք. մին նայում էր դէպ՝ հիւսիս, որով

մարդիկ էին ներս մտնում, երկրորդը՝ դէպի հարաւ— դա սուրբ էր և անմատչելի մահկանացու ոտքերին:

Սրբնթաց նաւը, ալիքները ճեղքելով, այդ քարայրի դէմ վազեց, և այնպէս սաստիկ, որ ողն կիսով չափ ափի վրայ բարձրացաւ: Նաւաստները հանդիստ առին և ապա թէ գորգի չորս ծայրերից բռնելով, յուշիկ վերցրին խոր քնած Ողիսեւսին և ծովափ դրին: Ընծաներն էլ նրա կողքին աւազի վրայ շարեւուց լետ՝ նաւը դարձրին և հայրենիք չուեցին:

Պոսէյդոն իսկոյն տեսաւ քնածին և վերև ձախրեց դէպ՝ Ոլիմպոս: Այն տեղ նա, ամպրոպային Արամազդին դիմելով, այսպէս ասաց. «Հայր Արամազդ, այսուհետև ես ինչ յարգանք պիտի ստանամ աստուածներից, քանի որ մարդիկ անգամ ինձ չեն յարգում: Ես չէի ուզում բոլորովին խափանել Ողիսեւսի վերադարձը, որովհետև դու ինքդ խօսք էիր տուել նրան դէպի տուն հասցնել. բայց կըցանկայի, որ նա շատ առաւել տառապէր: Այն ինչ ահա փէակեցիք նրան ծովով անց են կացրել և դրել Խթակէի եղերքի վրայ՝ անուշ քնի մէջ ընկըմած: Այնքան էլ պղնձի, ոսկու և բեհեզի պարգևներ են տուել նրան, ինչքան որ Տրոյացից անգամ չէր բերել. այնպէս որ այժմ նա շատ

առաւել հարուստ է, քան թէ բոլոր այն քաջերը, որոնց հետ մարտնչել էր նուիրական Տրոյայի դէմ»:

Արամազդ պատասխանեց. «Ինչպէս կարող են աստուածները չընծայել քեզ արժանաւոր պատիւ և շուք, քեզ, որ մի զօրեղ աստուած ես: Բայց ահա քեզ իմ խորհուրդը. երբ փէակեցիք իրենց նաւը Սքէրիայից նշմարեն, դու այդ նաւը մի ժայռ դարձուր, իսկ նրանց քաղաքը մի ահագին սարով պատիր»:

Պոսէյդոն շանթի պէս վայր սլացաւ Ոլիմպոսից և իջաւ Սքէրիա: Սպասեց այն տեղ, մինչև որ փէակեան նաւը յերևան գար: Յետոյ յանկարծ ալիքները վրայ թռաւ, տափակ աջով խփեց նաւին, և նաւն իսկոյն մի սևագոյն ժայռ դարձաւ, որ արմատով խոր նստած էր ծովի մէջ:

Այսպէս ահա լրումն ստացաւ մի վաղեմի գուշակութիւն, որ արել էին հին մարդիկ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՐԳ

ԵՒՄԷՈՍ

1

ՈՂԻՍԵՒՍ ԶԱՐԹՆՈՒՄ Է

Ողիսևս քնից արթնացաւ: Նա վեր կացաւ, բայց չըճանաչեց Հայրենիքն, զի Աթենաս պատեւ էր նրան մութ մէղով: Դիցուհին կամեցել էր, որ Ողիսևս իւր ամուսնուն և բարեկամներին անձանօթ մնար, մինչև որ հոմանիներն իրենց յանցանքը չըտուժէին: Դիւցազն վշտակրին նորահրաշ էր թւում ամէն բան և օձապտոյտ շաւիղներն, և նաւակալքն, և դալարազարդ բլուրներն և բարձրաբերձ ժայռերը: Երկար ժամանակ զննեց նա այս բոլորն և ապա ձեռքն ազդրին խփելով, աղաղակեց.

«Եղո՛ւկ ինձ, այս ինչ երկիր եմ ընկել: Արդեօք անօրէն սրիկաների՞ աշխարհ է սա, թէ հիւրընկալ և աստուածավախ ժողովրդի Հայրենիք: Գանձերս այժմ որ տեղ թաքցնեմ և ո՛ւր ուղղեմ քայլերս: Ո՛հ, երանի Սքէրիա մնա-

ցած լինէի, կամ թէ մի այլ երկրի իշխան ճամբած լինէր ինձ դէպի տուն: Եթէ զանձերս այս տեղ մնան, հէնց առաջին անցաւորին աւար կըդառնան: Ո՛վ աստուածներ, նոր եմ տեսնում, որ փէակեցի իշխաններն առաքինի և իմաստուն մարդիկ չէին, եթէ ոչ՝ չէին առաքիլ ինձ այսպիսի օտար աշխարհ: Թող Արամազդ վրէժ Հանէ նրանցից, Արամազդ, որ անոքների պաշտպանն է և չարերի պատժողը: Բայց մի զուցէ նաւազները զանձերս խորած լինին և ամենալաւ ընծաներս նաւով փախցրած:

Նա համրեց բոլոր ընծաներն և տեսաւ, որ ոչ մի բան չէր պակսում: Այժմ սկսաւ նորից մտածել Հայրենեաց վրայ, և ման գալով բազմազոյ ծովի ափին, սրտառուչ հառաչանքներ վեր առաքեց:

Եւ ահա մի պատանի հովիւ եկաւ նրա հանդէպ: Նա սիրուն էր և արքայազնի նմանակ: Նա ձգած էր ուտերին մի փառահեղ պատմութեան, ոտքերին հագած ունէր կարմրազարդ սանդալներ և ձեռքում բռնած մի ոսկեծոյլ փայլուն տէգ:

Աթենասն էր դա, որ այդ կերպով երևեցաւ իւր սիրելւոյն:

Ողիսևս զիմաւորեց աստուածուհուն և ասաց. «Ողջո՛յն քեզ և գալդ բարի, ո՛վ բարեկամ, որ առաջինդ ես ինձ հանդիպում այս երկրի մէջ: Մաղթում եմ քեզ, իբրև աստուծոյ—ապրեցուր

ինձ և փրկիր: Սակայն նախ ասա ինձ—արդեօք սա ինչ երկիր է և ինչ ազգ է այս տեղ բնակում: Արդեօք սա մի կղզի է, թէ ցամաքի հրուանդան»:

Աթենաս պատասխանեց. «Անմիտ ես դու, ով անձանօթ, կամ տար աշխարհից եկած մարդ ես, որ այդպիսի հարց ես տալիս երկրիս մասին, որ արևելքից մինչև հեռու արևմուտքը հռչակուած է: Թէպէտ սա մի առապար և լեռնալիւն երկիր է, բայց անբեր չէ, և տալիս է առատ զինի և ցորեն. անձրևն և ցոլն էլ անպակաս են, ուստի և շատ հարուստ է արջառներով և հօտերով: Իթակէ է անունն, և այս անուան հնչիւնը Տրոյա անդամ հասած է, որ, ասում են, շատ հեռու չէ այս ավերից»:

Վշտաջարջար դիւցադն մի անպատում բերկրանք զգաց այդ խօսքերից: Բայց հնարագէտ մարդ լինելով, ծածկեց սրտի զգացմունքն և մի օտար ձևանալով, այսպէս ասաց. «Ես էլ մի անդամ լսել եմ այս երկրի անունը Արեւտէի լայնատարր սահմաններում: Այն տեղ քաջարի Դիոմէդի Օրսիլոք որդին կամենում էր կողոպտել Տրոյայից բերած գանձերս: Բայց կռուի մէջ ես յաղթեցի Օրսիլոքին և գանձերիս կէսը զաւակներին թողնելով, միւս կէսով մի փիւնիկեան նաւ մտայ, որ ինձ Պիւլոս պիտի տանէր: Սակայն քամին նպատակից շեղեց մեզ, և ի վերջոյ

մենք այս երկիրը նշմարեցինք: Զգուշաբար նաւակալք մտանք, ցամաք իջանք և որովհետև զիշեր էր, ավի վրայ պառկեցանք: Արշալուսին, մինչ տակաւին ես խոր քնով քնած էի, փիւնիկեցիք վեր կացան, գանձերս մօտս դրին և մեկնեցան: Այսպէս ահա ընկալ ես այս երկիրը»:

Խաժակն Աթենաս ժպտեցաւ, Ոդիսսին աջով թօթուեց և յանկարծ մի չքնաղ օրիորդի կերպարանքով երևցաւ: «Անշուշտ շատ հնարագէտ պիտի լինի այն մարդը», ասաց նա, «որ կարանար քեզ խաբել, դու նրեամիտ խորամանկ: Սակայն ինձնից զգուշանալու հարկ չունիս: Մենք երկուքս էլ մեր դործերին վարպետ ենք, դու խորհրդով և լեզուով մարդկանց մէջ ես պանծալի. ես՝ իմաստութեամբ և հանճարով— աստուածների կաճառում: Քեզ պէս երկար թափառելուց չէտ՝ որ մարդն յանկարծ տուն հասնելիս չէր շտապել իսկոյն իւր կնոջ և զաւակների մօտ գնալ: Բայց դու զգուշամիտ խոհեմութեամբ նախ ուզում ես փորձել կնոջդ և սպա թէ բացուիլ նրան: Սակայն լսիր ինձ, որպէս զի շատ չքմաշուիս երկբայանքով: Տես, ահա Փորկիս ծերունու հանդրուանը, ահա բաղմաճիւղ թղենին, որ անշուշտ չես մոռացել. ահա գէնը՝ յաւէրժ հարսների գեղատեսիլ, նուիրական և մթին քարանձաւը, որ դու յա-

ճախ զոհ ես բերել. վերջապէս ահա և Ների-
տոնի անտառախիտ բլուրը—չէ՞ս ճանաչում»:

Գիցուհին այս որ ասաց, յանկարծ մէղը փա-
րատուեցաւ և հիացած Ոգիսեւի աչքերին ծովն
ու երկիր պայծառ լուսով բացուեցան: Նա բաղ-
կատարած ծուներ իջաւ և ուրախութեան ար-
տասուքով հայրենեաց հողն համբուրեց: Յետոյ
դարձաւ դէպի քարայրն և գոչեց. «Յաւհրժ
հարսներ, բարձրագահ Արամազդի վեհ աղջիկ-
ներ, ողջոյն ձեզ: Գարձեալ բուրաւէտ նուէրնե-
րով պիտ' մեծարեմ ամենքիդ, միայն թէ յաղ-
թականն Աթենաս պաշտպանէր ինձ և օրհնէր
սիրուն որդուս»:

Աթենաս ասաց. «Յիամիտ եղիր այդ մասին:
Այժմ եկ զանձերդ պահենք, որ չկորչին»:

Այսպէս ասաց դիցուհին և մտաւ հովանաւոր
քարայրը, իսկ Ոգիսեւ գանձերը նրա ետեւից
կրելով, քանիցս անգամ գնաց եկաւ և ամէն
ինչ լաւ տեղաւորեց: Մուտքի դիմաց Աթենաս
մի ահագին վեմ դրաւ: Անուհետեւ երկուքն էլ
հաստ ձիթենու տակ նստան և իրար հետ խոր-
հուրդ տեսան:

«Ուշիմդ Ոգիսեւ», սկսաւ դիցուհին, «մտա-
ծիր այժմ, թէ ինչպէս պիտի մարտնչես այն
լրբերի դէմ, որոնք ահա երեք տարի է՝ կամա-
յօրէն տիրացել են պալատիդ և նեղում են աղ-

նիւ կնոջդ իրենց յանդուգն տարփութեամբ»:

Ոգիսեւ պատասխանեց. «Առանց քո աջակ-
ցութեան ես կորած եմ, վեհ դիցուհի: Սակայն
եթէ օգնես ինձ, ոչ մի վտանգից չեմ վա-
խենալ»:

Աթենաս դիպաւ նրան իւր ցպով և ասաց.
«Ահա ես քեզ կ'աջակերպեմ, որպէս զի ոչ ոք
չկարանայ քեզ ճանաչել»:

Եւ իսկոյն Ոգիսեւի առույգ մարմինը դօսա-
ցաւ, փափուկ կաշին խռուացաւ, թուի մա-
ղերը թօթափեցան, խրոխտ իրանը ծռուեցաւ և
նա մի ծերունու կերպ առաւ: Հորերն անգամ
բոլորովին փոխուեցան: Այժմ նա հագած էր մի
բրդգգած հնուի ձորձ և ուսին կրում մի կեղ-
տոտ և ցեցակեր պայուսակ:

Անուհետեւ Աթենաս ասաց. «Այժմ գնա Եւ-
մէոս խողարածիդ մօտ, որ մնացել է քեզ անձ-
նուէր, և հարցուր, ինչ որ օւղում ես իմանալ
կնոջդ մասին: Իսկ ես կ'երթամ յետ կրբերեմ
Տելեմաքին, որ մեկնած է այս տեղից քեզ գրտ-
նելու նպատակով»:

«Ինչո՞ւ, ո՞վ դիցուհի, թոյլ տուիր նրան մեկ-
նելու, քանի որ գիտակ էիր վերադարձիս»,
հարցրեց Ոգիսեւ:

Աթենաս պատասխանեց. «Որովհետեւ ցանկու-
թիւնս էր, որ պատանին փառք վաստակէր
Հոմ. Ողիս.

տար աշխարհում. այս պատճառով ես ինքս
նրան այն տեղ տարայ: Միամիտ եղիր նրա մա-
սին. նա վտանգից ազատ է: Այժմ անվիշտ ապ-
րում է վեհանձն Մենելաւի պալատում, ուր մեծ
սիրով ընդունուած է: Մի քանի հոմանիներ
նրա ետեւից զնացին, որ բռնեն վերադարձի
ժամանակ. բայց ես ի չիք կըդարձնեմ նրանց
նենգամիտ խորհուրդը»:

Գիցուհին այս որ ասաց, անհետացաւ:

2

ԵՒՄԷՈՍ

Իթակէի թաղաւորն Ողիսեւ, չքաւորի հնո-
տիք հագած, եղբրքը թողաւ և ոտք դրաւ մի
քարքարոտ շաւղի վրայ, որ անտառից անց-
նելով, տանում էր Եւմէոս խողարածի բնակա-
րանը: Արդէն հեռուից նա նշմարեց տան շէմքի
առջև նստած հաւատարիմ ծառային: Եւմէոս
շինել էր խողերի համար մի ընդարձակ քարէ
դաւիթ և պատել մի ամուր փշի ցանկով:
Քաւթի մէջ դտանւում էին տասերկու խողա-
բոյներ, և ամէն մէկում պառկում էին չիսու-
նական մատակ խողեր: Իսկ արունքը դիշերն
անգամ մնում էին անտառում. բայց դրանց
թիւն պակաս էր, քանզի երեք տարի է, որ

Եւմէոս ստիպուած էր ամէն օր քաղաք ուղար-
կել մի մի պարարտ արու խոզ:

Պատուական խողապանի մօտ պառկած էին
չորս ահագին, բրդոտ շներ և նայում էին տի-
րոջ վրայ, որ զբաղուած էր եզի կաշուց կօշկի
ներբան կտրելով:

Չները տեսան Ողիսեւին և կատաղի հաչիւ-
նով խսկոյն վրան վաղեցին: Ողիսեւ զգուշարար
մի քարի վրայ նստաւ և ցուպը ձեռից վալը
դրաւ: Բայց և այնպէս նա չէր պրծնիլ չար
աղէտից իւր կալուածքում, եթէ մեծականջ
սաստ կարգալով վրայ չհասներ խողապանը: Նա
քարերով հեռու քշեց գամիւներն և ասաց
Իթակէի թաղաւորին. «Քիչ էր մնացել, ով ծե-
րունի, որ շներից պատառտուէիր: Դրանով և՛ս
առաւել կըսաստկանար սրտիս վիշտը, որ ար-
դէն առանց այն էլ սաստիկ է: Ես այս տեղ
դիշեր ցերեկ ողբալով դիցանման տիրոջս, ստի-
պուած եմ այս խողերը պարարել, որպէս զի
ուրիշները ուտեն, լափեն: Այո. լաւ են զուար-
ճանում այդ հոմանիներն և տիրոջս գոյքից
յղփանում, մինչդեռ նա, տարաշխարհում թա-
փառական, ով դիտէ, գուցէ շատ հասարակ
պարէնի էլ կարօտ է, եթէ արդէն չէ իջել մա-
հուան խաւար բնակարանը:— Սակայն եկ, ծե-
րունի, խրճիթս մտիր. այն տեղ հաց և զինի

կընդունես և կըպատմես՝ ուստի ես և ինչ ցա-
ւեր ես կրել»:

Նա յառաջ գնաց և Ոգիսէս հետեւեց: Խըր-
ճիթը մտնելով, Եւմէոս ոտներ ձգեց զետնի
վրայ, վրայից փռեց մի թաւամաղ այծի մորթ
և խնդրեց Ոգիսէսին, որ պառկէ:

Ոգիսէս ուրախացաւ և ասաց. «Թող Արա-
մազդ և միւս անմահ աստուածները որտիդ
տենչը կատարեն, ասպնջական, որ ինձ սիրով
հիւընկալար»:

Եւմէոս պատասխանեց. «Քեզինց ել հէք օ-
տարին սովոր չեմ արհամարհել տանս մէջ:
Պատճառ՝ ամէն օտարական և աղքատ Արա-
մազդից է զալիս: Իմ հիւրոյթը հարկաւ չնչին
կըլինի, բայց հաւատա՝ անկեղծ սրտից: Դու
ինքեք ել կը զիտենաս, որ ամբարտաւան տէ-
րեր ունեցող մի ծառայ չէ կարող շատ բարեք
առաջարկել իւր հիւրին: Այո, եթէ յատուկ
տէրս ողջ լինէր և Իթակէյում թագ կրէր, այն
ժամանակ չէիր մեկնիլ տանիցս առանց ընտիր
ընծաների: Հաւատարիմ ծառայութեանս փոխա-
րէն նա ինձ վաղուց տուած կըլլինէր տուն և
գոյք: Ա՛խ, երանի թէ հեկնէի զարմն իսպառ-
չքանար: Դրա պատճառով էր, որ մահ գտան
այնքան ազնիւ գիւցազներ»:

Ասաց, գօտին կապեց և գուրս գնաց, որ եր-

կու հատ խոճկոր բերէ ճաշի համար: Նա ինքն
մորթեց, խանձեց, յօշեց զրանց և միտն շամ-
փրրով խորովեց, վրան ալիւր ցանելով: Այնու-
հետեւ հիւրի առջև բերաւ տաք տաք խորո-
վածն, մի բաղեղեայ բաժակ հանեց և զինի
աճեց: «Ա՛ր և խմիր, օտարական, ինչ որ ու-
նիմ», ասաց նա: «Քեզ համար միայն խոճկոր
մորթեցի, որովհետեւ պարարտ խոզերը պարտա-
կան եմ սեղեխներին առաքել, որոնք ոչ արած-
ների վրայ են մտածում, ոչ էլ տիրոջս ամուս-
նու և որդու վրայ ցաւ քաշում: Ո՛հ, որչափ են
մեղանջում երանաւէտ աստուածների դէմ, ո-
րոնց աչքին ատելի է բռնի գործը և սիրելի՝
արդարը: Երևի թէ այդ մարդիկը հաստատ
գիտեն, որ իմ տէրը մեռել է, եթէ ոչ՝ չէին
յանդգնիլ նրա պալատում այնքան չարիք գոր-
ծելու: Ահա՛ երեք տարի է, որ լրբօրէն շուայ-
տելով, վատնում են նրա բարեքը: Տիրոջս չափ
հարստութիւն ոչ մի իշխան չէր ունեցել կըղ-
զուս վրայ. այո, նա մէնակը քսան իշխանից
հարուստ էր: Այժմս էլ նրա ճոխութիւնը սա-
կաւ չէ: Նա տասներկու արջառների նախիր
ունի ցամաքի վրայ, նոյնչափ էլ ոչխարի, այծի
խաշներ և խոզի երամակներ: Այս բոլորը պահ-
պանվում է առանձին հովիւներով, որոնց վրայ
կարգուած են չորս փորձառու վերակացու: Ես

էլ ահա դրանցից մէկն եմ: Տասներկու ալծի հօրան էլ իթակէի վրայ ունի: Իւրաքանչիւր հօրանից հոմանիւնների համար տարվում է ամէն օր մի մի նոխադ: Ես էլ պարտաւոր եմ ամէն օր մի պարարտ խոզ հասցնել: Տես, այսպէս ահա տարէ ցտարի լափում են նրանք տիրոջս գոյքը, որ վերջապէս անշուշտ պիտի ոչնչանայ, ինչքան էլ առատ լինէր»:

Մինչ Եւմէոս խօսում էր, Ոգիսես լռիկ մնջիկ ուտում և խմում էր, և մտքի մէջ չարիք նիւթում սեղեխներին: Երբ նա լիովին կշտացաւ, Եւմէոս մի բաժակ էլ լքցրեց և հիւրին առաջարկեց: Սա ուրախ սրտով բաժակն առաւ և ասաց. «Վ՛ուզէի իմանալ, բարեկամ, — ո՞վ էր այդ բողմահարուստ և մեծագոր իշխանդ: Ես շատ տեղեր թափառական շրջած մարդ եմ, և ո՞վ զիտէ, գուցէ մի օր աչքերս նրան տեսած լինին»:

Խոզապանը պատասխանեց. «Ո՞վ ծերունի, ոչ տիրուհիս կըհաւատայ, ոչ էլ որդին, եթէ ասես, թէ տեսել ես իշխանիս: Քանզի արդէն շատ շրջմոլիկ պանդուխտներ, մեր յարկին կարօտելով, գալիս են թագուհու մօտ և պատմում, թէ այս ինչ տեղում տեսել էին տիրոջս նրա յետ գալու միջոցին: Տիրուհիս էլ, նրանց լսելիս, խնդութիւնից լաց է լինում, և խաբե-

բաները հեռանում են առատ առատ ընծաներով: Բայց դեռ երբէք չէ պատահել, որ նրանց ասածը ճշմարտութիւն: Դու էլ անշուշտ մտադիր ես մի հնարովի առակ պատմել, որ նոր շորեր ստանաս: Սակայն, ծերուկ, միթէ տէրս կըվերադառնայ այդպիսով: Ո՛հ, արդէն վաղուց զիշատիչ թռչուններն և շները նրա միսն ոսկրից պլոկած կըլինին ռազմի դաշտում, կամ թէ ծովի ձկները լափած կըլինին նրա մարմինը, իսկ ոսկրներն աւաղի տակ ծածկուած՝ ո՞վ զիտէ ո՞ր ափի մօտ: Աւաղ, մեր չար բախտից կորաւ նա, մանաւանդ իմ չար բախտից: Պատճառ՝ ամբողջ աշխարհն էլ որ ման գամ, նրա պէս տէր չեմ գտնիլ: Արդ իմացիր — Ոգիսեսն է այն մարդն, որի կարօտը քաջում եմ օր ու զիշեր: Երկիւղած սրտով եմ յիշատակում ազնիւ տիրոջս, որ սերտ սիրով սիրում էր ինձ և հայրաբար խնամում»:

«Բարեկամ», պատասխանեց Ոգիսես, «որովհետեւ դու պնդում ես, թէ տէրդ երբէք չետ գալու չէ, և սիրտդ բոլորովին յուսահատ է, ուստի չէ թէ միայն լոկ խօսքերով, այլ և երդմամբ հաստատում եմ, որ նա պիտի վերադառնայ: Երբ ասածս կատարուի, դու նոր շորեր կընծայես ինձ աւետչեայ: Եւ ինչքան էլ մերկ լինէի, ես ոչ մի բան չեմ ընդունիլ, մինչև որ

խօսքս չարդարանայ: Մահու չափ ատելի է ինձ այն մարդն որ կարիքից ստիպուելով սուտ է հնարում: Ուրեմն թող Արամազդ և այս հիւրասէր սեղանն, ինչպէս և անըստողիւտ Ողիսիւսի շքեղ յարկը, որին որ մօտեցել եմ, վկայ լինին, թէ ամէն բան ասածիս պէս լրումն կը ստանայ: Հէնց որ անցնի այս ամիսը, Ողիսիւս այս տեղ կըլինի և կըպատժէ ամենքին, որոնք որ չէին յարկել ըստ արժանւոյն նրա ամուսնուն և որդուն»:

Եւմէոս նրան անդրադարձ տուաւ. «Ոչ ես քեզ աւետչեայ կըտամ, ո՛վ ծերունի, ոչ էլ Ողիսիւս կըվերադառնայ: Չէ, հանդիստ խմիր այս զինին և եկ մեր խօսքն ուրիշ բանի վրայ դարձնենք: Էլ մի չիշեցնիր տիրոջս, քանզի սիրտս ցաւով, վշտով լցուել է: Թողնենք երդումդ: Երանի թէ նա վերադառնար, ինչպէս որ ի սրտէ փափագում ենք: Սակայն ո՛վ կարող է դեռ այդպիսի բան յուսալ: Բայց պատանի Տելեմաքն էլ շատ է մաշում իմ սիրտը: Աստուածները նրան գեղեցիկ աճեցրին, և ամէն մարդ հիանում էր նրան տեսնելիս: Բայց ահա՛ արդեօք մի մարդ թէ մի աստուած մոլորեցրեց նրա միտքը, ըստ որում մի նաւ նստաւ և այժմ թափառական շրջում է անձկալի հօրն որոնելով, որ վաղուց փչել է հողին: Մի քանի զեղի

հոմանիք արագ նաւով դարանում են նրան, որպէս զի սպանեն վերադարձի ժամանակ: Այսպէս ուրեմն դիցանման Արկեսեան զարմը պիտի չքանայ Իթակէէնց: Բայց, ո՛վ ծերունի, այս մասին էլ լաւ է լռենք: Գուցէ Արամազդ իւր աջովն հովանի լինի իմ պատուական տիրոջս որդուն: Այժմ քո աղէտն պատմիր ինձ, ո՛վ ծերունի. ասա ո՛վ ես, ուստի՞ ես և ի՞նչ բերմամբ մեր Իթակէն ժամանեցիր»:

Ողիսիւս այսպէս պատասխանեց. «Եթէ ունենայինք հացի և զինու պաշար և մնայինք նրստած այս տնակում, մինչ ուրիշները դործի գրնային,—ամբողջ տարին չէր բաւի՝ պատմելու քեզ աղէտներս, որ կըլում եմ աստուածներից»:

Ողիսիւս մի երկար և զարմանահրաշ վէպ հնարեց, ըստ որում դեռ չէր ուզում բացուիլ խոզապանին, չէր էլ կարող լուռ կենալ: Այս վէպի մէջ ի միջի այլոց նա պատմեց, որ իբր թէ տեսել էր Ողիսիւսին Տրոյայի մօտ և նորերս էլ հանդիպել էր Թեսպրոտեան թագաւորի պալատում: «Այն տեղ տեսայ», շարունակեց նա, «և այն ընտիր գանձերը, որ բերել էր պատերազմից—ոսկի, պղինձ և երկաթ: Այնքան շատ էին այդ գանձերն, որ անգամ իւր թողներին կըբաւէին մինչև տասներորդ սերունդը: Նա արդէն պատրաստուել էր դէպ՝ հայրենիք

չուելու: Սակայն դեռ նաւ չըմտած, կամեցաւ
զնալ Գողոնայի բազինը՝ իմանալու ամբարձու-
ղէշ սուրբ կաղնուց, թէ Արամազդ ինչպէս կը
պատուիրէր նրան վերադառնալ — արդեօք ծա-
ծուկ, թէ բացայայտ: Նա դեռ Գողոնայից յետ
չէր եկել, որ մի նաւ մտաւ նաւակալքն և
նաւաստիքը ցամաք իջան: Ես իմացայ, որ նը-
րանք Գուլիք պիտի նաւէին, և խնդրեցի
Թեսպրոտերին, որ ինձ էլ թոյլ տայ Գուլիք
զնալ: Թագաւորը ընծաներ տուաւ նաւաստնե-
րին, և նրանք խոստացան ինձ էլ տանել ի-
րենց հետ: Բայց ճանապարհին ապիրատներն
ինձ գերի վաճառելու չար միտք չղացան: Հէնց
որ ափից հեռացանք, վրաս յարձակուեցան,
սիրուն շորերս հանեցին և այս բրդգզած լա-
թերը տուին, որ ահա տեսնում ես: Իրիկուայ
դէմ այս կղզու մօտ դադար ւսւինք: Նաւաստ-
ները կապեցին ինձ նաւի մէջ և ինքեանք ցա-
մաք ելան, որ ընթրիք պատրաստեն: Ես կա-
պերս կտրտեցի և ինձ ազատ զգալուս պէս՝ ձորձս
գլխիս փաթաթեցի և ղեկի կողմից ջուրն ընկ-
նելով, դէպի ցամաք լող տուի, ուր և հասայ
յաջողապէս: Մի մութ քարայր պատապարեց ինձ
այդ չարերի հալածանքից. նրանք ինձ երկար
պտրտեցին, բայց չգտան: Յետոյ նորից նաւ
մտան և մեկնեցան: Այսպէս ահա եկայ այս

տեղ, և աստուածներն ինձ բերին մի ուշիմ և
հիւրընկալ մարդու մօտ»:

«Խնդճ նժդեհ», գոչեց Եւմէոս, «աղէտներդ
պատմելով, լիրաւի սիրտս յուզեցիր: Սակայն
լաւ չէր, որ դարձեալ Ոգիսեսի վրայ խօսք բա-
ցիր: Դու ուզում ես ինձ հաւատացնել, թէ
տեսել ես նրան փոքր ինչ առաջ: Այդ բանում
չես կարանալ համոզել ինձ, պէտք էլ չունիս
շահելու ինձ, սուտ սուտ բաներ հիւսելով: Նա
մեռել է, և էլ երբէք տեսնելու չես նրան աչ-
քերս: Երանի՛ թէ Տրոյայի առջև ընկած լի-
նէր, ուր մահ գտան այնքան քաջեր. այն ժա-
մանակ յոյները նրան դամբան կրկանգնէին, որ
իրեն էլ փառք կըբերէր ապագայում, որդուն
էլ: Սակայն, աւանդ, նա ծովի մէջ անփառու-
նակ մահ գտաւ Հարպեան ապուռ գաղաններէց:
Նրա ազնիւ ամուսինը տակաւին մինչև այս օր
թոյլ է տալիս, որ ստայօդ լուրերով պատիր
յոյսեր արծարծէին իւր սրտում: Բայց ես՝ սկսեալ
այն օրից, որ խաբուեցայ մի ստախօս էտոլացուց,
էլ չեմ ուզում հարցափորձել ոչ մի նժդեհ, ոչ
էլ մի բան հարցնել դիցատիպ Ոգիսեսիս վե-
րաբերմամբ: Էտոլացին մարդ էր սպանել և
թշուառական թափառում էր լախատարր երկ-
րի վրայ: Ես նրան սիրով հիւրընկալայ այս
փարախում: Նա պատմեց, թէ Ոգիսես, որին

իբր թէ Իդոմէնի մօտ էր տեսել Կրետայում, այս ամառ կամ թէ աշնան պիտի յետ գար Իթակէ, առատ զանձեր և քաջարի ուղեկիցներ բերելով: Այդ ժամանակն արդէն անցաւ, բայց իմ տէրը դեռ չեկաւ: Ուստի մի ջանար, ով ծերունի, քմազարդ պատումներով սրտիս սփոփանք ազդելու: Դրանով չես կարանալ առաւել սէր որսալ ինձնից: Ես հիւրընկալալ քեզ նրա համար, որ երկիւղած եմ վանատուր Արամազդից և գութ եմ զգում դէպի քեզ»:

«Արդարեւ», պատասխանեց Ոգիսևս, «դու անհաւատ սիրտ ես կրում կրճքիդ մէջ, որ երդումն անգամ վրադ չէ ազդում: Դէ ուրեմն եկ պայման կապենք և անմահ աստուածներին վկայ կանչենք: Եթէ Ոգիսևս վերադառնայ, ինչպէս որ ես ասացի, դու նոր զգեստներ կ'ընծայես ինձ և դէպի Գուլիք կըճամբես, ուր ուզում էի ուղևորիլ այն նաւով. իսկ եթէ նա չվերադառնայ մինչև ինչ որ լուսինը, — այն ժամանակ ծառաներիդ կը հրամայես, որ գահալիժ վայր զլորեն ինձ բարձր ժայռից, որպէս զի այսուհետև ոչ մի մուրիկ չհամարձակուի սուտ ասել քեզ չար խորհրդով»:

Եւմէոս կրկնեց նրան. «Այ ծերունի, լաւ համբաւ կըստանայի կենդանեօքս և առյապա, եթէ այդ կերպ ուղենայի սպանել մի հիւր, որին

ինքս եմ ընդունել և մեծարել յարկիւ տանկ: Այնուհետև ինչ երեսով կ'աղօթէի Արամազդին»:

Այսպէս երկուսն իրար հետ դեռ շատ բաներ խօսեցին:

3

ԵԻՄԷՈՍ ԱՆԿՈՂԻՆ Է ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

Երբ արեւը մայր մտաւ, ծառաներն անտառից փարախ քշեցին խոզերը: Այն ժամանակ Եւմէոս, որ շատ էր հաւանել իւր հիւրին, կամենալով և՛ս առաւել պատուել նրան, ձայն կարկաց.

«Այ պատանիք, գնացէք մի պարարտ խոզ ընտրեցէք, որ իսկոյն մորթեմ հիւրիս համար: Հերիք է, ինչքան որ հոմանիները տիրաջ գոյքը վատնեցին. եկէք մենք էլ, որ տարիներով տանջուել ենք, դէթ մի անգամ խրախանանք»:

Այս ասելուց յետ՝ սուր տապալքով փայտ կըտրեց և մի մեծ կրակ վառեց: Ծառաները մի հինգամեայ խոզ բերին և կրակարանի մօտ դրին: Եւմէոս չմոռացաւ աստուածներին, այլ ժանեւոր խոզի գլխից սպիտակ ստուր քաղելով, կրակը ձգեց և խնդրեց աստուածներից՝ վերադարձնել Ոգիսևսին, եթէ նա դեռ ապրում էր: Յետոյ վերցրեց մի ահագին կաղնու շերտ և այնպէս խփեց խոզի գլխին, որ դա անշուշ

վալը ընկաւ: Պառանքները փողոտեցին, խանձեցին և յօշեցին կենդանին: Ամենալաւ կտորները Եւմէոս աստուածներին նուիրեց, իսկ մնացեալ միսը շամփուր անցրած, կրակի վրայ խորովեց:

Հէնց որ խորովածն պատրաստուեցաւ, Եւմէոս, որ ամէն բանում արդար էր, վեր կացաւ և բուրաւէտ միսն եօթն կտոր բաժանեց: Մի մասը Հերմէսին և յաւերժական Հարսերին նուէր հանեց, միւսն տուաւ Ողիսևսին, իսկ մնացեալը ծառաների և իւր մէջ բաժանեց:

Պատուի կտոր՝ ողի թամբը Ողիսևսին բաժին ընկաւ: Այս բանի վրայ ուրախացած՝ նա գոչեց. «Երանի՛ թէ, Եւմէոս, Արամազդ էլ քեզ այնչափ սիրէր, որչափ ես քեզ սիրեցի՝ այսքան լաւութիւնով ինձ թշուառիս սկիփելուդ համար»:

Եւմէոս պատասխանեց. «Յերկրիւր և կերաստուծոյ տուրքից, որ երբ կամենայ՝ տալիս է, երբ կամենայ՝ զլանում, ըստ որում ամէն բանի կարող է»:

Այս ասելով, նա զինուց աստուածներին ձօն նուիրեց և բաժակը Ողիսևսին առաջարկեց: Երբ որ նրանք լաւ յաղեցան խորտիկներով և զինով, ծառաները սեղանի սպասը վերցրին, և ապա բոլորեքեան քնելու պատրաստուեցան:

Բայց որովհետեւ յորդ անձրեւ էր գալիս գրբտում և հիւսիսային պաղ քամին էլ տնակի մէջ

թափանցում էր, Ողիսևս, որի հագուստը բնաւ մարմինը չէր պաշտպանում, երկիւղ կրեց, թէ զիշերը վատ կ'անցկացնէր: Եւ սկսաւ մտածել — արդեօք ինչ պատմութեամբ կըյաջողէր հասկացնել Եւմէոսին՝ տալ իրեն մի վերարկու: Հնարազէտը մի քանի վալրկեան մտածեց և ապա թէ այսպէս ապաց. «Լսեցէք ինձ, Եւմէոս և դուք միւս հովիւներդ. մի բան եմ ուզում պատմել, որ թելադրեց ինձ շամբուշ զինին: Ախ, երնէկ թէ անօր էլ այնպէս զօրեղ լինէի, ինչպէս էի այն ժամանակ, երբ մարտ էինք մղում Տրոյայի դէմ: Մի անգամ մեր քաջերը վճռեցին դարանամուտ լինելու: Մեր պետերն էին Ողիսևս, Մենելաոս, երրորդն էլ ես էի: Իրիկուայ դէմ թաքուն մօտեցանք քաղաքի պարսպին և գուճ դալով, պահոտուեցանք ճահճային պրտուններում: Դժուար զիշեր վրայ հասաւ: Հիւսիսային քամի փչեց, պաղ ձիւն եկաւ, և շատ չանցած՝ վահաններս եղեամով և սառուցով պատուեցան: Բոլորեքեան վերարկուներ ունէին, ուստի և վահաններով պաշտպանուած՝ հանդիստ պառկեցան դետնի վրայ, առանց նդուելու սուր հողմից: Միայն ես էի սաստիկ տանջվում, որովհետեւ վերարկուս բանակումն էի մոռացել: Արդ՝ մինչ միւսները հանգիստ հանգիստ քնած էին, ես աչքս անդամ չէի կարա-

նում փակել, և ժանտ ցրտից ոսկորներս սարսը-
ռում էին: Վերջապէս երբ զիշերուալ երրորդ
պահն մօտեցաւ, և աստղերը խոնարհ իջնել
սկսան, ես մշտեցի Ողիսեւսի արմուկից, և երբ
որ նա զարթեցաւ, ասացի. Գիւցաղնդ Ողիսեւս,
ահա մահս մօտեցել է, ես մեռնում եմ ժանտ
ցրտից: Չարակամ ողին դրդեց ինձ՝ մոռնալ վե-
րարկուս վրանիս մէջ: Տես, ահա ես զոփում եմ,
և մահս մօտեցել է:— Այսպէս խօսեցի, իսկ նա,
որ թէ ռազմում, թէ ծովի վրայ միշտ վար-
պետ էր պէտքերն դարման գտնելու, կամացուկ
ասաց ինձ. Կ'օգնեմ քեզ, միայն լուր, որ ոչ
ոք չիմանայ, թէ ինչդ է պակաս:— Ես իսկոյն
պառկեցայ և աչքերս փակեցի, որպէս թէ
քնած էի: Իսկ նա, զլուխն արմկին կռթնելով,
այսպէս դռնեց բարձրաձայն. Ո՛վ ընկերներ, մի
դարմանահրաշ երազ տեսայ այս ըսպէիս: Իմա-
ցէք, որ նաւերից շատ ու շատ ենք հեռացել:
Ուրեմն թող ձեզնից մին շտապով գնայ Ագա-
մեմնոն արքայի մօտ և ասէ, որ զօրաւիգն ա-
ռաքէ մեզ:— Ողիսեւս այս որ ասաց, Անդրէմո-
նեան Թոասն տեղից թռաւ, վերարկուն դէն
ձգեց և հապճեպ վազեց դէպի բանակ՝ լուր
տանելու Ագամեմնոն արքային: Ես էլ իսկոյն
այդ վերարկուն վերցրի և վրաս ամուր առնե-
լով, բազմահնար Ողիսեւսի մօտ պառկեցայ,

մինչև որ առաւօտեան արշալոյսը երկուսիս վրայ
փայլեցաւ: Ո՛հ, ո՛ւր էր թէ հիմի էլ այնպէս
հուժկու և կորովի լինէի, ինչպէս էի երբեմն:
Այն ժամանակ հովիւներից մին, թէ սիրուց
յորդորուելով և թէ ուժիցս ակնածելով, ան-
շուշտ կրտար ինձ իւր վերարկուն: Իսկ այժմ,
քանի որ մուրկի ձորձ եմ կրում, հարկաւ ինձ
կ'արհամարհէ ամէն մարդ»:

Եւմէոս պատասխանեց. «Գու յերաւի մի ար-
դար բան պատմեցիր, ո՛վ ծերունի, և քանի որ
իմ հիւրն ես, մի անմիտ խօսք դուրս չըթռաւ
քո շրթունքից: Ուստի դու կ'ունենաս և՛ հան-
դերձներ և՛ ամէն բան, ինչ որ հարկ է բաժին
հանել ողորձուր աղքատին: Թէպէտ վաղը
վերստին հին ձորձերդ կըհագնես, որովհետեւ
մենք հարուստ չենք հագուստներով և ամէն
մէկս միայն մի ձեռք շոր ունինք, բայց երբ
աստուածների օգնութեամբ տիրոջս որդին վե-
րադառնայ,—նա քեզ անշուշտ լողիկ էլ կը
տայ, պաճկոն էլ, և կ'առաքէ քեզ, ո՛ւր էլ
սիրտդ կամենայ»:

Եւմէոս հիւրի համար մի անկողին պատրաս-
տեց այժի և ոչխարի մորթերից, և երբ ծերու-
նին պառկեցաւ, ծածկեց նրան մի թաւամազ
լայն վերարկուով, որ սովոր էր ինքն հագնել,
եթէ գրտում ձմերային հողմ փչէր:

Հոմ. Ոդիս.

Ծառաներն Ուղիսեսի շուրջը տեղ բռնեցին, իսկ Եւմէոս ոտքի ելաւ, որ խողերի երամակի մօտ գնայ: Այս երամակն քշվում էր ամէն զիշերմի քարայր, որ նրանց անքոյթ ապաստանն էր սառն հողմից: Եւմէոս ուսից կախեց սուսերը, վրան ձգեց հաստ վերարկուն, առաւ նոյնպէս և իւր տէգն, որ շներից պաշտպանուի, — և այսպէս դուրս գնաց մութ գիշերով հաւատարիմ պահապանը:

4

ՏԵԼԵՄԱՔԻ ՎԵՐՍՈՒՄՁԸ

Խաժական Աթենաս այժմ գնաց Սպարտա՝ դարձի յորդոր տալու վեհանձն Ուղիսեսի քաջ որդուն: Նա զարթուն գտաւ անկողնում Տելեմաքին, մինչ սա անքուն մտածում էր հօր մասին: Դիցուհին նրան հուպ մօտեցաւ և ասաց.

«Ո՛վ Տելեմաք, լաւ չես անում որ ամիսներով հեռու ես մնում հայրենիքից և տանից. զի հեշտ կարող է պատահել, որ ժանտաժուտ սեղեխները բոլոր ստացուածքդ լափեն կամ իրենց մէջ բաժանեն: Վեր կաց, խնդրիր Մենելաոս արքայից առաքել քեզ գէպի տուն, որպէս զի պարկեշտ մօրդ տաշտպան կանդնես: Մօրդ հայրն և եղբայրները նրան անդուլ հարկադրում են Եւրի-

մաքին մարդու գնալ, որ հոմանիներից ամենալիւրն է: Դա երկրի ամենապերճ իշխաններից մէկն է և ամենաճոխ օժիտներ է առաջարկում մօրդ հօրը: Արդ՝ որովհետեւ տիրուհին այդպէս սաստիկ նեղուած է, աճապարիւր և փութա՛ն օգնել նրան թէ խօրհրդով, թէ գէնքով»:

«Ո՛վ Տելեմաք, այլ ևս մի բան կ'ասեմ քեզ: Մի քանի ժպիրհ հոմանիք դարանամուտ սպասում են քեզ Իթակէի և ժայռաւոր Սամէի նեղուցում, ուր ուղում են բռնել քեզ և սպանել: Քայց յոյս ունիմ, որ շատերն այդ չարերից տապաստ կ'ընկնին, յառաջ քան թէ կեանքիդ արեւը շիջանէր: Լսիր ուրեմն, թէ ինչպէս պիտի զգուշանաս նրանցից: Դու գիշերով միայն նաւարկիր և սովորական ճանապարհից նաւդ հեռու բռնելով, Իթակէի հիւսիսային կողմն իջիր: Այնուհետեւ նաւաստները նաւդ քաղաք թող վարեն, իսկ ինքդ Եւմէոս խողապանի մօտ գընա, որ քեզ սրտանց անձնուէր է: Դիշերը նրա մօտ անցուր և նրան քաղաք առաքիր՝ ողջանդամ դարձիդ մասին լուր տանելու թագուհուն»:

Այսպէս խօսեց Տելեմաքին Աթենաս և վերապա՛ս Ուլիմպոս: Իսկ Տելեմաք յուզուած սրտով տեղից ելաւ և զարթեցրեց իւր ուղեկցին՝ ծեր Նեստորի ազնիւ որդուն:

«Զարթիր, ո՛վ Պիսիստրատ», ասաց նա, «եկ

շուտ լծենք արագաճեալ նոյգներն և հեռանաք այս տեղից»:

Պիսիտրատ պատասխանեց. «Մտածիր, սիրելիս, որ այս խաւար զիշերով մենք կարող ենք հեշտ մոլորուիլ ճանապարհից: Ուստի սպասենք, մինչև արևը ծագի: Այն ժամանակ հրաժեշտ կ'առնենք մեծափառ Մենելաւից, որ անշուշտ մեզ լաւ հիւրով լի'ընծայէ, որպէս զի իրեն սիրով լիշենք»:

Տելեմաք լռեց և անհամբեր սպասում էր ոսկեզաւ արեղակի բացուելուն: Մենելաւն էլ նոյն միջոցին իւր անկողնից վեր կացաւ և սիւնապատ դաւիթը գնաց: Տելեմաք նրան որ տեսաւ, տեղից թռաւ, շտապով հագաւ իւր պաճիկուն և կրկնօրը, և սենեակից դուրս գալով, այսպէս ասաց արքային.

«Գիւցադն արքայ, ո՞վ ռազմական ազգերի քաջ վեհապետ. թոյլ տուր ինձ հայրենիքըս տեսնելու, որին սիրտս աճկալրեաց կարօտել է»:

Մենելաւոս նրան այսպիսի պատասխան տուաւ. «Ես չեմ կարող արգելք լինել վերադարձիդ, Տելեմաք, եթէ սիրտդ դէպի տուն է մղում քեզ: Արդարև ինձ ատելի է այն մարդը, որ չափազանց սիրելութեամբ ձանձրացնում է իւր հիւրին: Միջին սահմանն է ամէն բանի մէջ

լաւը: Միթէ հաւասար յանցաւոր չէ՞, ով որ բռնի դուրս է վարում իւր հիւրին և կամ բռնի մնալ է ստիպում վերադառնալ փափագողին: Իմ կարծիքով լաւն այս է — խնամել հիւրին սիրով, պատուով և թոյլ տալ, որ երբ կամենայ՝ հեռանայ: Սակայն, Տելեմաք, դու դեռ փոքր ինչ մնացիր այս տեղ, մինչև կանայք ճաշ պատրաստեն: Այնուհետև, եթէ կամենաս և՛ ուրիշ տեղ որոնել հօրդ, ես էլ սիրով հետդ կ'երթամ»:

«Ո՛չ, վեհանձն Մենելաւոս», պատասխանեց պատանին, «ես չեմ ուզում այլ ևս շրջել, և շտապում եմ դէպի տուն, ուր հայրենատուր գոյքերս անպաշտպան են մնացել»:

Մենելաւոս այս որ լսեց, նախաճաշիկ պատրաստելու հրաման տուաւ աղախիններին: Այնուհետև գանդրահեր չեղնէի և որդու հետ իջաւ բուրաւէտ գետնաշարիւր, որ զեղուն էր անբաւ գանձով: Նա ինքն ընտրեց մի երկունկանի ոսկէ բաժակ, որդին ջուրեց մի արծաթէ խառնարան: Իսկ չեղնէն մի զեղազարդ արկղ բաց արաւ: Արկղի մէջ ծալ ի ծալ դրուած էին թագուհու ձեռքով բանուած պէսպէս սիրուն հանդերձներ: Նա վերցրեց շատից մէկը, որ աստղի պէս փայլուն էր, և գանձարանից դուրս գալով, նորից մտաւ սրահը իւր ամուսնի և որ-

դու հետ միասին: Այն տեղ նրանք Տելեմաքին մօտեցան, և դիւցազն Մենելաւոս նրան ասաց.

«Ո՛վ Տելեմաք, թող Հերայի երկնադորդ ա-
մուսինն Արամադդ յաջող դարձ պարգևէ քեզ
դէպի տո՛ւն: Քեզ համար մենք ընտրեցինք այս
հրաշակերտ համակ արծաթ և ոսկեշուրթ խառ-
նարանն և այս ոսկէ բաժակը: Խառնարանը
Հեփեստոսի ճարտար գործն է, որ մի օր նուի-
րել էր ինձ սիդոնացւոց Փեդիմ արքան»:

Այս ասելով, նա երկուսն էլ տուաւ սքան-
չացած պատանուն: Կարմրայտ Հելենէն էլ մօ-
տեցաւ նրան, ոսկեփայլ զգեստը ձեռքում, և
ասաց.

«Ա՛ռ այս նուէրն իբրեւ յիշատակ իմ ձեռքից:
Երբ անձկալի հարսանիքիդ օրն որ դալ, թող
քո հարսը դրան հագնէ: Սակայն այժմ նազելի
մօրդ պահարանում թող կենայ: Դէ ուրեմն բա-
րով զնաս և ողջամբ հասնես հայրենիք»:

Տելեմաք ուրախ սրտով ընծաներն ընդունեց:
Պիսիստրատ նրանց դուրս տարաւ և կառքի
մէջ զետեղեց:

Այնուհետև Մենելաւոս հիւրերին դէպի սրահ
առաջնորդեց, և բոլորն էլ սպիտակափայլ սե-
ղանի առջև բազմեցան: Նաժիշտներից մին մի
արծաթէ կոնք բերաւ և ոսկէ չքնաղ անօթից
հիւրերի ձեռքին ջուր ածեց: Յետոյ տեսակ

տեսակ կերակուրներ բերուեցան և մի սպասա-
ւոր անոյշ զինի մատուակեց:

Սեղանից յետ պատանիները վեր կացան և
դուրս գնացին նժույգները լծելու: Ապա թէ
երկնադարդ կառքը հեծան և յառաջ վարելով,
հնչական դաւթի միջից ծանր ծանր դուրս ե-
լան: Նրանց կողքից, անապական զինով լեցուն
բաժակը բռնած, յառաջ էր գնում Մենելաւոս՝
չուից առաջ նուէր ձօնելու աստուածներին:
Նա երիւարների հանդէպ կանգնեց, և երբ դը-
րանք դադար առին, այսպէս ասաց Տելեմաքին
և Պիսիստրատին.

«Ո՛ղջ եղէք, պատանիներ, և մեծ ողջոյն
տարէք ինձնից աղգերի իշխան Նեստորին: Նա
ինձ արգարեւ իւր որդու պէս սիրում էր, երբ
միասին փառաւոր մարտ էինք մղում Տրոյայի
դէմ»:

«Այ՛ո, դիւցազն Մենելաւոս, ամէն բան ասա-
ծիդ պէս կըպատմենք նրան», պատասխանեց
Տելեմաք: «Ո՛հ, եթէ սիրելի հօրս էլ Իթակէյում
գտնէի և կարանայի նրան ասել, թէ որքան
սէր և հիւրամեծար դու՞թ ընկալալ քեզանից:
Սակայն չէ տրուած ինձ արժանանալ այդ
բախտի՛ն»:

Մինչ նրանք այսպէս խօսում էին, յանկարծ
տան մարդիկն և կանայքը բարձր կանչիւն հա-

նեցին, և մի արծիւ վերեւ ճախրեց, թռցնելով մի հատ սագ, որ բռնել էր բակի մէջ: Եւ որովհետեւ նժուգների աջ կողմից վերեւ սլացաւ, պատանիներն ուրախացան, կարծելով թէ բարեգուշակ նշան էր: Նետտորի որդին Պիսիստրատ իսկոյն ասաց.

«Ասա մեզ, ո՞վ մեծափառ դիւցազն արքայ, մեզ համար, թէ քեզ համար ցոյց տուաւ աստուած այս նշանը»:

Մինչ թագաւորը խոկալով իւր մտքի մէջ, կշռում էր, թէ ինչ ասէր ըստ պատշաճի, վրայ հասաւ Հելենէն և այսպէս խօսեց.

«Հսեցէք ինձ, ո՞վ պատանիք, ահա կ'ասեմ, ինչ որ ազդում են ինձ անմահ դիք: Ինչպէս որ այդ արծիւն, լեռներից վայր սաւառնելով, ճանկեց տարաւ մեր սագը, որ բակի մէջ ճարակում էր,— այսպէս և Ողիսեւս կրկերադառնայ վրէժ խնդրելու իւր ստացուածքը լաիողներից, կամ թէ արդէն ժամանել է Իթակէ, մահ նիւթելով չարերի՛ն»:

«Տայ Արամազդ, որ աւետիքդ ճշմարտուէր», կրկնեց դէնից Տելեմաք: «Այն ժամանակ յաւիտեան աստուծոյ պէս կը պաշտէի քեզ»:

Ասաց, մտրակ տուաւ ձիերին, և կառքը սուրաց դէպի դաշտ: Երբ արեւն վայր իջաւ և ճանապարհը ստուերացաւ, պատանիները հասան

Փերա՝ Դիոկլէսի գղեակը, ուր արդէն հանդիպել էին մի անգամ: Այն տեղ նրանք գիշերեցին և միւս առաւօտ յուղի ընկնելով, կէս օրից առաջ Պիւլոսի վերնաբերդը ժամանեցին, ուր իշխում էր Պիսիստրատի Նետտոր հայրը:

Այն ժամանակ Տելեմաք ասաց. «Մի խնդիր պիտի յայտնեմ, ո՞վ սիրելի Պիսիստրատ. աղաչում եմ, կատարիր: Ահա տես, ափի մօտ է իմ նաւն, որի վրայ նաւաստներն ինձ անհամբեր սպասում են: Դրան որ տեսայ, իսկոյն սրտիս տուն չուելու անասելի փափագ տիրեց: Ուստի խնդրում եմ, կառքդ այս տեղ կանգնեցուր. քանզի դիտեմ, արդոյ հօրդ ապարանքն եթէ գնամ, նա ինձ շուտով չի արձակիլ իւր մօտից»:

Պիսիստրատ փոքր ինչ մտածեց, թէ ինչ ասէր, և դէպի ծովափ մտրակեց նժուգները: Կառքը նաւին հասաւ թէ չէ, Տելեմաքի ընկերներն ուրախ ուրախ ընդ առաջ ելան: Պիսիստրատ Տելեմաքի ընծաներն կառքից հանեց և նրան յանձնելով, այսպէս ասաց.

«Աճապարիւր նաւդ մտնել և հրաման տալ նաւաստիներիդ՝ շտապով ափից հեռանալու, մինչև որ ես տուն չեմ հասել: Քանզի դիտեմ, եթէ հայրս ինձ նշմարէ, քանի որ դուք ափի մօտ էք, անշուշտ այս տեղ կը դայ թեթեւ քայլով և այնպէս ուժգին կը ստիպէ քեզ իւր

մօտ զնալու, որ չհետևել չես կարանալ»:

Այս ասելով նա ձիերը քաղաք քշեց, իսկ Տելեմաք փութալու յորդոր կարդաց ընկերներին: Նրանք ստիպմունքի կարօտ չէին, զի ինքեանք էլ ջերմաջերմ ձդտում էին հայրենիք, ուստի և մեծ շտապով կատարեցին, ինչ որ պէտք էր վաղվաղակի չուելու համար: Այդ միջոցին Տելեմաք, նաև ի խելի մօտ կանգնած, նուէր ձօնեց Աթենասին, աղերսելով մի յաջողակ նաւարկութիւն շնորհել իրեն: Մինչ նա այսպէս աղօթում էր, վաղիվաղ նրա մօտ եկաւ մի անձանօթ, որ Արգոսում մի մարդ սպանած լինելով, այն տեղից փութանակի փախել էր: Փախստականն մի գուշակ էր և անունն էր Թէոկլիւմէն: Սա սպատանուն ձօնի վրայ որ տեսաւ, ասաց նրան.

«Աղաչում եմ քեզ Աստուծոյ սիրուն, որին նուիրում ես այդ ձօնը,—ասա ինձ, ուստի ես և ո՞րն է ճանապարհիդ նպատակը»:

Տելեմաք պատասխանեց. «Պատրաստ եմ ասել, օտարական: Ես ծագում եմ Իթակէից, և եկել եմ այս կողմերն՝ Ոգիսևս հօրս որոնելու: Ա՛խ, նա սև օրհասին զոհ է գնացել: Իսկ այժմ հայրենիք եմ վերադառնում»:

«Ես էլ եմ տարագէմ իմ հայրենի դաւառից», աղաղակեց Թէոկլիւմէն: «Ես Արգոսում մարդ

սպանեցի կռուի մէջ. նա ունի բազմաթիւ ազգականներ և եղբայրներ, որոնք շատ զօրաւոր են. այս պատճառով ահա փախչել ստիպուեցայ: Այժմ քեզ եմ պաղատում—տա՛ր և փրկիր ինձ նաւովդ, քանզի ինձ հալածում են, և եթէ դու չօգորմիս, անշուշտ նրանք կըսպանեն ինձ»:

«Խնդիրդ սիրով կըկատարեմ, հաց էլ կըտամ ուտելու», պատասխանեց Տելեմաք:

Վերջապէս երբ ամէն պատրաստութիւնք լրացան, Աթենաս մի յաջողակ սիւք փչեց, և սեւադող նաւի ողն, փայլուն ալիքը կտրելով, յառաջ սահեց: Բայց Տելեմաք մտալուզ վարանում էր, արդեօք ինչպէս պիտի պրծնէր ոսոխների դարանից:

5

ՆԻՄԷՈՍԻ ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյն օրուայ երեկոյին Ոգիսևս իւր պատուական հիւրընկալի մօտ էր նստած: Նա փորձել էր կամենում, թէ արդեօք մինչև երբ մտադիր էր հիւրընկալել իրեն Եւմէոս: Այս խորհրդով նա ասաց.

«Եւմէոս, ուզում եմ առաւօտեան քաղաք գնալ, որ այլ ևս վրադ չըճանրանամ: Ուստի տո՛ւր ինձ մի լաւ խորհուրդ և առաջնորդ, որ

տանէր ինձ դէպի քաղաք: Հարկաւ այն տեղ ինձ պէտք կրլինի դռնէ դուռ թափառելով, մէկից մուրալ մի կտոր հաց, միւսից խնդրել մի կաթիլ ջուր: Բայց վերջապէս բաղմահնար Ողիսևսի պալատը կ'երթամ և նրա մասին գիտեցածս ուշիմ կնոջը կը պատմեմ: Յետոյ հոմանիների մէջ կը մտնեմ, և գուցէ ստանամ խմիչք և սնունդ, որով այնքան հարուստ են: Գրափոխարէն ինչ էլ ինձնից պահանջեն, սիրով յանձն կ'առնեմ կատարել: Ես քեզ կ'ասեմ, և լիովին կարող ես ինձ հաւատալ, որ հազիւ թէ մի մարդ գտնես, որ ինձ նման վարժ լինէր ծառայութեան գործերում: Ես լաւ գիտեմ կրակ վառել, փայտ ջարդել, միս կտրատել, խորովել, մատուռակել և կատարել ամէն բան, ինչ որ անում են ծառաները հարուստ և շէն տներում»:

Եւմէոս լսեց նրան և դժկամակ պատասխանեց.

«Այդպիսի չլմար մտքեր ո՞ր տեղից մտան գըլխիդ մէջ: Միթէ կամաւ մահ ես խնդրում, որ ուզում ես այդ խալտառակ հոմանիների մօտ գնալ: Չկարծես, թէ նրանց սպասաւորները քեզ պէս մարդիկ լինէին: Չէ, դրանք բողբոջ դէմքով և բուրակէտ գանգուրներով պատանիք են և միշտ զարդարուն շորերով են ման գալիս: Ահա այդպէս են հոմանիների սեղանը հացով,

գինով բեռնաւորող ծառաները: Բայց ինչո՞ւ ես ուզում թողնել մեզ: Այս տան մէջ դու ոչ ոքի ծանրութիւն չես՝ ոչ ինձ, ոչ էլ իմ ընկերներին: Ուրեմն մնացիր, մինչև որ վերադառնայ իշխանիս սիրելի որդին Տելեմաք: Նա քեզ անշուշտ նոր նոր շորեր կ'ընծայէ և ուր էլ սիրտդ փափաղի, կ'առաքէ»:

Սրտանց ուրախացաւ այդ բանի վրայ Ողիսևս, և ասաց.

«Երենկ թէ Արամազդ էլ քեզ այնպէս սիրէր, Եւմէոս, ինչպէս որ ես եմ սիրում: Աստանդական թափառմունքիս միջոցին դու գլխաւոր հիւրընկալար թշուառիս, որ այնքան աղէտ եմ քաշել: Աշմարիտ՝ մարդուս համար մի առաւել վատ բան չկայ, քան թէ չարքաշ թափառանքը: Ի՞նչքան տանջանք միայն մի փորի պատճառով: Բայց ըստ որում կամենում ես դարձեալ խնամել ինձ քեզ մօտ, դէ ուրեմն եկ պատմիր ինձ քաջ Ողիսևսի մօր մասին, նոյնպէս և նրա հօր մասին, որ արդէն ծերութեան շէմքի վրայ էր, երբոր որդին ի չու ընկաւ: Արդեօք այդ երկուսը դեռ ապրում են արեգակի աչքի տակ, թէ իջել են դժոխքի խաւարչտին անդունդը»:

«Պատրաստ եմ սիրով պատմել, ինչ որ ուզում ես իմանալ», պատասխանեց Եւմէոս: «Այո,

գեռ Լայերտէս՝ զիցատիպ Ոգիսեւի արգոյ Հայրը կենդանի է. բայց վնչ նրա վարած կեանքին: Նա հանապազ աղերսում է, որ Արամադդ նրա հէք հողին մի ժամ առաջ մարմնից լուծէ, որովհետեւ անմխիթար վշտացած է իւր զիցատիպ որդու առթիւ, որ այլ ևս չվերադարձաւ նրա մօտ: Նա ողբում է և ամուսնին, որ արդէն վաղուց վախճանել է որդու համար քաշած վշտից: Ո՛հ, այդպիսի մահ չէի ցանկալ գէթ մի օր ինձ դուրս շնորհողին: Քանի որ նա կենդանի էր, սիրում էի մօտը դնալ, թէպէտ և տրտում էր: Ես նրան սրտանց անձնուէր էի, ըստ որում սնուցել էր ինձ իւր Ալիմենէ դստեր հետ և սիրում էր իւր հարազատ զաւակի պէս: Երբ երկուսս հասակ առինք, աղջիկը Սամէ մարդու գնաց անբաւ օժտով: Իսկ ես ստացայ շքեղ շորեր և կօշիկներ և այս տեղ առաքուեցայ, որ ազարակը կառավարեմ: Ա՛խ, ինչպէս թանգ էր ինձ նրա սէրը: Ես այն օրից այս տեղ եմ, և աստուածները դործս օրհնում են, քանզի ահա փորս կուշտ է, մի կտոր հաց էլ միշտ կայ մօտս արժանաւոր հիւրի համար: Այժմեայ տիրուհիս, իմ տիրոջ ազնիւ կինը, հնա՛ր չունի ոչ խօսքով, ոչ էլ դործով օգնելու ինձ այն ժամից ի վեր, երբ իւր տան վրայ սև օր իջաւ լիւր հոմանիների չարութեամբ»:

Ոգիսեւ ասաց. «Ա՛յ խեղճուկ, դու ուրեմն գեռ մանո՞ւկ անջատուեցար քո հայրենի աշխարհից: Սակայն պատմիր—արդեօք ծննդեան քաղաքդ պատերազմով քանդուեցաւ և դու գերի վարուեցար, թէ արդեօք նաւով շրջող չար մարդիկը հալածեցին քեզ յանկարծ, մինչ հովոււմ էիր հօրդ խաշինքը»:

«Սիրելի հիւր», կրկնեց նրան Եւմէոս, «որովհետեւ ուզում ես այդ մասին էլ բան իմանալ, ուրեմն լռիկ մնջիկ ականջ դիր և բաժակիցդ անոյշ արա: Այժմ զիշերները ծալր չունին, և շատ ժամանակ կըմնայ մեզ թէ ննջելու և թէ իրար պէսպէս բաներ պատմելու: Սովորական ժամից առաջ դու անկողին մի մտնիր, երկար քունը վնասակար է: Իսկ եթէ ձեզնից մէկը, ո՞վ ծառաներ, այժմ հանգչիլ կամենայ, թող դուրս գնայ. բայց առաւօտը բացուելուն պէս էլ՝ վեր կենայ, նախաճաշէ և երամակն անտառ քշէ: Մենք երկուսս գեռ փոքր ինչ զինի կըխմենք, բան կ'ուտենք և մեր ցաւերը պատմելով, հողիներս կըսփոփենք: Անցած գնացած աղէտները մարդ սիրով է յիշատակում:—Սիւրէ անուն մի կղզի կայ, որ դու գուցէ ճանաչում ես: Զատ մարդաբնակ չէ այդ կղզին, բայց արջառներով հարուստ է, արգաւանդ է և գինեկտ: Մարդիկ այնտեղ սով ասածդ չգիտեն, ոչ էլ

դաժան ցաւեր ունին, հապա անհոգ ապրում են և հէնց որ ծերութիւնը գալիս է, հանդիստ մասով հեռանում են այս աշխարհից: Եւ այդ երկրի թագաւորն էր իմ զիցանման Կտեսիոսը: Մի անգամ մեղ մօտ եկան փիւնիկեցի վաճառականներ, այն խաբեբայ աւաղակներն, որոնք նաւերով պէսպէս սնոտիք են տարուբերում: Իսկ մեր տան մէջ այն ժամանակ դտանվում էր փիւնիկեցի մի աղախին: Նա հասակով և դէմքով մի գեղեցիկ կինարմատ էր: Երբ նա մի օր նաւի մօտ լուացք էր անում, նրան մօտեցաւ իրեն ազգակից մի անցորդ և հարցրեց, ո՞վ էր նա և ուստի: Նա էլ ասաց. Ես ծագում եմ պղնձաւէտ Սիդոնից և հարուստ Արիւբասի աղջիկն եմ: Ծովային յեղուղակներն ինձ գողացան, այս տեղ բերին և այս կղզու թագաւորին վաճառեցին:— Մարդն ասաց. Չէիր կամենալ հայրենիքդ վերադառնալ, ուր հայրդ և մայրդ դեռ ապրում են, և զիտեմ. շատ հարուստ են:— Աղջիկն ասաց, թէ պատրաստ էր վերադառնալ, եթէ իրեն երգում տալին՝ ողջամբ տուն հասցնելու: Երբ նրանք խօսոյն երգում տուին, աղջիկն ասաց. Այժմ լսեցէք, թէ ինչ ունիք անելու: Թող ոչ ոք ձեզնից ինձ հետ չը խօսէ, ո՞ւր էլ հանդիպէր՝ փողոցի վրայ կամ աղբիւրի մօտ, որ տեղից ջուր եմ բերում: Պատճառ հեշտ

կարող է պատահել, որ մէկն ու մէկը լուր տանէ իմ իշխանին, և ես չարակասկած երեւնամ նրան: Այն ժամանակ նա ինձ չուանով կը պրկէ, ձեր գլխին էլ, ո՞վ զիտէ, ինչ վատ փորձանք կը բերէ: Ուստի մեր այս դաւը սրտերիդ մէջ թաքցրէք և նաւը ճամբու պաշարով լքցնելու փութացէք: Այդ որ անէք, թող ձեզնից մին պալատ դայ և ինձ նշանով իմաց տայ: Ես ինչքան ոսկի ձեռքս ընկնի՝ հետս կ'առնեմ և իբրեւ նաւարկութեանս վարձի դին մի ուրիշ բան էլ հետս կը բերեմ— թագաւորի սիրուն որդուն: Նա չանձնուած է իմ խնամքին, և ո՞ւր էլ զնամ հետս սիրով գալիս է: Չատ ուշիմ է և բարեմօյն, և ձեզ մի լաւ դումար շահել կը տայ, եթէ ուրիշ տեղ վաճառէք նրան:— Այդ չարանեղ մարդիկն երկար ժամանակ մեղ մօտ մընացին և ձեռք բերուած ապրանքով նաւը լքցրին: Վերադարձի ժամանակն որ հասաւ, մի աղդարար լաւաքեցին հօրս մօտ: Այդ խորամանկ աղդարարը հետն բերաւ մի ոսկեհուռ պերճմանեակ, որ ստթով էր ընդելուզուած: Մինչ դեռ մայրս և նաժիշտները զարդն զննելու վրայ էին, մարդը թաքուն նշան տուաւ աղախինն և ինքն վաղեց գէպի նաւ: Իսկ աղախինը ձեռիցս բռնեց և դուրս տարաւ: Դուրսը, գաւթում, ոսկէ թասեր կային դրուած սեղանի շուրջ: Ողիւս.

վրայ: Այդ թասերը հանուած էին աղնուական հիւրերի համար, որոնք նոր էին ժողով գնացել հօրս հետ: Թասերից երեքն աղջիկը թաքուն ծոցը դրաւ, յետոյ շտապով դուրս գնաց, լիմա-
րաբար ես էլ հետը գնացի: Արեւն որ մայր մը-
տաւ, նաւ բարձրացանք, և դա իսկոյն յաջող
հողմով ի բաց չուեց: Նաւարկութեան եօթնե-
րորդ օրն յանկարծ աղջկան մահ դիպաւ, և
նրա դիակն ալիքների մէջ գլորեցին՝ ծովային
հրէշներին և ձկներին կերակուր: Զատ չանցած՝
քամին այս ամիս մօտ բերաւ մեզ, և այս տեղ
ես Լայերտէսին վաճառուեցայ: Ահա այսպէս
ընկայ ի թակէ»:

«Աշմարիտ, պատմութեամբդ խոր յուզեցիր
կրծքիս մէջ իմ սիրտը», ասաց զիւցազն Ողիսես:
«Արդէն մանուկ հասակիցդ շատ տառապանք
ես քաշած եղել: Բայց Արամաղդ չարիքի հետ՝
բարիք էլ է շնորհել քեզ: Քանզի ահա եկել ես
մի այնպիսի տիրոջ մօտ, որ գլխութեամբ խը-
նամել է քեզ և հոգ տարել, որ անկարօտ
կեանք վարէիր: Սակայն եղո՛ւկ ի՛նձ թշուառիս:
Քանի՛ քանի՛ մարդաբնակ քաղաքներ թափա-
ռեցայ, մինչև որ այս տեղ հասայ, և դար-
ձեալ ինձ անյայտ է, թէ ի՛նչ կըլինի վի-
ճակս»:

Այժմ երկուսն էլ քնելու պառկեցան: Բայց

քունն երկար չտևեց, որովհետև ոսկեգահիկ
առաւօտն արդէն մօտ էր:

6

ՏԵԼԵՄՈՒՔ ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԻԹԱԿԷ

Տելեմաք յաջողութեամբ կատարեց վտանգա-
ւոր նաւարկութիւնն, և երբ լուսափայլ արե-
գակն երկնքի վրայ բարձրացաւ, նա էլ ընկեր-
ներով ի թակէի ծովեզերքին մօտեցաւ: Նրանք
մտան մի նաւակայք, խարիսխ ձգեցին, ցամաք
իջան և նախաճաշ պատրաստեցին: Բոլորն էլ
հացով, գինով որ յագեցան, Տելեմաք ասաց.
«Այժմ դուք նաւը դէպի քաղաք վարեցէք, իսկ
ես կ'երթամ ագարակ՝ հովիւներին տեսնելու:
Երեկոյեան ես էլ քաղաք կըմտնեմ և վաղն իմ
տան մէջ լաւ ճաշ կըտամ ամենքիդ»:

Թէոկլիւմէն գուշակը, որ Տելեմաքի հետ էր
եկել Պիւլոսից, ասաց նրան. «Իսկ ես հապա
հւր գնամ, սիրելի որդեակ: Ո՛վ կ'ընդունէ ինձ
իւր տան մէջ: Արդեօք արդոյ մօրդ մօտ գնամ»:

Տելեմաք պատասխանեց. «Եթէ հանգամանք-
ներդ ուրիշ լինէին, քան որ են, ես քեզ ան-
շուշտ կըստիպէի ինձ մօտ իջնել, և դու սիրա-
լիր խնամք կըստանայիր տանս մէջ: Սակայն
այժմ այն տեղ գնալը լաւ չի լինիլ քեզ հա-

մար: Ես միայն երեկոյեան տուն կը հասնեմ, և դու մօրս տեսնել չես կարանալ: Նա սակաւ է հոմանիսների մօտ վայր իջնում և զրեթէ միշտ վերի յարկումն է նստած, արուեստական պատմունաներ հիւսելով: Բայց ես քեզ մի ուրիշ մեծատուն մարդ կ'անուանեմ: Դա է Եւրիմաքոս, որ բոլորից շատ հետամուտ է՝ մօրս իրեն կին առնելու: Եթէ այս գործը նրան յաջողի, նա կը դառնայ Իթակէի թագաւոր: Սակայն եթէ րաբնակն Արամազդ միայն դիտէ, թէ արդեօք հարսանիք է սպասում նրան, թէ չար օրհաս»:

Տելեմաքի խօսքը դեռ բերանումն էր, որ աջ կողմից մի բազէ վերև թռաւ: Բազէն ճանկում բռնած ունէր մի աղաւնի և փետում էր փետուրներն, որոնք ընկնում էին գետնի վրայ Տելեմաքի և նաւի միջև:

Թէոկլիմէն այս որ տեսաւ, պատանու ձեռքից բռնեց և մեկուսի տանելով, ասաց նրան. «Առանց աստուծոյ կամքի չէր, որ աջ կողմից թռաւ բազէն: Երբէք Իթակէյում չիսկիտի իշխէ մի ուրիշ զարմ, քան թէ ձերը. դուք միշտ կը մնաք գերիշխան»:

«Տայ աստուած, որ ասածդ կատարուի, օտարական», պատասխանեց Տելեմաք:

Յետոյ ընկերներից մէկին կանչեց և ասաց. «Մտերիմդ իմ, Պէլլէոս, որ բոլոր ընկերներիցս

առաւել շնորհարար ես, եկ այս հիւրին քեզ հետ տար և տանդ մէջ մեծարիւր, մինչև որ ես վերադառնամ»:

Պէլլէոս սիրով յանձն առաւ:

Իսկ Տելեմաք իւր պղնձակուռ նիզակը նաւից վերցրեց և ոլորապտոյտ ճանապարհով ափից շուտ շուտ հեռացաւ: Այնուհետև նաւաստներն էլ դէպի քաղաք նաւեցին:

7

ՏԵԼԵՄԱՔ ԵՒ ԵՒՄԷՈՍ

Եւմէոս հովիւներին արձակեց, որ խողերամակն անտառ քշեն. յետոյ կրակ վառեց և ճաշ պատրաստեց հիւրի համար: Մինչ նրանք միասին ճաշում էին, Տելեմաք Եւմէոսի տնակին հասաւ: Ձները նրան տեսնելիս չը հաչեցին, այլ ընդ առաջ վազեցին և ուրախ ուրախ սկսան քծնիլ նրա շուրջը: Ողիսևս դրան առջև օտքերի ձայն որ լսեց, ասաց. «Երևի թէ, Եւմէոս, մի բարեկամ է դալիս քեզ մօտ կամ մի ուրիշ ծանօթ մարդ, որովհետև օտքերի տրոփիւն եմ լսում, մինչ շները լռում են»:

Հէնց որ նա այս խօսքն ասաց, Տելեմաք շէմքի վրայ օտք դրաւ: Եւմէոս ցնծութեան ձայն հանելով, վերև ցատկեց, և ձեռքում բրու-

նաճ անօթը յանկարծակի վայր ընկաւ: Նա տիրոջ հանդէպ վաղեց, նրան փարուեցաւ, ճակատը, սիրուն աչքերն և ձեռքերը համբուրեց, և այնպէս սաստիկ լաց եղաւ, որ արտասուքն հեղեղի պէս ուռզեցին այտերը: Նա բերկրում էր, որպէս սովոր է բերկրի մի հայր, երբ երկար և վտանգաւոր ճանապարհից անակրնկալ յետ է գալիս իւր որդին: «Դ՞ու ես այս, Տեւեմաք, դու աչքիս լոյս», գոչում էր նա: «Ո՛հ, ես յոյսս արդէն կորցրել էի՝ քեզ միւս անգամ տեսնելու: Բայց եկ, սիրելի, բոլորովին ներս մտիւր, որ աչքերս սիրուն տեսքովդ պարարուին: Առանց այն էլ սակաւ էիր մեզ մօտ գալիս և մնում էիր քաղաքում հոմանիների պատճառով, որոնց զաղիր արարքը քաջ գիտէիր»:

«Հայրիկ, այդպէս մի խօսիր», պատասխանեց Տեւեմաք: «Ահա քեզ համար եմ այս տեղ եկել, որ աչքովս տեսնեմ քեզ և իմանամ — մայրս արդեօք դեռ մեր տանն է, թէ արդէն տեղի է տուել հոմանիներից մէկի ճնշման, և մեր տունն ամալի է մնացել»:

Եւմէոս ասաց. «Միամիտ կաց. ուշիմ Պենելոպէն տակաւին տանդ մէջ է, իւր ամուսնուն սպասելով, և վշտամբեր լաց է լինում զիշեր ցերեկ»:

Այս ասելով, Տեւեմաքի ձեռքից առաւ պղն-

ձախուռ նիզակը, և Տեւեմաք շէմքի վրայից ներս մտաւ: Ոգիսեւս, որ սրտատրուի հրճուանքից պատրաստ էր իսկոյն գրկել և կրծքին սեղմել իւր նազելի որդեկին, զսպեց իրեն և վեր կացաւ, որպէս թէ պատիւ տալու աղնուական պատանուն: Բայց Տեւեմաք նրան բռնեց և ասաց. «Նստիւր, նստիւր, օտարական: Ի՛նձ համար էլ Եւմէոս անշուշտ կըճարէ նստելու տեղ մեր գիւղական տնակում»:

Իսկոյն գետնի վրայ դալար ոստեր ձգեց Եւմէոս և վրայից մի ոչխարի մօրթ փռեց: Այդ տեղ նստաւ Տեւեմաք:

Այժմ Եւմէոս կերակուր բերաւ հիւրի համար, անուշ զինի մատուցակեց և ինքն էլ նստաւ Ոգիսեւսի դէմուդէմ:

Երբ երեքն էլ կշտացան, Տեւեմաք այսպէս ասաց խողապանին. «Հայրիկ, ասա ինձ այժմ — ուստի՞ է մեր այս հիւրն և ինչպէս է այս տեղ եկել»:

«Սիրով կ'ասեմ», պատասխանեց Եւմէոս: «Դա ինձ ասաց, թէ գալիս է Կրէտէից և շատ տեղեր աստանդական թափառել է: Վերջապէս փախչելով թեսպրոտական մի նաւից, որ մօտեցել էր մեր կղզուն, հիւր է գալիս իմ փարախը: Այժմ քեզ եմ յանձնում այս մարդուն. ինչպէս կ'ուզես, այնպէս արա, պատճառ քեզ է ապաւինել»:

«Ո՛հ, որչափ սիրտս կեղեքում ես խօսքերովդ, ո՛վ Եւմէոս», կրկնեց նրան Տելեմաք: «Ինքդ ասա — այժմ ինչպէս պատսպարեմ պալատումս այս հիւրին: Ինքդ գիտես, որ անդօր եմ դէմ գնելու այն լրբերին, որոնք անշուշտ պիտի նեղեն օտարական ծերունուն: Նաև մայրս այժմ ծրվածքովում է վարանքի մէջ, թէ արդեօք իւր ամուսնուն լիշելով տանը մնայ և լաւ անունը մեր ազգի մէջ պահպանէ, թէ սեղեխների չար ստիպմունքին զիջանելով, ամենաճոխ թեկնածուին տայ իւր աջը: Միթէ կարո՞ղ եմ այս դրութեան մէջ մի օտար մարդ հիւրասիրել: Այսու հանդերձ պատրաստ եմ ընծայել դրան պերճ զգեստներ, սիրուն սուսեր և կօշիկներ, և առաքել՝ ո՛ւր էլ սիրտը կամենայ: Եթէ ուզենաս — պահիր դրան հիւղիդ մէջ: Իսկ ես կ'ուղարկեմ պէսպէս շորեր և ամէն տեսակ կերակուր, որ դա քեզ բեռն չլինի: Խորհուրդ չէի տալ ծերունուն՝ հոմանիների աչքին երևնալ, որոնք անզուսպ լրբութեամբ շուայտում են տանս մէջ: Զի եթէ այն ժպիւրհները ծերին զրկանք հասցնեն, ես կարեւիւր կրվշտանամ: Բայց ի՞նչ կարող եմ զօրել նրանց դէմ: Նրանք այնքան բաղձաթիւ են, որ ամենահուժկու մարդն անգամ չէր կարանալ նրանց ընկճել»:

Այժմ համբերատարն Ողիսևս սկսաւ խօսել և

ասաց. «Ո՛վ սիրելի, եթէ ինձ էլ իրաւունք տաս բան խօսել, ապա կ'ասեմ. լիրաւի սիրտս այրվում, տապալկվում է, երբ լսում եմ այն ժանտերի գործերն, որ գործում են տանդ մէջ, ուր դո՛ւ ես բուն իշխանը: Սակայն, որդեակ, ասա ինձ, — կամա՛ւ ես տեղի տալիս այդ բռնութեան, թէ ազգդ քեզ թշնամի է աստուածների պատգամով և չէ ուզում քեզ օգնել, թէ ունի՞ս եղբայրներ, որոնց աջակցութեան չես վստահում, եթէ դէնքի դիմէիր: Ա՛հ, եթէ այս ռազմական եռանդիս հետ առոյգ հասակ էլ ունենայի, կամ անպարտաւ Ողիսևսի որդին լինէի, ես սուր սուսերով գլուխս կտրել կըտայի, եթէ բռնի չըմխուէի պալատի մէջ և այն լրբերին ջարդ ու կոտոր չանէի: Եւ եթէ ես, մէնակ մարդս, պարտուէի էլ բաղձութիւնից, գոնէ լաւ կըլինէր ինձ մարտնչելով տանս մէջ մեռնել, քան թէ տեսնել նրանց խաչտառակ գործերն և հանդուրժել, որ վշտացնէին օտար հիւրերին և յարկիս տակ հարբած հարբած քաշկըտէին աղախիններին, սպառէին գոյքերս»:

Տելեմաք պատասխանեց. «Այժմ ամէն բան կըմերկանամ քեզ ճշմարտապէս: Ոչ ազգս է ինձ թշնամի, ոչ էլ տրտունջ ունիմ եղբայրներից, որոնք զօրավիղն են մեզ կռուի մէջ, քանզի Արամազդ մեր հետը պահպանում է միշտ միա-

ծին որդիներով: Լայերտէս Արկէյսիոսի միակ որդին էր, Ողիսևս էլ Լայերտէսի միակ որդին էր, ինչպէս և ես հօրս միածին դուստրն եմ: Արդ մէնակս ինչպէս կուռիմ այն բազմաթիւ սեղեխների հակառակ, որոնք ցեցի պէս բոյն են գրել տանս մէջ: Ինձ թշնամի են Իթակէի իշխանները, նաև շրջակայ Դուլիքոս, Սամէ և Զակինթէ կղզիների մեծերը. դրանք բոլորն էլ մօրս աջին թեկնածու են և իմ տունը քանդում են: Բայց մայրս, դժոխքներ վարանքի մէջ տատանուելով, ոչ մերժել է կարանում նրանց ատելի նշանաւորքը, ոչ ընդունել: Իսկ նրանք ցած կերպով գոյքերս ուտում են և անշուշտ մի օր գլուխս էլ կ'ուտեն, եթէ աստուածների կաճառում ուրիշ վճիռ դրուած չըլինի իմ մասին»:

Տելեմաք, Եւմէոսին դառնալով շարունակեց. «Հայրիկ, ծածուկ դնա մօրս մօտ և աւետիս տուր, որ ես ողջամբ լսեմ եկել Պիւլոսից: Բայց զգուշ եղիր, որ հոմանիներից և ոչ մին այդ չիմանայ, պատճառ նրանք ծարաւի են արեանս: Հէնց որ այս լուրն մօրս յայտնես, ինքդ իսկույն վերադարձիր. ես այս տեղ կըմնամ և տնակդ կըպահպանեմ»:

«Բարի է», պատասխանեց Եւմէոս: «Բայց ասա ինձ, արդեօք Լայերտին էլ գալուդ մասին լուր

տանեմ: Առանց այն էլ նա չափազանց վիշտ կրեց Ողիսևսի պատճառով. բայց երբ որ դու էլ նրանից հեռացար, խեղճն իսպառ վհատեցաւ: Այժմ նա գիշեր ցերեկ հառաչելով և հեծելով նստած է, մարմինը բոլորովին ծիւրուել է, ոսկորները ցամաքել են»:

«Ինչքան էլ ցաւէի այդ բանի վրայ», յարեց Տելեմաք, «այսու հանդերձ այս օր էլ անկարող եմ մխիթարել ծերունուն: Բայց դու գնա մօրս ասա, որ նախշտի բերանով իմացնէ նորան վերադարձս»:

Եւմէոս իսկույն ներբաններ կապեց ոտքերին, գաւազանն առաւ և դուրս ելաւ տնակից:

Տ

ՈՐԻՍԵԻՍ ԲԱՅՎՈՒՄ Է ՈՐԴՈՒՆ

Մինչ Եւմէոս թեթեւ քայլով հեռանում էր, Աթենաս դիցուհին մի շնորհաշուք կոյսի դէմքով մօտենում էր տնակին: Տելեմաք, մէջքը մուտքին դարձրած լինելով, չընկատեց, որ լուսազեղ դիցուհին բակից հեղիկ անցնում էր, բայց Ողիսևս տեսաւ նրան: Ըները չըհաչեցին, այլ փախան և ատամները կցրելով, պահօտուեցան:

Աթենաս աչքով արաւ Ողիսևսին: Սա իս-

կոյն ոտքի կանգնեց և դուրս ելաւ: Այն ժամանակ դիցուհին ասաց նրան. «Մտահարուստդ Ողիսևս, յայտնուիր այժմ ազնիւ որդուդ և խորհուրդ տեսէք, թէ ինչպէս պիտի քաղաք գնաք՝ սեղեխներին կործանելու: Այն տեղ ես ձեզ նիզակակից կըլինիմ, քանզի սիրտս դէպի ռազմ է մղում ինձ»:

Այսպէս խօսեց Աթենաս և ոսկէ գաւազանով Ողիսևսին շօշափեց: Մի վայրկեանում դրա մարմինն ուղղուեցաւ, դէմքն աշխոյժ ստացաւ: Աչքերն հրով վառուեցան, ծնօտները կապոյտ հերքով պճնեցան և գլխի վրայ թուխ գանգուրներ փայլեցան: Ամբողջ իրանն էլ նոյն պերճ զգեստով զարդարուեցաւ, որ հազած էր Իթակէ ժամանելիս:

Դիցուհին անյայտացաւ, իսկ Ողիսևս ներս մտաւ: Նրան տեսնելիս շուարած մնաց պատանին և իսկոյն աչքերն ուրիշ կողմ դարձրեց, վարանելով, թէ երևցողն աստուած էր: Բայց և այնպէս ձայն հանեց և ասաց. «Ստարական, այս ինչպէս յանկարծակի փոխուեցար: Զորերդ բոլորովին ուրիշ են, մարմինդ էլ իսպառ ուրիշ: Անշուշտ Ուիմպաբնակ աստուածներից մէկն ես դու: Եթէ այդպէս է, ողորմիր մեզ, ինայիր մեզ և հաճիր ընդունել մեր զոհերն, որ պատրաստ ենք ընծայել քեզ»:

Ողիսևս պատասխանեց. «Ես աստուած չեմ, և ինչո՞ւ ես ինձ աստուածների նմանեցնում: Ոչ, Տելեմաք, իմացիր—հայրդ եմ ես, որի համար այնքան ցաւ և տառապանք կրեցիր»:

Ողիսևս այս որ ասաց՝ աչքերից հեղեղի պէս հոսեցին արտասուքը, որ մինչև այժմ արիաբար զսպել էր, նա գրկեց որդուն և համբուրել սկսաւ:

Տելեմաք ապշած նայում էր լացողի վրայ և չէր կարանում հաւատալ, որ դա իւր հայրը լինէր: Ուստի ասաց. «Անհնարին է, որ դու հայրս լինէիր. այլ անշուշտ տեսնում եմ մի չար ոգի, որ եկել է ինձ տանջելու: Մահկանացու մի արարած միթէ կարող է յանկարծ այդպէս այլակերպուիլ: Այս րոպէիս դու մի թշուառ ծերուկ էիր, իսկ այժմ երանաւետ աստուծոյ ես նմանում»:

Ողիսևս նրան պատասխանեց. «Սիրուն որդեակ, մի ապշիր, մի էլ անչափ զարմանար: Ի՛նչ ուրիշ Ողիսևս չկայ, որ քեզ մօտ վերադառնար, ինչքան էլ սպասէիր: Քանզի ես եմ քեզ աշխարհ բերել, ես եմ հայրդ, որ քսան տարի չարքաշութեամբ թափառած՝ ահաւասիկ լետ եմ գալիս: Եթէ աչքիդ ուրիշ պատկերով երևցայ,—այդ մեծագոր Աթենասի հրաշքն էր, որի համար ոչինչ բան է ըստ հաճոյից տգե-

դացնել կամ փառադարձել մահկանացուն»:

Այսպէս խօսելով նրանք նստան: Այլ ևս չհամբերեց Տելեմաք. փարուեցաւ հօր վզին և ջերմաջերմ լաց եղաւ: Ոգիսւս համբուրում էր սիրուն որդուն, սեղմում էր նրան իւր կրծքին, և երկուքն էլ բարձրաձայն կոծում էին: Ո՛հ, նրանք առաւել թունդ ճիչ էին հանում, քան թէ բազէն և սրամագիլ արծիւը, որոնց բնից գողացել էին նորափետուր ձագուկները:

Երբ երկուքն էլ ողբով լացով յագեցան, Տելեմաք ասաց. «Սիրելի հայր, ասա այժմ, ի՞նչ նաւով այս տեղ հասար»:

«Ծովագնաց փէակեցւոց նաւով հասալ», պատասխանեց Ոգիսւս: «Նրանք փառաւոր ընծաներ էլ տունն ինձ—առատ պղինձ, աղնիւ ոսկի և զգեստներ. այս բոլորը յաւէրժ հարսանք քարայրի մէջ պահեցի: Իսկ Եւմէոսի մօտ քայլերս ուղղեց աստուածուհին Աթենաս, որպէս զի հոմանիներին սպանելու համար քեզ հետ միասին խորհուրդ տեսնեմ: Արդ Տելեմաք, ասա իսկոյն, ո՞վքեր են այդ հոմանիներն և քանի են թուով: Եւ արի կշռենք, թէ արդեօք մենք երկուսս կարող կրլինի՞նք նրանց դէմ կռուել, թէ պէտք կրլինի օգնականներ որոնել»:

«Հայրիկ», պատասխանեց քաջուշիմն Տելեմաք, «ամէն ժամանակ լսել եմ, որ դու հօր

մարտնչող ես և խորհրդով իմաստուն, բայց այժմ մի աջնպիսի բան ասացիր, որ ինձ խալառ զարմացրեց: Մենք երկուսս միթէ կարո՞ղ ենք այն սպառազէն բազմութեան դէմ մարտնչել: Նրանք տասն հոգի, քսան հոգի չեն, այլ շատ առաւել բազմաթիւ: Բայց եկ հաշուեմ քեզ նրանց թիւը. Դուլոքիոնից կան յիսուներկու ալրընտիր քաջ սլատանիք, որոնք վեց էլ ծառայ ունին. Սամէից եկած են քսանչորս առույգ պատանի, վերջապէս նրանց հետ են և տասներկու Իթակեցի աւագներ: Նրանց մօտ են և մի քանի ուրիշ մարդիկ—Մեդոն քարողն, աստուածային Փեմիոս երգիչն և երկու սպասաւորներ: Տես, այսքան զօրաւոր են ոսոխներն, և եթէ մենք մարտ սկսենք, վախճանը մեզ համար վատ կրլինի: Ուստի արի մտածենք, թէ ո՞վ կրլինի մեզ նիզակակից»:

«Լսիր, ուրեմն, ո՞վ Տելեմաք», ասաց այժմ Ոգիսւս: «Արդեօք վեհն Արամազդ և Աթենաս հերիք չմն մեզ կռուի մէջ, թէ պէտք է մեզ ուրիշ թիկունք էլ որոնել»:

«Յիշատակած պաշտպաններդ ամենազօր են», պատասխանեց Տելեմաք: «Բարձրագահ նստած են դրանք ամպերի մէջ, իշխելով թէ աստուածների, թէ երկրածին մարդկանց վրայ»:

Այժմ Ոգիսւս այսպէս խօսեց. «Հաւատա ինձ,

որդեակ իմ, որ դրանք զօրավիգն կըլինին մեզ սեղեխների հակառակ: Սակայն արշալոյսը բացուելուն պէս՝ քաղաք շտապիր և մեր պալատը դնալով, այդ դռնողների մէջ մտիր: Իսկ ինձ Եւմէոս դէպի քաղաք կ'առաջնորդէ, և ես նորից մի մուրկի տիպ կըստանամ: Այնուհետև երբ դու տեսնես, որ հոմանիներն ինձ նախատում են, մի մատնիր քեզ ոչ խօսքերով, ոչ շարժմունքով, այլ սրտապինդ համբերիր, մինչև որ հատուցման ժամը հասնի: Այո, եթէ անգամ ոտքերիցս քարշելով՝ կամենան ինձ դուրս ձգել, դարձեալ դու մի խռովիր և հանդարտ կաց: Այնպէս խօսիր նրանց անիրաւ գործի դէմ, ինչպէս որ կըխօսէիր, եթէ տանդ մէջ մի ուրիշ պանդուխտ անարգուէր: Գիտեմ, նրանք չեն լսիլ քեզ, որովհետև նրանց օրհասը մօտեցել է: Այլ ևս մի բան կ'ասեմ—չը մոռանաս: Հէնց որ Աթենաս պատուիրէ ինձ, ես քեզ զլիսով նշան կ'անեմ: Գուէլ իսկոյն կը վերցնես սրահում եղած դէնքերն և վերնատանը կըթաքցնես: Հոմանիներն այդ որ նկատեն և քեզ հարցնեն, անուշ խօսքով նրանց կըխաբեն և կ'ասես. Զէնքերը ծխից հանեցի, որովհետև բոլորովին մրճոտուել էին և էլ չէին նմանում այն դէնքերին, որ թողել էր Ողիսևս չու ընկնելիս: Ծխի մուրից նրանց փալլը միանգայն

շիջել էր և անշուք բան էին դարձել: Հեռացնելուս մի պատճառն էլ այս էր, որ դուք հարբած վիճելիս իրար դէմ դէնք չվերցնէք—երկաթը հօ քաշում է այլ մարդուն:—Այս խօսքերը կ'ասես նրանց, Տելեմաք: Իսկ մեզ համար սրահում կըթողնես երկու սուսեր, երկու նիզակ և երկու կաշիապատ հաստ վահան: Եթէ իրաւ իմ որդին ես, և երակներդ մէջ մեր քաջ զարմի արիւնն է հոսում, ապա ուրեմն ինձ կը լսես և ոչ ոքի չես մատնիլ վերադարձս: Ոչ ոք թող չիմանայ, որ Ողիսևս այս տեղ է,—ոչ Եւմէոս, ոչ Լաթերտէս, ոչ էլ անգամ արդոյ մայրդ: Նախ և առաջ ես ուզում եմ փորձել մեր տան նաժիշտներին, ծառաներին և ստուգել՝ արդեօք ո՞վ է ինձ անձնուէր մնացել և արդեօք ո՞վ—կնոջս և քեզ ընծայելի յարգն ուրացել»:

Տելեմաք ուխտեց հօր ուղածի պէս վարուել:

9

ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵԼԵՄԱՔԻ ԴԷՄ

Մինչ հայրն և որդին այսպէս խօսում էին, Տելեմաքին բերող նաւը քաղաք հասաւ: Նաւաստներն իսկոյն նրան ցամաք քաշեցին և միջից Տելեմաքի պարզւները հանելով, Վիւտիոսի հով. Ողիս.

տունը տարան: Մի քարոզ էլ տրտմազգեաց Պենելոպէին զրկեցին՝ աւետելու, որ Տելեմաք արդէն ողջամբ յետ էր եկել և մնում էր ազարակում: Նաւաստները մտածում էին, թէ մայրը շատ կըջարջարուէր, եթէ ուրիշ մարդ յայտնէր նրան որդու գալն՝ առանց մի ստույգ բան ասելու դրա մասին:

Բայց այնպէս պատահեցաւ, որ քարոզն և Եւմէոս, իրար հանդիպելով, միասին մտան դիցատիպ Ուրիսևսի պալատը:

Քարոզն այսպէս ասաց բարձր ձայնով վեհ թագուհու և նաթիշտների դէմ յանդիման. «Ո՛վ դշխոյ, որդիդ ողջամբ վերադարձել է»: Բայց Եւմէոս ջոկ մօտեցաւ թագուհուն և գաղտաբար յայտնեց նրան Տելեմաքի պատուէրը: Այնուհետև դուրս ելաւ ապարանքից և աճապարեց ազարակ:

Սակայն ոմանք նաթիշտներից իսկոյն հոմանիներին մօտ գնացին և քարոզի բերած լուրը հաղորդեցին: Հոմանիները շուարած և զայրացած դաւիթ իջան և պարսպի վրայ ելնելով, քարակերտ նստարանների վրայ բազմեցան: Բոլորից առաջ Եւրիմաքոս խօսել սկսաւ. «Ո՛վ կրկարծէր, թէ Տելեմաք կենդանի կըվերադառնար: Եկէք շուտով մի քաջամուր նաւ պատրաստենք և նեղուցում դարանած ընկերներին լուր առաքենք, որ իսկոյն վերադառնան»:

Հէնց որ նա այս խօսքն ասաց, Ամփինոմ նստած տեղից դարանողների նաւը նշմարեց: Թիերն արագ շարժելով, նաւը ծովափին մօտեցաւ և առագաստներն ամփոփեց:

Ծիծաղեց Ամփինոմ և ասաց. «Ի՛նչ հարկ չկայ բանբեր լղելու մեր ընկերների ետևից, պատճառ ահա գալիս են: Անշուշտ անմահներից մին նրանց ազգած կը լինի, որ Տելեմաք ժամանել է Իթակէ, կամ գուցէ հեռուից տեսած լինին նրա նաւը»:

Այս խօսքի վրայ բոլորեքեան նստարաններից վեր կացան և ծովափ իջան: Նրանք օգնեցին նաւը ցամաք հանելու և յետոյ ընկերների հետ միասին գնացին ժողով կազմելու, որ խորհուրդ տեսնեն Տելեմաքի վերաբերմամբ: Այն տեղ քարաշէն աթոռների վրայ բազմեցան և թոյլ չտուին, որ ժողովրդից գէթ մի մարդ ներկայ լինէր:

Նախ և առաջ ոտքի ելաւ Անտինոոս՝ նոյն իսկ մարդն, որ առաջնորդ էր եղել նաւին, և ասաց. «Ճշմարիտ, ինձ թւում է թէ պատանին աստուածներից պաշտպանուած էր, եթէ ոչ՝ անհնարին էր, որ մեր ձեռքից ձողոպրէր: Հէնց որ օրը լուսանում էր, մեր ժիր մարդիկն նրստում էին բարձրագագաթ ժայռի վրայ և շուրջանալի ծովը դիտում. իսկ գիշերով թափա-

ուում էինք նեղուցի մէջ և միայն արշալուսին
դէպի ծովափ վերադառնում: Միթէ կարո՞ղ էր
ձեռքերս չընկնել, եթէ չօգնէր նրան ստուռած:
Այսու հանդերձ անհրաժեշտ է սպանել նրան.
ուստի եկէք խորհուրդ տեսնենք, թէ որն է
նրան կործանելու ամենահեշտ միջոցը: Մինչև
Տելեմաք չմեռնի, ոչ մի հոմանի նպատակին չի
հասնիլ: Ի միտ առէք, թէ նա որչափ փո-
խուել է կարճ միջոցում: Այժմ նա թէ խոր-
հրդով և թէ դործով զօրեղ է, և ժողովուրդն
էլ առաջուայ պէս մեզ հլու չէ: Աւրեմն շտա-
պէնք դործի անցնել, քանի որ ժողով չէ դու-
մարել: Յիշեցէք, թէ որպիսի կորովով խօսեց
մեր դէմ, երբ նա էր պահանջում: Եթէ առաջ
այդպէս էր, հապա այժմ ի՞նչ շանթեր պիտի
արձակէ մեր գլխին: Անշուշտ նա հրապարակաւ
ժողովրդին կըլայտնէ, թէ մենք դաւ էինք
նիւթում իւր կեանքին: Ի՞նչ պիտի անենք,
եթէ ժողովուրդը մեր դէմ կանգնի: Ի՞նչ կըմնայ
մեզ անել այն ժամանակ, բայց թէ փախչել և
տարաշխարհում փոտրանդի դեզերիլ: Աստի
սպանենք նրան ազարակում, ուր որ այժմ նըս-
տած է, կամ մորթենք ճանապարհին: Գոյքերն
էլ, ինչքան որ կան, մեր մէջ բաժնենք: Իսկ
պալատը մօրը թողնենք և փեսային, ում էլ
ընտրէր մեզանից: Եթէ խորհուրդս չընդունէք

և կամենաք, որ Տելեմաք ողջ մնայ, — ուրեմն
էլ ինչո՞ւ ենք նրա ստացուածքը սպառում: Լաւ
չի՞ լինիլ, որ բոլորս էլ հեռանանք, ամէն մարդ
իւր տանից օժիտ զրկէ թագուհուն և թեկ-
նածէ նրա աջին»:

Ատինոսի դէմ Ամփինոմոս վեր կացաւ: Գա-
մի իշխանի որդի էր՝ խելքով, բարքով հոմա-
նիններից զերազաս և Պենելոպէին ոչ անհաճոյ:
Գա առաց. «Քարեկամներ, ես չէի ուզիլ հան-
դիսանալ այդ պատանու սպանիչ, որովհետև
արքայի զարմն անձեռելը մի սոսկալի ոճիր է:
Աստի լաւ է՝ աստուածների կամքը հարցնենք:
Եթէ Արամազդ յօժարութեան պատգամ լայտնէ,
ես ինքս պատանու դէմ զէնք կըվերցնեմ, ու-
րիշներին էլ ինձ օգնելու յորդոր կըտամ. իսկ
եթէ արփիաբնակ վեհ աստուածն մեզ հակա-
ռակ վճիռ տայ, — այն ժամանակ լաւ կըլինի,
որ յետ կենաք ձեր չար մտքից»:

Բոլոր ատեանն այս խորհրդին հաճեցաւ: Այ-
նուհետև վեր կացան, Ոգիսևսի ապարանքը
զնացին և աթոռների վրայ բազմեցան:

Այն ինչ Մեդոն արդէն մատնել էր թագու-
հուն հոմանիների չար խորհուրդը: Թագուհին
այս բանը լսեց թէ չէ, երեսը քողով ծածկեց,
նաժիշտների հետ սրահ իջաւ և ազնիւ սրտմտու-
թեամբ այս խօսքերն առաց Անտինոսին.

«Չարարուեստ, ամբարտաւան Անտինոոս: Ընկերներդ մէջ իմաստուն ես համբաւուած, բայց իրօք արժանի չես այդ փառքին: Ա՛յ շամբուշ, ինչո՞ւ ես մահ որոճում որդեկիւս դէմ: Վա՛յ քեզ, եթէ արհամարհես մեր աղերսը, որին ինքն Արամզդ ունկնդիր է: Դու ինքդ էլ քաջ զիտես, որ անմեղի դէմ չարիք նիւթելն յանցանք է: Գիտես նոյնպէս, որ հայրդ մի օր փախստական այս տեղ եկաւ և ապաստան խնդրելով անց շէմքն անցաւ: Նա տափեան հէների հետ էր միացել. այս պատճառով ժողովուրդը կամենում էր նրան կործանել: Բայց դիցատիպ ամուսինս նրան պաշտպանեց և իւր կեանքը վտանգելով, ժողովրդին սանձահարեց: Եւ դու այժմ անարդճում ես նրա տունը, վատնում ես նրա բարիքը, ցանկանում նրա կնոջը, մահ ես նիւթում նրա որդուն և մօրս աղէտ պատրաստում: Ա՛յ ժանտաժուտ ապերախտ, այդ ոճրից դու հեռու կաց, միւսներին էլ խելքի բեր»:

Պապանձուեցաւ Անտինոոս: Իսկ Եւրիմաք ուղում էր թագուհու երկիւղն քծնի խօսքով փարատել: «Դուստրդ Իկարիոսի, ուշիմդ Պենելոպէ», ասաց նա, «մի խռովիր, մի վհատիր: Դեռ չէ ծնուել, չի էլ ծնուիլ այն մարդն, որ յանդրդնէր, քանի որ ես լոյս եմ տեսնում, աջ բարձրացնել որդուդ դէմ: Բա՛, իմ տէգն իսկոյն դի-

տապաստ կ'անէր այն լրբին, որ աղպիսի չար խորհրդով մատչէր որդուդ: 2^է որ ինձ էլ երբեմն շատ բարիք է մատուցել քաջն Ողիսևս: Զատ անգամ ես իբրեւ մանուկ նստել եմ նրա ծնկի վրայ, և նա ինձ միս է տուել և բաժակով անոյշ զինի արբուցել: Դրա համար է, որ ես էլ Տելեմաքին շատ եմ սիրում, և կարող ես վստահ լինել, տիրուհի, որ մեր շրջանում նրա կեանքի դէմ չարիք նիւթող չի լինիլ: Իսկ ինչ որ սահմանել են նրա համար աստուածներն, — այդ չէ կախուած մեր կամքից»:

Այսպէս խօսեց նենգամիտն, որ սակայն բոլորից շատ էր Տելեմաքի կորստեան վրայ մտածում: — Բայց նրա խօսքերն էլ անգոր եղան սփոփելու թագուհու վիշտը: Թագուհին վերնատուն ելաւ, և ողբում էր որդեկին և ամուսնուն: Վերջապէս Աթենաս, կարեկցելով յոգնատանջին, շնորհեց նրան մի քաղցր նինջ:

Երեկոյեան Եւմէոս իւր տնակը վերադարձաւ և գտաւ Ողիսևսին և Տելեմաքին, որոնք ընթերիք պատրաստելու վրայ էին: Աթենաս իւր ոսկէ ցպի շօշափմամբ դարձեալ մի թշուառ մուրիկ էր փոխակերպել Ողիսևսին: Տելեմաք նախ մօր մասին բան հարցրեց խոգապանից, և ապա՝ արդեօք հոմանիսները շարունակում էին նեղուցի մէջ դարանել:

Եւմէոս պատասխանեց. «Երբ ուզում էի վերադարձի ծածուկ յայտնել ուշիմ մօրդ, յանկարծ եկաւ մի քարոզ և բոլոր նաժիշտների ներկայութեամբ ժամանելի աւետեց: Ես իսկոյն պալատից ելայ, առանց երկար յամելու: Այս տեղ դալիս, Հերմէսեան բլրի մօտ, մի նաւ տեսայ հեռուից, որի վրայ վահաններով և դէնքերով սպառազինուած մարդիկ կային: Գրանք անշուշտ քեզ դարանող հոմանիքն էին»:

Տելեմաք յետ դարձաւ և հօրն ակնարկելով ժպտեցաւ:

Ընթրիքից յետ՝ երեքն էլ հանգիստ պառկեցան և քնի պարգև ընդունեցին աստուածներից:

10

ՏԵԼԵՄԱՔ ՔԱՂԱՔ Ե ԳԵՌԻՄ

Երբ նորից լոյս ծագեց վարդամատն առաւօտը, Տելեմաք տեղից վեր կացաւ, կօշիկներն ոտքին կապեց, նիզակն սռաւ և ասաց Եւմէոսին. «Հայրիկ, ահա դնում եմ մօրս մօտ, որ հարկաւ չիպիտի դադարի ինձ ողբալուց, մինչև որ աչքով չտեսնէ ինձ: Իսկ դու այս հէք ծերուկին քաղաք տար, որ սնունդ մուրայ իւր համար: Մին կամ միւսն անշուշտ կըտայ մի

կտոր հաց և մի ումպ ջուր: Բոլոր պանդուխտ հիւրերին ես չեմ կարող խնամել, քանի որ ինքս տառապած եմ»:

«Բարեկամ, ես ինքս էլ չեմ կամենում երկար մնալ այս հիւղում», նկատեց Ռդիսէս: «Աղքատ մարդուն առաւել հեշտ է քաղաքի մէջ հաց մուրալ, քան թէ դաշտում: Եթէ ես ծեր չլինէի, հարկաւ դաշտի վրայ էլ աշխատանքով ինձ մի պարէն կըճարէի: Բայց այժմ աշխատելու էլ ոչ չունիմ: Ուստի դու յառաջ դնա, Տելեմաք. իսկ ես դեռ այս կրակի մօտ կընստեմ, մինչև օրը տաքանայ, զի ձորձերս անպիտան են, և ճանապարհը հեռաւոր»:

Տելեմաք թողաւ ագարակն և հոմանիներին կորուստ որոճալով, ճանապարհ ընկաւ դէպի քաղաք: Նա վաղ հասաւ իւր բարեշէն ապարանքին և նիզակը մեծ սեանը յենլուց յետ՝ դրան մարմարեայ շէմքից անցաւ:

Նրան տեսաւ նախ հաւատարիմ Եւրիկլէա դայեակն, որ նոյն միջոցին արուեստագործ գորգ էր փռում սրահի մէջ: Տելեմաքին տեսնելուն պէս նա լաց եղաւ և վազեց ողջունելու. միւս նաժիշտներն էլ իսկոյն եկան և նորեկի գլուխն և ուսերը համբուրեցին:

Պենելոպէն սենեակից լսեց կանանց հրճուանքն և իսկոյն փութաց սրահ իջնել՝ Արտեմիսին և

սիրամայր Աստղկան նմանելով: Հէնց որ տեսաւ իւր որդուն, վզին փարուեցաւ, աչքն ու ճակատը համբուրեց և ասաց. «Դու ես, որդեակ, աչքիս լոյս: Ո՛հ, քեզ տեսնելու յոյսս արդէն հատել էր: Դէ պատմիր, լսեմ, լինջ իմացար հօրդ մասին»:

«Մայրիկ», պատասխանեց զգոնամիտ պատանին, «մի նորոգիր սրտիս ցաւն, զի հազիւ եմ ճողոպրել իմ դէմ նիւթուած կորուստից: Այլ գնա, սենեակիդ մտիւր և նուէր ուխտիր Արամազդին, որ վերջացնէ մեր ընտանեաց տառապանքն և պատուհասէ չարերին: Իսկ ես կ'երթամ հրապարակ և կը հրաւիրեմ այն օտարին, որ միացել էր ինձ նաւի վրայ: Երբ ցամաք իջայ, Պէյրէոս նրան իւր մօտ տարաւ»:

Պենելոպէն որդու խնդիրը կատարեց: Նա լողացաւ, նոր զգեստ հագաւ և նուէր ուխտեց Արամազդին, աղերսելով՝ իւր տան հասած նախատինքի վրէժը հանել չարերից:

Տելեմաք, նիզակը ձեռին, յառաջ գնաց. նրան հետևում էին արագոտն շները: Աթենաս մի այնպիսի շուք էր հոսել նրա վրայ, որ անցորդները նրան տեսնելիս զմայլում էին:

Ժողովուրդն արդէն հաւաքուած էր հրապարակում: Հոմանիները, նրան տեսնելով, քաղաքավար ողջոյն տուին, բայց սրտերն ոխով լի էր:

Բայց Տելեմաք արագ անցաւ նրանց առջևից և գնաց տեսնելու Մենտորին, Անտիփոսին և Հալիթերսին, որոնք իւր հօր սիրելիքն էին: Ուստի մօտեցաւ և նրանց կողքին տեղ բռնեց:

Պէյրէոսն էլ եկաւ այն տեղ, հետն բերելով Թէոկլիւմէն գուշակին: Տելեմաք իսկոյն ոտքի ելաւ և հիւրին ընդ առաջ գնաց: Իսկ Պէյրէոս նրան ասաց. «Հրամայիր նաժիշտներին, որ տունս գնան և Մենեկաւից քեզ ընծայուած պարգևները պալատ տանեն»:

«Բարեկամ», կրկնեց նրան Տելեմաք, «իրերի ելքը դեռ չէ յայտնի: Գուցէ սպանեն ինձ հոմանիներն, և գոյքերս իրենց մէջը բաժանեն. ուստի լաւ չէ, որ ընծաները քո մօտ մնան: Իսկ եթէ ես կարանամ նրանց կործանել, այն ժամանակ, երբ ուզենամ, լետ կըտաս ինձ ընծաներս»:

Այս խօսքից լետ Տելեմաք տուն տարաւ նորեկ հիւրին: Այն տեղ նրանք լուացուեցան, օծուեցան, շքեղ ու պերճ զգեստ հագան և բազմեցան: Նաժիշտները նրանց կերակուր մատուցին: Ուշիմ Պենելոպէն նստած էր ի հանդիպէ, ձեռքում ոսկէ իլիկ բռնած: Երբ այն երկուսն առատ սեղանից յագեցան, Պենելոպէն այսպէս խօսեց. «Տելեմաք, հոմանիները շուտով կըգան, և ես դարձեալ արտասուածոր վերև կ'երթամ,

որովհետեւ գալուցդ ի վեր ինձ մի ուրիշ բան չասացիր հօրդ մասին»:

«Մայրիկ, ամէն բան կրպատմեմ քեզ», պատասխանեց Տեղեմաք: «Նախ և առաջ Պիւլոս հասայ և Նեստորի մօտ իջայ, որ հարազատ որդու պէս ընդունեց ինձ: Սակայն ծերունին ոչինչ չգիտէր սիրելի հօրս մասին: Նա ինձ կառք և ձիեր տուաւ և առաքեց Մենեղաւոս արքայի մօտ: Մենեղաւն էլ սիրով հիւրընկալաւ, և երբ ես գալուս խորհուրդը յայտնեցի և հոմանիների չար արարքը պատմեցի, սփոփեց ինձ և ասաց. Այն օրն անշուշտ մօտեցել է, երբ քաջարին Ողիսեւ լեռնական գոռ առիւծի զօրութեամբ սեղեխների վրայ կըյարձակուի և գլուխներից ամուսնութեան ցնորքները կըփարատէ: Եւ ուրիշ բան կ'ասեմ քեզ, որ լսել եմ ծովի գուշակ ծերունուց: Դա ինձ ասաց. Ողիսեւ Ողիդէ կղզու վրայ է Վալիփաէի քարայրում, ուր բռնի պահել է նրան դիցուհին: Մայրիկ, ահա բոլորն, ինչ որ իմացայ հօրս մասին: Այնուհետեւ ես թողի Մենեղաւին և նաւեցի դէպի տուն»:

Այսպէս խօսեց Տեղեմաք, և կրկին բորբոքեց հաւատարիմ կնոջ սրտում մարդուն տեսնելու ջերմ կարօտը:

Ոտքի ելաւ այն ժամանակ Թէոկլիւմէն գու-

շակն, որին հիւր էր բերել Տեղեմաք, և ասաց. «Ո՛վ Ողիսեւսի բազմագով կին, ականջ դիր գուշակութեանս: Նաւի միջից թռչունների նշան տեսայ և իմացայ, որ արդէն ժամանել է դիցատիպն Ողիսեւս, և անծանօթ շրջելով, կորուստ է նիւթում սեղեխներին»:

Պենելոպէն պատասխանեց. «Երնէկ խօսքերդ ճշմարտութիւն: Այն ժամանակ այնպէս առատ վարձատրութիւն կըստանայիր, որ բոլոր մարդիկ քեզ երանի կըտային»:

Մինչդեռ այսպէս նրանք իրար հետ խօսում էին, ականջներին սեղեխների ձայնը հասաւ, որոնք տէգ ձգելով դօսնում էին հարթ գաւթում: Պենելոպէն, Տեղեմաք և նորեկ հիւրն իսկոյն ելան սրահից և ուրիշ սենեակ հեռացան:

Հոմանիները տէգընկեցի խաղից յետ սրահ մտան և թիկնոցները գահուցների վրայ դրին: Այնուհետեւ զեր ոչխարներ, պարարտ այծեր, մի խոզ և մի զուարսկ մորթեցին և սկսան ընթրիք պատրաստել:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՐԳ

ՈՂԻՍԵՒՍ ԻՐ ՊԱՆԱՏՈՒՄ ԱՆԾԱՆՕԹ

1

ՄԵՆԱՆԹԷՍ ԱՅԾԱՊԱՆԸ

Եւմէոս կամեցաւ այժմ քաղաք տանել իւր հիւրին և ասաց. «Բարեկամ, ես քեզ սիրով կը պահէի տնակիս մէջ, բայց որովհետեւ տէրս հրամայեց, որ քեզ քաղաք տանեմ,—պէտք է հնազանդիմ. եթէ ոչ՝ վրաս կը բարկանայ»:

Ողիսէս պատասխանեց. «Խօսքերդ ուղիղ և արդար են, Եւմէոս: Եւ որովհետեւ ուզում ես ինձ առաջնորդել, ուրեմն տուր ինձ մի հաստաբուն ամուր ցուպ, որ կարանամ վրան յենուիլ»:

Այսպէս նրանք յուղի ընկան և ոլորապտոյտ ճանապարհով յառաջ գնացին: Վերջապէս հասան մի աղբիւրի, որից քաղաքի աղջիկները կուժերով ջուր էին տանում: Աղբիւրը գտանվում էր մի հովանաւոր անտառի մէջ և նրա

ցուրտ և յստակ ջուրը դուրս էր ցայտում մի ժայռից, որի գլխին կանգնած էր ջրահարսերի բազինը:

Այս տեղ նրանք հանդիպեցան այժապան Մեւլանթիսին, որ եկել էր փարախից ուրիշ շաւղով: Նա ընտրել էր հօրանից ամենագէր այծերն և երկու հովուի օգնութեամբ քաղաք էր քշում հոմանեաց ընթրիքի համար:

Մեւլանթիս ուղևորներին տեսաւ թէ չէ, այնպէս կոպիտ պարսաւեց նրանց, որ Ողիսէս չաւառաւ սրտմտեցաւ: «Արդարեւ», ասաց այն ժողովրհը, «սրանց է յարմար գալիս առածը, թէ մի անպիտան՝ առաջնորդ է միւսին: Պատճառ — աստուած նմանը կցորդում է նմանին: Ո՛ր ես տանում այդ պորտաբոյծին, այդ դռնէ դուռ քարշ եկող մուրացկանին, այդ թշուառ խողարած: Եթէ այդ քոստին ինձ տայիր, որ այծերիս փարախն մաքրէր և ուլիկներիս ջով բերէր, ես դրան շնորհով կը գերացնէի, և դա կրկնապատիկ կը հաստանար: Բայց փուճ կենդանին երևի թէ ոչ մի բանի ընդունակ չէ, որ գնում է թափառական քարշ գալու և անգործ բուժանելու իւր անյատակ որովայնը: Ասում եմ քեզ — եթէ երբ և իցէ այդ շրջմուլին իմ տիրուհու տունը գայ, շատ պանտուղաններ կը տեղան դրա գլխին, ուժեղ բռներից ճօճուելով»:

Այսպէս ասաց Մելանթէս և աքացի տուաւ Ոգիսեւսին: Բայց մաղի չափ չըզօրեց տեղից շարժել աստուածային դիւցազնին: Իսկ սա ինքն իրեն մտմտում էր—արդեօք ցպով դիտապանստ անէր այն լրբին, թէ ոտքից բռնած զետին խփէր և սատկեցնէր: Սակայն զսպեց իւր զայրոյթը, համբերեց թշնամանքին և լռեց: Իսկ Եւմէոս կշտամբեց Մելանթէսին և աղերս կարդաց արծաթափայլ աղբիւրի յաւերժական հարսերին. «Ո՛վ սրբազան յաւերժ հարսեր, Արամազդի սիրուն աղջիկներ, եթէ երբէք Ոգիսեւս մատուցել է ձեզ առատ զոհեր, ուրեմն եղէք նրան հովանաւոր և վերադարձրէք հայրենիք, որպէս զի պատուհասէ այս խարդախին, որ իւր պաշտօնը մոռանալով, շարունակ քարշ է գալիս քաղաքի մէջ, և այսպէս վնաս է բերում իւր տիրոջ խաշներին»:

Բարկացաւ այծարած Մելանթէսն և ասաց, հովիւներին դառնալով. «Հնչ, ինչ է հաջում այս չար շունը: Տեսէք, թէ ես դրան ի՞նչ կէից դուրս չըվռնտեմ և լաւ գնով չվաճառեմ օտարներին: Ո՛հ, երանի թէ Տելեմաք հէնց այս օր մի տեղ մեռնէր, կամ սեղեխների տէգից սպանուէր, որ էլ երբէք մեզ մօտ չըգար և կորչէր, ինչպէս կորաւ Ոգիսեւս»:

Այս ասելով Մելանթէս յառաջ անցաւ և ա-

րազ քայլով քաղաք գնաց: Պալատ հասնելուն պէս՝ ներս մտաւ և շուայտող հոմանիւների խումբում նստաւ՝ Եւրիմաքին դէմ յանդիման, որի հետ ամենից շատ էր մտերիմ: Աղախիներն իսկույն եկան և միս ու հաց զրին առջւել:

2

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԱՐԳՈՍ ՇՈՒՆԸ

Ջատ չանցած՝ Ոգիսեւս և Եւմէոս նոյնպէս քաղաք ժամանեցին, և պալատին հասնելով, կանգ առին, զի երդի և կիթառի ձայն լսեցին: Սրահի մէջ նուագում էր Փէմիոս աստուածային երգիչը. բայց նա երբէք չէր շուայտում և երգում էր միայն սեղեխների ստիպմունքով:

Ոգիսեւս, խողապանի աջից բռնեց և ասաց. «Եւմէոս, այս չէ՞ արդեօք Ոգիսեւսի շքեղ պալատը: Տես, թէ բազմ ինչպէս է շրջապատուած սիրուն սիրուն որմերով և բուրգերով: Ամրակովի դարպասներն երկբացիկ են, և ամէն բան այնպէս է, որ թշնամու յարձակմանը դիմանայ: Հրաշակերտ սրահի մէջ անշուշտ այժմ խնջոյք կայ, քանզի քամին կերակուրների հոտ է բուրում այն կողմից, և ես լսում եմ կիթառի ձայն, որ զուարճութեան ընկերն է»:

Հոմ. Ողիս.

«Այդ էլ ուղիղ ճանաչեցիր», պատասխանեց
Եւմէոս: «Սակայն արի մի լաւ խորհէնք, թէ
մեզնից ո՞վ առաջինը ներս մտնի»:

«Դ՞նձ մտիր առաջինը», անդրադարձ տուաւ
Ոգիսէս:

Այսպէս խօսելով իրար հետ, գաւիթ մտան:
Յանկարծ մի շուն, որ այն տեղ էր, դուռը
վերցրեց և ականջները շականջեց: Դա Արգոս
կոչուած այն շունն էր, որին սնուցել էր Ոգի-
սէս և տանն էր թողել Տրոյա գնալիս: Այնու-
հետեւ շունը վարժուած էր այծեամենք, նա-
պաստակներ, եղջերուներ որսալու և շատ էլ լաւ
էր ծառայում. բայց այժմ անգոր ընկած էր
աղբի վրայ, և ոչ ոք չէր խնամում ծեր և
թշուառ արարածին: Երբ Ոգիսէս շան մօտե-
ցաւ, սա նրան հոտից ճանաչեց, ձետը շարժեց
և ականջները վայր կախեց: Ուզում էր ինքն
էլ լառաջ սողալ և տիրոջը մօտենալ, բայց
չկարացաւ, ըստ որում ոյժն իսպառ շիջել էր:
Ոգիսէս մի կողմ դարձաւ և արտասուքը ծա-
ծուկ սրբեց, որ Եւմէոս բան չտեսնէ: Յետոյ
նրան հարցմունք արաւ. «Ի՞նչպէս է պատահել,
ո՞վ Եւմէոս, որ այս շունն հիքաբար աղբակուտի
վրայ է ընկած: Միթէ այնքան վաճառ էր, ծո՞ղ
էր, որ ոչ ոք այժմ դրա ուժաթափ ծերու-
թեանը հոգ տանելու փոյթ չունի»:

«Այո, այժմ թշուառ ընկած է, այն ինչ մի
օր դրան սնուցել էր չարաբաստիկ Ոգիսէսը»,
պատասխանեց Եւմէոս: «Ո՛հ, տեսնէ՛ր դրան
այն ժամանակ, երբ իմ տիրոջ խնամքի տակն
էր: Ոչ մի շուն չէր կարող հաւասարուիլ դրան
առողջ մարմնով, արագութեամբ և զօրութեամբ:
Երբ Ոգիսէս հեռացաւ, միշտ որսի էին գործ
ածում դրան, և Արգոսի արշաւից ոչ մի երէ չէր
ճողոպրում: Այժմ ոյժը սպառել է, և տան ծոլ
աղակոխները թողնում են, որ հիքութեան
մէջ տառապի»:

Այսպէս խօսեց Եւմէոս և տան շէմքին ոտք
դնելով, ներս մտաւ: Իսկ Ոգիսէս մօտեցաւ հա-
ւատարիմ Արգոսին: Սա դարձեալ մի անգամ
սիրով նայեց իւր տիրոջը և ապա, դուռը թա-
թերի վրայ ձգելով, շունչը փչեց:

3

ՌԻՒՍԵՒՍ ՄՏԵՈՒՄ Է ԻՒՐ ՊԱՆՍԵ

Ոգիսէսն էլ այժմ պալատ մտաւ և շէմքի
մօտ տեղ բռնեց, մէջքը դրան սիւնին տալով,
որ արուեստաբար կոփուած էր նոճիկից: Տելեմաք
արդէն տուել էր Եւմէոսին մի աթոռ և կերա-
կուր: Այժմ սիրելի հօր ներս գալը նշմարելով,
նա ասաց. «Եւմէոս, տա՛ր օտարին այս կերա-

կուրն և ասա, որ մի առ մի հոմանիսներին մօտենայ և բան մուրայ»:

Եւմէոս սիրով կատարեց տիրոջ պատուէրը, տարաւ Ողիսևսին հաց և գինի և ասաց, որ վեր կենայ՝ հոմանիսներից ողորմութիւն մուրալու: Ողիսևս բռնեց ուտելիքն երկու ձեռքով, բոլորն էլ դրաւ իւր բզքտած մազախի վրայ և սկսաւ ուտել, մինչ երգիչն երգում էր:

Երգիչն որ լսեց, հոմանիսներն աղմուկ հանեցին. իսկ Ողիսևս վեր կացաւ բան ասելու, որովհետեւ ուզում էր ամէն մէկի սիրտը փորձել և մտքերն իմանալ: Յետոյ կարկառած ձեռքով սկսաւ ման գալ նրանց շրջանում, և բոլորեքեան կարծեցին, թէ նա ի բնէ մի մուրիկ էր: Ամէն մէկը տալիս էր նրան մի կտոր հաց, հարցնելով ընկերին, թէ ո՞վ էր այդ աղքատն և ուստի:

Այն ժամանակ այծապան Մելանթէսն ասաց. «Լսեցէք, մեր վեհաւէտ տիրուհու հոմանիսներ խողարածը այս տեղ բերաւ այդ մուրիկին»:

Անտինոոս այս որ լսեց, յաղիմանեց Եւմէոսին և ասաց. «Ա՛յ դու անպիտան խողարած, այդ մարդուն ինչո՞ւ բերիր: Միթէ քիչ են տիրոջդ դուքը լափողները, թափառական մուրիկները, որ դրան էլ այս տեղ բերիր»:

Եւմէոս պատասխանեց. «Անտինոոս, թէև Ի-

թակէի մեծերիցն ես, բայց և այնպէս իմացիր, որ անպատշաճ բան խօսեցիր: Ո՞վ է տեսել, որ մարդս մի օտար անձն կանչէ իւր տուն, եթէ այդ օտարը մի դուշակ, կամ թէ բժիշկ, կամ թէ հիւսն, և կամ երգիչ չըլինի: Իսկ մուրացիկն ինքն է դալիս՝ առանց կանչուելու: Բայց դու շատ խիստ ես վարվում մեծահաջակ Ողիսևսի ծառաների, և մանաւանդ նուաստիս հետ: Սակայն այդ ինձ բնաւ փոյթ չէ, քանի որ Պենելոպէսն և Տելեմաքն են այս պալատի տէրերը»:

«Մի՛ վիճիր, հայրիկ, այդ մարդու հետ», մէջ մտաւ Տելեմաք. «դի դիտես, որ չար խօսքերի վարպետ է, ուրիշներին էլ սաղրում է»: Ապա թէ Անտինոոսին դառնալով, շարունակեց. «Խօսում ես արդարեւ մի հոգատար հօր նման, որ դուքերիս պաշտպան է: Սակայն միամիտ կաց: Միշտ կարող ես տառապեալին մի բան տալ. դրա համար ոչ մայրս քեզ բան կ'ստէ, ոչ էլ ծառաներս վրադ ծուռ կրնայեն: Բայց խօսքերդ ուղիղ սրտից չեն դուրս գալիս, Անտինոոս, որովհետեւ մէնակիդ ես ուզում ուտել իմ ստացուածքը»:

Անտինոոս պատասխանեց. «Ա՛յ դու խրոխտաբարբառ Տելեմաք, այդ ի՞նչ էր, որ ժտեցար ինձ ասել: Եթէ ամէն մարդ այնքան բան տար

այդ մուրկին, ինչքան որ ես եմ տալու, անշուշտ դա երեք ամիս հեռու կըմնար այս տեղից»։ Այս ասելով, նա վերցրեց ոտքի պատուանդանն և հեղնաբար հասկացրեց, թէ այդ էր տալու։ Սակայն միւս հոմանիներն այնքան միտ և այնքան հաց տուին Ողիսեսին, որ մաղախը լցուեցաւ։ Բայց Ողիսես, կամենալով և՛ս առաւել փորձել Անտինոոսին, նորից կանգնեց նրա առջև և ստիպողաբար բան մուրաց։

Անտինոոս անգուլթ մնաց և զայրագին խօսքերով ի բաց վանեց Ողիսեսին։

Իսկ Ողիսես նրան ասաց. «Ափսոս, որ հոգիդ քիչ է նման պատկերիդ։ Անշուշտ դու սեփական գոյքիցդ աղի հատիկ էլ տուած չես լինիլ կարօտեալին, որ անգամ ուրիշի սեղանից, ուր շուայտում ես, չես կամենում մի մասն հանել հէք աղքատին»։

«Գեռ յանդգնում ես նախատել ինձ, անշաղակրատ», գոչեց Անտինոոս զայրագին։ «Ուրեմն անպէս չես դուրս գալ այս տնից, ինչպէս որ մտար»։ Ասաց, և բռնելով պատուանդանը, բոլոր ուժով Ողիսեսի ուսին դարկեց։ Բայց ժայռի պէս անշարժ մնաց յոգնահամբեր դիւցադնը։ Յետոյ գլուխը թօթուելով և մտքում կորուստ որոճալով, զնաց անցաւ սրահի միջից, նորից նստաւ շէմքի վրայ և այսպէս ասաց հոմանի-

ներին. «Լսեցէք ինձ, մեծափառ Թագուհու հոմանիներ։ Մարդու սրտին բնաւ ցաւ չէ, եթէ նա իւր ստացուածքը պաշտպանելով, կռուի մէջ մի վէրք ստանայ. իսկ ես Անտինոոսից հաբուած ստացայ սուլած փորիս պատճառով, որ այնքան չարչարում է թշուառական աղքատիս։ Սակայն դեռ կան աստուածներ, որոնք պատրաստ են պատուհասել մի հէք մարդու զրկողին։ Եւ ահա ես աղերսում եմ վրէժխնդիր դիւհիներին, որ քեզ արագահաս մահով սպանեն, Անտինոոս»։

«Լռի՛ր, կամ այս սրահից դուրս կորի՛ր», աղաղակեց Անտինոոս։ Եթէ ոչ՝ պատանիներն ոտքերիցդ բռնած, քաշքշելով դուրս կըձգեն, և բոլոր անդամներդ կըջարդոտեն»։

Բոլորեքեան Անտինոոսի վրայ զայրացան, և մի պատանի նրան ասաց. «Անտինոոս, վատ ես վարվում մուրկի հետ։ Ի՞նչ կ'ասես, եթէ յանկարծ ստուգուի, որ դա մեր մտքերը փորձելու եկած մի երկնաւոր աստուած է»։

Այս խօսքի վրայ Անտինոոս ծիծաղեցաւ մտքի մէջ, իսկ Տելեմաք հաղիւ էր զսպում իւր բարկութեան արտասուքը։ Այսու հանդերձ, վրէժխնդրութեան ժամին սպասելով, տիրեց սրտին և համբերեց։

ՊԵՆԵԼՈՊԷՆ ԿՍՄԵՆՈՒՄ Է ԽՕՍԵԼ ՄՈՒՐԿԻ շԵՏ

Երբ Պենելոպէն իմացաւ Անտինոոսի վատ վարմունքը մուրկի հետ, ասաց. «Երանի՛ թէ դիպաղեղն Ապոլոն վէս Անտինոոսին այնպէս նետով հարուածէր, ինչպէս որ դա հարուածեց տուրք մուրացող աղքատի՛ն»։ Յետոյ իւր մօտ կանչել տուաւ հաւատարիմ Եւմէոսին և ասաց. «Եւմէոս, գնա բեր ինձ մօտ օտարական մուրացկանին։ Նրա մասին լսածներէս նայելով, կարծում եմ, թէ հեռուից եկած բազմաշրջիկ մարդ պիտո՛ լինի։ Կամենում եմ հարցնել նրան— արդեօք ո՛ր և իցէ ո՛ր և է լուր լսած չէ՞ մարդուս մասին»։

Եւմէոս պատասխանեց. «Ո՛վ տիրուհի, եթէ լսէիր նրա խօսքերը, կըզարմանայիր։ Արդէն երեք օր, երեք գիշեր ինձ մօտ է, բայց և այնպէս իւր վշտերի պատմութիւնը դեռ չէ պըծել։ Ինչպէս որ մարդ ականջ է դնում աստուածային երգչի նուագին, այնպէս էլ ես անշաղ սրտով ականջ էի դնում նրա պատմութեան։ Ասում է, թէ Կրետէն է իւր հայրենիքը. ասում է ևս, —բայց չեմ կարանում հաւատալ,—թէ Ողիսէս թեսպրոտացուց մօտ է

մնում և շուտով էլ յետ պիտի գայ առատ առատ դանձերով»։

Սաստիկ ուրախացաւ Պենելոպէն և ասաց. «Իսկոյն սենեակս կանչիր նրան. ուզում եմ նրանից էլ այն լսել, ինչ որ դու ինձ ասացիր։ Ո՛հ, եթէ մարդս վերագաւաճար և որդու աջակցութեամբ հոմանիսներին պատուհասէր»։

Նոյն վայրկենին Տելեմաք այնպէս փռնգտաց սրահում, որ ամբողջ պալատը թնդաց։ Ծիծաղեցաւ Պենելոպէն և ասաց. «Լսեցիր, ինչպէս որդիս խօսքերիս վրայ փռնգտաց։ Ուրեմն անշուշտ սրտիս փափագը կըկատարուի։ Բայց գնա կանչիր աղքատին։ Եթէ տեսնեմ, որ ճշմարիտ բան է ասում, կըխնամեմ նրան և նոր շորեր կ'ընծայեմ»։

Եւմէոս խօսոյն սրահ իջաւ, Ողիսէսին մօտեցաւ և ասաց. «Ո՛վ հիւր հայրիկ, մեծ տիրուհին կամենում է, որ իւր սենեակը բարձրանաս, զի մտադիր է Ողիսէսի վերաբերմամբ բան հարցնել, և դու կ'ասես, ինչ որ գիտես։ Եթէ տեսնէ, որ ճշմարիտ բան ես խօսում, կըխնամէ քեզ և նոր շորեր կ'ընծայէ»։

Ողիսէս պատասխանեց. «Սիրով պատրաստ եմ գնալ թագուհու մօտ, բայց պէտք է զգուշանամ հոմանիսներից, որոնք ամէն քայլս դիտում են։ Ուստի ասա արդոյ տիկնոջ, որ մինչև նրանց

հեռանալը կըսպասեմ: Այնուհետեւ թող հարցնէ ինձ, ինչ որ կամենայ իմանալ»:

Եւմէոս կրկին զնաց թագուհու մօտ՝ այս խօսքերը յայտնելու, և թագուհին նկատեց, որ մուրիկը ուշիմ մարդ էր: Յետ այնորիկ խողապանը դարձեալ մտաւ սրահը և Տելեմաքին մօտենալով, փսփսաց. «Սիրելիդ իմ, այժմ՝ զնում եմ ագարակ, որ փարախը պահպանեմ: Թող աստուածներն ազատ պահեն քեզ վտանգից: Իմացիր, որ չար մտքեր են տաճում քո գէմ այս մարդիկը: Կործանէ՛ դրանց Արամազդը»:

«Այդպէս էլ կրկնի անշուշտ», պատասխանեց Տելեմաք: «Բայց, հայրիկ, իրիկուայ գէմ ճանապարհ ընկիր: Իսկ առաւօտեան կրկին վերադարձիր և հետդ ընտիր պատրուճակ բեր»:

Երբ երեկոն վրայ հասաւ և երգն ու պարը նորից սկսան սրահում, Եւմէոս պալատն թողաւ և գնաց ագարակ:

5

ԻՐՈՍ ՄՈՒՐԻԿԸ

Նոյն միջոցին պալատ եկաւ Իրոս անուն մի մուրիկ: Դա յաղթանդամ և վիթխարի մի մարդ էր, որ իւր անյագ որովայնով ամէն տեղ հըռչակուած էր:

Երբ դա Ողիսևսին շէմքի վրայ նկատեց, կամեցաւ վռնտել տնից, և ասաց նրան զայրագին. «Վորի՛ր, ծերուկ, եթէ ոչ՝ ոտքերիցդ բռնելով քարշիքարշ դուրս կըձգեմ: Հապա մի տես, ինչպէս ամենքն ինձ աչքերով նշան են տալիս: Բայց չեմ դիպչել քեզ, միայն թէ շուտով հեռանալիք: Եթէ ոչ՝ բանը կռփամարտի կըհասնի»:

Ծուռ ծուռ նայեց վրան Ողիսևս և ասաց. «Ա՛յ տխմար, ես հօ ոչ խօսքով եմ վնասում քեզ, ոչ գործով, ոչ էլ պիտի նախանձեմ, եթէ տուրքեր ընդունես: 2^է որ այս շէմքի վրայ երկուսիս էլ հերիք տեղ կայ, և դու էլ ինձ նման մի մուրիկ ես: Բայց կռփամարտի հրաւեր տալուց զգուշացի՛ր: Պատճառ թէպէտ մի ծերուկ եմ, բայց լանջդ և գէմքդ այնպէս արիւնով կը ներկեմ, որ չես կամենալ միւս անգամ այս տեղ գնլ»:

Իրոս բորբոքուեցաւ և գոչեց. «Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք այս զառամեալի թրթրակ լեզուն: Մի հարուածս արդէն շատ է, որ դրա ատամներով ծածկեմ ամբողջ յատակը: Սակայն ինչո՞ւ եմ խօսքեր վատնում, թշուառ ծերուկ: Հապա վեր կաց, դօտեւորուիր, և կռուի դուրս գանք սրանց առջև»:

Անտինոոս բարձրաձայն քրքիջ հանեց և ասաց. «Բարեկամներ, աստուածները մի լաւ զբօ-

սանք են շնորհում մեզ: Տեսէք, օտար մուրիկն և իրօս իրար բռունքով սպառնում են: Եկէք, բորբոքենք դրանց մէկ մէկու դէմ»:

Բոլորն էլ տեղերից ծիծաղելով վեր թռան և մուրիկների շուրջը կանգնեցան: Անտինոս ասաց. «Քարեկամներ, լսեցէք ինձ: Մենք դեռ նոր դրինք կրակի վրայ մանրած մսով և արիւնով լի՝ աչծի փորեր, որ ընթրիքի համար խորովենք: Արդ, որ մուրիկն որ չաղթէ, նա թող վերցնէ փորերից մին, ամէն օր էլ մեր սեղանին մասնակցի. իսկ միւսն թող այս տեղից հեռանայ»:

Այս խորհրդին ամենքը հաւանեցան, իսկ հրնարագէտն Ոգիսես ասաց, մտաւանջ ձեռնալով. «Ինձ վայել չէ, որ այս հասակումս մի առօրե պատանու հետ կռուէի: Բայց որովհետեւ սովալլուկ որովայնս ստիպում է, որ յօժար կամքով չհեռանամ այս շէմքից, ուստի յառաջ քան թէ ոտխիս դէմ կանգնէի, երդում արէք, որ ձեզնից ոչ ոք կռուի ժամանակ չի հրիլ ինձ ետեւիցս և այդպիսով չի հեշտացնիլ իրօսի յաղթանակը»:

Միաբերան երդում տուին, և Տեղեմաք ասաց. «Եթէ սիրտդ դրդում է, օտարական, ողորելու իրօսի դէմ,—մի վախենար ոչ ոքից: Եթէ մէկը համարձակուի քեզ դիպչել, ես ինքս նրա դէմ

կռուի կ'ելնեմ և երկու ուրիշ իշխան էլ քեզ կուսակից կըգտնեմ, որովհետեւ կարծում եմ, թէ այս բանում Անտինոս և Եւրիմաք ինձ համամիտ կըլինին»:

Այժմ Ոգիսես պատառոտուն հանդերձը մէջքին կապեց, և բոլորն ապշած մնացին, երբ նրա զօրեղ լանջն և ջլապինդ բազուկները մերկ տեսան: Իրօս զարհուրեցաւ և ուզում էր իսկոյն փախչել զուպարից, բայց սպասաւորները բռնեցին, և նա բոլոր անգամներով դողալ սկսաւ: «Ա՛յ պռուտախօս թշուառական», աղաղակեց Անտինոս, «էլ ինչո՞ւ ես աշխարհ եկել, եթէ սարսուռ ես այս ալեւոր և զառամեալ ծերուկից: Լսիր, և խօսքերս անշուշտ կըկատարուին—եթէ պարտուիս այս ծերուկից, ես քեզ նաւ կընստեցնեմ և մարդասպան Եքետորի մօտ կ'առաքեմ: Նա ունեւորդ և ականջներդ կը կտրատէ, ինչպէս շատերին արել է, և չարամահով կըսպանէ»:

Իրօս և՛ս առաւել սարսափեցաւ այս խօսքերից, բայց նրան բռնի աստիճանի մէջ տեղ բերին:

Ոգիսես նրա դէմ ելաւ և մտքում կշռեց—արդեօք անպիսի մի հարուած տար, որ իրօս իսկոյն հոգին փչէր, թէ մեղմ հարուածով պատուհասէր: Փոքր ինչ յետոյ՝ նա վերջինս լաւ

դտաւ, ըստ որում վախենում էր, որ եթէ սաստիկ դմբէր, հոմանիներն իւր ուլ լինելը կ'իմանային: Արդ երկուքն էլ բազուկները վերցրին: Նախ իրոս հարուած տուաւ և Ողիսի ուսին խփեց. լետոյ սա նրա ծոծրակին այնպէս զարկեց, որ իրոսի ոսկորները ճռնչեցին: Նա դռալով դետին ընկաւ, բերնից թուխ արիւն ժայթքեց, և սաստիկ ցաւից աքացում էր:

Հոմանիները մէջ մի անգուսպ քրքիջ բրդաւ: Իսկ Ողիսես լիւր մուրկի ոտքից բռնեց և քարշիքարշ թրեւեց մինչև գաւթի դարպասը: Այն տեղ նստեցրեց նրան, մէջքը պատին դէմ տալով, ձեռքի մէջ մի ցուպ դրաւ և ասաց. «Փոճ կենդանի, ահա նստիր այս տեղ, իբրև շների և խոզերի հալածիչ, և էլ մտքովդ թող չանցնի սոնքանալ աղքատի և օտարի վրայ, եթէ չես ուզում առաւել վատ պատիժ կրել»:

Յետոյ գօտին քակեց, կարկատած տոպրակն ուսին կախեց, սրահ մտաւ և նորից նստաւ շէմքի մօտ: Հոմանիները հետևում էին նրան, ծիծաղելով և գովելով, և մին ասաց. «Ո՛վ հիւր, թող Արամազդ սրտիդ իղձը կատարէ, որ դու խեղճ բերիլ այդ որկրամոլ և աներես մուրացկանին»:

Անտինոս իսկոյն լիշեց խոստումն և Ողիսեսի առջև դրաւ ծեծած մսով և արիւնով լի

փորոտին, որ արդէն խորովուած էր և անուշ հոտ էր բուրում: Մէկ ուրիշն էլ՝ Ամփինոմոս, հաց բերաւ, ոսկէ բաժակով զինի տուաւ և ասաց Ողիսեսին. «Օտարական, թէ և այժմ չարչարվում ես, բայց ապագայում դեռ լաւ օրեր կը տեսնես»:

Ողիսես արդէն վաղուց նկատել էր, որ ամենազնիւն հոմանիներից Ամփինոմոսն էր, ուստի և ասաց նրան. «Ամփինոմէ, դու մի խոհուն պատանի ես երևում և պանծալի հօրդ նմանող, որի հուշակն և ճոխութիւնն ինձ էլ քաջ յայտնի են: Ուստի մի բան կ'ասեմ, դու էլ լաւ մտիկ արա: Երկրիս վրայ շնչող և շրջող էակների մէջ մարդուց թշուառ բան չկայ: Քանի որ աստուածները նրան օժանդակ են, անհոգ է և չէ մտածում, թէ բախտն իսկոյն կը փոխուի: Եւ երբ յանկարծ դժբախտութեան հանդիպի, ընկճվում է և չէ զօրում դրան քաջօրէն տանելու: Երբեմն ես էլ աստուածներից շատ բարիք էի ընդունել. սակայն բախտիս վրայ գոռոզացայ, և եղբայրներիս ու հօրս ուժին ապաւինած՝ շատերին չարիք հասցրի: Դրա համար է աւասիկ, որ այժմ ինձ նուաստացնում են անմահ դիք, որոնց աչքում պատժելի է ամէն մի անիրաւ գործ: Թող մարդս երբէք ապիրատ չլինի երջանկութեան ժամանակ և չմոռնայ

ամենագոր աստուածներին: Բայց ի՞նչ ենք տեսնում մեր առջև: Հոմանիները չարչարում են պարկեշտասուն տանտիկնոջը և լրբօրէն վատնում են աղնիւ մարդու գոյքերը, — մարդու, որ անշուշտ պիտի վերագառնայ, և զուցէ արդէն մօտեցել է իւր յարկին: Մաղթում եմ, որ հովանի աստուածդ հեռացնէ քեզ պալատից, մինչև որ լցտ չէ եկել Ողիսևս, քանզի անարիւն չի վերջանալ այն օրն, երբ նա իւր պալատի շէմքի վրայ ոտք դնէ»:

Այս զգուշարար խօսքերն ասելուց լետ՝ Ողիսևս աստուածներին նուէր հանեց, անուշաբոյր զինին խմեց և բաժակն արքայազնին լետ տուաւ: Սա մի չար բանից տագնապելով, սրահում ճեմել սկսաւ: Բայց և այնպէս չհեռացաւ պալատից, այլ միւսներն հետ միասին սև օրհասի հանդէպ գնաց:

6

ՊԵՆԵԼՈՊԷՆ ԵՐԵՒՈՒՄ Է ՀՈՄԱՆԻՆԵՐԻՆ

Այժմ Աթենաս սաղրեց ուշիմ Պենելոպէին սրահ դնալ, որպէս զի մի բան ասէ սիրուն որդուն: Հետն առնելով երկու նաժիշտ, թաղուհին սրահ մտաւ: Հիացան հոմանիներն, երբ տեսան դշխոյին, որին Աթենաս զարդարել էր

երկնային գեղեցկութեամբ, և առաւել փափաղեցան՝ փեսայ ընտրուիլ նրանից: Պերափառ կինն խօսել սկսաւ և ասաց. «Ո՛վ Տելեմաք, լսեցի, որ մի աղքատ և հէք հիւր է բռնահարուել այս տան մէջ: Ասա որդեակ, ինչո՞ւ թոյլ տուիր արդպիսի բան, որ աստուածներին դժպէսի է և մեր տանը ամօթ բերող»:

Տելեմաք պատասխանեց. «Ո՛վ մայր իմ, այս տեղ ես հարկաւ անգոր եմ խափանելու ամէն չարիք, որովհետև մէնակ եմ շատերի գէմ: Սակայն գործի էութիւնը չեն պատմել քեզ ստուգապէս: Ընդվայրայած Իրոսը չար խօսքերով վիրաւորեց նորեկ հիւրին և կռիւմարտի զրգուեց: Բայց կռիւր հոմանիների սպասած ելքը չունեցաւ, զի անմեղն, որին չար էին կամենում, ահա նստած է շէմքի վրայ, և բոլորովին անվնաս»:

«Գուտարդ Իկարիոսի, քաջուշիմդ Պենելոպէ», ձայն կարդաց Եւրիմաքոս. «եթէ երկրիս բոլոր մարդիկն քեզ արդպէս շքեղ և գեղեցիկ տեսնէին, ինչպէս որ կանգնած ես արդ մեր առջև, ճշմարիտ՝ այնքան հոմանիք կրխոնուէին յարկիս տակ, որ պալատդ ամենքին ամփոփելու չէր բաւիլ»:

«Գեղեցկութեանս վրայ մի խօսիր», պատասխանեց Պենելոպէն, «քանզի զբան առաւ տաւալ թախիժս, որ միշտ զգում եմ մարդուս հոմ. Ողիս. 15

Համար: Այս ի՛նչքան ժամանակ է, որ սպասում եմ նրան կարօտակէզ և վշտահար: Նա այս տեղից մեկնելիս ասել էր ինձ, աջն աջիս մէջ դնելով. Սիրելի կին, դժուար թէ ամէն մի յոյն ողջ և առողջ վերադառնայ արշաւանքից: Գուցէ ես էլ օրհասիս կըհանգիպիմ Տրոյայի մօտ: Ուստի ահա քեզ եմ յանձնում գոյքերս, դու եղիր ծերունի Հօրս և մեր որդուն խնամատար: Սպասիր վերադարձիս, մինչև որ Տելեմաքի ծնօտների վրայ մրադարդ մօրուք ընձիւղի: Այնուհետև Հարսնացիւր ուրիշ մարդու և թող այս տունն, որպէս զի Տելեմաք դառնայ ստացողածքիս միակ տէրը:—Այսպէս խօսեց մեծասքանչն Ողիսևս, և ահա մօտեցել է այն օրն, երբ ես դժբախտաբար ուրիշ մարդու պիտի գնամ: Սակայն ցաւս սաստկանում է, մինչ մտածում եմ, թէ ի՛նչպէս էք ամուսնութեան թեկնածում: Մեր աշխարհի օրէնքով Հոմանիները պարտական են շքեղ ընծաներ բերել այն տան, որից որ Հարս են խնդրում. իսկ դուք ոչ թէ չէք բերում, այլ դեռ որդուս գոյքն էլ վատնում էք»:

Անտինոոս նրան կրկնեց. «Մենք էլ շքեղ պարգևներ կ'ընծայենք քեզ, մեծաշուքդ Պենեւիս, բայց չենք թողնիլ այս պալատը, մինչև որ մեզնից մէկին փեսայ չընտրես»:

Իսկոյն Հոմանիները քարոզներ արձակեցին դէպի տուն և շքեղ ընծաներ բերել տուն: Մին բերել տուաւ մի երփնազարդ զգեստ տասներկու համակ ոսկի ճարմանդներով, միւսն՝ մի ականակուռ ոսկէ ճիտակ, երրորդն՝ եռականայ ոսկէ օղեր, չորրորդն՝ մի հրաշակերտ պերճ մանեակ: Միւսներն էլ՝ տեսակ տեսակ չքնաղ զարդեր:

7

ԵԻՐԻՄԱՔՈՍ ՈՐԻՍԵԻՍԻ ՀԱԿՍՈՍԿ

Երեկոյ էր: Վաղուց արդէն Պենեւիսէն քաշուել էր իւր սենեակը. բայց Հոմանիներն դեռ զուարճանում էին երգ ու պարով: Կրակարանի վրայ հրատ էր վառւում, և նաժիշտները փայտ էին ձգում կրակի մէջ:

Եւ Ողիսևս նրանց ասաց. «Ո՛վ նաժիշտներ, գնացէք տիրուհու սենեակն և զբօսեցրէք նրան սփոփական զրոյցներով: Իսկ ես այս տեղ կը նստեմ և կըհոգամ, որ կրակը վառուի, թէկուզ Հոմանիները մինչև ի լոյս մնալու լինին պալատում»:

Աղջիկներն այս որ լսեցին, Ողիսևսին ծաղր արին, և գեղեցկայտն Մելանթօն ասաց. «Ա՛յ թշուառ, որ անշուշտ խելագուրկ ես. լաւ չէ, որ գնաս, մի իջեանում շնորկես, քան թէ այս

տեղ մնաս և մեծերի վրայ լրբօրէն բարբաջես: Միթէ արդէն հպարտացար, որ Իրոս մուրկին պարտեցիր: Տես, որ այժմ մէկ ուրիշն քո գլուխը չըջարդէ և քեզ պալատից դուրս չըձգէ»:

Ուրիսեւս վեր կացաւ, խոժոռ խոժոռ նայելով, և ասաց. «Ա՛յ դու շուն, իսկոյն կ'երթամ, լուտանքդ Տելեմաքին կըյայտնեմ, որ բոլոր ատամներդ փշրատէ»:

Այս սաստը լսելուն պէս՝ նաժիշտները դուրս փախան. սրտերը դող ընկաւ, որովհետեւ կարծեցին, թէ Ուրիսեւս ստոյգ սպառնացաւ: Իսկ Ուրիսեւս նորից նստաւ կրակի մօտ և հոգ էր տանում վառ պահելու, ինքն իրեն խոկալով, թէ ինչ անէր, որ յաղթող դուրս գար հոմանեաց դէմ սկսելու կռուից:

Սակայն այս լռիկ խոկմունքն երկար չտևեց: «Լսեցէք ինձ, հոմանիներ», գոչեց Եւրիմաքոս ծաղրաբանող շրթունքով: «Անշուշտ մի աստուած առաքած կըլինի այս օտարին: Պատճառ տեսէ՛ք՝ ճաղատ գլուխն ի՛նչպիսի փայլ է արձակում»:

Տեսոյ գարձաւ Ուրիսեւսին և ասաց. «Ո՛վ հիւր, արդեօք կ'ուզէ՞ր մշակ լինել այդուս մէջ, ծառեր տնկել և փուշ քաղել: Բայց տեսնում եմ, որ սովոր ես դատարկ շրջել և մուրալով բուծանել անյագ փորդ»:

Ուրիսեւս պատասխանեց. «Ո՛հ, երանի թէ ես և դու, մի մի գերանդի բռնած, ի վեգ զայինք արտ հնձելու: Կամ երկուսս էլ առջևներս ունենայինք արօրագիր և համագոր յաղթ եղներ, և տեսնէինք— ո՞վ մեզնից առաւել շատ ակօս կըբանար և կոշտ հողը կըպատուէր: Կ'ուզէի, որ ուղմի մէջ էլ տեսնէիր ինձ: Գուցէ այն ժամանակ ուրիշ աչքով վրաս նայէիր և փորս այպանելուց դադարէիր: Սակայն լսիր. դու անագորոյն և անբարեւէր սիրտ ունիս, և կարծում ես թէ հօր ես, որովհետեւ ընկերներդ տկար են: Հապա թող Ուրիսեւսը վերագառնայ: Այն ժամանակ կ'երևի, թէ ո՞ր դրնից կըփախցես»:

Սաստիկ գայրացաւ Եւրիմաքոս այս խօսքերից: «Ա՛յ ապիրատ», դուռաց նա, «իսկոյն կը պատժեմ քեզ, որ յանդգնում ես այդպէս լիրբ լիրբ խօսելու: Հը՛, երևի զինին խելքդ թուցրեց, կամ շփացար, որ մուրկին յաղթեցիր»: Ասաց, և պատուանդանն Ուրիսեւսի դէմ նետեց: Բայց սա իսկոյն գուճ եկաւ Ամփինոմի ոտքերի տակ, այնպէս որ պատուանդանը դրան դիպաւ և երեսն ի վեր յատակի վրայ տապալեց:

Այս դէպքի վրայ սրահում մի մեծ աղմուկ բարձրացաւ, և հոմանիներից մին ասաց. «Երանի՛ թէ այդ մարդն մեզ մօտ չեկած մի ո՞ր

և է տեղ մեռած լինէր: Անպիտանը վէճ ու կռիւ է ձգում մեր մէջ և կոչունքը դառնացնում»:

Քարկացալտ աչքերով ոտքի ելաւ Տելեմաք և ասաց. «Ո՛վ խելարներ, ձեր կոչունքը դառնացնողը մուրիկը չէ, այլ գինին: Կարծում եմ, թէ արդէն շատ կերաք, շատ խմեցիք. լաւ կ'անէիք, որ այժմ գնայիք, կորչէիք»:

Ափիբերան շուարեցան բոլորեքեան, այսպիսի համարձակ բան լսելով Տելեմաքից: Բայց Ամփինոմոս, որ զգուշարար խրատ էր լսել Ոգիսևսից, մտերմաբար ձայն կարդաց. «Քարեկամներ, տեսէք հա, որ ոչ ոք ձեզնից Տելեմաքի դէմ մի գրգռիչ բան չխօսէ. լաւ է՝ եկէք նուէր հանենք աստուածներին և հեռանանք այս տեղից»:

Հոմանիներն այս խորհուրդն ընդունելով, նուէր հանեցին, բաժակները քամեցին և պալատից մեկնեցան:

8

ՁԷՆՔԵՐԸ ՓՈԽԱԴՐՎՈՒՄ ԵՆ, ԵՒ ՊԵՆԵԼՈՊԷՆ ՍՐԱՀ Է ԻՋՆՈՒՄ

Ոգիսևս սրահում մնաց և պատուիրեց Տելեմաքին՝ վերնատուն տանել զէնքերը: Տելեմաք

շտապով գնաց Եւրիկլէ դայեակի մօտ և ասաց. «Մայրիկ, արի նաժիշտներին իրենց սենեակի մէջ գոցիր, մինչև որ վերնատուն տեղափոխեմ հօրս զէնքերը, որոնք ծխից մրճոտվում են սրահի մէջ»:

Եւրիկլէն կրկնեց. «Քարի է, որդեակ, որ ուզում ես հօրդ գոյքերը պահպանել: Բաց ո՞վ ջահ կըբռնէ առջևիցդ, եթէ նաժիշտները սենեակում փակուած մնան»:

Քաջուշիմն Տելեմաք պատասխանեց. «Այս մուրիկը թող ջահ բռնէ: Տանս մէջ հաց ուտողին վայել չէ բոլորովին անգործ մնալ»:

Դայեակն արաւ, ինչ որ ասաց Տելեմաք. իսկ սա և Ոգիսևս իսկոյն գործի սկսելով, սաղաւարտները, սլաքաւոր աշտէներն և կմբաւոր վահանները վերամբարձ սիւներից և որմերից հանեցին և այս բոլորը վերնատան մի սենեակում զետեղեցին: Աթենաս դիցուհին գնում էր նրանց առջևից և լոյս էր սփռում մթութեան մէջ:

«Հայր իմ, այս ի՛նչ հրաշք է», գոչեց Տելեմաք հիացմամբ: «Մեր տան որմերն, օդապար սիւներն, մարդակները, նա և պատի խոռոչները կրակի պէս փայլակում են: Անշուշտ երկնաճեմ աստուածներից մին այս տեղ մտած կը լինի»:

«Որդեակ», անդրադարձ տուաւ Ոգիսևս, «մի

խուզարկիր սրտիդ մէջ, ինչ որ անուժ են աստուածները»:

Ջէնքերն վերև որ տարուեցան, Ոգիսևս ասաց. «Այժմ գնա ննջիր, Տելեմաք, իսկ ես դեռ սրահում կըմնամ և կըխօսեմ մօրդ հետ»:

Հէնց որ Տելեմաք հեռացաւ, Պենելոպէն ներս մտաւ: Ի՞նչպէս էր ուզում Ոգիսևս փարուիլ նրան և իսկոյն յայտնել իւր անձը: Բայց տակաւին զսպեց իրեն, թէպէտ և մեծ դժուարութեամբ: Նաժիշտները կրակի մօտ դետեղեցին թագուհու գահն, որ արծաթով և փղոսկրով զարդարուած էր, և վրան մի փափկաստե մօրթ սփռեցին: Նոր էր նստել Պենելոպէն, երբ միւս նաժիշտներն էլ վայր իջան և հոմանիների սեղանները մաքրել սկսան:

Մելանթօն՝ նաժիշտներից ամենալիտին, հէնց որ տեսաւ բազմավիշտ Ոգիսևսին, երկրորդ անգամ նախատեց: «Օտարական», ասաց նա, «ուզում ես զիշերով էլ զգուեցնել մեզ: Կորիւր շուտով, թշուառական, թէ չէ խանձողով դուրս կըվարեմ քեզ»:

Թագուհին այս խօսքերն որ լսեց, ասաց. «Ա՛յ լիրբ կին, այ՛ շուն, այդ յանցանքը պիտի տուժես: Միթէ չլսեցիր իմ շրթունքից, որ խօսել եմ ուզում այս մարդու հետ և ամուսնուս մասին բան հարցնել»:

Այս ասաց թագուհին և հրամայեց տնտեսուհուն՝ աթոռ բերել հիւրի համար և կրակի մօտ կանգնեցնել»:

9

ՌԻՒՍԵՒՍԻ ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՆԵԼՈՊԷԻ ՀԵՏ

Երբ Ոգիսևս կնոջ հանդէպ տեղ բռնեց, Պենելոպէն հարցմունք արաւ. «Ասա ինձ այժմ, օտարական, ի՞նչ է անունդ, ո՞ր երկրից ես»:

Ոգիսևս հարկադրուեցաւ կնոջն էլ մի ստալօդ բան պատմել: Պատմելիս աւելացրեց, թէ քսան տարի առաջ տեսած էր Ոգիսևսին և իւր մօտ հիւրասիրած:

Քիչ էր մնացել, որ յորդառատ արտասուքից Պենելոպէի սիրտն անցնէր, երբ լսեց սիրելի ամուսնու անունը: Իսկ Ոգիսևս ամուր մնաց և թէպէտ իւր սիրտն էլ տոչորվում էր, բայց լաց չեղաւ, ասես թէ աչքերն եղջիւրից կամ երկաթից լինէին:

Կշտապինդ լալուց յետոյ թագուհին ասաց. «Ո՛վ հիւր, այժմ ուզում եմ փորձել քեզ՝ արդեօք իրա՞ւ ես տեսել ամուսնուս: Հապա ասա ինձ—ի՞նչ հանդերձ ունէր հագին, ինչպէս էր նրա պատկերը, ո՞վքեր կային նրա հետ»:

Խորագէտն Ոգիսևս պատասխանեց. «Ո՛վ թա-

գուհի, ճշգրտապէս կը պատասխանեմ հարցերիդ, թէ և արդէն քսան տարի է, որ չեմ տեսել քաջակորով Ողիսեւին: Նա դեռ կանգնած է աչքիս առջև, ասես թէ հէնց այս օր տեսած լինէի: Այն ժամանակ նա կրում էր մի ծիրանի վերարկու, որ կրկին ճարմանդներով կոճկուած էր: Ճարմանդից վալը գտանվում էր մի հրաշալի ձեռակերտ. դա էր մի որսի շուն, որ նայում էր թաթերի տակ ընկած եղջերուին: Ոչ ոք առանց հիացման չէր կարանում զննել այդ սքանչելի ձեռագործը: Յիշում եմ սիրուն բաճկոնն էլ. դա չոր սոխի մաշկի նման քնքոյշ էր և արևի պէս շողշողուն: Արդեօք տանից էր բերել այդ պատմութեանը, թէ ճամբու վրայ մէկից պարգև ընդունել՝ չեմ կարող ասել: Նրան ուղեկցում էին շատ մարդիկ, բայց մէկին եմ միայն չիշում—նրա քարոզին, որ թխամորթ, գանգրահեր և ուսերն կոր մի մարդ էր Եւրիբատէս անունով: Ողիսեւ գրան միւսներէից շատ էր յարգում, զի երկուսն էլ իրար համամիտ էին»:

Եւս առաւել լաց եղաւ Պենելոպէն այս խօսքերը լսելիս, և ասաց. «Ո՛վ հիւր, այժմ տանս մէջ դու շատ յարգուած կը լինիս, քանզի ահա ստուգեցի, որ իբրաւ ես տեսել մարդուս: Յիշած պատմութեանդ ես ինքս էի տուել նրան և ոսկէ ճարմանդն էլ ինքս էի ծիրանու վրայ ամ-

րացրել: Ո՛հ, էլ երբէք նրան տեսնելու չեմ»:

Ողիսեւ կրկնեց. «Չեմ կամենում խաբել մի կին, որ ողբում է ամուսնուն. սակայն, ո՛վ թաղուհի, ի բաց վանիր դառն վշտերդ և լսիր, ինչ որ զիտեմ զիւցաղն Ողիսեւի դարձի մասին: Նա շատ չի մնալ թեսպրոտների հարուստ երկրում, և հէնց որ փոթորկից վնասուած նաւը նորոգէ, իսկոյն ճոխ գանձերով բռնաւորուած՝ հայրենիք կը վերադառնայ: Այո, պիտի տեսնես նրան, ո՛վ տիրուհի. երգվում եմ բարձրագահն Արամազդով և այս յարկի սրբութեամբ»:

«Ա՛խ, բարեսիրտ օտարական, երանի թէ աւետիքդ կատարուէր», բացականչեց Պենելոպէն: «Այն ժամանակ այնքան պարզ և կրտսանայիր, որ ամէն մարդ քեզ երջանիկ կ'անուանէր: Սակայն, աւանդ, որ դա երբէք չի կատարուել»:

10

ԵՒՐԻԿԼԵՆ ԼՈՒՍԵՆՈՒՄ Է ՏԻՐՈՋ ՈՏՔԵՐԸ

Այնուհետև Պենելոպէն դարձաւ նախշտներին և ասաց. «Եկէք, հիւրին մեծարեցէք, ոտքերն լուացէք և ապա թէ մահիճ, վերմակ, գորգեր բերէք, որ հանգստանայ մինչև պայծառ առաւօտը: Իսկ յետոյ օճեցէք զրան և

սիրուն շորեր հագցրէք, որպէս զի նստի մեր սիրելի որդու մօտ, երբ գոռող հոմանիները վերադառնան: Եւ ո՞վ էլ համարձակուի նեղել հիւրիս կամ այլանել, կըվռնտեմ պալատից, ինչքան էլ նա դէմ կենան:

«Ո՞վ բացակայ գիւցազնի մեծափառդ ամուսին», զոչեց Ողիսևս, «կեանքս այնքան չարքաշ է, որ շքեղ զգեստներն և գորգերն աչքիցս իսպառ ընկել են: Ուրեմն թող տուր, որ յատակի վրայ պառկեմ, ինչպէս որ վաղուց սովորած եմ: Ոչ ոք էլ նաթիշտներից թող չմերձենայ ոտքերիս, եթէ լուացողն մի պառաւ մայրիկ չըլինի, որ իմ չափ վիշտ քաշած լինէր երկրիս վրայ: Միայն այդպիսուց չեմ դժուարիլ սպաս ընդունել»:

«Ստարական», պատասխանեց թագուհին, «գեռ երբէք այդքան հանճարիմաստ և սիրելի հիւր ոտք չէր դրել տանս մէջ: Ինչ էլ ասես, ամէն խօսքդ վայելուչ է և զիպան: Այո, ունիմ մի յարգելի պառաւ մայրիկ՝ Եւրիկէ անունով, որ պերճ մարդուս դայեակն էր և որդեկիս խնամածուն: Նա կըլուանայ ոտքերդ»:

Թագուհին դարձաւ և կանչեց բարեհոգի պառաւին. «Այս տեղ արի, արդոյ մայրիկ», ասաց նա. «ծառայութիւն արա քեզ համատիք

ծերուկին և լուա ոտքերն, որ տեսնէ, թէ որքան եմ չարդում իրեն: Գուցէ տիրոջդ ոտքերն էլ այժմ հէք աղքատի ոտքերի պէս են, քանզի տառապանքի և ցաւի մէջ մարդիկ շուտ են ծերանում»:

Ողիսևսի լիշատակումն ի գուժ շարժեց պառաւի սիրտը: Նա երեսը ձեռքով ծածկեց և լաց եղաւ: Յետոյ ասաց ողորմ ձայնով. «Ջարմանք է, որ Արամազդ այնքան աղէտ տուաւ նրան, մինչ նա միշտ բարեպաշտ էր: Արգեօք նրա չափ ո՞վ երբէք նուէր հանեց ամպակուտակ Արամազդին, անդորր ծերոյթ մաղթելով: Բայց Արամազդ ականջ չըդրաւ նրա աղերսին: Արգեօք ինչքան թափառեց նա, մինչև որ իւր օրհասին զոհ զնաց: Գուցէ նրան էլ, ինչպէս և քեզ, խեղճ մուրիկ, վշտացնում էին աղախիւներն, երբ մտնում էր մի հարուստ տուն և հաց խնդրում: Սակայն զոհ եմ, որ ոտքերդ լուանալու հրաման տուաւ տիրուհիս: Յօժար սրտով և քեզ սիրելով կըկատարեմ այդ հրամանն, ո՞վ ծերուկ: Պատճառ երբէք չեմ տեսել մի օտար մարդ, որ թէ հասակով, թէ քալուածքով և թէ ձայնով այնքան տիրոջս նմանէր, ինչքան որ դու ես նմանում»:

«Ողիսևսին ճանաչողներն, ինձ տեսնելով, վաղուց այդպէս կ'ընեցին», պատասխանեց Ողի-

սևս: «Խօսքերիցդ տեսնում եմ, որ տիրասէր պառաւ ես»:

Ներիկէն բերաւ մի փայլուն կոնք և մէջն ածեց նախ ցուրտ ջուր և ապա տաք:

Այդ միջոցին Ոգիսևս յանկարծ մի բան լի-
շեց, որ նրան շատ տաղնապեց: Նա տակաւին
չամուսնացած՝ մի օր վարադ որսալիս, գրա ժա-
նիքից վէրք էր ստացել, և վէրքի սպին քաջ
յայտնի էր Ներիկէին, որ շատ անգամ նրա
ոտքերը լուացել էր: Այժմ վախենալով, որ սպին
իրեն չմատնէր, Ոգիսևս տեղից վեր կացաւ,
աթոռը շրջեց և թիկունքը կրակին դարձրած
աթոռ նստաւ:

Բայց և այնպէս պառաւը, նրա ոտքերը լուա-
նալիս, սպին ճանաչեց: Զուարեցաւ կինն ուրա-
խութիւնից և բաց թողաւ հիւրի ոտն, որ կոնքի
մէջ ընկնելով, գրան շառաչմամբ թաւալեց և
բոլոր ջուրն փայլ վռթեց: Պառաւի աչքից յորդ
արտասուք թափուեցան, հագագի մէջ ձայնը
հատաւ, և նա ապշած իւր սիրելի տիրոջ վրայ
նայեցաւ: Վերջապէս նրա շրթունքից այս խօս-
քերը դուրս թռան. «Այո, դու ես Ոգիսևսը,
այն սիրասուն որդեակս, որին մանկութիւնից
խնամել եմ. վերջապէս քեզ ճանաչեցի, ոտիդ
սպին շօշափելով»:

Ներիկէն զուարթ գէմքով իւր տիրուհու մօտ

գնաց: Բայց տիրուհին ոչինչ չընշմարեց այդ
բոլորից, զի Աթենաս ուրիշ բանով էր զբաղեց-
րել նրա ուշքն ու միտքը:

Իսկ Ոգիսևս դայեակի վզից արագ բռնեց, որ
չկարանայ բան խօսել, աջ ձեռով իւր մօտ քա-
շեց և կամացուկ սպառնաց. «Ներիկէ, դու որ
մի ժամանակ սնուցել ես ինձ զրկիդ մէջ, այժմ
ուզում ես կործանել: Եւ անշուշտ կը կործա-
նես, եթէ չըլուես: Ուրեմն վերադարձո՛ւ ոչ մի մար-
դու մի յայտնիր: Եթէ յայտնես, քեզ էլ միւս
աղախիներէ պէս կը պատժեմ, երբ աստուծով
հոմանիներին կոտորեմ»:

«Որդեակ իմ», պատասխանեց Ներիկէն, «այդ
ինչ խօսքեր ասացիր: Միթէ չգիտես, որ իմ
սիրտը հաստատ է: Գաղտնիքդ այնպէս պա-
հուած կըմնայ սրա մէջ, ինչպէս որ երկաթի
կամ քարի մէջ: Սակայն մի բան կ'ասեմ: Երբ
Արամազդ ձեռքդ մատնէ հոմանիներին, այն
ժամանակ մի առ մի քեզ հաշիւ կըտամ, թէ ո՞ր
աղախիները յանցաւոր են և որոնք են բարե-
բաւոյ և քո յարկին հաւատարիմ»:

«Այդ աւելորդ է», կրկնեց Ոգիսևս, «քանզի,
մայրիկ, ես ինքս արդէն նրանց գիտեցի և լաւ
տեսայ, թէ ո՞վ ինչպէս է տրամադրուած: Մի-
այն սրտումդ թաքուն պահիր, ինչ որ այժմ իմա-
ցար, և մնացեալն աստուածներին յանձն արձն»:

Եւրիկէն զնաց ուրիշ ջուր բերաւ, թաղաւորի
ոտքերն լուաց և օծեց պարարտ իւղով:

11

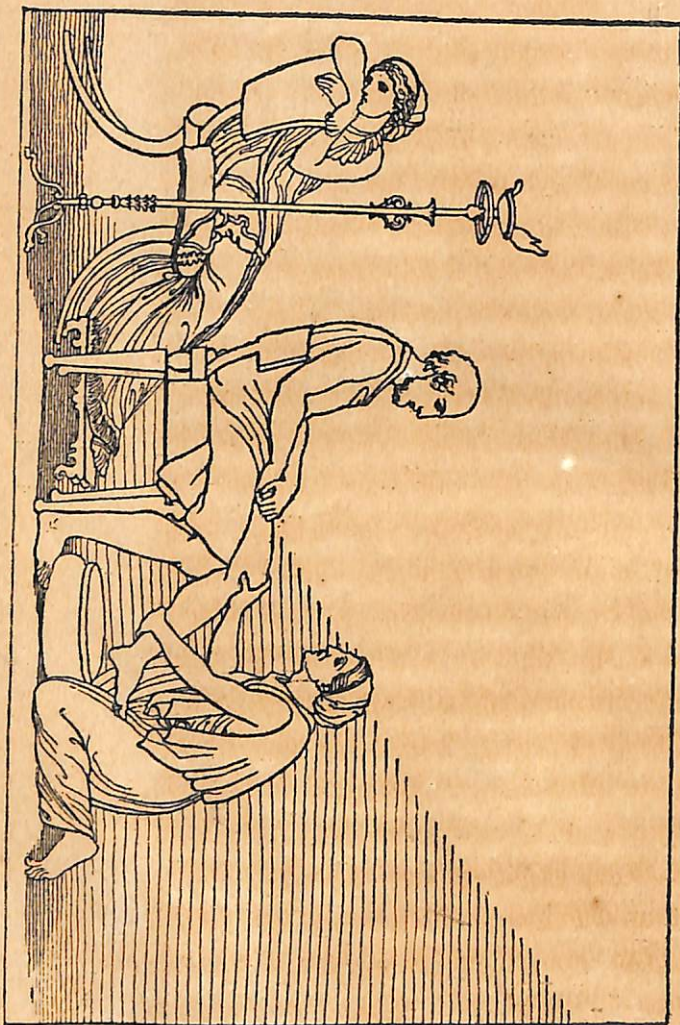
ՊԵՆԵԼՈՊԷԻ ԵՐԱՋԸ

Այնուհետև Ոգիսևս նորից շուր տուաւ ա-
թոռն և դարձեալ նստաւ կրակի առջև, որ
ջեռուցիկ լոյս էր սփռում: Թաղուհին այժմ ուշ-
քի եկաւ խոր մտածմունքից, և այսպէս ասաց
Ոգիսևսին.

«Ո՛վ հանճարիմաստ օտարական, մի ուրիշ
հարցմանս էլ պատասխան տուր, քանզի դի-
շերուայ անոյշ հանգստեան ժամն արդէն հա-
սել է, թէպէտ և ոչ ինձ համար: Ա՛խ, ամուս-
նուս մեկնելուց յետ դառն չարիք վիճակուեցան
թշուառիս: Ինչպէս որ Պանդարոսի աղջիկն՝
Սոխակը, երգել է սկսողմ դարնան ժպտուն ե-
ղանակին և ողբալով իւր սիրելի որդեկին, որին
մի օր չիմարաբար սպանել էր, հնչուն մըմունջ
է արձակում դալար ոստերի միջից, — այնպէս էլ
ես, սրտումս անսիրհ ցաւեր կրելով, աչքաբաց
եմ անցկացնում զիշերները մահճիս մէջ, և մոր-
մոքիչ վիշտը մէկ այս, մէկ այն վճիռն է ազ-
դում տրտում հոգուս: Մերթ թւում է ինձ, որ
լաւ կ'անեմ, եթէ մարդուս չիշատակը պատուե-

լով, այս պալատի մէջ մնամ. մերթ էլ թուում է, որ լաւ կըլինի, եթէ Հոմանիներէց մէկին ընտրեմ եւ այս տեղից հեռանամ, մանաւանդ որ նրանք որդուս գոյքը վատնում են: Սակայն, ո՞վ հիւր, հապա մեկնիր այս երանգս:—Քակում կանգնած՝ նայում էի քսան սագերիս, որոնք կուտ էին ուտում ջրի միջից: Յանկարծ լեռներէց մի ծուռ-կտուց արծիւ թռաւ, սագերիս վրայ նետուեցաւ եւ բոլորին խեղդոտեց: Սպիտակ սպիտակ սագերս արիւնաթաթաւ գլորուեցան, իսկ արծիւն աստուածային եթերի մէջ սրաթեւեց: Երբ բարձրաձայն ճիչ հանելով, ողբում էի սագերս, նաժիշտներս վրայ հասան եւ ինձ ուփովել սկսան: Բայց մինչդեռ նրանք խօսում էին, արծիւն դարձեալ բարձունքից վայր սլացաւ, մեր տան կտրի վրայ նստաւ եւ մարդկային ձայնով ասաց. Քաջալերուիր, երջանկաւ թաղաւորի աղջիկդ: Տեսածդ մի երազ է, այլ տանջանքիդ վերջանալուն գուշակութիւն: Սագերը՝ Հոմանիքն են, իսկ ես, որ արծուի նման վայր սլացայ, ամուսինդ եմ, որ եկել եմ դժնդակ մահ բերելու նրանց գլխին:—Քունն ինձ թողաւ: Իսկոյն մահճից վեր կացայ, բաւ գնացի եւ տեսայ, որ սագերս բոլորն էլ ողջ եւ առողջ կուտ էին ուտում ջրի միջից: Այս էր, ո՞վ հիւր, երազս, եւ խնդրում եմ, որ մեկնես»:

Հոմ. Ողիս.

«Երազիդ իմաստն ակներև է», պատասխանեց Ոգիսևս: «Արծուի գուշակութիւնը կրկատարուի, և հոմանիները կրկործանուին»:

Թագուհին ասաց. «Յոտարական, առտուածներն երկու տեսակ երազներ են առաքում մեզ: Են որ իսկոյն կատարվում են, և են որ անիմաստ են և խաբուսիկ. այսպէս էր անշուշտ և իմս, որ ինձ այնքան վրդովեց: Ուստի չեմ կամենում, որ որդուս գոյքն այլ ևս երկար սպառուէր, և թող էգուց որոշուի, թէ որ հոմանին ամուսինս կրդառնայ: Ոգիսևս կարացել էր փքին անցկացնել տասներկու իրար ետև դրուած երկաթէ օղակներից: Ես էլ այս մըրցանքը կ'առաջարկեմ հոմանիններին: Ո՛վ որ յաջողի ամուսնուս աղեղն լարել և փքինը տասներկու օղակներից անցկացնել, նրան մարդու կ'երթամ և կըթողնեմ այս հոյաշէն պալատը, որ երազումս անգամ չիշելու եմ»:

«Վեհ թագուհի», պատասխանեց Ոգիսևս, «ասածդ ի գլուխ հանիր, ըստ որում ամուսինդ յետ չի գալ, մինչև որ սեղեխներդ լայնալճի զօրութիւնը չփորձեն»:

Թագուհին անդրադարձ տուաւ. «Ո՛վ հիւր, ինչքան էլ երկար մօտս նստելու լինէիր, քուսս բնաւ չէր տանիլ, և մինչև ոսկեմատն արեգակի ծագիլն սիրով ականջ կըդնէի քեզ: Սակայն

ամէն բան իւր ժամն ունի, և մահկանացուք չեն կարող միշտ անքուն մնալ, այլ պէտք է, որ փոփոխաբար մերթ հսկեն և մերթ հանգչին, ինչպէս որ սահմանած են անմահ դիք: Ուստի կ'երթամ վերնատունս և կըմտնեմ մահիճս, որ ցաւերի մահիճ է դարձել ինձ համար հէնց այն օրից, երբ Ոգիսևս դէպի Տրոյա չուրնկաւ: Իսկ դու սրահում մի անկողին ձգել տուր, ինչպէս և ուր կամենաս»:

Այսպէս ասաց թագուհին և դուրս ելաւ սրահից:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԻՐՔ

ՄԱՐՏԸ

1

ԲԱՐԵԳՈՒՇԱԿ ՆՇԱՆՆԵՐ

Ողիսեւ յատակի վրայ մի եղի կաշի փռեց, վրայից էլ մի քանի ուղիւս մորթ: Յետոյ պառկեցաւ, և Եւրինոմէ տնտեսուհին ծածկեց նրան մի վերմակով: Մինչդեռ Ողիսեւ այսպէս պառկած խորհում էր, թէ միւս օրն ինչ պիտի անէր, յանկարծ լսեց սեղեխների մօտ դնալու պատրաստուող նաժիշտների լկտի ծիծաղը: Սարսափելի դայրոյթ զգաց Ողիսեւ և արդէն կամենում էր վեր ցատկել, որ սպանէ այդ պակշտ և վավաշոտ էակներին: Սակայն մտածելով, որ եթէ այդպէս անէր, իւր գործին կրվնասէր, բռնահարեց դայրոյթն և անկողնում պառկած մնաց: Բայց չկարացաւ հանգիստ ննջել, այլ շարունակ այս կողմ, այն կողմ էր պտոյտ գալիս և տքնում, որոճալով այն վտանգաւոր

գուպարն, որ սկսելու էր միւս առաւօտ:

Յանկարծ Աթենաս դիցուհին նրա մօտ իջաւ, սիրտն յուսով լքցրեց և աչքերին մի կազդուրիչ քուն հոսեց, որպէս զի յառաջիկայ կռուի համար մարմնի ոյժ վերըստանայ:

Իսկ Թագուհին միայն լուսու դէմ մի կարճատե նինջ վայելեց: Նա երագեց, որ իբր թէ իւր կողքին նիւնել էր ամուսինը հէնց այն զգեստով, որ հագած էր մեկնելիս: Աչքերն որ բաց արաւ, ստուգեց, որ տեսածը լոկ երագ էր, ողբալ սկսաւ և հեծելով աղերս կարգաց Արտեմիս աստուածուհուն. «Ո՛վ դիցանոյշ Արտեմիս, լաւ է նետովդ սիրտս իսկոյն շամփրէիր և հոգիս առնէիր: Կամ թէ մի մրրկածուփ հողմ գալով, վերցնէր ինձ և ձգէր Ովկիանոսի ամենահեռու եզերքը, և ես Ողիսեւսի մօտ դժոխքի անդունդն իջնէի, քան թէ ստիպուէի մի ուրիշ մարդու կին դառնալ»:

Թագուհու դառնակսկիծ հառաչանքի ձայներն մինչև ի սրահը թնդացին արշալուսի լուծեան մէջ և զարթեցրին Ողիսեւսին: Սա անկողնից վեր կացաւ, թաւամագ օղենիքն և վերմակը մի աթոռի վրայ դրաւ, իսկ եղի կաշին դուրս տանելով բակում փռեց: Յետոյ այսպիսի աղօթք վերառաքեց Արամագին. «Արամագդ հայր և դուք միւս անմահ դիք, որ յետ ան-

բաւ աղէտներից Հայրենիքս բերիք ինձ, ո՛հ, առաքեցէք մի նշան, որ տեսնէի, թէ կամենում էք պաշտպանել ինձ մարտի մէջ»:

Այսպէս մաղթեց Ողիսևս, և Արամազդ նրան լսեց, քանզի ջինջ և անամպ երկնքից որոտումն առաքեց: Այլ և ուրիշ նշան տուաւ: Պալատի մօտ մի տուն կար, մէջը բնակում էին տասներկու կին, որոնք ձեռաց աղօրիով ամէն օր Հոմանիների համար ցորեն էին աղում: Ամբողջ զիշեր աղացել էին, և տասնմէկն արդէն իրենց դործն աւարտել ու քնել էին. իսկ տասներկուերորդը դեռ պտտում էր աղօրին: Տաժանելի աշխատանքից վատտակած, դա դուրս ելաւ և, առանց տեսնելու Ողիսևսին, այսպիսի աղօթք կարդաց. «Արամազդ Հայր, որ իշխում ես աստուածների և մեր վրայ, դու իսկոյն որոտացիր պարզ և պայծառ երկնքից: Անշուշտ դրանով բարի նշան կամեցար տալ մի ո՛ր և է մահկանացուի: Ո՛հ, իմ աղերսն էլ արդ լսիր: Թող պորտաբոյժ Հոմանիներն, որոնց համար մինչև այժմ ես մահու չափ տանջուել եմ, վերջին անգամ ընթրեն այս օր Ողիսևսի պալատում»:

Խնդաց Ողիսևս, այս խօսքերն լսելով, և առաւել ևս յոյս ստացաւ, թէ Արամազդ զօրաւիգ կրլինէր իրեն մարտի մէջ:

Այժմ բոլորն էլ պալատի մէջ զարթեցան, և նաժիշտները սրահ մտնելով, կրակարանում հուր վառեցին:

Տելեմաք էլ վեր կացաւ և հրապարակի ժողովն դնաց. հետն էլ երկու շներ: Նոյն միջոցին Եւրիկլէն աղախիներին կանչեց և ասաց. «Զուտ արէք, ո՛վ աղջիկներ: Սրսկեցէք սրահի յատակն, աւելեցէք և աթոռների վրայ ծիրանի գորգեր փռեցէք: Իսկ միւսներդ սեղանները սպունդով մաքրեցէք և բաժակներն և թասերը յստակ ջրով լուացէք: Յետոյ վերցրէք սափորներն և ջուր բերէք աղբիւրից: Զտապով արէք ամէն բան: Այս օր Հոմանիները սովորականից վաղ պիտի գան, պատճառ այս օր լուսանորի մեծ տօն է»:

Մինչդեռ քսան աղախին աղբիւրի մօտ գնացին, ուր Ողիսևս այնպէս ծանր նախատուել էր այժապանից, Հոմանիների ծառաներն արդէն սկսան պալատ դալ և փայտ ջարդել, որպէս զի վառելու նիւթը չպակսի կերակուրներն եփելիս:

Զատ չանցած՝ գաւիթ մտաւ և քաջարին Եւմէոս, հետն երեք պարարտ խոզ բերելով, ինչպէս պատուիրել էր Տելեմաք: Նա իսկոյն

Ողիսևսին նշմարեց և ասաց մտերմաբար. «Արդեօք այժմ հոմանիներն առաւել լաւ աչքով են վրադ նայում, թէ դարձեալ առաջուայ պէս լրբաբար են վարվում հետդ»:

Ողիսևս պատասխանեց. «Երանի՛ թէ աստուածներից սատակամա՜հ լինէին այն խայտառակ գործերի համար, որ լրբօրէն կատարել են այս տան մէջ»:

Մինչդեռ նրանք խօսում էին իրար հետ, Մելանթէս այծապանն էլ բաւ մտաւ իւր հօրանի ամենալաւ այծերով, որ բերել էր սեղեխների ճաշի համար: Տեսաւ թէ չէ Ողիսևսին, մօտեցաւ նրան և ասաց. «Էլի՛ ես ուզում մեզ ամենքիս զգուացնել: Խորհուրդ կրտամ շուտով կորչել այս տեղից, եթէ չես ուզում, որ սպանեմ քեզ բռունցքովս»:

Ողիսևս պատասխան չըտուաւ, այլ կրծքի մէջ ճնշեց զայրույթը:

Երբ Մելանթէս սրահ մտաւ, եկաւ Փիլետիոս հովիւն էլ, մի գեր կով բերելով, որ և կապեց գաւթում այծերի մօտ:

«Եւմէոս», ասաց նա, «ո՞վ է այս օտարականն և ի՞նչ երկրից: Հասակին և շարժուածքին որ նայես, կ'ասես թէ մի թագաւոր է»:

Այսպէս խօսեց, և Ողիսևսին մօտենալով, բարեւեց նրան և ասաց. «Ողջո՞յն քեզ, օտարական»:

Ջորերիդ նայելով, շատ տանջանք կրած պիտի լինիս. սրտանց մաղթում եմ, որ պոնէ ապագային երջանիկ օրեր տեսնես: Ո՛վ Արամազդ հայր, ի՛նչպէս խորտակիչ է վճիռդ. հէքերի համար, որոնց չարաչար ընկճում ես, մինչդեռ դրանց էլ ինքդ ես ստեղծել: Այս մուրկին որ տեսայ, իսկոյն տիրոջս լիշեցի. ճակատիս վրայ քրտինք եկաւ և աչքերս թրջուեցան: Մտածեցի, դուցէ տէրս էլ այս ծերունի աղքատի պէս անտուն անտէր թափառում է: Նա կարգել էր ինձ տուարած յայնաճակատ նախրի վրայ: Օրէ օր ճոխանում է տաւարն և անթիւ էլ կըբազմանար, եթէ որկրամոլ հոմանիները շարունակ չըշուայտէին պալատում: Դրանք ոչ բարեբարոյ վարք ունին, ոչ էլ երկիւղ աստուածների պատուհասից: Վաղուց սիրտս կեղեքվում է այդ բանից, և շատ անգամ կամեցել եմ մի ուրիշ երկիր քշել արջառս և փախչել: Եւ այդպէս էլ կ'անէի, եթէ դրանից տիրոջս որդուն վնաս չհասնէր: Այսպէս ահա կրում եմ, ինչոր անգօր եմ փոխելու, բայց միշտ էլ յոյս կայ սրտիս խորքում, թէ մի օր յետ կըգայ մեծափառն Ողիսևս և հզօր բազկով կըվռնտէ իւր տանից սեղեխների այս փոհմակը»:

Ողիսևս նրան պատասխանեց. «Քաջ անդէորդ, տեսնում եմ, որ մի ազնիւ, ուշիմ մարդ

ես, և երգվում եմ Արամաղդով և Ողիսի հիւր-
ընկալ տնով, որի շէմքը կոխել եմ, — Ողիսւս
կրվերադառնայ, դեռ քանի որ այս տեղ ես:
Այն ժամանակ յատուկ աչքովդ կրտեսնես, թէ
ինչ պատիժ կրկրեն նրա ստացուածքն ինքն-
իշխան յափշտակող լրբերը»:

«Երանի՛ թէ անմահ դիք խօսքդ ի կատար
հանէին», կրկնեց նրան անդէորդը: «Այն ժա-
մանակ կրտեսնէիր, օտարական, որ այս ձեռ-
քերս էլ պէտք կըգային կռուի մէջ»:

3

ԿՏԵՍԻՊՊՈՍ

Նոյն միջոցին հոմանիները վճռել էին սպա-
նել Տելեմաքին, զի ժամէ ժամ վախենում էին
նրա սաստկացող քաջութիւնից: Բայց մինչդեռ
խորհում էին, թէ ինչ կերպով մեռցնեն, մի
արծիւ թռաւ ձախ կողմից, մագիլներում մի
աղաւնի կրելով:

Այս նշանն բոլորից առաջ Ամփինոմոս նկա-
տեց, միակ հոմանին, որ միաբան չէր միւսներին
հետ, և ասաց. «Բարեկամներ, տեսէք այս նը-
շանը: Ձախ կողմից սլանում է մի արծիւ՝ Արա-
մայգիի սիրած թռչունը: Եւ ահա գուշակում եմ,
որ ձեզ երբէք չի յաջողուիլ Տելեմաքի սպանու-

թիւնը: Ուստի եկէք, այդ խորհրդից յետ կա-
ցէք»:

Ամփինոմի խօսքերն և արծուի երևիլն այն
արդիւնքն յառաջ բերին, որ հոմանիները չար
գործի վրայ խօսելուց դադարեցան. այնուհետև
վեր կացան և Ողիսւսի ապարանքը գնացին:
Այս տեղ իսկոյն սեղան դրին, և երբ ամէն բան
կարգի բերուեցաւ, իւրաքանչիւրն իւր տեղն բռ-
նեց, և խնջոյքն սկսաւ:

Ողիսւս դարձեալ քարէ շէմքի մօտ նստաւ:
Բայց Տելեմաք մի անշուք աթոռ տուաւ նրան,
առջևն մի սեղան կանգնեց, վրան առատ կե-
րակուր դրաւ և զինով լի մի բաժակ:

«Նստիր այստեղ, օտարական», ասաց նա.
«անոյշ արա կերակուրն և զինին և անհոգ ե-
ղիր: Ես թոյլ չեմ տալ, որ քեզ այս տեղ զրձ-
ձէին: Սա հասարակաց պանդոկ չէ, այլ գե-
րապանծ Ողիսւսի պալատն է, իմ դիւցազն հօր,
որի ժառանգն ես ինքս եմ: Ուրեմն զգուշա-
ցէք, հոմանիներ, հիւրիս դէմ ո՛ր և է բռնու-
թիւն կամ նախատինք գործելուց, որպէս զի
կռիւ ու շփոթ չտեսնեմ այս յարկի տակ»:

Համրացան, շուարեցան հոմանիներն և ա-
փրբերան նայեցան, քաջարի պատանու վրայ:
Վերջապէս Անտինոոս ասաց. «Այժմ ստիպուած
ենք լռիկ ժուժալ դրա յանդուզն խօսքերին,

որ շանթում է մեր գլխին: Սակայն եթէ Արամազդ մեզ հակառակ չլինէր, դեռ ճաշից առաջ կրփակէինք դրա ճոխապանծ բերանը»:

Տելեմաք այս խօսքերը չըսողս ձեռացաւ: Բայց հոմանիներ թուում Կտեսիպպոս անուն մի չար մարդ կար, որ եկել էր Սամէ կղզուց: Դա էլ խառնուել էր նրանց խմբին, զի հարուստ հօր ժառանգ լինելով, յոյս ունէր, թէ Պենելոպէն իրեն փեսայ կըջոկէր: Այժմ դա ձայն բարձրացրեց հոմանիների մէջ և այսպէս խօսեց.

«Լսեցէք ինձ, ով քաջասիրտ հոմանիներ, վասն զի ուզում եմ մի բան ասել: Տելեմաք արդէն շատ հոգ տարաւ շէմքի մօտ նստած հիւրի վրայ. այժմ ես էլ ուզում եմ շնորհել նրան մի նուէր: Եթէ կամենայ՝ թող մօտը պահէ, եթէ ոչ՝ թող իրեն լուացող նաժիշտներին կամ դռնապահին ընծայէ»:

Ասաց թէ չէ, ծիծաղելով մի եզրի ոտ վերցրեց և ջրուտ բռունքով Ոդիսևի վրայ նետեց: Սակայն Ոդիսևս թեքեց գլուխն, և ոտը նրան չըդիպաւ: Նրա աչքերը բորբոքուեցան, բայց զայրոյթը ժպտով ծածկեց:

Տելեմաք այն ժամանակ թռաւ տեղից և գոչեց. «Կտեսիպպոս, բախտաւոր ես, որ այս հիւրին չըդիպար: Եթէ ոչ՝ տէգս սրտիդ մէջ կըվարսէի, և հայրդ, հարսանիքի փոխանակ, թաղ-

ման հանդէս կըպատրաստէր քեզ համար: Այս առթիւ նորից եմ ասում — թող ոչ ոք ձեզնից չջանդզնի այսուհետև լպիւրշ վարուիլ այս տան մէջ: Հերիք է, ինչքան համբերեցի. այժմ բոլոր ուժովս դիմադրելու եմ լրբութեան: Զատ չէ՞ միթէ, որ զոյքերս յանիրաւի վատնեցիք: Ես ժուժացի. բայց եթէ դուք կեանքիս դէմ էլ չար միտք ունիք, ուրեմն լսեցէք. լաւ կըհամարեմ իսկոյն մեռնել, քան թէ այլ ևս համբերել, որ այս յարկի տակ իմ հիւրերին նախատէք և նաժիշտներին քաշկուտէք»:

4

ԹԵՆԿԻԻՄԷՆ ԳՈՒՇԱԿԸ

Զայրագնած երիտասարդի այս ճառից հոմանիները պապանձուեցան: Վերջապէս վեր կացաւ Ագելայոս անուն մէկն և ասաց.

«Ո՛վ սիրելիք, այդ համարձակ ճառի համար թող ոչ ոք չըբարկանայ պատանու վրայ: Ընդհակառակն՝ եկէք խրատուինք և այսուհետև ոչ հիւրի վիրաւորանք հասցնենք, ոչ էլ ո՛ւմ և իցէ այս տան բնակիչներից: Իսկ քեզ, ով Տելեմաք, և արգոյ մօրդ կ'ուղէի մի խորհուրդ տալ և լաւ կըլինէր, եթէ չմերժէիք: Քանի որ Ոդիսևսի դարձը դեռ յուսալի էր, անպատեհ

չէր թագուհուն՝ ի բաց մերժել հոմանիններին։ Սակայն այժմ ինքներդ էլ համոզուած էք, որ Ողիսևս արդէն մի տեղ մեռած կըլինի. հետեւաբար, Տելեմաք, լաւ կ'անէիր եթէ յորդորէիր դշխոյ մօրդ, որ մէկ ուրիշի հարսնանար և այս տանից հեռանար։ Այն ժամանակ դու էլ հանգիստ կըվայելէիր հայրենի գոյքդ և ոչ մի հոմանի չէր նեղիլ քեզ պալատիդ մէջ»։

«Երգվում եմ Արամազդով և հօրս կրած բոլոր աղէտներով», պատասխանեց Տելեմաք, — «ես երբէք չեմ արդելիլ արգոյ մօրս՝ փեսայ ընտրել իւր համար։ Բայց և երբէք բռնի խօսքով չեմ վանիլ նրան այս տանից, ոչ ոք էլ ինձ չի կարանալ առ այդ ստիպել»։

Այս ազնիւ և պարկեշտ խօսքերի վրայ հոմանիներն անչափ քրքիջ բարձրացրին։ Մինչ նրանք այդպէս ծիծաղում էին, դէմքերն այնքան ծռմուկով, որ աչքերից արտասուք էր դուրս գալիս, — սարսափահար ոտքի ելաւ Թէոկլիւմէն գուշակն և բազուկները տարածեց։ Նրանք իսկոյն լռեցին, իսկ գուշակն այսպէս խօսեց որոտընդոստ բարբառով.

«Ո՛վ թշուառներ, այս ինչ աղէտ է սպառնում ձեզ։ Ահա տեսնում եմ — անդամներդ և գլուխներդ պատուել են գիշերալին խաւարով, դուք ողբ էք գուժում ծիծաղելով և դէմքերդ

թրջուած են արտասուքով։ Ո՛վ, ինչպէս կարմիր է յատակը, ինչպէս արիւն են հոսում սրբահի որմերն և սիւները։ Այս ինչ ուրուներ են, որ երերվում, տատանվում են և անմուռնջ դրժոխք սահում, մինչ վերեւում արեգակը խաւարում է»։

Դարձեալ մի մոլեգին քրքիջ բրդաւ սրահի մէջ, և Եւրիմաքոս այսպէս ասաց ակմբին. «Ի՛նչ լիմար բաներ է բանդագուշում այս մարդը։ Դէ, պատանիք, հրապարակ տարէք այդ ցնորուածին, որին ամէն բան մուլթն է թւում սրահիս մէջ»։

Թէոկլիւմէն նրան կրկնեց, «Ուղեկցի բնաւ կարօտ չեմ, Եւրիմաքոս, քանզի ունիմ աչք, ականջներ և ոտքեր, միտքս էլ բնաւ չէ խանդարուած։ Ես յօժար կամքով կ'եղնեմ սրահից, զի տեսնում եմ մի մօտալուտ արհաւիրք, որին ամենքդ զոհ պիտի գնաք, դուք, որ այնքան չարիք էք գործել այս տան մէջ»։

Ասաց, և դուրս ելաւ պալատից։

Սակայն հոմանիները ժանտ կուրուլթեամբ պաշարուած, ծանակում էին Տելեմաքին և այսպանում նրա հիւրերին։ «Ճշմարիտ, Տելեմաք», աղաղակեց նրանցից մին, «ես չեմ տեսել մի ուրիշ մարդ, որ իւր տան մէջ այսպիսի յուր հիւրեր ընդունէր, ինչպէս դու։ Մին գուշակ է

ձեռնում և ավեցցփեղ կոկողում, միւսն մի
պորտաբոյժ մուրիկ է, որ ուղում է, առանց մի
բան շինելու, անյատակ որովայնը լցնել: Եթէ
խորհրդիս լսէիր, այդ երկուսին էլ նաւով Սի-
կիլիա կ'ուղարկէինք, այն տեղ զերի կըվա-
ճառէինք, և գէթ մի բան կըշահուէինք»:

Տելեմաք պատասխան չտուաւ, այլ իւր հօրն
աչքով արաւ, որովհետեւ տոչորվում էր վճռա-
կան մարտի փափագով: Սակայն Ողիսևս ուրիշ
վայրկեան էր որոշել կռուի համար:

5

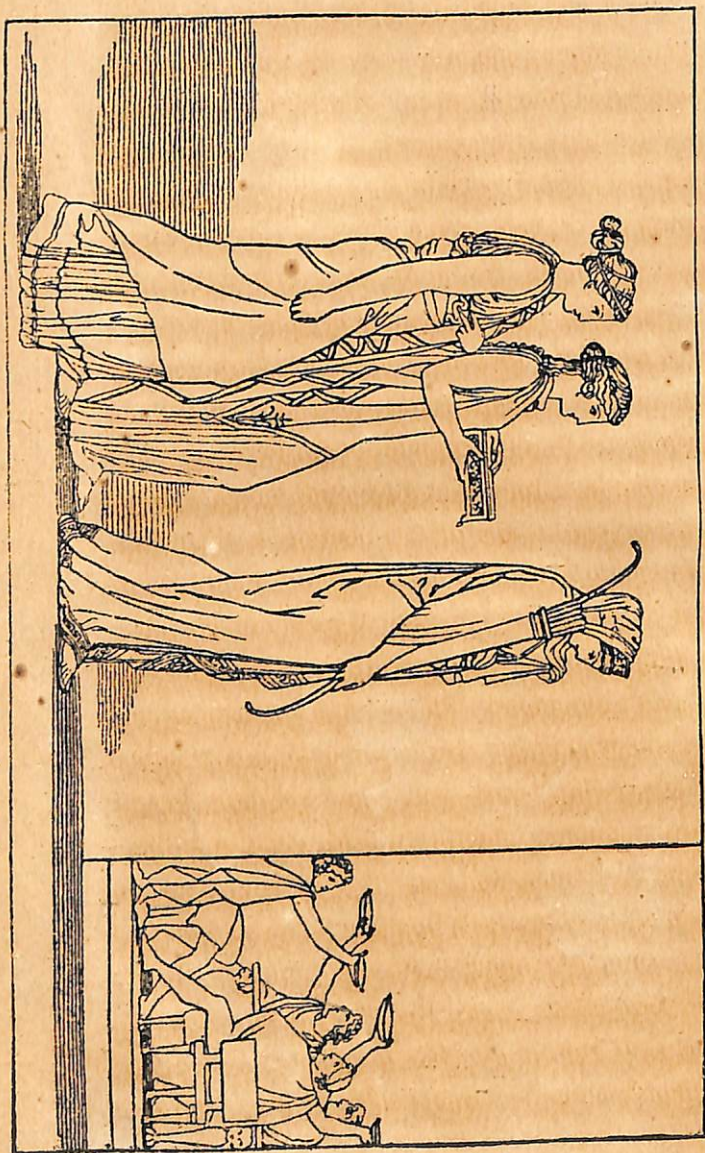
ՊԵՆԵԼՈՊԷՆ ՄՐՅՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԻՔԻ Ե՝ ՏԱԼԻՍ ՀՈՄԱՆԻՆԵՐԻՆ

Հոմանիներն անսանձ բերկրութեամբ աւար-
տեցին նախաճաշն և առանց դուշակելու իրենց
գլխին գալիքը, դուրս ելան՝ մինչև ընթրիքը
տէգ ձգելով զբօսնելու գաւթի մէջ:

Ընթրիքի ժամն որ մօտեցաւ, Աթենաս աղեղ-
նամարտի մրցութեան հրաւեր կարգալու միտք
ներշնչեց թագուհուն: Թագուհին վերցրեց
պղնձէ սիրուն բանալին և իջաւ նաժիշտների
հետ ամենաստորին սենեակը, որ ամուսնու գան-
ձարանն էր: Այս սենեակում ամփոփուած էին
պղինձ, ոսկի և կուռ երկաթ: Այս տեղ էր պա-
հուած և թագաւորի հաստաբուն լայնալիճը,

որպէս և մահառիթ նետերով լի կապարճը: Լայնալիճն իփիտոսի պարզէն էր, և Ողիսէս այնչափ նրան խնայում էր, որ մեկնելիս տանն էր թողել:

Պենելոպէն դրան մօտեցաւ, օղակի լարը լուծեց, բանալին փականքի մէջ դրաւ և նիզը քարշեց: Երկաթէ դռներն ճռնչելով բացուեցան: Թագուհին մտաւ բարձրալարի սենեակը, կանգնեց բեմի վրայ, ուր դրուած էին պատմութեաններով լի սապատներ, և ոտքերի վրայ բարձրանալով, հանեց սեպից աղեղն և լուսափայլ կապարճը: Աղեղը վայր առնելիս նա դարձեալ լիշեց իւր անձկալի ամուսնուն: Նստաւ, աղեղը պատեանից հանեց, ծնկերի վրայ դրաւ և դառնապէս լաց եղաւ: Կոծից չափուրդ առնելով, վեր կացաւ և դուրս ելաւ ներքնատնից, որ և գոցեց վերստին: Յետոյ սանդղով բարձրացաւ, մի նաթիշտ էլ ծանր կապարճն ետևից կրեց: Թագուհին այժմ դէմքը ծածկեց նուրբ քողով և մօտեցաւ սրահի դրան, ուր հոմանիներն արդէն նորից հաւաքուել էին: Լուսթիւն տիրեց սրահի մէջ, և բոլորեքեան շքեղաշուք տիրուհու վրայ նայեցան: Եւ նա ասաց. «Լսեցէք ինձ, հոմանիներ: Արդէն վաղուց է, որ խռնվում էք այս տան մէջ և սպառում ամուսնուս գոյքը, պատճառելով, թէ միշտ այդպէս
Հոմ. Ողիս.

պիտի անէք, մինչև որ ձեզնից մէկին մարդու չգնամ և հետը միասին այս պալատից չհեռանամ: Թող ուրեմն այս խնդիրը մի մրցութեամբ վճռուի: Ահա ամուսնուս մեծ աղեղն: Ո՛վ որ ձեզնից լարը քարշէ և տասներկու օղերի միջից այս փքինը թափ անցկացնէ, ես նրա կինը կը դառնամ և այս պալատը կը թողնեմ. զի տեսնում եմ, որ եթէ մնամ, որդուս բոլոր գոյքը կ'ոչնչացնէք»:

Պենելոպէն հրամայեց Եւմէոսին՝ տալ հոմանիներին աղեղն և նետերը: Եւմէոսի այտերն արտասուքով թրջուեցան, երբ վերցրեց աղեղն, որ շատ անգամ տեսել էր տիրոջ ձեռքում: Լաց եղաւ և Փիլետիոս հաւատարիմ նախրապանը: Բայց Անտինոոս երկուսին էլ յանդիմանեց և գոչեց դաժան ձայնով. «Ա՛յ անշնորհ գեղջուկներ, որ միայն առօրեայ բաներից էք հասկանում: Ա՛յ վատշուէրներ, ինչո՞ւ էք նորից շարժում թագուհու սիրտը ձեր այլանդակ կականով: Նստեցէք սեղանների մօտ և կերէք, կամ դուրս կորէք և այն տեղ լացէք, ինչքան էլ որ կամենաք: Իսկ աղեղը մեզ տուէք, որ մրցութեան փորձի դիմենք: Ինձ թուում է, թէ այս լայնալիճն հեշտ լարուելու մեքենայ չէ, և մեր մէջ հաղիւ թէ մէկը գտնուի, որ ուժով Ողիսեսին հաւասար դար»:

Այսպէս խօսեց Անտինոոս, բայց և թաքուն յոյս ունէր, թէ ինքն կը յաջողէր լայնալիճը լարելու:

Տեւեմաք ասաց. «Արդարև արփիաբնակն Արամազդ խելքս թուցրած պիտի լինի, որ մօրս ասածի վրայ ծիծաղում եմ: Չէ որ ասաց, թէ ձեզնից մէկին մարդու կ'երթայ: Եւ ես դեռ ծիծաղում եմ: Դէ ուրեմն թող մրցութիւնը վճիռ դնէ: Ձեր տանելու մրցանակն մի այնպիսի տիկին է, որի նմանն ոչ Պիւլոսում կը գտնէք, ոչ Արգոսում, ոչ Միւկենում, ոչ էլ հէնց մեր Իթակէյնում: Եկէք ուրեմն խօսյն գործի դիմեցէք, որպէս զի մենք էլ տեսնենք, թէ մայրս ո՞ւր է կին վիճակուած: Բայց ինքս էլ կ'ուզէի ոյժս փորձել աղեղի վրայ, և եթէ յաջողէի լարելու և նետն օղերի միջից թուցնելու, մրցանակը իմս կըլինէր և մայրս այս տեղ կըմնար, ազատուելով ձեր ձեռքից»:

Նա վեր կացաւ, հանեց ուսից սուսերն և ծիրանին և աթոռի վրայ դրաւ. լետոյ վերցրեց սեպաւոր օղակներն և գնաց կանգնեցաւ սրահի մէջ: Այն տեղ թելով մի գիծ քաշեց և տասներկու օղակներն այնպէս տնկեց, որ բոլորն էլ իրար ետևից մի շարքի վրայ տողուեցան: Ապա թէ գնաց շէմքի մօտ և աղեղը ձեռքն առաւ: Երեք անգամ փորձեց դբան լարելու, բայց չկա-

րացաւ. ուզում էր չորրորդ անգամ էլ ոչժը փորձել, բայց Ողիսւս արգելեց:

«Ո՛հ, տեսնում եմ դժբախտաբար», գոչեց Տելեմաք, «որ տակաւին ապիկար եմ ախոյեան հանդիսանալու կռուի մէջ: Գէ առէք ուրեմն այս աղեղն, դուք, որ ինձնից զօրեղ էք, և փորձեցէք լարելո՛ւ»:

Ասաց, և գեղեցկաշէն դրան յեց արաւ լայնալիճն և փքինը. յետոյ դարձաւ և սուրն ուսից կախելով, նորից նստաւ:

Այժմ Անտինոոս ձայն կարդաց. «Ո՛վ որ առաջինն է ձախ կողմից, նա թող սկսէ մրցումը, մինչև հերթը մեզ հասնի»:

Բոլորեքեան հաւան գտան, և ահա Ղայդէս առաջինը վեր կացաւ: Նա վերցրեց լայնալիճն և փորձեց լարել, բայց չզօրեց թոյլ ձեռքով, և ասաց. «Բարեկամներ, ոչոք չէ բաւում այս յաղթ աղեղն լարելու: Ուշիմ Պենելոպէին տենչացողներ շատ են մեր մէջ. բայց տեսնում եմ, որ այս աղեղն վերցնեն թէ չէ, յոյսերն իսկոյն պիտի կտրեն»:

Այս ասելով, դրան մօտ դրաւ աղեղն ու նետը և յետ գնաց՝ կրկին իւր տեղը նստելու:

«Մայրդ նետ ձգելու չէ ծնել քեզ», ասաց Անտինոոս: «Սակայն այս տեղ շատ մարդիկ կան, որ աղեղն անշուշտ կըլարեն»:

Յետոյ դարձաւ անաղնիւ այծապանին և ասաց. «Վեր կաց, Մելանթէս, և փայտ ձգիր կրակի մէջ. կրակի առջև էլ մի աթոռ դիր և գնա բեր մեզ մի զնդակ ճարպ: Այդ ճարպով աղեղի լարը լաւ կ'օծենք և կրակի վրայ կը փափկացնենք: Ապա թէ կըտեսնենք՝ կըլարուի՞ թէ ոչ»:

Այծապանն իսկոյն արաւ, ինչ որ իրեն ասացին: Նա մեծ կրակ վառեց, կրակի մօտ աթոռ դրաւ և գնաց մի մեծ կտոր ճարպ բերաւ շտեմարանից:

Հոմանիները լարը ճարպով եղեցին և կրակի վրայ տաքացրին, բայց և այնպէս չկարացան լարելու: Վերջապէս մնացին միայն երկու հուժկուններ, որոնք դեռ չէին փորձել լարելու—Անտինոոս և Եւրիմաք:

6

ՈՂԻՍՆԻՍ ՄԵՐԿԱՆՈՒՄ Է ԻԻՐ ԱՆՁՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ
ՀՈՎԻԻՆԵՐԻ ԱՌՋԵԻ

Մինչդեռ Հոմանիները զուր ջան էին դնում աղեղի վրայ, երկու հաւատարիմ հովիւները՝ Եւմէոս և Փիլետիոս դուրս գնացին. շուտով Ողիսւս էլ սրահից ելաւ: Երբ նրանք բակի խորքում առանձնացան, Ողիսւս ասաց հեզաբար.

«Վ՛ուզէի մի բան ասել երկուսիդ. ասեմ արդեօք թէ լուծեմ: Բայց սիրտս ուժգին դրդում է. ուստի ականջ դրէք խօսքերիս: Արդեօք ի՞նչ կ'անէիք, եթէ յանկարծ Ոգիսւս իւր պալատը վերադառնար: Ասացէք համարձակ— ի՞նչ կ'անէիք»:

Փիլետիոս նախրապանն ասաց. «Ո՛վ Արամազդ հայր, եթէ սրտիս իղձն կատարելով յետ բերէիր գերահռչակ Ոգիսւսին, այն ժամանակ կրտսնսէիր, թէ ի՞նչպէս յօգուտ նրան զործ կրդնէի այս ձեռքերիս կորո՞վը»:

Եւմէոս էլ բազուկները բարձրացրեց և նոյն ուխտն արաւ ջերմ սրտով:

Ոգիսւս նրանց անվկանդ հաւատարմութեան հաւաստիքն որ ստացաւ, այսպէս խօսեց. «Դէ ուրեմն իմացէք, որ Ոգիսւս այս տեղ է— ես ի՞նքս եմ Ոգիսւսը: Բոլոր ծառաներիցս միայն դո՛ւք էք ինձ հաւատարիմ մընացել. ուստի ես էլ ձեզ երդվում եմ, որ եթէ կռվում հոմանիներին կործանեմ, երկուսիդ էլ մի մի կնիկ կըճարեմ և ճոխ կալուածներ կ'ընծայեմ: Յետոյ պալատիս մօտ տներ կըշինեմ ձեզ համար, և դուք որդուս ընկերները կըգառնաք: Բայց ահա այս նշանից ստուգեցէք. որ ճշմարիտ բան ասացի: Տեսէք այս սպին ոտիս վրայ. դա մնացել է այն վէրքից, որ տուել էր ինձ ժանտ վարազն, երբ սրտում էի անտառա-

խիտ լեռներում Աւտոլիկոս արքայի քաջ որդու հետ»:

Այս ասելով նա բաց արաւ ոտի սպին, և հովիւները ստուգելով, որ մուրիկն իրենց տենչալի թագաւորն էր, սաստիկ լացին, ջերմապէս նրան զրկեցին և ուսերն ու ճակատը համբոյրներով ծածկեցին: Ոգիսւս էլ նրանց համբուրեց, և երեքի լալիքը մինչև գիշեր կրտուէր, եթէ Ոգիսւս առաջինը չընդհատէր: «Գաղարեցէք կոծելուց, հաւատարիմ ծառաներ», ասաց նա, «որ մեզ այս տեղ չտեսնեն և հոմանիներին լուր չտանեն: Ես նորից սրահ կըմտնեմ, փոքր ի՞նչ յետոյ դո՛ւք էլ ինձ հետևեցէք: Մեր նշանը այս թող լինի. երբ ես լայնալիճս պահանջեմ և հոմանիներն այս բանին ընդդիմանան, դու, Եւմէոս, համարձակ սրահ կըմտնես, լայնալիճն կը առնես և ինձ կըտաս: Յետոյ աղախինների մօտ կ'երթաս և կը հրամայես, որ իրենց սենեակը քաշուին և դռները ներսից գոցեն: Թող այդպէս փախուած մնան, ինչքան էլ սրահի միջից իրարանցման և ժխորի ձայն լսէին: Իսկ դու, Փիլետիոս, կ'երթաս գաւթի դարպասը կըփակես և նիզը պարանով կ'ամրացնես»:

Պատուէրները տալուց յետ՝ Ոգիսւս նորից սրահ գնաց և առաջուայ տեղը նստաւ: Զուտով հովիւներն էլ նրա ետևից ներս մտան:

ՈՐԴԻՍԵՒՍ ԿԱՄԵՆՈՒՄ Է ՄԱՍՆԱԿՅԻԼ ՄՐՅՈՒԹԵԱՆ

Այժմ Անտինոոս և Եւրիմաք յառաջ ելան աղեղի լարը ձգելու, և երկուսն էլ պարծենում էին, թէ անպատճառ կը ձգէին: Եւրիմաք ճարպ քոնց աղեղին և ամէն կողմից պտոյտ բերաւ կրակի վրայ, որ փափկանայ: Յետոյ բոլոր ճիգը թափեց, որ լարէ, բայց այս ճիգը զուր անցաւ:

Վերջապէս, բոլորովին ուժասպառ, դէն ձգեց աղեղն և գոչեց մղձկելով. «Ո՛վ աստուածներ, շատ դառն ցաւ էք ազդում իմ սրտին: Միայն թագուհին չէ զայրութեանս պատճառը—նրանից զատ էլ հռչակաւոր հարսեր շատ կան Իթակէյում և՛ Պիւլոսում, և՛ Արգոսում և՛ Միւլէնում. ես այն պատճառով եմ այսպէս սաստիկ բարկանում, որ ոչ ոք մեզնից չկարացաւ այս աղեղը լարելու, որով չէ թէ այժմ, այլ և յետոյ ծաղր և ծանակ պիտի լինինք»:

Անտինոոս պատասխանեց. «Միամիտ կաց, Եւրիմաքէ. այդ օրին բնաւ չենք հասնիլ: Տես, մենք իսպառ մոռացել ենք, որ այս օր Ապոլոնի մեծ տօնն է և որ այս նուիրական տօնի օրն աղեղ լարել չէ կարելի: Թող ուրեմն դա անշարժ կենայ: Իսկ դու, քաջ մատուռակ, բեր մեզ գինի և բաժակներ, որ Ապոլոնին նուէր

ձօնենք և խմենք: Մրցութիւնը վաղն կ'աւարտենք, երբ նորից գնանք զուարճանալու: Ուստի և օղակները թող սրահում մնան»:

Ռոլորն էլ հաւան գտան այս խորհրդին, և մատուռակն սկսաւ գինի բաշխել ոսկէ թասով:

Այն ժամանակ Ուլիսէս տեղից ելաւ և ասաց. «Ասեցէք ինձ, բազմադով թագուհու հոմանիւներ, և մանաւանդ երկու աւագներդ՝ Անտինոոս և Եւրիմաք: Լաւ արիք, որ վճռեցիք մինչև վաղն հանգիստ թողնել լայնալիճը: Վաղն առաւօտ Արամադդ ունի ուղեկցի, նրան յաղթանակ կը շնորհէ: Սակայն այժմ գէթ մի բոլոր թոյլ տուէք ինձ այդ աղեղն փորձելու, որ տեսնեմ, թէ հիմի էլ այն ոյժն ունիմ, ինչ որ ունէի մի ժամանակ, թէ ոյժս արդէն հատել է թափառ կեանքիս ընթացքում»:

Հոմանիւներն ամենի բարկութեամբ բորբոքուեցան երկիւղից, թէ մի գուցէ ծերունին աղեղն լարէր և նրանց բոլորին խայտառակէր: Անտինոոս ազաղակեց և ասաց. «Ա՛յ խենդ և խելար ծերունի: Հերիք չէ, որ նստած ես մեր հոյակապ և մեծափառ ակմբում, մասնակցում ես մեր ճաշին և լսում ես մեր ճառերը—այսքան շնորհ ոչ մի մուրիկ դեռ չէ ստացել մեզանից: Անշուշտ գինուց խելքդ թուցրած կը լինիս. պատճառ շատ էիր քամում բաժակդ: Տես, որ քեզ

էլ նոյնը չըպատահի, ինչ որ պատահել էր Եւրիտիոնին, որ գինուց հարբած՝ կատաղեցաւ Պելիթոսի կոչունքում և զանազան չարիք գործեց: Նրան բռնեցին, ականջներն և քիթը սուր դանակով կտրեցին և ծեծելով դուրս վարեցին: Գուցէ ուրիշ փորձանք էլ հասնի գլխիդ, եթէ համարձակուիս այդ աղեղին դիպչելու: Մենք քեզ ևս իսկոյն նա կըձգենք և կ'ուղարկենք ժանտափուտ Եքետոսին, ինչպէս արդէն սպառնացել էի: Հրաժարուի՞ր ուրեմն աղեղն լարելու փափաղիցդ: Նիստ և կեր, ինչ որ քեզ տալիս են, և թող ազնիւ պատանիները պաշարի գան մրցութեան համար»:

Պենելոպէն, որ մրցանքը տեսնելու համար սրահումն էր մնացել, չհամբերեց և ասաց. «Անտինոոս, արդարեւ գովելի չէ, որ վշտացնում ես մեր հիւրին այդպիսի ծանր խօսքերով: Միթէ կարծում ես, թէ նա ինձ ամուսին կ'առնէ, եթէ յաջողի Ոգիսւսի հաստ աղեղը լարելու: Այդպիսի անպատեհ միտք հարկաւ չունի վշտաչարչար ծերունին, ուստի և դրա պատճառով ձեզնից ոչ ոք թող չմաշուի»:

«Գուստրդ իկարիոսի, քաջուշիմդ Պենելոպէ», անդրադարձ արաւ Եւրիմաքոս, «չենք երկնչում, որ մուրիկն այդպիսի անդէպ մտքեր ունենար: Այսու հանդերձ անվայել է թոյլ տալ դրան մեր

մրցութեան մասնակցելու: Հապա եթէ աղեղն լարէ: Չէ՞ն ծաղրիլ մեզ այն ժամանակ, ասելով. Ա՛հ, ինչքան մարդիկ կամեցան իթակէի պերճ թագուհուն կին առնել, բայց ոչ ոք չգօրեց Ոգիսւսի հաստ աղեղը լարելու: Բայց ահա դուրս ելաւ մի շրջմուրիկ օտար մուրիկ, լարը լարեց և բոլորին խայտառակեց: — Ահա այսպիսի բաներ կ'ասեն և ամենքիս կըծաղրեն»:

Թագուհին պատասխանեց. «Գուք էք վախում չար լեզուից, — դուք, որ այսքան տարի անպատում էք իթակէի ամենամեծ մարդու տունը: Հապա ինչո՞ւ չէք վախում, որ յատկապէս այդ բանի համար նախատելով կ'այպանեն ձեզ: Այս հիւրն, որ թիկնաւէտ և քաջակազմ մի մարդ է, ազնուական ծագումն ունի: Ուստի թող նա էլ աղեղի վրայ ոյժը փորձէ: Եթէ յաջողի լարելու, սիրուն շորեր կ'ընծայեմ նրան և մի սլաքաւոր աշտէ կըտամ, որ շներից պաշտպանուի: Մի երկսայրի սուր էլ կըտամ, ոտքերին նոր սանդալներ կըկապեմ և կ'առաքեմ, ուր որ սիրտը կամենայ»:

«Մայր իմ», ասաց Տելեմաք, «լաւ խօսեցիր, բայց և այնպէս պիտի ասեմ, որ աղեղի մասին հոգ տանելն միայն ինձ է պատկանում: Ի՛նչ էլ ասէին հոմանիներն — ես միայն իրաւունք ունիմ՝ տալ աղեղն ու՞մ և իցէ, կամ չըտալ:

Այո, անգամ եթէ սիրտս ուզենար պարզեւել դրան մեր հիւրին,—դարձեալ ոչ ոք չէր կարանալ հակառակել իմ կամքին: Իսկ դու, մայր իմ, սենեակդ գնա, գործդ տես և նաժիշտներիդ բանի դիր: Այր մարդկանց թող լայնալիճ աղեղի հոգն, մանաւանդ ինձ, որ այս պալատի միակ տէրն եմ»:

Այսպէս խօսեց Տելեմաք, և մայրն ապշած վրան նայեց, կշռելով սրտի մէջ, թէ ինչո՞ւ որդին այդպիսի խօսքեր ասաց: Որդին գիտէր պատճառը, քանզի տեսնում էր, որ հայրն իսկոյն սկսելու էր կռիւը, և ուզում էր, որ մայրը շուտ հեռանար դահլիճից: Պենելոպէն՝ առանց մի բան ասելու, վեր կացաւ և նաժիշտների հետ վերեւ գնաց: Այն տեղ նա, տազնապիչ զգացումներով խուճապած, լաց եղաւ, և մահճի վրայ ընկաւ: Աթենաս նրան մի անոջ քուն առաքեց, որ չլսէ պալատի մէջ շուտով բրդեւու աղմուկը:

Վերջապէս Եւմէոս աղեղն վերցրեց և ուզում էր տիրոջ մօտ տանել: Բայց հոմանիներն կատաղի գոռում գոչումով ոտքի ելան և սպառնացին՝ դիշատիչ շների բերանը ձգել նրան, եթէ իսկոյն վայր չըդնէր աղեղը: Եւմէոս սարսափեցաւ և մի վայրկեան վարանած մնաց:

Այն ժամանակ յառաջ ելաւ Տելեմաք և սպառ-

նական ձայնով գոչեց. «Հայրիկ, տուր հիւրին այդ աղեղն և մի մոռանար, որ ես միայն իրաւունք ունիմ հրամայելու այս տան մէջ: Եթէ հրամսնիս չհետեւիս, իսկոյն քեզ դուրս կըվարեմ, պատճառ քեզնից ուժով եմ: Ո՛հ, եթէ հոմանիներից էլ ուժովս այնքան վեր լինէի, ինչքան որ քեզնից եմ վեր,—ես շուտ վախճան կըտայի նրանց լրբութեանը տանս մէջ»:

Հոմանիները բարձրաձայն քրքիջ վերցրին. բայց Եւմէոս աղեղն Ոդիսևսի մօտ տարաւ և նրան տուաւ: Ապա գնաց Եւրիկլէ գայեակի մօտ և ասաց, որ շուտով աղախիներին իրենց սենեակում գոցէ և ոչ մէկին դուրս չըթողնէ, ինչքան էլ սրահի միջից կռուի շփոթ և աղաղակ լսէին:

Միևնոյն ժամանակ Փիլետիոսն էլ դուրս վազեց, գաւթից պարան վերցրեց և դարպասի դուռը կապեց:

Ոդիսևս, աղեղը ձեռքերի մէջ շրջելով, դէսից դէնից գննում էր՝ տեսնելու, թէ արդեօք եղջիւրը վնաս չէր կրել, կամ թէ լարը չէր փչացել այնքան տարիների միջոցում:

«Տեսէ՛ք», ասաց հոմանիներից մին, «թէ ինչպէս այդ շրջմովին վեր ու վայր է դարձնում աղեղն և սուր աչքերով հետազօտում: Երևի թէ ինքն էլ մի այդպիսի աղեղն ունի,

կամ ուզում է նորը շինել՝ դրան նման»:

Միւսն ասաց. «Այդ գձուձ մուրիկն պիտի կարանայ աղեղ շինել—դ՛ա, որ աղեղի ինչ լինիլն անգամ չգիտէ»:

Բայց ինչպէս որ մի երաժիշտ հեշտ լարում է քնարի լարն, այնպէս էլ խորագէտն Ողիսևս թեթեւ լարեց կուռ աղեղը: Յետոյ քալցրեց աջ ձեռնի բթամատն պինդ ձգուած լարի վրայ, և լարը հնչեց ծիծեռնակի զիլ ձայնով:

Այն ժամանակ լուռթիւն տիրեց սրահում, և բոլորեքեան ապշած, շուարած նայեցան այն մարդուն, որի աչքերի պէս հրացայտ աչքեր դեռ կեանքերում չէին տեսել:

Յանկարծ մի այնպիսի ամպրոպ թնդաց, որ պալատի որմերը դղրդուեցան: Հոմանիների գոյնը թուաւ, բայց Ողիսևս հրճուանք զգաց տեսնելով, որ որոտընդոստ գոռումն Արամազդի տուած նշանն էր: Նա վերցրեց երեքթեւեան մի փքին, արագ հարստեց լարի վրայ, և առանց տեղից վեր կենալու, շեշտակի թափ արձակեց բոլոր օղերի միջից:

«Տեւեմաք», գոչեց նա այնուհետեւ, «տե՛ս, արդեօք ամօթ է բերում քեզ հիւրդ: Արդ ժամ է, մինչդեռ լոյս է, ընթրիք տալ հոմանիներին, որ ապաթեք երգ ու քնարով զուարճանան»:

Ասաց, և յօնքերով ակնարկ արաւ իւր որ-

դուն: Որդին իսկոյն սուրը կապեց, առոյգ աջով աշտէն բռնեց, թունդ քայլերով սրահից անցաւ և սպառազէն կանգնեց հօր կողքին:

8

ՄԱՐՏԸ

Ողիսևս այն ժամանակ հանեց վրայի հանդերձը, և բռնելով աղեղն ու կապարճը, թուաւ կանգնեց մեծ շէմքի վրայ: Նա ոտքի առջև թափեց նետերն և գոչեց. «Ահա վերջացաւ այս վտանգաւոր մրցումը: Այժմ մի այնպիսի նպատակ կ'ընտրեմ, որի նմանը դեռ ոչ մի մարդ չէ տեսել»:

Ասաց, և Անտինոսի վրայ նայեց: Անտինոսն որ էր վերցրել երկունկանի ոսկէ բաժակն և ուզում էր դինի խմել: Այդ վայրկենին Ողիսևսի մահաբեր նետը դիպաւ նրա կոկորդին և ծոծրակից թափ անցաւ: Բարձր գահից նա դիտապաստ վայր ընկաւ, բաժակն ձեռքից թողնելով, և ռնգերից արեան հեղեղ դուրս վիժեց: Մահուան տագնապով դուրսելիս, նա սեղանը տապալեց, և կերակուրները յատակի վրայ վոթուեցան:

Մի մոլեղին աղմուկ բրդաւ սրահի մէջ: Ոմանք, շուրջ նայելով, կամենում էին զէնք զըտ-

ներև. այլք կարծեցին, թէ Ոգիսևս Անտինոսին անդիտաբար սպանեց, և զոչեցին. «Այլ քեզ, մուրիկ. էլ երբէք դու ուրիշ մրցութիւն չես տեսնիլ. սպանած մարդդ առաջինն էր իթակէյում: Ուրեմն դու կըմեռնիս, և մարմինդ գիշակեր թռչունները կըլափեն»:

Յնդաճները դեռ չգիտէին, որ իրենց պատուհասի ժամն հասել էր:

Ոգիսևս այնպիսի որոտալիւր ձայն հանեց, որ բոլորեքեան մինչև ոսկորների ուղեղը սարսուռ զգացին: «Այ դուք շներ», զոչեց նա, «կարծում էիք, թէ ես երբէք յետ դալու չեմ Տրոյայից, և այս պատճառով էիք գոչերս վատնում, աղախիններիս հետ շնանում և կնոջս անգամ ձեր լրբութեամբ չարչարում: Դուք ոչ մարդկանց դատաստանից ակնածեցիք, ոչ էլ աստուածների պատուհասից երկնչեցիք,—աստուածների, որոնք բազմած են երկնքում, մեր արարքը կշռելով: Բայց ահա ձեր սև օրհասը հասել է»:

Մահուան դալկով ծածկուեցան նրանց գէմքերն, և ամէն մէկն տազնապալից շուրջ նայեց, սոսկալի կործանումից ճողոպրելու հնար պտրելով:

Միայն Եւրիմաք բան ասելու սիրտ արաւ և նկատեց. «Եթէ իրաւ դու ես մեծահաջակ Ո-

գիսևսը, իրաւունք ունիս զայրանալու տանդ մէջ գործուած եղեռների վրայ: Բայց իմացիր, որ այս բոլոր չարիքների բուն հեղինակն Անտինոսն էր, որ ահա ընկաւ աղեղիցդ նետահար: Նա ոչ այնքան կնոջդ էր թեկնածում, ինչքան արքայական իշխանութեանդ, որ յոյս ունէր ձեռք բերել, թագուհուն կին առնելով և որդուդ սպանելով: Եւ արդ՝ քանզի դու յանցաւորին սպանեցիր, ողորմի՛ր մեզ, որ քեզ տէր ենք ճանաչում: Մենք պատրաստ ենք փոխարինել քեզ ամէն բան, ինչ որ վատնել ենք զոյքերիցդ,—պատրաստ ենք քսանապատիկ տուգանք տուժել եզներով, ոչխարներով, այծերով և վճարել քեզ նոյնչափ պղինձ և ոսկի,—միայն թէ դարձնէիր մեզնից քո բոցավառ ցատումը»:

Ոգիսևս խոփու աչքով նրա վրայ նայեց և ասաց. «Եւրիմաքոս, եթէ դուք ինձ այն բոլորն էլ տալու լինիք, ինչ որ ունիք և ինչ որ դեռ ստանալու էք ժառանգութեամբ կամ բռնութեամբ,—դարձեալ չէք կարանալ քաւել, ջրնջել տանս մէջ գործած ոճիրներդ: Արդ մտածեցէք, թէ ինչ կերպով պիտի ազատուիք վրէժիցս—արդեօք նենգով, թէ ուժով: Հատուցման ժամն արդէն հասել է, և վստահ եմ, որ ձեզնից ոչ ոք ողջամբ չի հեռանալ այս սրահից»:

Եւրիմաքոս դարձաւ իւր գունաթափ ընկեր-
ներին և գոչեց. «Քարեկամներ, ուրեմն ի մարտ:
Եթէ սպասենք, դա մի առ մի կըջարդէ մեզ
իւր մահարար փքիններով: Դէ մերկացրէք սու-
րերդ, եկէք՝ վահանի տեղ՝ սեղաններ բռնենք
նետերի դէմ և բոլորս միասին յառաջ գրոհենք,
որ դռներին տիրանանք: Հէնց որ այդ մեզ յա-
ջողի, օղնեցէք կըհնչեցնենք քաղաքի մէջ, և
անշուշտ այդ մարդուն սուսերներով կըկո-
տորենք»:

Ասաց թէ չէ, հանեց սլատեանից իւր երկ-
սալքի սուսերն և ահագնադոջ դռուսով դէպի
դուռը յարձակուեցաւ: Բայց տակաւին չէր հա-
սել, որ Ողիսևս շեշտակի նրա լանջը նետով
շամփրեց: Եւրիմաքոս ուժգնապէս մի սեղանի
բախուեցաւ, յետոյ դռնչմամբ տապաստ ընկաւ
ճակատն ի վալը, և նոյն հետայն աչքերը մա-
հուան ստուերով պատուեցան:

Նոյն րոպէին Ամփինոմոս սուրը ձեռին մո-
լեղնաբար դրան կողմը սրացաւ, յուսալով թէ
կըյաջողէր դուրս փախչել, յառաջ քան թէ Ո-
ղիսևս նորից կըլարէր աղեղը: Նրա դէմ վաղեց
Տելեմաք և աշտէյովն աչնպէս խոցեց, որ նա
դիտապաստ գետին ընկաւ: Տելեմաք իսկոյն յետ
ցատկեց, թողնելով աշտէն հոգեւարի մարմնի
մէջ, որովհետեւ դա ընկերներին մօտ էր ընկած:

«Հայր իմ», ասաց Տելեմաք, «ես կ'երթամ,
վերնատանից քեզ մի վահան, մի սաղաւարտ և
երկու տէգ կըբերեմ, ինքս էլ կըգրահաւորուիմ,
հովիւներին էլ զէնք կըտամ»:

«Չտապիր, որդեակ», պատասխանեց Ողիսևս,
«և շուտով վերադարձիր, քանի որ դեռ կան
նետեր կապարճիս մէջ»:

Մինչ Ողիսևս մի առ մի նետ էր տեղում
ամբոխի վրայ և զարհուրած հոմանիներին հետ-
զհետէ տապալում, — Տելեմաք և երկու հովիւ-
ները վերնատան մէջ զինուեցան և Ողիսևսի
համար զէնք բերելով, փութանակի սրահ իջան:

Ողիսևս, որ արդէն վերջին նետն էլ արձա-
կել էր, աղեղը դրանգիլի մօտ դրաւ, գլուխը
ծածկեց սաղաւարտով, որի խրոխտ գարգմանակն
ահեղաբար ծածանվում էր, վերցրեց քառատա-
կեան մի վահան և բռնեց երկու կուռ նիզակ:

Հոմանիների միջից Ագելայոս աղաղակեց. «Քա-
րեկամներ, թող ձեզնից մին կողմի դռնից դուրս
վազէ և քաղաքի մէջ գոյժ ձգէ»:

Այժապանը պատասխանեց. «Չէ կարելի այդ
անել, Ագելայոս, զի Եւմէոս սպառազինուած
կանգնած է կողմնական դրան առջև: Բայց ես
թաքուն զինանոցը կըմտնեմ և ձեզ համար
զէնք կը բերեմ»:

Նա դէպի դուրս աճապարեց և մի քանի

վայրկեանից վերադարձաւ, տասներկու զէնք բերելով: Յետոյ նորից դուրս սողաց, որ դարձեալ նոյնքան զէնք բերէ:

Ողիսւս՝ Հոմանիների ձեռքում վահաններ և շողշողուն զէնքեր որ տեսաւ, ասաց Տելեմաքին. «Տես, որդեակ, ո՞ր տեղից են դրանց զէնքերը: Անշուշտ վատշուէր աղախիներէից մին կամ այծապանը բերած կըլինի»:

Նոյն րոպէին Տելեմաք սարսափելով մտաբերեց, որ զինանոցի դուռը կիսով չափ բաց էր թողել, և յայտնեց այդ իւր Հօրը: Սա իսկոյն վերև առաքեց Հովիւներին, Հրամայելով՝ դուռը փակել և չուանով պրկել այն մարդուն, որն որ կ'երթար զէնք վերցնելու:

Հովիւները շտապով գնացին զինանոց և գտան այն տեղ այծապանին, որ հէնց նոր էր հանել որմի վրայից երկու սաղաւարտ: Նրանք յարձակուեցան Մելանթէսի վրայ, գետնի վրայ թաւալեցին, ձեռքերն, ոտքերն յետ ձկեցին և միասին կաշկանդեցին: Յետոյ՝ մարդակից կապուած չուանը նրա ոտքին փաթաթելով, վեր քարշեցին և թողին, որ օդի մէջ կախուած մնայ և ճօճուի: Ապա թէ դուռը փակեցին և ճեղքելով սրահ իջան:

Այժմ իրար մօտ կանգնած էին չորս սպառազէն քաջ մարդիկ և համարձակ սպասում էին

իրենց վրայ խուժելու պատրաստ զրահավառ Հոմանիներին:

Այդ միջոցին նրանց մօտեցաւ խաթակն Աթենաս՝ իմաստուն Մենտորի պատկերով, որով ողեկցել էր Տելեմաքին մինչև Պիւլոս:

Բերկրեցաւ Ողիսւս, տեսնելով իւր մանկութեան ընկերին և ասաց. «Մենտոր, օգնիր ինձ կռուի մէջ և չիշիր բարեկամիդ, որ միշտ լաւութիւն էր արած քեզ»:

Հոմանիներն՝ ընդհակառակն՝ դուացին. «Զգուշացիր, Մենտոր, դրա կողմն անցնելու: Եթէ մեզ չըլսես, քեզ էլ դրա հետ կըսպանենք: Յետոյ զոյքերդ կըբաժանենք, իսկ կնոջդ և աղջիկներդ իթակէից դուրս կըվարենք»:

Զայրացաւ դիցուհին, և Ողիսւսին նոր եռանդ ազդելու համար՝ ասաց. «Ի՜նչ. դու չէ՞ր, որ այնքան զիւցազներ տապալեցիր Տրոյայի մօտ. քո հանճարով և քաջութեամբ չէ՞ր, որ ընկաւ Պրիամոսի մեծ ոստանը: Եւ արդ վեհերո՞ւմ ես, Հոմանիների ջուրի մէջ տասներկու զինուած մարդիկ տեսնելով: Բաց անա տես իմ քաջութեան դործերն և իմացիր, թէ ինչպէս եմ փոխարինում բարեկամիս լաւութիւնը»:

Այս ասելով դիցուհին Հոմանիների վրայ սլացաւ, մի քանի մարդ սպանեց, յետոյ յանկարծ ծիծեռնակի տիպ առնելով, վերև թռաւ և ա-

ռաստաղի վրայ նստաւ: Ոգիսեւս իւր ընկերներով նորից մնաց վտանգի մէջ:

«Քարեկամներ», գոչեց Ագելայոս, «պարծենկոտ Մենտորն արդէն փախաւ: Եկէք, անվախ յառաջ նետուինք: Թող մեզնից վեցն մի անգամից տէգ արձակեն Ոգիսեւսի վրայ: Դրան որ յաղթենք, միւսները չեն կարանալ դէմ դնել մեզ»:

Վեցն էլ բոլոր ուժով տէգ տեղացին: Բայց Աթենաս ի դերեւ հանեց նրանց ճիգն, և ոչ Ոգիսեւս վերք ստացաւ, ոչ էլ միւս երեքը: Այժմ սրանք հոմանիների վրայ յարձակուեցան և կշռակի տէգ արձակեցին և չորս հոգի սպանեցին: Յետոյ, սուսերը ճօճելով, յառաջ թռան, տէգերը դիակների մարմնից հանեցին և վաղիվաղ դէպի շէմքը յետ եկան: Նրանց ետեւից դարձեալ տէգեր տեղացին: Տելեմաք բոյթ մատին վերք ստացաւ, բայց սլաքը միայն կաշին սկրթեց: Եւմէոսն էլ ուսին թեթեւ վերք ընդունեց: Նրանք անվրկանդ դէմ դրին նոր յարձակման և իւրաքանչիւրն մի մի հոմանի տասլալեց: Եւմէոս, Ատեսիպոսին հարկանելով, աչսպէս գոչեց հոգեվարին. «Այ սնապարծուկ վայրահաջ, էլ դու մեծ մեծ չես ջարդիլ, և աստուածների կամքին հլու հպատակ կրլինիս: Ահա քեզ փոխարէնը եզի ոտին, որ նետեցիր տիրոջս դէմ»:

Հոմանիների կէսից շատն արդէն ընկած էին

յատակի վրայ. շատերն Աթենասի ձեռքով էին սպանուած, շատերն էլ Ոգիսեւսի նետերից:

Դիցուհին յանկարծ առաստաղից վայր ցուցրեց դորդոնազլուխ վահանն, որի լոկ տեսքըն արդէն քարացնում է մարդուս ահից: Հոմանիները խուճապական տազնապով սրահի անկիւնները փախչել սկսան: Սակայն ինչպէս որ արծիւները յարձակվում են թռչունների տարմի վրայ սլանալով, — այնպէս էլ Ոգիսեւս և ընկերները հոմանիների ետեւից սուրացին և ամէն կողմ հալածական ցնդեցին: Սոսկալի էր նրանց կոտորածն և ջարդը, քստմնելի՝ հեծեծանքն և ողբը. արեան ճապաղիքով ներկուեցաւ ամբողջ սրահի յատակը:

Այս արհաւիրքի միջոցին Լէյոդէս դուրս վազեց մի անկիւնից, Ոգիսեւսի ոտքն ընկաւ, ծրնկերին փարուեցաւ և սրտառուչ ձայնով գոչեց. «Գթա՛ ինձ, որ երբեք նաժիշտներիդ մի լպիւրջ բան չեմ ասել, չեմ էլ գործել, այլ դեռ աշխատել եմ՝ չար խօսքերից զգուշացնել հոմանիներին: Բայց նրանք ինձ չէին լսում, ուստի և արժանի են այն դառն օրհասին, որին որ հանդիպեցան: Ես մի լոկ քուրմ էի, և եթէ սպանես ինձ, վատ փոխարինած կրլինիս այս տան արած լաւութիւնս»:

Ոգիսեւս նրան պատասխանեց. «Եթէ դրանց

քուրմն ես, ուրեմն ստեպ աղօթած կըլինիս աստուածներին, որ ես երբէք չեմ չգալի: Արդարեւ, ո՞վ որ դրանց քուրմն էր, դրանց հետ էլ դժոխք իջնելու արժանի է»:

Այս ասելով Ոգիսեւ վայր կռացաւ, վերցրեց անշունչ Ագելայոսի սուսերն և կտրեց քրմի պարանոցն, որի կառափն դեռ խօսելիս արեան մէջ թաւալուեցաւ:

Կողմնական դռնակի մօտ կանգնած էր, ոսկէ քնարն ձեռքում բռնած, աստուածային երգիչն Փեմիոս և ծփում էր տարակույսի մէջ—արդեօք դժուրս զնար և նստէր մեծագոր Արամազդի սեղանի մօտ, թէ Ոգիսեւի ոտքն ընկնէր ողորջաւոր: Վերջապէս երկրորդն ընտրեց: Քնարը դրաւ մի մեծ տաշտի և արծաթազամ աթոռի միջև, և ասաց. «Ծնկերիդ փարուելով աղաչում եմ քեզ, ո՞վ Ոգիսեւ, ողորմիր ինձ: Դու ինքդ մի օր կ'ափսոսաս, եթէ սպանես մի երգիչ, որ նուագներով փառաբանում էր աստուածներին և մարդկանց: Ես միշտ այն եմ երգել, ինչ որ ազգել էր աստուած: Թող սիրասուն որդիդ վրկայէ, որ ես ոչ շահու յուսով եմ այս տեղ եկել, ոչ էլ ազատ կամքովս, այլ միշտ բռնի են ինձ տունդ բերել»:

Տեւեմաք, որ մօտիկ էր կանգնած, այս լսեց և ասաց հօրը. «Հայր իմ, վնաս մի հասցնիր

այդ անմեղին: Դժա նոյնպէս և Մեդոնին, որ միշտ խնամել էր մանկութիւնս,—եթէ Եւմէոս կամ Փիլետիս նրան արդէն սպանած չլինին»:

Այն ինչ Մեդոն քարոզն, եղի կաշիով փաթաթուած, թաք էր կացել զահուքի տակ: Բայց այդ խօսքերն լսելուն պէս՝ դուրս սողաց, Տեւեմաքի ոտքերն ընկաւ և ծնկերն գրկելով, աղաղակեց. «Ես այս տեղ եմ, սիրելիս: Դու եղիր ինձ հովանի, որ հայրդ ինձ չսպանէ»:

Ոգիսեւ ժպտելով ասաց նրան. «Միամիտ կաց—որդուս խօսքը փրկեց քեզ: Դու և մեծահրուշակ երգիչն գաւիթ գնացէք, մինչև դործս վերջացնեմ»:

Երկուսն էլ իսկոյն սրահից ելան և ահաբեկ զնացին նստան վեհ Արամազդի սեղանի մօտ:

Ոգիսեւ վեր վայր զննեց բոլոր սրահը, բայց այլ ևս ոչ մի սեղեխ կենդանի չգտաւ: Բոլորն էլ դիտապաստ ընկած էին,—բոլորն էլ, որ գարշելի գործերով այնքան ժամանակ անարգել էին Ոգիսեւի պալատը՝ աստուածային և մարդկային օրէնքներին հակառակ:

Վերջապէս Ոգիսեւ հանեց քրտնաթոր գլուխից իւր խրոխտագէտ սաղաւարտն և հրամա-

յեց Տելեմաքին՝ իւր մօտ կանչել դայեակին:

Եւրիկլէն իսկոյն եկաւ և գտաւ սրահում արիւնով և փոշով ծածկուած Ողիսևսին: Այժմ դա նման էր մի առիւծի, որ դաշտում մի ցուլ յօշատելուց յետ՝ հպարտ հպարտ վերադառնում է արիւնաթաթաւ կղակով:

Երբ Եւրիկլէն նկատեց, որ իւր տէրն՝ աստուածների օգնութեամբ՝ իսպառ ջարդել էր հոմանիներին, բարձրաձայն խնդաց և բերկրեցաւ: Բայց Ողիսևս արգելեց նրան այս ցնծութիւնն և ասաց. «Միայն սրտիդ մէջ ցնծա, մայրիկ, զի երբէք վայել չէ մեզ սպանուածների վրայ խնդալ: Վերջապէս դրանք իրենց պատիժը ստացան, ըստ որում ոչ մահացու մարդ էին յարգում՝ աղքատ լինել թէ մեծատուն, — ոչ էլ ոլիմպաբնակ աստուածներին: Սակայն եկ ասա ինձ՝ ո՞ր աղախիններն էին դրանց հետ միաբան և իրենց պարտքին անհաւատարիմ»:

«Տան լիսուն աղախիններից՝ տասներկուսն են լիրբ և ցոփ», պատասխանեց Եւրիկլէն: «Բայց ես կ'երթամ լուր տանելու թագուհուն, որ այժմ խոր քնով հանգչում է իւր մահճում»:

«Թող դեռ ննջէ», կրկնեց Ողիսևս: «Գնա՛ տասներկու աղախիններին ինձ մօտ կանչիր»:

Եւրիկլէն հեռացաւ, և Ողիսևս ասաց որդուն և երկու հովիւներին. «Այս դիակները դուրս

տարէք: Աղախիններն որ դան, թող ձեզ օգնեն և ապա թէ սեղաններն և սրահը արիւնից մաքրեն: Երբ ամէն բան կարգի բերեն պրծնեն, դուրս կըտանէք նրանց և բոլորին էլ կըսպանէք բակում, որպէս զի առ միշտ մոռանան այն անառակ սիրոյ խաղերն, որ վայելում էին պակշոտ և լիրբ հոմանիների հետ»:

Ահա եկան յանցապարտ աղախիններն՝ դողդոջուն և գունաթափ, և երբ տեսան, ինչ որ արդէն կատարուել էր, աղիւղորմ արտասուելով ճիչ հանեցին: Թշուառները ստիպուեցան իրենց ձեռքով դուրս տանել հոմանիներին՝ իրենց յատուկ սեղեխներին, և Ողիսևս արագ արագ ձեւում էր նրանց: Յետոյ արիւնոտ աթոռներն և սեղանները մաքրեցին: Տելեմաք և հովիւները փութացին աւելի սրահի յատակը, — իսկ աղախիններն արիւնազանգ աղբիւսը դուրս կրեցին:

Այս բոլոր գործն որ վերջացաւ, Տելեմաք ետևի գաւիթը քշել տուաւ աղախիններին և ասաց. «Այս անառակ պոռնիկները սրով սպանուելու արժանի չեն»:

Հովիւներն առին մի մեծ պարան, աղախիների վզից կապեցին և բոլորին էլ մի առ մի սիւնի վրայ քաշեցին: Եւ ապա թէ դրանք, ոտքերը տատանելով, կախ մնացին, և մեռան:

Այնուհետև հովիւները մտան զինանոց, ար-

ձակեցին Մելանթիսին և մեռցրին գաւթի մէջ:

Ահա այսպէս վերջացաւ արիւնահեղ կոտորածը: Ոգիսեւս կանչեց դայեակին և ասաց. «Եւրիկէ, զնա ծծումբ բեր, որ ամէն ժահի դեղթափ է, նաև կրակ, և եկ ծխենք այս սրահը»:

Պառաւր բերաւ բուրվառով կրակ և ծծումբ, և Ոգիսեւս ծուխ տուաւ սրահին, նրբանցներին և գաւթին:

Հաւատարիմ Եւրիկէն նոյն միջոցին գնաց յայտնեց միւս կանանց Ոգիսեւսի վերադարձը, և նրանք ջահեր բռնած սրահ իջան: Կանայք իրենց տիրոջը տեսնելուն պէս՝ նրա շուրջը խռնուեցան և ճակատը, ուսերն և ձեռքերը համբուրեցին: Ոգիսեւս բոլորին էլ ճանաչեց և այնպիսի գորով զգաց, որ բարձրաձայն լաց եղաւ:

10

ԵՒՐԻԿԷՆ ԿԱՆՁՈՒՄ Է ԹԱԳՈՒՀՈՒՆ

Ոգիսեւս հրաման տուաւ դայեակին՝ իւր ամուսնուն կանչելու: Սրտի սաստիկ խնդութիւնից պառաւն կարծես մանկացաւ և խայտալով վերև վազեց: Թագուհին դեռ ննջում էր իւր հոյակապ առաքաստում: Դայեակը նրա սնարքին մօտեցաւ և ասաց զուարթադին.

«Ջարթիր, դստրիկ, շուտ դարթիր, քանզի ահա կատարուեցաւ, ինչ որ փափագելով փափագում էիր, որ կատարուէր. Ոգիսեւս վերադարձաւ և բոլոր հոմանիներին կոտորեց»:

Պենելոպէն աչքերն բաց արաւ և ասաց. «Ի՞նչեր ես ասում, ո՞վ մայրիկ: Վախենում եմ, որ աստուածները խելքդ թուցրած չլինին: Չէ՞ որ նրանք կարող են, երբ կամենան, ուշիմներին էլ ապուշ դարձնել: Անշուշտ քեզ էլ խելքիցդ հանել են, եթէ ոչ՝ այդպիսի կատակ չէիր անիլ, քանի որ դիտես սրտիս վիշտն, և քաղցր նիրհս չէիր փարատիլ առանց մի հիմնաւոր պատճառի: Ոգիսեւսի Տրոյա չուելու օրից ի վեր դեռ երբէք աչքերիս այսպիսի անուշակ քուն չէր տիրել: Եթէ հանդիստս մի ուրիշ նաժիշտ խանդարէր, բնաւ անպատիժ չէր մնալ: Սակայն քո ալեույթից ակնածում եմ»:

Եւրիկէն պատասխանեց. «Քա՛ւ լիցի ինձ կատակ անել, դստրիկս, Ոգիսեւս իրաւ վերադարձել է և դո՛ւ էլ նրան տեսել ես: Նա այն մուրիկն է, որին այնքան այպանեցին հոմանիները: Տելեմաք, որ ամէն բանի իրազէկ էր, օգնեց հօրը կռուի մէջ»:

Պենելոպէն այս որ լսեց, մահճից թռաւ, պառաւն գրկեց և գոչեց խնդութեան արտասուքով. «Եթէ ասածդ ճշմարիտ է, ուրեմն ա-

սա — նա մէնական ինչպէս կարացաւ այնքան մարդիկ տապալել»:

«Դատարիկ իմ, այդ բոլորից ես ինքս ոչինչ չտեսայ», պատասխանեց դայեակը, «որովհետեւ աղախիներն հետ տաղնապալից նստած էի ամուր փակուած սենեակում, և միայն աղաղակի և հեծութեան ձայն էր հասնում մեր ականջին: Ես կոտորածից յետոյ միայն սրահ իջայ, ուր և տեսայ քո պանծալի ամուսնուն, որ մի լեռնային առիւծի նման կանգնած էր շեղջաշեղջ դիակների մէջ տեղում: Ողիսւս հրամայեց դուրս հանել դիերն և այժմ բուրվառով ծուխ է տալիս սրահին: Սակայն եկ, դատարիկ, և աչքովդ տես այն մարդուն, որ այսքան տարի բացակայ էր քեզանից»:

«Ոչ», կրկնեց Պենելոպէն, «անհնարին է, որ ասածդ ստույգ լինէր: Անշուշտ աստուածներից մին կըլինի հոմանիներին սպանողը, այլ ոչ թէ Ողիսւս, զի նա վաղուց մեռել է տար աշխարհում»:

Եւրիկէն վերջապէս տաքացաւ և զոչեց. «Ինչո՞ւ ես դարձել անհաւատ, ո՞վ դատարիկ: Ամուսինդ նստած է իւր չարկի տակ, և դու ասում ես, թէ մեռել է: Բայց ահա քեզ և այն նշանը, որով նրան ձանաչեցի: Գիտես, որ մի ժամանակ նա վերք էր ստացել վայրի կինճից, և

այդ վերքից սպի էր մնացել: Արդ՝ երբ դու ինձ հրամայեցիր լուանալ այն մարդու ոտքերը, որին մենք մի մուրկի տեղ էինք դրել, ես այդ սպին նրա ոտի վրայ շոշափեցի և տեսայ: Ես շուարած վեր կացայ, որ կանչեմ քեզ և սպին ցոյց տամ, բայց նա բռնեց ինձ և մահ սպառնալով հրամայեց, որ լռեմ»:

Պենելոպէն գլուխը թօթուեց և ասաց. «Մայրիկ, թէպէտ և շատ փորձուած կին ես, այսու հանդերձ քո բանը չէ՝ թափանցել յաւերժական աստուածների խորհուրդը: Սակայն զնանք, վայր իջնենք, որ տեսնեմ անշնչացած հոմանիներին և նրանց սպանող քաջ մարդուն»:

11

ՌԻՒՍԵՒՍ ԲԱՅՎՈՒՄ Է ԿԵՈՋ ԱՌՋԵՒ

Պենելոպէն հազաւ իւր պերճ հանդերձներն և վայր իջնելիս մտածում էր, թէ արդեօք համբուրէր գլուխն և ձեռքերն այն մարդու, որ իւր ամուսինն էր Եւրիկէի ասելով, — թէ նախ փորձէր հարցումներով: Վերջինս առաւել լաւ համարեց, և սրահ մտնելով, մի զահոյքի վրայ նստաւ՝ Ողիսւսի դէմ լանդիման: Ողիսւս աչքերն խոնարհեց և սպասում էր, որ կինն իրեն ողջունէր: Բայց կինն երկար ժամանակ լուռ

մնաց և նրան նայելով, կարծես թէ մերթ ճանաչում էր սմուսնուն, մերթ դարձեալ աղքատ մուրիկ համարում:

Վերջապէս Տելեմաք ասաց. «Սիրտդ քարացել է, ինչ է, որ այդպէս անզգայ ես երևում սիրելի հօրս դէմ յանդիման: Ինչո՞ւ նրա կողքին չես նստում և չես հարցնում, թէ ինչե՞ր է կրել այսքան տարիների ընթացքում: Յիրաւի, ոչ մի կին այդպէս չէր ընդունիլ վերադարձող ամուսնուն»:

«Որդեակ իմ, միտքս իսպառ վարանած է և դեռ բնաւ չգիտեմ, թէ ի՞նչ անել պատշաճ էր», պատասխանեց Պենելոպէն: «Քայց եթէ իրաւ դա իմ մարդն է, իսկոյն տարակոյսներս կրփարատուին: Մենք իսկոյն իրար կըճանաչենք մի քանի օրոշ նշաններից, որոնք միայն մեզ են յայտնի»:

Ժպտեցաւ Ոդիսևս և ասաց որդուն. «Տելեմաք, մայրդ դեռ չէ հաւատում ինձ, ըստ որում իբրեւ մուրիկ եկայ այս տեղ: Ուստի ժամանակ տուր, որ հարցերով փորձէ ինձ: Իսկ մենք եկ մտածենք, թէ ի՞նչ կըմնայ մեզ անել, որ նոր ոսոխներից ապահով լինինք: Եթէ մէկը մի մարդ սպանէ, չէ՞ որ սպանուածի ազգականները վրէժ կըսպառնան և նա փախչելու կը ստիպուի: Մենք սպանեցինք Իթակէի ամենա-

ւագ իշխաններին. վասնորոյ պէտք է խորհել, թէ ի՞նչ կերպով պաշտպանուինք»:

Քաջուշիմն Տելեմաք պատասխանեց. «Հայրիկ, դու ինքդ լաւ գիտես այդ, քանզի, ինչպէս լսած եմ, բոլոր մահկանացուներից գերազանց ես հանճարով: Վճռի՛ր, մենք էլ սիրով քեզ կըլսենք և հրամանդ կըկատարենք»:

«Ուրեմն ականջ դրէք», կրկնեց այժմ Ոդիսևս. «Ինձ թւում է, թէ լաւ կ'անէք, եթէ իսկոյն բաղնիք գնաք և նոր զգեստներով պըճնուիք: Տան ծառաներն էլ թող զարդարուին: Յետոյ աստուածային երգիչն թող քնար ածէ, իսկ դուք ամենքդ կայթելով պար բռնեցէք: Այն ժամանակ ո՞վ էլ անցնի փողոցով, կը կարծէ, թէ հարսանիք է տօնվում այս տեղ, և այս օր հոմանիների սպանութիւնը ծածուկ կըմնայ: Իսկ վաղն առաւօտ ագարակ կ'երթանք և այն տեղ կըմտածենք մեր ապագայ ընթացքը»:

Տելեմաք և հովիւները սիրով ընդունեցին թագաւորի խորհուրդն, և սրահն իսկոյն թընդաց քնարի հնչիւնով և պարողների տրոփիւնով: Փողոցի անցաւորներն լսեցին այդ և ասացին. «Անշուշտ Պենելոպէն հարսանիք է կատարում հոմանիներից մէկի հետ: Ա՛յ թշուառ կին, որ մոռացաւ իւր մարդուն և էլ չուզեց վերադարձին սպասել»:

Հոմ. Ոդիս.

Նոյն միջոցին Ոգիսևսն էլ բաղնիք գնաց, լուացուեցաւ, և Եւրիկէն նրա գլուխն և ձեռքերն անուշաբուր իւղով օծեց: Այնուհետև պատմուճանով զարդարուեցաւ և մտաւ սրահ, ուր Աթենաս աշնպիսի շնորհ հոսեց նրա գլխին և ուսերին, որ բոլորեքեան նրան տեսնելիս հիացան:

«Տարօրինակ կին», ասաց նա իւր կնոջը, «աստուածներն իրաւ քեզ ապառուժ սիրտ են տուել, որ մինչև այժմ լուռ ես նստած առջևս, այն ինչ ես քսան տարի կարօտ էի քաղցրահնչիւն բարբառի՛ր»:

Յետոյ, Եւրիկէին դառնալով, շարունակեց. «Վեր կաց, մայրիկ, և անկողին պատրաստիր, որ փոքր ինչ հանգստանամ»:

«Ո՛վ մարդ, հաւատա, որ հպարտութիւնս չէ ինձ խօսել արգելողը», անդրադարձ տուաւ քաջուշիմ Պենելոպէն: «Սակայն, Եւրիկէ, գնա նաժիշտների հետ ամուսնուս շինած սրսկապանն և մի ուրիշ սենեակ տար անկողինը, վրան էլ փռիր վերմակ, մորթեր և դորգեր, որպէս զի մարդս մի անդորր քուն վայելէ»:

Այսպէս խօսեց ամուսնուն փորձելու մտքով: Իսկ սա սրտնած պատասխանեց. «Ո՛հ, Պենելոպէ, լինչպէս կարեւր խոցում են ինձ այդ խօսքերդ: Ո՛վ կարող է տեղից շարժել այն ան-

կողինն, որի զաղտնին մենք երկուսս միայն զիտենք: Նրբեմն կանգնած էր պալատիս մօտ մի սաղարթուն ամբարձուղէշ ձիթենի: Այդ ձիթենու տակ շինեցի մեր սրսկապանն և զաղաթը կտրեցի: Սրսկապանի որմերը կանգնելուց յետ՝ ես վերևից ծածկեցի և ամէն բան աշնպէս լարդարեցի, որ վրան նայելն զուարճութիւն էր: Այնուհետև սենեակի մէջ կանգուն մնացած ձիթենու բունն շուրջանակի յղկեցի, անկողինը դրան ամուր և անբաժան հարստեցի և ապա թէ ոսկով, արծաթով և փղոսկրով զարդարեցի: Ահա տո՛ւմ եմ քեզ այս բոլորն, որպէս զի վերջ ի վերջոյ իմանաս, թէ ես քո ամուսինն եմ»:

Թագուհին այս որ լսեց, բերկրութիւնից սիրտը թնդաց, նա վեր կացաւ, լալով գիմեց ամուսնուն, փաթաթուեցաւ նրա վզին և խանդակաթ ջերմութեամբ արգոյ գլուխը համբուրեց: Հուսկ ուրեմն նորից լեզուին տիրանալով, խօսել սկսաւ և ասաց. «Ոգիսևս, դու որ միշտ ուրիշներից բարի էիր և խոհական, մի բարկանար, որ իսկոյն չփութացի ողջոյն տալու քեզ սիրով: Ա՛խ, ես միշտ սաստիկ երկնջում էի, որ նենգամիտ չարերից մին չխաբէր ինձ: Բայց ահա ստուգեցի, որ դո՛ւ ես իրաւ իմ սիրասուն ամուսինը, քանզի ինչ որ ասացիր, մինչև այժմ զաղտնիք է միւսների համար»:

Երկուսն էլ լալով մէկգմէկու փարուեցան, և երկար ժամանակ չէին կարանում մի բառ ասել: Ապա թէ սկսան սլատմել կրած վշտերն, և ժամերն այնպէս սահեցան, որ վաղուց արդէն կէս գիշերն անցել էր, երբ մեկնեցան անուշակ քնով հանգչելու:

12

ՀՈՄԱՆԻՆԵՐԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ ԴԺՈՒՔՈՒՄ

Հերմէս աստուածն իւր ոսկեղէն գաւազանով դժոխք քշեց սպանուած հոմանիների հոգիները: Այն տեղ երամ երամ նրանց ընդ առաջ վաղեցին անթիւ անհամար ուրուներ, որոնց մէջ գտանվում էին և տրոյական դաշտում ընկած դիւցազների հոգիները: Դրանք խմբուած էին Աքիլի շուրջը: Ագամեմնոնի հոգին էլ մօտեցաւ նրանց, և Աքիլլես նրան ասաց. «Ո՛վ Ագամեմնոն, որ որպէս իշխանապետ Տրոյա վարեցիր յոյներին, լաւ էր, որ դ՛ու էլ մարտում ընկած լինէիր: Այն ժամանակ յոյները մի մեծ դամբան կրկանգնէին, որ քեզ և տոհմիդ յաւիտեան փառքի կոթող կրլինէր: Բայց աւանդ, տուն վերադարձար, որպէս զի անփառունակ մահով մեռնիս յարկիդ տակ»:

Ագամեմնոն անդրադարձ տուաւ և ասաց.

«Երանի՛ քեզ, Աքիլլես: Ինչ որ ինձ ես ցանկանում, քեզ բաժին վիճակուեցաւ: Դու մեռար, մարտնչելով ռսզմի դաշտում, և մենք մարմինդ մեծ հանդէսով յուղարկեցինք և աճիւնդ սափորի մէջ ամփոփեցինք: Այդ սափորն յետոյ երկիր իջեցրինք, վրան մի դամբան դիզեցինք և լիշատակդ պերճ խաղերով տօնեցինք: Իսկ ես, աւանդ, շատ խայտառակ մահով մեռայ: Քանզի ժանտ կնոջս տարփածուն սրիկայօրէն մորթեց ինձ լողարանում, հէնց որ տուն էի վերադարձել երջանկաւէտ խնդութեամբ»:

Այս խօսքերն արհաւրական ձայնով ասելուց յետ՝ Ագամեմնոն ճանաչեց հոմանիներից մէկի ուրուն և ասաց. «Ամփիմեդոն, ինչ աղէտ է պատահել ձեզ, որ այսքան համատի քաջ մարդիկ, բոլորդ էլ համախումբ դժոխք էք գալիս: Արդեօք Պոսիդոնի բռնութիւնը ձեր նաւը ջախջախեց, թէ թշնամիք սպանեցին ձեզ, մինչ յափշտակում էիք նրանց հօտերը»:

Ամփիմեդոն ողբական ձայնով պատասխանեց. «Մենք բոլորս Իթակէի թագուհու ամուսնութեան թեկնածու էինք և երեք տարի՝ օր ու գիշեր շուայտում էինք նրա տան մէջ, կամենալով ստիպել նրան, որ մեզնից մէկին փեսայ ընտրէր: Իսկ նա մնում էր իւր մարդուն հաւատարիմ և սպասում էր նրան անձկութեամբ:

Վերջապէս Ոգիսևս մի աղքատի գձուձ շորերով հայրենիք վերադարձաւ, և ոչ ոք նրան չըճանաչեց: Նա ուշի ուշով քննեց ամէն մէկիս սիրտն և միտքը, մեր գործած չարիքները, բայց և ծածկեց իւր զայրոյթը մինչև մի որոշ ժամանակ: Այդ միջոցին Պենելոպէն հանեց մարդու աղեղն, որ տանն էր թողել պատերազմի գնալիս, և ասաց. «Ես ան մէկին մարդու կ'երթամ, ու որ լարէ այս աղեղն և տասներկու օղակներէ թափ անցկացնէ փքինը:— Բոլորս էլ ճիգ թափեցինք, սակայն մեզնից ոչ ոք չը կարացաւ լարել այն հաստաբետ աղեղը: Այն ժամանակ հէք մուրիկն էլ աղեղն ուզեց, և բանը տէս— թեթև լարեց և թուցրեց փքինն օղերի միջից: Երկրորդ փքնով Անտինոօսին տապալեց, որ ամենագօրեղն էր մեր խմբում, և ապա թէ անունն ասելով, ահեղաձայն յայտարարեց, թէ եկած էր մեզ կործանելու: Անշուշտ օգնում էր նրան մի աստուած, քանզի կարճ միջոցում յաղթանակեց, և բոլորս դիտապաստ ընկանք յատակի վրայ, որ մեր արեան ապա-ժուժով ողողուած էր: Ահա այսպիսի աղիողորմ օրհաս գտանք երամովին»:

Ազամեմնոն այս որ լսեց, ասաց. «Երանելի՛ դ Ոգիսևս, որչափ պարկեշտ է ամուսինդ, ի՜նչպէս անեղձ պահեց նա իւր սէրն դէպի քեզ: Նրա

փառքն աշխարհումս անջնջելի կըմնայ. մարդիկ միշտ դովութեամբ կըլիշատակեն անունը, իսկ իմ վատշուէր կնոջ համբաւից պժգալով երես կըդարձնեն»:

Այսպէս էին զրուցում իրար հետ երերական ուրուները:

13

ՈՂԻՍԵՒՍ ԳԵՈՒՄ Է ԼՍՅԵՐՏԷՍԻ ՄՕՏ

Երբ վարդամատն արեգակը նորից երկինք բարձրացաւ, Ոգիսևս թողաւ անդորրաւէտ անկողինն, հագաւ իւր զէնքն ու զարդը, խրախօյս աղղեց Տելեմաքին և զինուելու հրաման տուաւ հովիւներին: Նրանք դուրս ելան պալատից և Աթենասի պաշտպանութեամբ լուիկ անցան քաղաքից, ուր նրանց ոչ ոք չնշմարեց, թէ և օրն արդէն լուսացել էր: Այսպէս հասան այն ագարակն, ուր բնակում էր Ոգիսևսի ծերունի հայրն Լայերտէս, որ որդու վրայ քաշած վշտի պատճառով արդէն վաղուց հեռացել էր պալատից և այժմ երկրի մշակութեամբ էր պարապում:

Նրա հիւղին մօտենալուն պէս՝ Ոգիսևս ասաց. «Տելեմաք և դուք, ով հովիւներ, իսկոյն մտէք այս տնակը, մորթեցէք մի պարարտ խոզ

և նախաճաշ պատրաստեցէք: Իսկ ես պարտեզ կ'երթամ և այն տեղ հօրս կըտեսնեմ»:

Այս ասելով, հովիւներին լանձնեց զէնքերն և պարտեզ մտաւ: Պարտեզի մէջ ոչ մի ծառայ չըտեսաւ, որովհետեւ զնացել էին ցանկի համար փշուտ թուփեր բերելու: Այն տեղ հայրը փոս էր փորում մի ծառի տակ: Նա հազած էր հասարակ շոր, արջառամորթ սռնապաններ և մի այծենի հին գդակ:

Ողիսւս հէնց որ տեսաւ տարիներից ընկճուած ալւորին, որի խորշոմած երեսը ցաւագին վիշտ էր արտայայտում, կանգ առաւ և լաց եղաւ: Յետոյ մտածեց — արդեօք վազէր իսկոյն հօր ընդ առաջ և համբուրէր նրա ալեղարդ գլուխը, թէ կամացուկ մօտենար և զգուշաւոր հարցումներով տեսակցութեան պատրաստէր: Նա ընտրեց վերջին միջոցն և մօտենալով բահին կըթնած ծերունուն, այսպէս ասաց.

«Ա՛յ ծերունի, դու մի հմուտ պարտիզպան ես լիբաւի: Այս տեղ ես ամէն ուրեք մշակութեան հետք եմ տեսնում: Ոչ մի տունիկ չկայ, որ սիրով խնամուած չլինէր—ոչ թղենի, ոչ որթի տունիկ, ոչ ձիթենի, ոչ տանձենի: Սակայն չբարկանաս, եթէ սրտիս թելադրածն ուղիղ ասեմ—միայն ինքդ ես անխնամ թողուած երևում: Դրան ասացոյց են թէ մարմինդ և

թէ հնոտի շորերդ: Չեմ կարծում, որ տէրդ քեզ ծերութեան համար այդպէս աչքէ ձգած լինէր, քանի որ դու ժիր մշակ ես: Ծառայական նշան էլ չեմ տեսնում վրադ. ընդհակառակն՝ արքայական դէմք ունիս: Արդ ասա ինձ, ո՞վ ծերունի, ո՞վ է տէրդ, և արդեօք իրաւ Իթակէ է այս երկրի անունը, ինչպէս ասաց մի անցորդ, որին պատահել էի այս տեղ գալիս: Ես այն մարդուն քաղաքավար չեմ անուանիլ, քանզի առանց վրաս նայելու գնաց հեռացաւ, մինչդեռ ես կամենում էի հարցումն անել մէկի մասին—արդեօք դեռ կենդանի էր, թէ իջել էր դժոխքի տունը: Այդ մէկին ես երբեմն հիւրասիրել էի անձկալի հայրենիքումս, և միշտ էլ լիշում եմ նրան, որովհետեւ շատ չարգելի եկաւոր էր: Նա պատմեց ինձ, թէ իւր հայրենիքն Իթակէն էր և պարծանքով աւելացրեց, թէ մեծահոգակ Լայերտէս թագաւորի որդին էր»:

Լաց եղաւ Լայերտէս այս խօսքերն լսելիս, և ասաց. «Այո, օտարական, Իթակէն է այս երկիրը, բայց չար մարդիկ յափշտակեցին այն պալատը, որի տիրոջը պատուել էիր տանդ մէջ: Արդարեւ նա արժանապէս կըփոխարինէր լաւութիւնդ, եթէ այս տեղ գտնէիր նրան: Նրա սրտի ազնուութիւնն ես քաջ գիտեմ, քանզի նա իմ որդին էր:—Աւանդ, նա սև օրհասի

Հանդիպեցաւ և էլ չտեսաւ Հայրենիքը: Իւր սիրուն երկրից տարադէմ՝ նա կամ ձկներին կամ վայրի գազաններին կեր եղաւ, դառն սուգի մէջ թողնելով ծնողներին և բարեբարոյ ամուսնուն: Նրա մայրն վաղուց մեռաւ սրտի վշտից. ես էլ շուտով գերեզման կ'իջնիմ անտանելի աղէտից»:

Լայերտէս այս որ ասաց, երկու ավով հող ցանեց ալեգարդ գլխին և մեծահառաջ լաց եղաւ: Այն ժամանակ մի անպատում ցաւ խոցոտեց որդու սիրտը. նա ցատկելով հօր վրայ ընկաւ, գրկեց նրան և նոյնպէս արտասուելով, հեկեկաց. «Հայր իմ, ես եմ Ողիսևս, քո որդին, որ ահա քսան տարուայ անջատումից վերադարձայ և բոլոր շամբուշ հոմանիներին պալատիս մէջ կոտորեցի: Ե՛լ մի սգար ուրեմն և սանձ դիր արտասուքի՛դ»:

Ծերունին չկարացաւ նոյնհետայն հաւատ ընծայել այդ խօսքերին: Նա շուարելով Ողիսևսի վրայ նայեց և ասաց. «Եթէ իրաւ որդիս ես, տո՛ւր ինձ մի անսուտ նշան, որով կարանայի ճանաչել քեզ»:

«Ուրեմն լսիր, Հայրիկ իմ, ինչ որ կ'ասեմ», պատասխանեց Ողիսևս: «Ահա այն սպին, որ ստացել էի Պարնասի վրայ կլինձ որսալիս: Մի ուրիշ նշան էլ կ'ասեմ քեզ: Ես դեռ մանուկ

գոլով, քեզ հետ միասին այս պարտէզում զբօսնելիս, մի քանի ծառ էի խնդրել քեզանից: Խընդիրս սիրով կատարեցիր և տուիր ինձ տասներեք տանձենի, տասն խնձորենի և քառասուն թղենի: Բացի այսմանէ՝ յիսուն հատ էլ որթի տունկ ընծայեցիք, որոնք կարմրորակ ողկոյցներով լի էին, և սիրտս անչափ ուրախացրիր»:

Այս խօսքերից Լայերտէս ոչփը կորցրեց, և ոտքերը թուլացան: Յնձութեան աղաղակով փարուեցաւ նա դաւակին, և եթէ սա ամուր չըբռնէր պատկառելի ծերունուն, վերջինս անշուշտ վայր կ'ընկնէր: Լայերտէս, ուշքի գալով, բազուկները տարածեց և գոչեց. «Ո՛վ Աստուածներ, եթէ վերջապէս հոմանիները սպանուած են, հաւատում եմ, որ դուք դեռ կաք երկնքում»: — Եւ ապա շարունակեց. «Սակայն վախենում եմ, ո՞վ որդեակ, որ հոմանիների բարեկամները խուռներամ այս տեղ չգան և քեզնից վրէժ չխնդրեն»:

«Միամիտ կաց, Հայրիկ, այդ մասին», պատասխանեց Ողիսևս: «Լաւ է՝ այժմ զուարթ սրտով ներս մտնենք, ուր Տելեմաք և հովիւները ճաշ են պատրաստել մեզ համար»:

Ուրախ ուրախ զրուցելով տնակը մտան: Լայերտէս իսկոյն լուացուեցաւ և մի դարմանիչ պառսաւ կին անուշահոտ իւղով օժեց նրա մարմինը: Յետոյ հազաւ պատմութեան և արքա-

յալան վսեմութեամբ անմահներին նմանելով, եկաւ նստաւ որդու մօտ: Երկուսն էլ իրար մօտ նստած՝ շատ բաներ պատմեցին, մինչև որ Տե-
լեմաք և Հովիւները հաց, միս և հոգեպարար անոյշ գինի ներս բերին: Վերջապէս ծառաներն էլ դաշտից եկան և երբ տեսան Ողիսևսին, ցնծութիւնից արտասուեցան և ձեռքերը համ-
բուրելով, բազուկներին փարուեցան: Նրանք էլ տնակում մնացին և միասին ճաշեցին:

14

ՄԱՐՏ ԵՒ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մինչ այս, մինչ այն՝ հոմանիւնների սպանման գոյժը քաղաքի մէջ տարածուեցաւ, և նրանց ազգականներն ողբ հանելով խուժեցին և դիակ-
ները թաղեցին: Այնուհետև խորհուրդ տեսան, թէ ինչ անէին Ողիսևսի հետ: Բոլորից շատ զայրացած էր Անտինոսի հայրն Եւփիտէս: Դա ոտքի ելաւ հրապարակում և ասաց. «Ո՛վ բա-
րեկամներ, լաւ լիշեցէք, որքան չարիք պատ-
ճառեց մեզ Ողիսևս: Նախ և առաջ բազմաթիւ մարդիկ հանեց մեր կողուց և ոչ մէկին յետ
չբերաւ: Հիմի էլ մեր ամենընտիր զաւակներին կոտորեց: Եկէք ուրեմն շտապով պնդենք ետե-
ւից և այս ոճրի վրէժը հանենք: Եթէ յապա-

ղենք, նա կամ Պիլոս կըփախչի կամ Էլիս, և մենք յաւիտեան խաչտառակուած կըմնանք: Դէ ուրեմն վեր կացէք, և տանք նրան իւր գոր-
ծերի հատուցումը: Լաւ է՝ իսկոյն մեռնեմ և դժոխքի անդունդն իջնեմ, քան թէ կենդանի մնայ մեր որդիների և եղբայրների այդ սպա-
նիչը»:

Այսպէս խօսեց լաց լինելով Եւփիտէս, և նրա դէմքից և հառաչանքից բոլորի սիրտը յուզուե-
ցաւ: Նոյն միջոցին հրապարակ մտան Ողիսևսի խնայած աստուածային երգիչն Փեմիոս և քա-
րոզն Մեդոն: Մեդոն ձայն կարգաց Եւփիտէսի խորհրդի դէմ և ասաց. «Ո՛վ մարդիկ, լսեցէք
ինձ: Աստուածների որոշմամբ և օգնութեամբ էր, որ Ողիսևս այդ գործն սկսաւ և գլուխ հա-
նեց: Ես ինքս սրահում աստուածներից մէկին տեսայ, որ Մենտորի պատկերն առած, մերթ Ո-
ղիսին էր կորով ազդում և մերթ յառաջ նե-
տուելով, հոմանիւններին ջարդոտում»:

Ջարհուրեցան և դալկացան ունկնդիրք, երբ լսեցին այս խօսքերը: Ապա թէ վեր կացաւ Հա-
լիթերսէս ծեր դիւցազն և ասաց. «Ինձ էլ ա-
կանջ դրէք, ո՛վ իթակէցիք: Ողիսևս այն կա-
տարեց, ինչ որ միայն սահմանել էին անմահ
դիք հոմանիւնների վերաբերմամբ: Այս աղէտաւոր
գործն հարկաւ չէր պատահիլ, եթէ ինձ և Մեն-

տորին լսելիք և չար արարքից հոմանիսներին զգուշացնելիք, ինչպէս որ քանիցս անգամ սաստելով խորհուրդ էինք տուել: Սակայն մեր խրատական ձայնը լսելի չեղաւ, և նրանք չղադարեցան ամենամեծ իշխանի դոյքը վատնելուց: Անպատուեցին նրա պարկեշտ ամուսնուն, կամեցան սպանել աղնիւ որդուն: Ուստի հետեւեցէք խորհրդիս — մի արշաւէք Ողիսի դէմ, որպէս զի ձեր գլխին էլ մի պատուհաս չհասնի»:

Ունկնդիրներից շատերն Հալիթերսէսի ասածն արդար գտան և հանգիստ սրտով տուն գնացին. սակայն միւսներն Եւփիտէոսին հետեցան, որ այժմ ևս առաւել զայրազնած՝ ջան էր դրնում վրէժ խնդրելու Ողիսեւսից:

Ողիսեւս իւր արկածները հօրն և որդուն պատմելու վրայ էր, երբ մի ծառայ ներս վազեց և գոչեց. «Ահր կացէք, զէնք առէք — թշնամիները մօտեցել են»: Ողիսեւս, Լայերտէս, Տելեմաք և հովիւներն ոտքի ելան, զրահաւորուեցան և զէնքերն առին: Յետոյ բացին բակի դուռը, և Ողիսեւս թշնամական զնդի դէմ վարեց իւր խումբը: Նա տեսաւ, որ Աթենաս դիցունէին իւր հետ էր գնում Մենտորի կերպարանքով: Այս բանից սքանչացած՝ Ողիսեւս ատաց Տելեմաքին. «Վստահ եմ, որ արիաբար կըմարտնչես և ամօթ չես բերիլ մեր տոհմին, որի անվկանդ քաջու-

թիւնն արդէն այժմէն բոլոր աշխարհ հռչակուած է»:

«Հայր իմ», պատասխանեց Տելեմաք, «յատուկ աչքովդ կըտեսնես, որ ես անդուլ հետեւում եմ օրինակիդ»:

Ծերունին ուրախ սրտով բացականչեց. «Ահա երջանիկ օր, երբ ես որդուս և թոռիս մրցութիւնը պիտի տեսնեմ մարտի մէջ»:

Աթենաս Լայերտէսին մօտեցաւ և ասաց. «Ո՛վ Լայերտէս, դո՛ւ, որ կեանքումդ այնքան սրլալի դործ ես արած, աստուածներին աղօթք կարդա և առաջինն տէգ արձակիր թշնամու դէմ»:

Պատանեկան եռանդ զգաց ծերունին: Նա ամենից յառաջ սլացաւ և դիմազրաւող ոսոխների վրայ տէգ արձակեց: Տեղը դիպաւ Եւփիտէոսին, թափ անցաւ սաղաւարտից և այնպէս խոցեց գլուխը, որ նա անշունչ տապալուեցաւ:

Ողիսեւս և Տելեմաք փոթորկաբար նետուեցան թշնամիների խրան մէջ. զէնքերն ահեղ շահեցին և ընկնողների հեծիւնով դաշտը թրնդաց: Հակառակորդներից մի մարդ անգամ նորից քաղաք չէր հասնիլ, եթէ Աթենաս որոտադոջ ձայն չարձակէր, որ ամենքի ոսկորի մէջ թափ անցաւ:

«Գաղարեցէք այս դառն մարտից, ո՞վ մարդիկ», աղաղակեց զիցուհին:

Թշնամիները սարսուացին, գետին ընկան, և գէնքերը ձեռքից դուրս թռան: Յետոյ նորից վեր կացան և խուճապական տաղնապով դէպի քաղաք վազեցին:

Ողիսևս արծուի նման ետևներից սրացաւ: Այն ժամանակ Արամազդ մի բոցավառ շանթ արձակեց վերևից, և սոսկալի որոտմամբ ամբողջ երկիրն սասանեց:

«Քաջդ Ողիսևս, Լայերտէսի գերապանծ որդիդ», գոչեց դարձեալ զիցուհին. «վերջ տուր կռուին, որպէս զի դու էլ զոհ չգնաս ամպրոպային Արամազդի բարկութեան»:

Ողիսևս աստուածային պատուէրը լսեց, սուրը պատեանի մէջ դրաւ և նահանջեց:

Վեհ զիցուհին այնպէս արաւ, որ բոլոր ժողովուրդը սիրով ընդունեց իւր արքային, ապա թէ խաղաղութիւն և բարօրութիւն հաստատուեցան երկրի մէջ:

ՎԵՐՋ

ՎՐԻՊԱԿ

ՈՒՂԻՂ

Էջ.	ՏՊ.	ՎՐԻՊԱԿ	ՈՒՂԻՂ
20.	8	Ն. զինուէին	զենուէին (այսպէս և այլուր):
23.	6	վ. վատնեյուց	վատնելուց
25.	3	վ. ննջեցաւ	ննջեց
27.	1	Ն. սրանանալով	սրանալով
33.	10	վ. երեկ	երէկ
43.	1	Ն. մէնակ	մենակ (այսպէս և այլուր):
45.	2	Ն. քստումն	ցնցումն
65.	2	վ. Ուղիւղել	Ուղիւղել (և այլուր):
»	14	վ. սրտահառաջ	սրտահառաջ
»	5	Ն. սեթոյր	սեթոյր
68.	5	վ. լսեցեք	լսեցէք
71.	14	վ. գօտեմարտում	գօտեմարտում
74.	12	վ. ստեպ ստեպ	ստէպ ստէպ (և այլուր):
80.	4	վ. գեր	գէր
82.	9	Ն. չեր դադարել	չէր դադարել
93.	2	Ն. թէակեան	իէակեան
94.	7	Ն. Արամազդից	Արամազդից
96.	1	Ն. .	,
98.	10	Ն. դեղավարս	դեղավարս
99.	10	վ. եղջերել	եղջերուել
122.	9	վ. կետեր	կէտեր
134.	3	Ն. ճշտել	ճշդել
135.	3	Ն. վերադարձի	վերադարձի
136.	8	վ. ամուսնուս	ամուսնուս
161.	7	Ն. պաճկոն	բաճկոն

Էջ.	ՏՊ.		
162.	2	ն. տաշտալան	տաշտալան
164.	8	ն. աձկալրեաց	անձկալրեաց
175.	1	վ. Ողիսև	Ողիսևս
176.	10	ն. չըհաչեցին	չըհաչեցին (և այլուր):
185.	1	ն. հետը	հետը
189.	3	ն. եթէ	եթէ
192.	1	ն. միանգամայն	միանգամայն
207.	2	ն. պանդուան- դաններ	պատուանդաններ
220.	2	վ. բռունքով	բռունցքով (և այլուր):
229.	13	վ. դրնից	դռնից
252.	8	ն. Ողիսևի	Ողիսևսի
254.	9	վ. երգվում էմ	երգվում էմ
262.	1	ն. սրտում էի	սրտում էի
283.	9	ն. բոլոր	բոլոր

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1207987

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1207986

